

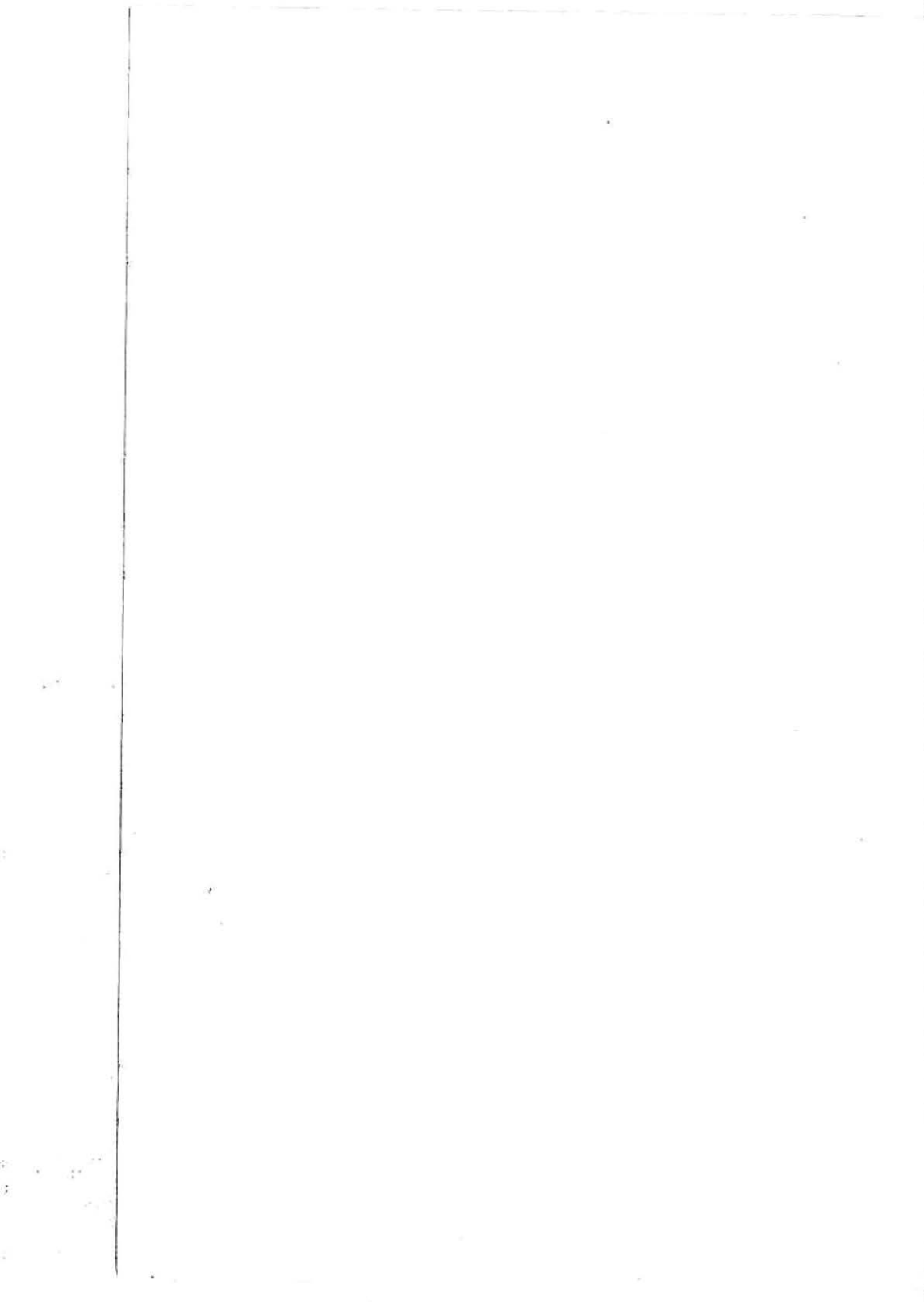
* 001411

VOJENSKÉ ROZHLEDY

7/92

VYDÁVÁ FEDERÁLNÍ MINISTERSTVO OBRANY

VOJENSKÝ TEORETICKÝ ČASOPIS ČESKOSLOVENSKÉ ARMÁDY

VOJENSKÉ ROZHLEDY

7

PRVNÍ (TŘICÁTÝ TŘETÍ) ROČNÍK

Veškeré články uveřejněné v časopisu Vojenské rozhledy vyjadřují výhradně názor autora k dané otázce. Nejsou oficiálním názorem velení Československé armády.

Redakce časopisu Vojenské rozhledy

VÁLKA MALÉ INTENZITY A ETNICKÉ KONFLIKTY VE STŘEDNÍ A VÝCHODNÍ EVROPĚ

Nové vydání klasické knihy generála Franka Kitsona **"Operace malé intenzity: převraty, vzpoury a udržování míru"**, Londýn 1991, je jedním z důkazů obnovení zájmu (alespoň na Západě) o doktrínu a vedení konfliktů malé intenzity. Nedávno pozemní vojsko a letectvo USA nově zpracovaly tuto problematiku a společně vydaly příručku **"Vojenské operace v průběhu konfliktů malé intenzity"** (1989). Dosavadní strategický přehled NATO také zdůrazňoval nezbytnost operační pružnosti a nových přístupů k nejadernému ohrožení.

Pozornost, která je této problematice věnována, je především důsledkem ukončení studené války. Čím dále tím více je velká mezinárodní válka v Evropě značně nepravděpodobná, ale objevují se jiné možné formy a zdroje konfliktů, které mohou na evropském kontinentu nastat. Pozornost Západu upoutává zejména značná geopolitická nestabilita jak ve střední a východní Evropě, tak i v bývalém Sovětském svazu, kterou vyvolal zánik komunistické moci. Obnovený politický dynamismus v této oblasti je vzrušujícím a zdravým vývojem; zároveň však existují značné obavy, že cena za osvobození nových politických sil bude velmi vysoká, protože se toto osvobození uskuteční pravděpodobně formou lokálního násilí, národnostního napětí a mezietnických bojů. Známý americký politolog Samuel Huntington napsal, že: **"Největší ohrožení, které demokracie vytváří pro bezpečnost, vzniká z možností poskytovaných politickým vůdcům a skupinám apelovat na etnickou loajalitu a na etnické zájmy."**

V závěrech dokumentu Římského summitu NATO v listopadu roku 1991 bylo podobné stanovisko vyjádřeno takto: **"Je málo pravděpodobné, že ohrožení bezpečnosti aliance bude vyplývat ze záměrné agrese proti území spojenců, nýbrž spíše bude vyplývat z vážných ekonomických, sociálních či politických potíží, včetně etnického soupeření a teritoriálních sporů, před nimiž stojí mnoho zemí ve střední a východní Evropě. Situace v bývalém Sovětském svazu vyvolala i další znepokojení. E. Ševarnadze v projevu z 18. února 1991 při zahájení činnosti svého etnicko-politického střediska v Moskvě řekl, že: "Nejnáléhavějším problémem bývalého Sovětského svazu je etnický konflikt."** Podle údajů střediska během posledních čtyř let zahynulo v etnických srážkách přibližně 10 000 lidí; problémy v budoucnu mohou zahrnovat Jižní Osetii, německé etnické menšiny anebo Tatarstán.

Proto je nutné, aby vojska NATO a bývalé Varšavské smlouvy, která se done-
dána pilně připravovala na konvenční vojenské operace, vzala tyto nové formy
ohrožení bezpečnosti v úvahu a již dnes se na ně připravovala. Etnické spory však
s největší pravděpodobností nebudou vedeny klasickým způsobem, k němuž jsou
pravidelné armády vycvičeny. Není vůbec jasné, zejména na Východě, zda jsou
ozbrojené síly schopny řešit bezpečnostní problémy budoucnosti.

Historie potvrdila, že evropské armády jsou velmi důkladně připraveny k vedení
bojové činnosti velkého rozmachu, tj. k vedení klasických vojenských operací.
Nejnovějším důkazem toho byl úžasný úspěch spojenců v oblasti Perského zálivu.
Na druhé straně byly evropské armády skoro vždy poraženy menšími uskupeními
nepravidelných jednotek vedoucích partyzánskou válku, vzpouru, povstání,
subversi, nebo používající tzv. "třetí globální taktiku", která dokáže nepříteli
způsobit maximální škody za minimální cenu (útoky ze zálohy, úkladné vraždy,
teroristická činnost atd.). Toto platí od doby, kdy Xenophon pochodoval Persií ve
4. století před n. l., až do současné doby, kdy byla Francie poražena v Indočíně
a v Alžíru, USA ve Vietnamu a SSSR v Afghánistánu. Stejně tak minulého roku
Jugoslávská lidová armáda nebyla připravena k vedení bojové činnosti ve městech
proti Slovincům. Ti přitom byli většinou nedostatečně vyzbrojeni, a to pouze
lehkými stříelnými zbraněmi, protitankovými zbraněmi, minomety a ručními pro-
tiletadlovými raketami, kterými stříleli většinou nazdařbůh na nechráněné vrtulníky
Jugoslávské lidové armády. Tato armáda byla sice vycvičena k boji proti obrněným
divizím, k vedení vyčerpávající války v horách podle jugoslávské válečné doktríny,
ale byla málo připravena k vedení bojové činnosti proti taktice nepravidelných
jednotek slovinského odporu, a z tohoto důvodu se Jugoslávská lidová armáda
musela z tohoto prostoru rychle stáhnout.

Nepravidelnými operacemi malé intenzity se s největší pravděpodobností budou
vyznačovat v nejbližší budoucnosti i konflikty v Evropě, zejména v její východní
části a na Balkáně. Britský strateg Liddel Hart již v roce 1963 napsal: "Očekává
se, že kampaně tohoto druhu budou pokračovat dále, protože jenom takový
druh války je slučitelný s podmínkami současné doby, který poskytuje
možnosti zneužít sociální nespokojenosti, rasistického vření a nacio-
nalistické horlivosti." Také někteří západní vojenští odborníci již začali označovat
taktiku T. E. Lawrence, Mao Tse Tung, Che Guevary, Xan Fieldinga nebo
generála Grivasa za taktiku současné války, i když podobnou taktiku popisuje již
staročínský strateg Sun-Tsu. Srbsko-slovinská válka, krveprolití v Náhorním Kara-
bachu, Moldavě, Bosně a Hercegovině do značné míry potvrdily předpověď
Liddella Harta. Ve všech těchto situacích sociální nespokojenost zradikalizovala
obyvatelstvo, rasistické vření zhoršilo situaci a nacionalistická horlivost takovému
zneužití síly propůjčila falešnou legitimitu. Všechny tyto výsledky považujeme za
etnické konflikty vedené nepravidelnými vojenskými silami.

Ve všech těchto etnických konfliktech došlo při vedení bojové činnosti ke střetnutí
obyvatelstva s pravidelnými útvary armády. Tato kombinace většinou pak vede
k improvizaci a partyzánské taktice, s níž se pravidelné branné síly vypořádávají
značně obtížněji než s taktikou pravidelných nepřátelských vojsk. To je dáno
nevycvičeností pravidelné armády k vedení takového druhu bojové činnosti.
Například Jugoslávská lidová armáda neměla žádné zkušenosti se zvládnutím

demonstrací anebo s policejními metodami. Neměly je ani sovětské jednotky, které surově zaútočily na sročený dav abcházských nacionalistů v Tbilisi 14. dubna 1989. Tento postup se skoro stejně opakoval, když 13. ledna 1991 sovětská výsadkářská přepadla televizní vysílání a studio ve Vilniusu. Na demonstranty zaútočili jak samopaly, tak tanky. Z jejich činnosti lze předpokládat, že neprošli takovým výcvikem a nemají takové vybavení, které by jim umožňovalo, aby se mohli v podobných situacích chovat citlivěji a přitom používat minimální represivní sílu.

Všechny armády mají své síly zvláštního určení, které jsou zaměřeny proti nekonvenčnímu ohrožení bezpečnosti: britská SAS, SEALs Spojených států amerických, francouzský 2. výsadkový pluk cizinecké legie, nebo "sovětská" 105. gardová vzdušná výsadková divize (tato divize byla mezi sovětskými vojsky téměř jediná, která se dokázala přizpůsobit partyzánské válce vedené v Afghánistánu). Avšak takové speciální síly zůstávají na periférii pravidelných vojsk. Armády v Evropě byly vždy organizované, vybavené a vycvičené tak, aby mohly čelit největšímu ohrožení svého státu. Nyní po ukončení studené války se nebezpečí radikálně změnilo, ale armády nikoli.

Doufám, že tento článek vyvolá diskusi o tom, zda výcvik armády a operační doktrína ČSFR jsou adekvátní k současným bezpečnostním problémům státu, když již neexistuje rozdělení na protistojící bloky. Článek si klade otázku, zda dnes mohou současné ozbrojené síly východní části světadílu účinně zabránit vypuknutí nacionalistického násilí. Jedním z problémů je například problém "**posuzování významu**". Bloková homogenita vnucená státům Varšavské smlouvy znamenala, že nejvyšší vojenští velitelé nemuseli hledat a posuzovat odpovědi na každou možnou úroveň ohrožení, jež by mohlo nastat, kromě hromadné odvety proti napadení paktem NATO. Dnes se také často zdá, že obranné plánování ve střední a východní Evropě ignoruje "**posuzování významu**". Tím chci říci, že doktríny a plány zřejmě málokdy rozlišují a vyjadřují reakce na různé druhy ohrožení. Např. jednotlivé státní vojenské doktríny naznačují, že neexistují odlišná opatření pro variabilní reakce na jaderné či konvenční ohrožení, na vedení guerillových bojů na vlastním území nebo za hranicemi, nebo na vnitrostátní sociální nespokojenost.

Jedním ze způsobů, kterým by bylo možno tuto problematiku řešit, je vytvoření armádních jednotek vycvičených k udržení klidu, ke zvládnutí davu a k používání policejních metod podle vzoru jednotek Velké Británie v Severním Irsku (Royal Ulster Constabulary) atd. Mohly by se stát normálním prvkem bezpečnosti a obrany státu, jestliže úřady skutečně předvídají nebezpečí, které vyplývá z neklidné sociální nestability způsobené ekonomickým úpadkem, protože tento ekonomický úpadek může vést až k propuknutí nacionalismu a etnického napětí. I když se armádní struktura bude lišit od státu ke státu a bude záviset na vlastní situaci dané země, přesto v hlavních rysech uvedu čtyři oblasti, kde konflikt malé intenzity vyžaduje přístupy odlišné od pravidelných vojenských operací:

● Ve Spojeném království Velké Británie a Severního Irska, především vzhledem k situaci, která nastala v Severním Irsku, je armáda zvyklá na úzkou spolupráci s místní policií. Spolupráce mezi armádou a policií tak může být rozhodujícím prvkem ve vedení nepravidelných vojenských operací. Jak zjistili Francouzi v Indo-

číně a Britové v Malajsku, internování inteligence, které uskutečnila armáda společně s policií, sehrálo důležitou roli v zápase proti vzbouřencům.

● Také výcvik v nasazení minimální síly hraje za takových operací rozhodující roli. Francouzská brutalita v Alžíru a americké přehnané spoléhání na palebnou mohutnost ve Vietnamu přímo přispěly k jejich porážce. Totéž platilo i o sovětské brutalitě, jak jsem uvedl již dříve.

● Povaha nepravidelných vojenských operací potřebuje taktickou pružnost, která potom přímo vyžaduje také decentralizaci velení. Princip hierarchie velení, který vyžaduje vedení pravidelné války, musí být podřízen úspěšlosti a iniciativě nižších důstojníků a poddůstojníků, kterou podporuje plukovní organizace.

● Používání moderního průzkumného a spojovacího vybavení je za takových operací velmi důležité. Dosáhnout způsobilosti používat takové vybavení je důležitou součástí výcviku mírových sil OSN v Kambodži a Chorvatsku. Při vedení boje proti nepříteli v této situaci je hlavním úkolem především nepřitele zjistit. Proto bude mít za konfliktu malé intenzity vyvolaného průměrně mobilními, lehce vyzbrojenými etnickými skupinami rozhodující význam účelná výměna informací mezi veliteli v terénu a hlavním velením.

Na závěr připomenou, že etnická a nacionalistická střetnutí, která existují a zřejmě budou i nadále existovat v Evropě i po skončení studené války, nejsou konec konců problémem vojenským, a to proto, že když je společnost zranitelná protesty a sváry, jež jsou motivovány etnickými rozdíly, pak ani vojenské operace a mírové mise neposkytují žádná dlouhodobá řešení. Společnost sama musí napravit poměry, které vytvářejí problémy. V otevřené společnosti se vždy klade zásadní otázka: jaké protesty jsou legitimní a co ohrožuje bezpečnost. Úkolem obyvatelstva je volit odpovědné vlády a úkolem armády je plnit příkazy vlády. Pouze tímto způsobem se může armáda bránit proti konfliktům malé intenzity, aniž by překážela společnosti v jejím normálním rozvoji.

Literatura:

● Samuel P. Huntington: "Democratization and Security in Eastern Europa", v knize P. Volten, ed., *Uncertain Futures: Eastern Europa and Democracy* (New York: Institute for East-West Security Studies, Occasional Paper Series no 16, 1990), str. 48.

● *Jane's Defense Review*, 16. listopad 1991, str. 926.

● *RFE/RL Daily Report*, c. 31, 14. únor 1992.

● B. H. Liddell Hart, Úvod ke knize Mao Tse Tung a Che Guevary, *Guerilla Warfare* (Cassel 1962).

● Thomas R. Mockaitis: "A New Era of Counterinsurgency," *RUSI Journal* (Jaro, 1991).

VĚDECKÉ SYMPOSIUM NATO

Ve dnech 6. a 7. dubna 1992 se v Římě konalo 15. vědecké symposium NATO, které bylo věnováno problematice ozbrojených sil ve společnosti sdílených hodnot. Symposium je pořádáno každoročně, jeho organizátory jsou střídavě **Kolej obrany NATO v Římě a Národní univerzita obrany ve Washingtonu**. Jednání symposia se zúčastnilo 210 odborníků ze států NATO, střední a východní Evropy (SVE) a některých dalších evropských států. Hlavním úkolem jednání bylo připravit podklady pro provedení potřebných změn politiky NATO ve vztahu k zemím SVE na příští vrcholné schůzce NATO.

Program jednání zahrnoval dvě hlavní témata:

1. **Ozbrojené síly ve společnosti sdílených hodnot.**

2. **Úloha ozbrojených sil ve tvořícím se evropskoatlantickém bezpečnostním rámci,** která byla projednávána na plenárních zasedáních ve dvou panelech. Každé téma mělo tři dílčí témata. Seminární diskuse k hlavním a dílčím z nich se uskutečnily v deseti výběrech.

Symposium probíhalo podle zásad akademické svobody. **Přednesená stanoviska je proto nutné považovat za osobní názory mluvčích, které nemusí být nutně shodné s oficiálními stanovisky jejich ozbrojených sil, vlád nebo NATO.** Zejména stanoviska admirála Lanxadea (Francie) účastníci z ostatních států nesdíleli.

Úvodní slovo přednesl velvyslanec Gerhardt von Moltke (Německo), náměstek generálního sekretáře NATO pro politické věci. Ve svém projevu definoval některé principy politiky NATO.

Římská deklarace NATO znovu zdůraznila, že NATO je založeno na sdílení společně uznávaných hodnot. Bez tohoto základu nemůže žádné demokratické společenství dosahovat konsensus, efektivně spolupracovat a dosahovat dohodnuté cíle. Uznávání a sdílení společných hodnot tvoří jediný možný základ pro spolupráci se zeměmi SVE v rámci Rady NATO pro spolupráci.

Ozbrojené síly jsou nezbytné pro zachování míru a řízení krizí. Politika a diplomacie beze zbraní je jako hudba bez hudebních nástrojů. Zbraně a armády nejsou samy o sobě dobré nebo špatné, o jejich charakteru rozhoduje politika. Špatné bylo to, že SSSR se cítil bezpečný jen za cenu, kdy ostatní státy se bezpečně cítit nemohly. To je bezpečnostní paradox, kterého se NATO zbavilo a který nemůže již dále existovat.

Stejný význam, jaký mají instituce a mechanismy politické a ekonomické spolupráce pro Evropská společenství, má pro zajištění bezpečnosti integrovaná vojenská struktura NATO. V nově vzniklé situaci praxe překonává tradičně vymezenou teritoriální působnost NATO. Ukazuje se, že NATO nemůže přehlížet vývoj bezpečnostní situace za touto teritoriální oblastí a musí být schopno přiměřeně reagovat.

Integrovaná vojenská struktura plní řadu významných vedlejších funkcí zejména v oblasti demokratizace, profesionalizace a společného přístupu. V západních demokraciích již žádné politik ubírající se cestou omezené národní politiky nemá naději na úspěch ani ve své zemi. Svoboda a prosperita se neobjevují náhodně, je potřebné o ně usilovat a střežit je. NATO nelze srovnávat s jinými vojenskými pakty, princip konsensu účinně zabraňuje tomu, aby se mohlo stát agresivním paktem. Pro proces integrace má mimořádný význam vědecká komunikace a výměna informací.

Evropská bezpečnostní architektura zahrnuje tři základní prvky - NATO, Zápa-

doevropskou unii a Konferenci o bezpečnosti a spolupráci v Evropě (KBSE). Tyto prvky plní své specifické a nezastupitelné úlohy. Bezpečnostní systém musí být založen na jejich spolupráci a vzájemném doplňování.

Příklad Jugoslávie ukazuje, že krize v zemích SVE pravděpodobně nemohou být vyřešeny bez NATO. Náléhavým úkolem je zkoumat, jak by NATO mohlo přispět k řízení krizí mimo svou oblast.

*** Richard Mottram, zástupce náměstka ministra obrany Spojeného království Velké Británie a Severního Irska pro politiku, se zabýval otázkami vztahů mezi civilními orgány zákonodárné a výkonné moci a ozbrojenými silami při plánování obrany.**

Pro vztah civilních a vojenských orgánů státní správy při plánování obrany je charakteristické, že hlavním předmětem zájmu jsou zdroje - vyjádření potřeb, stanovení jejich výše, určení priorit a přidělování zdrojů. Ve Spojeném království Velké Británie a Severního Irska se vytvořila typologie vztahů civilní a vojenské sféry jejímiž prvky jsou plánování (stanovení charakteru a rozsahu potřeb a jejich vyvážení se zdroji) a programování (detailní specifikace postupů a prostředků potřebných pro uspokojení potřeb).

Je přijat postup civilní priority uplatňovaný formou kontroly ozbrojených sil parlamentem. Parlament stanovuje pro každý rok maximální úroveň stavu ozbrojených sil. Kontrolu ozbrojených sil zabezpečuje v parlamentu výbor pro obranu (schvalování potřeb a jejich vyvážení se zdroji) a rozpočtový výbor (kontrola efektivnosti využití prostředků).

Uplatňuje se zásada kolektivní odpovědnosti vlády vůči parlamentu při zachování individuální statutární odpovědnosti ministrů za jim svěřený resort. Na rozdíl od USA dostává parlament od vlády návrh, který schvaluje jako celek a nezabývá se jeho jednotlivými položkami.

Ministr obrany má ve svém ministerstvu jednoho poradce pro politiku a výbor pro politiku a strategii. Plánování a programování je procesem dialogu mezi vojenskou a civilní složkou, ve které vojenská složka na základě potřeb definuje v rámci stanovené politiky vlastní požadavky a civilní složka sladuje požadavky se zdroji v konstruktivním dialogu s vojenskou složkou. Plán obrany pro daný rok připravuje skupina 6 odborníků, která předkládá návrh ministru. Proces schvalování plánu pak probíhá shora dolů za osobního řízení ministra obrany.

*** Admirál Jacques Lanxade, náčelník generálního štábu ozbrojených sil Francie, se zabýval otázkou přestavby ozbrojených sil státu v měnící se politické situaci.**

Současná bezpečnostní situace vede k nutnosti uvažovat o posílení vojenské úlohy NATO. V evropském bezpečnostním systému musí mezi NATO, Západoevropskou unií a KBSE existovat vztahy spolupráce a vzájemného doplňování. KBSE se musí stát univerzálním fórem spolupráce, musí však mít i právní nástroje k prosazování svých rozhodnutí. Takovým nástrojem by se mohla stát evropská bezpečnostní charta.

Obrana západní Evropy je možná jen v rámci NATO s transatlantickým propojením, existence integrované vojenské struktury NATO však v období snížení bezprostřední hrozby překvapivého útoku nemá již takový význam jako dříve.

Rozšíření členství v NATO by ohrozilo bezpečnost členských států NATO a snížilo by i význam KBSE. Evropa potřebuje především Západoevropskou unií (ZEU), i zbývající členové evropského společenství by měli vstoupit do ZEU. Hlavním stabilizujícím činitelem na evropském kontinentu se stane Evropská politická unie, měla by mít i vojenskou dimenzi.

Francie stanovila tyto cíle přestavby ozbrojených sil:

● Francie musí mít dostatečnou obrannou sílu, konvenční i jadernou. Jaderné odstranění zůstane zachováno do doby, dokud se odzbrojovací dohody nestanou skutečností.

Bude pokračovat jaderné vyzbrojování, jehož základem zůstanou jaderné ponorky. Budování protiraketové obrany povede pravděpodobně k "obranným závodům ve zbrojení", jeho důsledkem může být militarizace vesmíru.

- Francie sníží stav ozbrojených sil na 280 až 255 tisíc osob, především stavy pozemního vojska. Délka vojenské základní služby 12 až 18 měsíců zůstane zachována.

- Francie bude aktivně přispívat k evropské bezpečnosti a obraně. Za žádoucí považuje společnou obranu v rámci Evropské politické unie (EPU). S tímto cílem byl vytvořen francouzsko-německý armádní sbor, který je přístupný všem členům Evropského společenství. Evropa musí být v obraně autonomní a musí být schopna reagovat na různá rizika. EPU musí mít štáb pro řízení rizik v Evropě i mimo Evropu.

- Ve francouzských ozbrojených silách vznikne štáb s dvojitou rolí - národní a evropskou.

- Efektivní obrana vyžaduje, aby francouzské ozbrojené síly měly silnou okamžitou reakci a síly schopné reakce po doplnění. Dále aby měly nejmodernější technické systémy a technologie. Nezbytná je i nová kvalita výcviku.

- Reorganizace francouzských ozbrojených sil bude probíhat za podmínek snižování vojenského rozpočtu, prostředky na modernizaci se získají snížením stavu.

- Svět se stal multipolární, bezpečnostní architektura zůstává nedokončena, přetrvávají nejistoty a rizika. Vedle NATO se musí druhým pilířem stát evropské společenství - příští Evropská politická unie. Je nutné zkoumat zajímavou možnost vytvořit evropský bezpečnostní pakt.

*** Generál Hans Henning von Sander (Německo), bývalý vrchní velitel ozbrojených sil NATO v Evropě, se zabýval důsledky uplatňování nové strategie NATO na její ozbrojené síly.**

Rozšiřování vysokých vojenských technologií a zbraní hromadného ničení do rukou států s obrovskými politickými, sociálními a ekonomickými problémy vyžaduje efektivní preventivní i výkonné řízení krizí. V současné bezpečnostní situaci můžeme identifikovat 4 základní kategorie krizí:

- ▲ krize, pro které lze nalézt diplomatické řešení,

- ▲ krize, ve kterých probíhá eskalace s nadějí na deeskalaci a dosažení potřebného řešení,

- ▲ omezený konflikt, který zůstane omezen a bude mít malou intenzitu buď proto, že jeho eskalace by ohrozila celkovou bezpečnost a vyvolala odpovídající odezvu nebo v důsledku mezinárodního tlaku,

- ▲ konflikt směřující k internacionalizaci konfliktu v důsledku neochoty podniknout pro jeho utlumení jednostranné akce.

NATO je jediným celkem schopným kolektivní organizované akce. Měl by se zvážet návrh, aby NATO mohlo reagovat i na základě mandátu poskytnutého mu Organizací spojených národů nebo KBSE.

Je nezbytné usilovat o kolektivní bezpečnost. Je nejbezpečnější, nejlevnější a nejefektivnější brání nebezpečí renacionalizace obrany. Bezpečnost vyžaduje integrovanou obrannou strukturu, která musí zahrnovat princip mnohonárodnosti a výchovy k evropanství. Dosažení cílů kolektivní obrany je nemožné dosáhnout v rámci dvoustranné nebo třístranné spolupráce.

Reakce na rizika musí být mnohonárodní, je nezbytné vytvořit mnohonárodní operační prostředky. Přitom je nutné rozlišovat komбатantní (válečnou, bojovou) a nekomбатantní (ochrannou, mírovou) úlohu ozbrojených sil.

Výstavba mnohonárodních sil reakce vyžaduje strategickou mobilitu lehkých i těžkých vojenských celků, pružnost velení i ozbrojených sil a připravenost na nepředvídané události.

Bezpečnostní situace vyžaduje, aby ozbrojené síly měly různé typy vojsk pro různá rizika a různé nepředvídané události, pro operace velké i malé intenzity, pro operace válečné i mírové (humanitární pomoc, udržení míru, odstranění následků přírodních katastrof a průmyslových havárií aj.). Zde se otevírá nové pole pro výzkum a vývoj, který si musí vytvořit potřebné předpoklady zpracování potřebných informací.

Síly reakce musí tvořit profesionální vojáci, nikoli vojáci základní služby. Efektivní reakce předpokládá i schopnost obnovy logistiky a vojenské výrobní základny v potřebném rozsahu.

Ve výcviku štábů mnohonárodních sil naleznou mimořádné uplatnění válečné hry za využití počítačové simulace.

Jaderné zbraně zůstávají významným prostředkem všesměrového odstrašování.

V současné bezpečnostní situaci je nutné uzavřít smlouvu o nešíření vysokých vojenských technologií a moderních zbraňových systémů včetně přijetí sankcí za porušení smlouvy.

NATO není agresivní. Žádný voják NATO nemůže být vyslán do války bez souhlasu parlamentů všech 16 demokratických zemí. Krize vyžadují politické konzultace, nástrojem řízení menších krizí se mohou stát mnohonárodní jednotky. Spolupráce NATO se státy SVE může začít při plnění mírového poslání, např. v Jugoslávii. Spolupráce však vyžaduje slučitelnost (operační, technologickou, logistickou) i institucionalizaci použití mnohonárodních sil (kdo bude rozhodovat o použití vojenské síly). Zejména je nutné sjednotit operační plánování. Operační plán musí být reakcí na skutečnou situaci, nikoli výběrem jedné z mnoha předem připravených variant.

Pro řízení krizí jsou nutné nástroje eskalace i deeskalace. Nelze je chápat jen vojensky, ale komplexně (např. zotřívání nebo uvolňování politických a ekonomických sankcí). Cílem řízení krizí není vyhrát válku, ale ukončit konflikt.

*** Dr. Alexander Konovalov (Rusko). Institut USA a Kanady Akademie věd analyzoval výzvy pro bezpečnost zemí SVE.**

Bezpečnostní prostředí se rychle mění. Historické problémy Evropy se obnovují a přecházejí v politickou konfrontaci. Stabilizující úloha bývalé bipolární konfrontace zmizela a reálné vzniká problém balkanizace Evropy. Bezprostředním úkolem je odstranit historické kořeny konfrontace.

Při řešení otázky změny rozmístění ozbrojených sil na kontinentu je nutné vzít v úvahu, že problém redislokace je časově a zdrojově náročný i chápání tohoto problému v Rusku. Argumentem konzervativců je, že tento proces směřuje k posunu hranic konfrontace na východ.

Největším rizikem pro celou Evropu je vnitřní situace v Rusku charakterizovaná nestabilitou. V Rusku se koncentruje problém největšího dosud vytvořeného vojenského mechanismu. Roste nespokojenost v armádě, touha obnovit stát, ve kterém ozbrojené síly obnoví své postavení ve společnosti. Ozbrojené síly jsou konzervativní, nesnaží se přizpůsobit politické realitě, ale změnit politickou realitu. Projevuje se snaha prohlásit ozbrojené síly za dvanáctou republiku Společenství nezávislých států (SNS). Rozpad SNS prakticky přinutil ozbrojené síly stát se samostatnou politickou silou. Na pomoc řešení situace byla ozbrojeným silám povolena "komerční činnost". Tato pomoc nebyla pochopena a jejím důsledkem je, že na trhu lze prakticky koupit jakýkoli vojenský materiál včetně zbraňových systémů.

Vláda má snahu napravit svůj omyl, spočívající v orientaci na výstavbu společných ozbrojených sil SNS, ozbrojené síly však již mají své ambice. Ozbrojené síly mají 4 milióny vojáků a 110 divizí, žádný stát SNS však nechce udržovat společné ozbrojené síly. I Rusko se nyní orientuje na vytvoření vlastních národních ozbrojených sil, které mají mít 1 až 1,5 miliónů vojáků.

V důsledku drastického a rychlého snižování stavu ozbrojených sil mají důstojníci obavu, že o jejich osud se nikdo nestará. Problémá nejen snižování, ale i restrukturalizace a redisolace ozbrojených sil a vojenského rozpočtu. Od roku 1988 je vojenský rozpočet zveřejňován, ale je nepřehledný. Nelze rozlišit jeho rozptýlení do jiných rozpočtových položek. Nepřímou metodou bylo stanoveno, že podíl obrany na hrubém národním produktu je 50 % (reálnější je odhad 35 %).

Asi 80 % průmyslové výroby má vojenský charakter. Zbraní bylo vyráběno takové množství, že SSSR je nikdy nebyl schopen udržovat. Problém je mnohem širší než samotná konverze obranného průmyslu, jde o rekonstrukci zmilitarizovaného národního hospodářství. Samotná konverze se týká asi 4000 podniků s 1 miliónem pracovníků výzkumu, vývoje a výroby, celkově však svým postavením závisí na obranném průmyslu 35 miliónů lidí.

Rusko považuje za důležité zachovat současné bezpečnostní uspořádání. Tento systém je založen na malém počtu smluv omezujících konvenční a jaderné ozbrojené síly. Dokud tyto smlouvy nebudou ratifikovány a splněny, bude bezpečnostní uspořádání nedostatečné.

Smlouva o konvenčních ozbrojených silách v Evropě je ohrožena. Je orientována územně; ve smlouvě definované územní celky však neodpovídají nově se tvořícím státům. V SNS vzniká vážný problém sdílení společných limitů jednotlivými republikami.

Západ propásl jedinečnou příležitost řešit bezpečnostní otázky při uznávání samostatnosti republik jednotlivými státy i při jejich přijímání do OSN. Kromě jiného se mělo požadovat, aby tyto země byly nejaderné.

Složitým problémem je likvidace jaderných zbraní. Plutonium náplně musí být obnoveny nejpozději po 12,5 letech. Jejich obnovu financovalo ministerstvo energetiky, nyní však nemá kdo tuto obnovu financovat a vzniká vážné ohrožení. Výsledky výzkumu ukazují, že bojové plutonium bude využitelné jako palivo v jaderných elektrárnách, ale v současné době je problém neřešitelný.

Taktické jaderné zbraně představují větší nebezpečí než strategické. V SNS je nezbytný přechod na stabilizovaný a předvídatelný systém. Je potřebné vytvořit evropskoatlantický bezpečnostní systém vylučující moment překvapení, zabránit utajování informací, zabezpečit průhlednost výměnou informací a organizovat ověřování (verifikaci) plnění dohod.

*** Plukovník Richard Cohen, Spojené království Velké Británie a Severního Irska**
Mezinárodní vojenský štáb NATO, odbor pro styk s KBSE, se zabýval vztahem mezi ozbrojenými silami NATO a ozbrojenými silami nově vznikajících demokracií ve státech SVE z hlediska Římské deklarace NATO.

NATO bylo organizátorem bilaterálních styků (např. návštěvy válečných lodí nebo strategických bombardovacích letounů mezi USA a SSSR). Základy mnohostranných styků mezi NATO a SVE vytvořily Londýnská deklarace (červenec 1990), Kodaňská vrcholná schůzka (červen 1991) a Římská deklarace NATO (listopad 1991).

NATO vytvořilo Radu pro spolupráci, jejímiž členy se stalo již 35 států, uvažuje se s připojením i Gruzie.

Za hlavní oblasti možné spolupráce považuje NATO konverzi obranného průmyslu a vědu (dohoda o vědecké spolupráci byla podepsána na schůzce náčelníků generálních štábů v dubnu 1992). Formou spolupráce může být především výměna informací a rozvíjející se dialog.

NATO zahájilo realizaci programu vojenských kontaktů s ozbrojenými silami států SVE, který zahrnuje:

- návštěvu na vysoké úrovni (ministři obrany, náčelníci generálních štábů), se schůzkami dvakrát ročně,
- jednání vojenských štábů,

■ organizaci speciálních kursů v Koleji obrany NATO v Římě a orientačních kursů v Oberammergau, SRN,

■ zasedání vojenského výboru pro spolupráci.

Pro všechny úrovně styků byly vypracovány pracovní plány, které zahrnují např.:

- semináře o obranné politice a strategii obrany,
- tvůrčí dílny,
- panelové seznamovací cesty a vytváření expertních týmů,
- tvůrčí dílnu k ekologickým otázkám (ozdravění devastovaného prostředí),
- rozpracování otázek organizace a struktury obrany.

Program styků je v počátečním stadiu a během dvou let se podstatně rozšíří. Postupně zahrne i oblast vojenské strategie.

* **Dr. Clair Blong, USA.** Národní univerzita obrany, Průmyslová kolej ozbrojených sil, se zabýval problematikou snižování ozbrojených sil a konverzí obranného průmyslu.

Konverze obrany zahrnuje:

- převod vojenských zařízení a vojenských základen pro civilní využití,
- demobilizaci vojenského personálu,
- transformaci zbrojních výrobních závodů pro civilní komerční využití.

Konverzi výrazně ovlivňuje náhlý pokles poptávky a vojenských nákupů výrobků zbrojního průmyslu. V důsledku nesprávné obchodní strategie zbrojního průmyslu se objevují dva nežádoucí extrémní konverze:

- uzavření výrobního závodu, propuštění zaměstnanců a likvidace výrobního zařízení,
- pokračování ve zbrojní výrobě s cílem zachovat pracovní místa.

Konverzi je nutné chápat jako strukturální změnu spočívající ve snížení dosavadní úrovně, přesunu ze snižovaného sektoru do sektoru civilních komerčních výrobků, změně preferencí a priorit, přechodu od direktivního státního řízení na tržní hospodářství a spojeného s tím sociálního zabezpečení.

Konverzi brání:

- nepružnost řízení a nepohyblivost zdrojů (zejména pracovní síly - bytová otázka),
- ztrnulá ekonomická struktura,
- politická omezení (místní, regionální nebo národní zájmy),
- nesrovnalost obranného a komerčního průmyslu (obrný průmysl má tendenci směřovat k velkým výrobním komplexům, složitým systémům, vysokým technologiím a delším reprodukčním cyklům).

Proces konverze nemůže být jen věcí podniků zbrojního průmyslu. Významnou úlohu musí sehrát i vláda, jejímž úkolem je:

- vytvořit sociální záchrannou síť (včetně zajištění rekvalifikace),
- stanovit ekonomické priority, podle kterých se mohou výrobní závody orientovat při zpracování programů konverze,
- podporovat rozvoj malých a středních podniků, programy rozvoje infrastruktury, vzdělávání a managementu,

- zabezpečit zvyšování životní úrovně (podporu konverze obyvatelstvem v důsledku viditelného zlepšení v rozdílných oblastech životní úrovně, např. v oblasti lékařské péče),
- vytvářet ekonomickou infrastrukturu pro konverzi, zejména v oblasti měny, bankovníctví a daňového systému.

Důležitými momenty konverze jsou:

- ▲ vytvoření sémantiky konverze (v oblasti konverze jsou používány různé názvy pojmů, jejichž význam není shodně chápán všemi účastníky komunikace),
- ▲ srovnávací analýza umožňující vytvořit optimální program konverze,
- ▲ stanovení obchodní strategie (malá poptávka vede k ekonomickému a technologickému zaostávání),
- ▲ státní podpora procesu konverze,
- ▲ rozvoj a podpora podnikatelství,
- ▲ využití historických zkušeností.

Státy SVE mohou nacházet nové metody konverze. K překonání charakteristického soustředění zbrojního průmyslu v jednom městě nebo regionu není vždy nezbytná rozsáhlá investiční výstavba nových závodů a sídlišť. Lidem lze zabezpečit zaměstnání i tím, že se v místě jejich bydliště postaví provizorní malé závody komerční výroby nebo se zvýší směnnost výroby v existujících závodech.

V závěrečném shrnutí výsledků diskusí v jednotlivých panelech a výborech bylo konstatováno, že NATO se nachází v delikátní situaci ve vztahu ke státům SVE. Nemůže si dovolit preferenční přístup k některým zemím a nemůže poskytovat bezpečnostní záruky. Tuto situaci musí státy SVE pochopit. Lze očekávat, že NATO bude postupovat pomalu krok po kroku směrem, který naznačují nové strategie NATO, deklarace a závěry vrcholných schůzek počínaje od přijetí Londýnské deklarace v červenci 1990.

NOVÁ STRATEGICKÁ KONCEPCE SEVEROATLANTICKÉ ALIANCE

Schváleno hlavami států a vlád zúčastněných na schůzi Severoatlantické rady v Římě 7. a 8. listopadu 1991

1. Hlavy států a vlád členských států Severoatlantické aliance na své schůzi v Londýně v červenci 1990 schválily nutnost transformace Severoatlantické aliance tak, aby odpovídala nové, slibnější epoše v Evropě. Znovu potvrdily základní zásady, na nichž aliance spočívala od svého založení, a přitom uznaly, že vývoj probíhající v Evropě bude mít dalekosáhlý vliv na způsob, jímž bude svých cílů dosahovat v budoucnosti. Zvláště zahájily základní revizi strategie. Níže je uvedena z ní vyplývající strategická koncepce.

ČÁST I. STRATEGICKÉ SOUVISLOSTI

Nové strategické podmínky

2. Od roku 1989 nastaly ve střední a východní Evropě hluboké politické změny, které od základu zlepšily bezpečnostní podmínky, za nichž Severoatlantická aliance (Aliance) usiluje o dosahování svých cílů. Dřívější satelitě Sovětského svazu plně obnovily svou svrchovanost. Sovětský svaz a jeho republiky procházejí základními změnami. Tři baltské republiky znovu získaly svou nezávislost. Sovětské vojenské síly opustily Maďarsko a Československo a mají ukončit svůj odchod z Polska a Německa do roku 1994. Všechny země, které dříve byly protivníky Severoatlantické aliance, rozpustily Varšavský pakt a zavrhlly ideologické nepřátelství vůči Západu. V různé míře přijaly a začaly uplatňovat politiku zaměřenou na dosažení pluralitní demokracie, vlády zákona, respektování lidských práv a tržního hospodářství. Politické rozdělení Evropy, které bylo zdrojem vojenské konfrontace v období studené války, bylo takto překonáno.

3. Na Západě rovněž došlo k důležitým změnám. Německo bylo sjednoceno a zůstává plným členem aliance a evropských institucí. Skutečnost, že země Evropského společenství působí pro dosažení cíle politického sjednocení, včetně rozvoje evropské bezpečnostní identity, jakož i zvýšení úlohy Západoevropské unie, jsou důležitými činiteli evropské bezpečnosti. Posilování bezpečnostní dimenze v procesu evropské integrace a zvyšování úlohy a odpovědnosti evropských členů Aliance jsou pozitivními jevy a navzájem se podporují. Vývoj evropské bezpečnostní identity a obranné úlohy, vyjádřené v posilování evropského pilíře v rámci Aliance, poslouží nejen zájmům evropských států, ale také posílí integritu a účinnost Aliance jako celku.

4. Podstatný pokrok v kontrole výzbroje již posílil stabilitu a bezpečnost snížením úrovně výzbroje a zlepšil "vojenskou průhlednost" a vzájemnou důvěru. Zavedení smlouvy o snížení strategických zbraní v roce 1991 povede ke zvýšení stability značným a vyváženým

omezením v oblasti strategických jaderných zbraní. Další dalekosáhlé změny a snížení jaderných sil Spojených států amerických a Sovětského svazu budou uskutečněny podle iniciativy prezidenta Bushe ze září 1991. Velký význam má také smlouva o konvenčních zbraních v Evropě, podepsaná na pařížském vrcholném setkání v roce 1990; její zavedení odstraní početní nevýhodu Aliance u klíčových konvenčních zbraňových systémů a poskytne účinné ověřovací postupy. Celý tento vývoj bude mít za následek také bezprecedentní míru "vojenské průhlednosti" v Evropě, čímž se zvýší možnosti předvídání a vzájemná důvěra. Tato "průhlednost" bude dále zvětšena zavedením režimu "otevřeného nebe". Existují slibné návrhy na další pokrok v kontrole zbrojení v oblasti konvenčních a jaderných sil a v dosažení celosvětového zákazu chemických zbraní, jakož i v omezení destabilizujícího vývozu výzbroje a šíření určitých zbraňových technologií.

5. **Proces Konference o bezpečnosti a spolupráci v Evropě**, který započal v Helsinkách v roce 1975, již značně přispěl k překonání rozdělení Evropy. Výsledkem pařížského vrcholného setkání je, že nyní zahrnuje nové institucionální orgány a poskytuje smluvní rámec pro konzultace a spolupráci, které mohou hrát konstruktivní úlohu, doplňující úlohu Severoatlantické aliance a proces evropské integrace při zachování míru.

6. Historické změny, které nastaly v Evropě a které vedly ke splnění řady cílů stanovených ve "zprávě Harmel", značně zvýšily celkovou bezpečnost spojenců. Monolitická, hromadná a potenciálně přímá hrozba, která byla hlavním problémem Aliance během prvních čtyřiceti let její existence, zanikla. Na druhé straně přetrvává značná nejistota o budoucnosti a riziku bezpečnosti Aliance.

7. Nová strategická koncepce se dívá kupředu na bezpečnostní podmínky, v nichž mají výše uvedené pozitivní změny uskutečňovat naděje. Předpokládá zvláště jak dokončení plánovaného odchodu sovětských vojenských sil ze střední a východní Evropy, tak úplné zavedení smlouvy o konvenčních silách v Evropě z roku 1990 všemi stranami. Zavedení strategické koncepce bude takto udržováno pod kontrolou z hlediska vývoje bezpečnostních podmínek a zvláště pokroku při naplňování těchto předpokladů. Další úpravy budou prováděny v potřebném rozsahu.

Bezpečnostní výzvy a rizika

8. Bezpečnostní výzvy a rizika, před nimiž stojí Severoatlantická aliance, mají povahu odlišnou od minulých výzev a rizik. Hrozba současného a rozsáhlého útoku na všech evropských frontách Severoatlantické aliance byla fakticky odstraněna, a proto již není těžištěm spojenecké strategie. Zvláště ve střední Evropě se riziko překvapivého útoku značně snížilo a patřičně se prodloužila doba výstrahy spojenců.

9. Na rozdíl od převládajícího ohrožení v minulosti, rizika pro bezpečnost spojenců, která přetrvávají, mají mnohotvárnou a mnohosemrovou povahu, v důsledku níž je obtížné jejich předpovídání a hodnocení. Severoatlantická aliance musí být schopna na taková rizika reagovat, jestliže má být zachována stabilita v Evropě a bezpečnost členů Aliance. Tato rizika mohou vzniknout různými způsoby.

10. Rizika pro bezpečnost spojenců vyplývají s menší pravděpodobností z kalkulované agrese proti území spojenců, nýbrž spíše z nepříznivých důsledků nestabilit, které mohou nastat z různých vážných hospodářských, sociálních a politických obtíží, včetně etnické rivality a územních sporů, jimž čelí mnohé země ve střední a východní Evropě. Napětí, která mohou vzniknout, pokud zůstanou omezena, přímo neohroží bezpečnost a územní celistvost členů Aliance. Mohla by však vést ke krizím škodlivým pro evropskou stabilitu a dokonce k ozbrojeným konfliktům, které by mohly zasáhnout země mimo Alianci, nebo se rozšířit na země Severoatlantické aliance a mít přímý vliv na její bezpečnost.

11. Ve zvláštním případě Sovětského svazu rizika a nejistoty, které provázejí proces změn, nemohou být posuzovány izolovaně od skutečnosti, že jeho konvenční síly jsou značně větší,

než konvenční síly kteréhokoli jiného evropského státu a jeho velký jaderný arzenál je srovnatelný pouze s arzenálem Spojených států amerických. Tyto možnosti je nutno brát v úvahu, jestliže mají být v Evropě zachovány stabilita a bezpečnost.

12. Spojenci si také přejí udržovat mírové a nerozporné vztahy se zeměmi jižního Středomoří a Středního východu. Stabilita a mír v zemích na jižní periférii Evropy jsou důležité pro bezpečnost Aliance, jak se ukázalo v roce 1991 v Perském zálivu. Je tomu tak tím spíše vzhledem k budování vojenské moci a šíření zbrojní technologie v oblasti, včetně zbraní hromadného ničení a balistických raket schopných dosáhnout území některých členských států Aliance.

13. Každý ozbrojený útok na území spojenců ze kteréhokoli směru by se týkal článků 5. a 6. Washingtonské smlouvy. Avšak bezpečnost Aliance musí brát v úvahu také globální souvislosti. Bezpečnostní zájmy Aliance mohou být dotčeny jinými riziky širší povahy, včetně šíření zbraní hromadného ničení, přerušením toku životně důležitých zdrojů a teroristickými a sabotážními akcemi. V rámci Aliance existuje dohoda týkající se konzultací mezi spojenci podle článku 4. Washingtonské smlouvy a podle potřeby koordinace jejich úsilí, včetně jejich reakce na taková rizika.

14. Z hlediska strategie Aliance je nutno tato různá rizika posuzovat různými způsoby. Dokonce při nerozporném a kooperativním vztahu sovětské vojenské možnosti a potenciál jejich budování, včetně jaderné dimenze, stále tvoří nejdůležitější činitel, který musí Aliance brát v úvahu při udržování strategické rovnováhy v Evropě. Ukončení konfrontace Východ-Západ však značně snížilo riziko velkého konfliktu v Evropě. Na druhé straně existuje větší riziko vzniku různých krizí, které se mohou rozvinout rychle a vyžadovaly by rychlou reakci, avšak které by pravděpodobně měly menší velikost.

15. Z této analýzy strategických souvislostí je možno učinit dva závěry. Prvým závěrem je, že nové podmínky nemění určené bezpečnostní funkce Aliance, nýbrž spíše zdůrazňují jejich trvalou platnost. Druhým závěrem je, že změněné podmínky poskytují Alianci nové příležitosti pro formulaci její strategie v rámci širšího přístupu k bezpečnosti.

ČÁST II. CÍLE A BEZPEČNOSTNÍ FUNKCE ALIANCE

Poslání Aliance

16. Hlavním posláním Aliance, stanoveným ve Washingtonské smlouvě a znovu opakováným v Londýnské deklaraci, je zajistit svobodu a bezpečnost všech svých členů politickými a vojenskými prostředky v souladu se zásadami Charty Spojených národů. Aliance, založená na společných hodnotách demokracie, lidských práv a vlády zákona, působila od svého založení pro nastolení spravedlivého a trvalého mírového řádu v Evropě. Tento cíl Aliance zůstává nezměněn.

Povaha Aliance

17. Severoatlantická aliance ztělesňuje transatlantické pouto, jímž je bezpečnost Severní Ameriky trvale spojena s bezpečností Evropy. To je praktickým vyjádřením účinného kolektivního úsilí jejích členů pro podporu svých společných zájmů.

18. Základní zásadou působení Aliance je zásada společné účasti a vzájemné spolupráce svrchovaných států pro podporu nedělitelnosti bezpečnosti pro všechny její členy. Solidarita v rámci Aliance, projevující se podstatou a výsledkem každodenní činnosti Severoatlantické aliance v politické a vojenské oblasti, zajišťuje, že žádný ze spojenců není nucen spoléhat se na svoje vlastní národní úsilí sám při řešení základních bezpečnostních problémů. Aliance, aniž by členské státy zbavovala jejich práva a povinnosti nést svou vlastní svrchovanou

odpovědnost v oblasti obrany, umožňuje jim společným úsilím zvyšovat svou schopnost realizovat svoje důležité národní bezpečnostní cíle.

19. Výsledným smyslem stejné bezpečnosti členů Aliance, bez ohledu na rozdíly jejich podmínek nebo jejich národních vojenských možností ve srovnání s ostatními, přispívá k celkové stabilitě v Evropě a tím k vytváření podmínek napomáhajících k rozšiřování spolupráce jak mezi členy Aliance, tak s ostatními. Na tomto základě jsou členové Aliance, spolu s ostatními národy schopni pokračovat ve vývoji kooperativních bezpečnostních struktur v celé a svobodné Evropě.

Základní úkoly Aliance

20. Prostředky, jimiž Aliance uskutečňuje svou bezpečnostní politiku pro zachování míru, budou i nadále zahrnovat udržování vojenských možností dostatečných pro zabránění válce a pro zajištění účinné obrany, celkovou schopnost úspěšně vyřešit krize ovlivňující bezpečnost členů a uplatňovat politické úsilí podporující dialog s ostatními evropskými národy a aktivní hledání kooperativního přístupu k evropské bezpečnosti, zahrnující oblast kontroly výzbroje a odzbrojení.

21. Pro dosažení tohoto důležitého účelu Aliance plní tyto hlavní bezpečnostní úkoly:

I. Poskytovat jeden z nepostradatelných základů pro stabilní bezpečnostní podmínky v Evropě, založené na růstu demokratických institucí a účasti na mírovém řešení sporů, v nichž nebude žádná země schopna zastrašovat nebo přinucovat žádný evropský národ, či mu vnucovat svou nadvládu pod hrozbou použití síly.

II. Sloužit, jak je stanoveno v článku 40. Severoatlantické smlouvy, jako transatlantické fórum pro spojenecké konzultace o všech otázkách týkajících se jejich životních zájmů, včetně možného vývoje vytvářejícího rizika pro bezpečnost členských států, a pro vhodnou koordinaci jejich opatření ve věcech společného zájmu.

III. Odstrašovat a zabráňovat každé hrozbě agresí proti území všech členských států Severoatlantické aliance.

IV. Udržovat strategickou rovnováhu v Evropě.

22. Jiné evropské instituce jako Evropská rada, Západoevropská unie a Konference o bezpečnosti a spolupráci v Evropě rovněž musejí hrát úlohy v souladu s jejich odpovědností a posláním v těchto oblastech. Vytváření evropské identity v bezpečnosti a obraně bude zdůrazňovat připravenost Evropanů převzít větší podíl odpovědnosti za svou bezpečnost a bude napomáhat k posilování transatlantické solidarity. Avšak počet jejích členů a rozsah jejích možností dodává Severoatlantické alianci zvláštní postavení tím, že může vykonávat všechny čtyři hlavní bezpečnostní funkce. Severoatlantická aliance je důležitým fórem pro konzultace mezi spojenci, fórem pro dorozumívání o politice zaměřené na bezpečnost a účast na obraně členských států podle Washingtonské smlouvy.

23. Při definování hlavních funkcí Aliance, které jsou uvedeny výše, členské státy potvrzují, že poslání Aliance, jakož i její práva a povinnosti stanovené Washingtonskou smlouvou zůstávají nezměněny.

ČÁST III. VŠEOBECNÝ PŘÍSTUP K BEZPEČNOSTI

Ochrana míru v nové Evropě

24. Aliance se vždy snažila dosahovat svých cílů zachování bezpečnosti a územní celistvosti svých členů a nastolení spravedlivého a trvalého mírového řádu v Evropě, a to politickými a vojenskými prostředky. Tento celkový přístup zůstává základem bezpečnostní politiky Aliance.

25. Avšak v souvislosti s radikálními změnami bezpečnostní situace je nové to, že možnosti Aliance dosáhnout svých cílů politickými prostředky jsou větší, než kdykoli dříve. Nyní je možné vyvodit všechny důsledky ze skutečnosti, že bezpečnost a stabilita mají politické, ekonomické, sociální a životního prostředí týkající se prvky, jakož i nezbytnou obrannou dimenzi. Zvládnutí rozmanitosti problémů, před nimiž Aliance stojí, vyžaduje všeobecný přístup k bezpečnosti. To je vyjádřeno ve třech vzájemně se podporujících prvcích spojenecké bezpečnostní politiky: dialog, spolupráce a udržování kolektivní obranné schopnosti.

26. Aktivní úsilí Aliance o dialog a spolupráci, podporované její účastí na účinné kolektivní obranyschopnosti, se snaží snížit rizika konfliktů vznikajících z nedorozumění nebo z intrik, vytvářet zvýšené vzájemné porozumění a důvěru mezi všemi evropskými státy, napomáhat řešit krize ovlivňující bezpečnost spojenců, rozšiřovat možnosti pro opravdové partnerství mezi všemi evropskými zeměmi při řešení společných bezpečnostních problémů.

27. Z tohoto hlediska politika Aliance zaměřená na kontrolu zbrojení a na odzbrojení přispívá k dialogu a spolupráci s ostatními národy, a tak bude i nadále hrát hlavní úlohu při dosahování bezpečnostních cílů Aliance. Kontrolou zbrojení a odzbrojením se spojenci snaží zvýšit bezpečnost a stabilitu na nejnižší možné úrovni vojenských sil odpovídající požadavkům obrany. Takto bude Aliance i nadále zajišťovat, aby byl udržen soulad cílů obrany a cílů kontroly zbrojení i odzbrojení.

28. Při dosahování svých základních cílů a plnění hlavních bezpečnostních funkcí bude Aliance i nadále respektovat legitimní bezpečnostní zájmy ostatních, hledat mírové řešení sporů, jak je stanoveno v Chartě Spojených národů. Aliance bude podporovat mírové a přátelské mezinárodní vztahy i podporovat demokratické instituce. Z tohoto hlediska uznává cenný příspěvek jiných organizací, jako je Evropské společenství, Konference o bezpečnosti a spolupráci v Evropě; takto se úlohy těchto institucí a Aliance vzájemně doplňují.

Dialog

29. Nová situace v Evropě rozšířila možnosti dialogu Aliance se Sovětským svazem a ostatními zeměmi střední a východní Evropy. Aliance navázala pravidelné diplomatické vztahy a vojenské styky se zeměmi střední a východní Evropy, jak je stanoveno v Londýnské deklaraci. Aliance bude i nadále podporovat dialog prostřednictvím normálních diplomatických vztahů, včetně rozšířené výměny názorů a informací týkajících se otázek bezpečnostní politiky. Těmito prostředky se spojenci budou individuálně i kolektivně snažit plně využívat bezprecedentních možností daných rozšiřováním svobody a demokracie v Evropě, podporovat větší vzájemné porozumění bezpečnostním problémům pro zvýšení "průhlednosti" a předpověditelnosti v bezpečnostních otázkách, a tak posilovat stabilitu. Ozbrojené síly mohou napomáhat při překonávání krizí z minulosti, minimálně zesílením vojenských styků a větší "vojenskou průhledností". Úsilí Aliance o dialog vytvoří základ pro větší spolupráci v Evropě a schopnost řešit spory i konflikty mírovými prostředky.

Spolupráce

30. spojenci se zabývají také rozvíjením spolupráce se všemi státy v Evropě na základě zásad stanovených Pařížskou chartou pro novou Evropu. Budou se snažit rozvíjet širší a produktivní oblasti bilaterální i multilaterální spolupráce ve všech důležitých oborech evropské bezpečnosti s cílem, mezi jiným, předcházet krizím anebo, pokud by vznikly, zajistit jejich účinné vyřešení. Takové partnerství mezi členy Aliance a jinými národy při řešení specifických problémů bude důležitým činitelem postupu od dřívějšího rozdělení ke sjednocené a svobodné Evropě. Tato politika spolupráce je výrazem nedělitelnosti bezpečnosti mezi evropskými státy. Je založena na tom, že členové Aliance společně uznávají, že přetrvávání

nového politického, ekonomického nebo sociálního rozdělení kontinentu by mohlo vést k budoucí nestabilitě, a proto musí být takové rozdělení zmírnováno.

Kolektivní obrana

31. Politický přístup k bezpečnosti je takto stále důležitější. Nicméně, vojenská dimenze zůstává důležitá. Zachování přiměřené vojenské schopnosti a zřejmá připravenost jednat kolektivně při společné obraně zůstává ústředním cílem bezpečnosti Aliance. Taková schopnost je spolu s politickou solidaritou potřebná k předcházení všem pokusům o nátlak nebo zastrašování a k zjištění, že vojenská agrese směřující proti Alianci nemůže být nikdy považována za možnost s jakoukoli vyhlídkou na úspěch. Je stejně nezbytná k tomu, aby se dialog a spolupráce mohly uskutečňovat s důvěrou a dosahovat svých požadovaných výsledků.

Řešení krizí a předcházení konfliktům

32. Za nových politických a strategických podmínek v Evropě závisí úspěch politiky Aliance při zachovávání míru a předcházení válce ještě více než v minulosti na účinnosti preventivní diplomacie a úspěšném řešení krizí ovlivňujících bezpečnost jejích členů. Velká agrese v Evropě je velmi málo pravděpodobná a byla by předcházena dlouhou dobou výstrahy. Rozmezí a rozmanitost jiných potenciálních rizik, jimž musí Aliance čelit, ačkoli mají mnohem menší rozmach, lze předpovídat obtížněji než dříve.

33. Za těchto nových okolností existují rozšířené možnosti pro úspěšné řešení krizí v počátečním stadiu. Úspěch politiky Aliance bude vyžadovat společný přístup stanovený vedoucími politickými orgány Aliance pro stanovení a koordinaci vhodných opatření k vyřešení krize podle potřeby, a to opatření politických a jiných, včetně opatření ve vojenské oblasti. Pevné řízení politickými orgány Aliance se bude používat od počátku a ve všech stádiích. K tomuto účelu budou důležité příslušné konzultace a postupy pro přijímání rozhodnutí.

34. Možnosti dialogu a spolupráce v celé Evropě musejí být plně rozvíjeny, aby se napomáhalo tlumení krizí a předcházení konfliktů, protože bezpečnost spojenců je neodlučně spojena s bezpečností všech ostatních států v Evropě. Za tím účelem budou spojenci podporovat úlohu procesu Konference o bezpečnosti a spolupráci v Evropě a její instituce. Jiné instituce včetně Evropského společenství, Západoevropské unie a Spojených národů mohou rovněž hrát důležitou úlohu.

ČÁST IV. SMĚRNICE PRO OBRANU

Zásady strategie Aliance

35. Rozmanitost problémů, před nimiž nyní stojí Aliance, vyžaduje široký přístup k bezpečnosti. Změněné politické a strategické podmínky umožňují Alianci změnit řadu důležitých rysů její vojenské strategie a zavést nové směrnice, a to při opětovném potvrzení osvědčených základních zásad. Na londýnském vrcholném setkání bylo dohodnuto zpracovat novou vojenskou strategii a revidované poslání ozbrojených sil odpovídající změnám okolnostem.

36. Strategie Aliance bude i nadále vyjadřovat řadu základních zásad. Poslání Aliance je čistě obranné: žádná z jejích zbraní nebude nikdy použita s výjimkou sebeobranu a Aliance se nepovažuje za nepřítele žádného státu. Spojenci budou udržovat vojenskou sílu adekvátní tomu, aby přesvědčila každého potenciálního agresora, že použití síly proti území některého

ze spojenců se setká s kolektivní a účinnou akcí všech a že riziko spojené se zahájením konfliktu by převážilo všechny předvídatelné zisky. Ozbrojené síly spojenců proto musejí být schopny bránit hranice Aliance, zastavit postup agresora pokud možno nejvíce vpředu, udržet nebo obnovit územní celistvost spojeneckých národů a ukončit válku rychle tím, že bude agresor přinucen znovu zvážit svoje rozhodnutí, zastavit svůj útok a ustoupit. Úlohou vojenských sil Aliance je zajistit územní celistvost a politickou nezávislost jejích členských států, a tak přispívat k míru a stabilitě v Evropě.

37. Bezpečnost všech spojenců je nedělitelná: útok na jednoho je útokem na všechny, Solidarita a strategická jednotka Aliance jsou proto důležitými předpoklady kolektivní bezpečnosti. Dosažení cílů Aliance zásadně závisí na rovném sdílení úloh, rizik a odpovědností, jakož i výhod společné obrany. Přítomnost severoamerických konvenčních sil a jaderných sil Spojených států v Evropě má i nadále životní význam pro bezpečnost Evropy nerozlučně spojenou s bezpečností Severní Ameriky. Tak jak pokračuje proces rozvoje evropské bezpečnostní identity a obranné úlohy i jak je vyjadřován v posilování evropského pilíře v rámci Aliance, evropští členové Aliance budou přejímat větší míru odpovědnosti za obranu Evropy.

38. Kolektivní povaha obrany Aliance je ztělesněna v praktických opatřeních, která spojencům umožňují využívat důležitých politických, vojenských a materiálních výhod kolektivní obrany a předcházet renacionalizaci obranné politiky, aniž by zbavovala spojence jejich svrchovanosti. Tato opatření jsou založena na integrované vojenské struktuře, jakož i na kooperačních a koordinačních dohodách. Klíčové rysy zahrnují kolektivní plánování vojenských sil, společné operační plánování, mnohonárodní vojenská uskupení, umístění vojenských sil mimo vlastní území, kde je to vhodné na vzájemném základě, řešení krizí a posilovací opatření, postupy pro konzultace, společné normy a postupy týkající se techniky, výcviku a týlového zabezpečení, společná a kombinovaná cvičení a spolupráci v oboru infrastruktury, výzbroje a týlového zabezpečení.

39. Pro ochranu míru a pro zabránění válce nebo jakémukoli druhu nátlaku bude Aliance v dohledné budoucnosti udržovat vhodnou kombinaci jaderných a konvenčních sil umístěných v Evropě - podle potřeby upřesňovanou, i když na značně nižší úrovni. Oba prvky jsou důležité pro bezpečnost Aliance a nemohou se navzájem nahrazovat. Konvenční síly přispívají k předcházení války tím, že zajišťují, aby žádný potenciální útočník nemohl počítat s rychlým anebo snadným vítězstvím nebo územními zisky pomocí konvenčních prostředků. Se zřetelem k rozmanitosti rizik, jimž by Aliance mohla čelit, musí udržovat vojenské síly potřebné k zajištění rozsáhlých možností konvenční reakce. Avšak konvenční síly Aliance samotné nemohou zajistit předcházení válce. Jaderné zbraně jsou jedinečným přínosem k tomu, aby rizika každé agrese byla nekalkulovatelná a nepřijatelná. Proto jsou i nadále důležité pro zachování míru.

Nové poslání vojenských sil Aliance

40. Na londýnském vrcholném setkání se příslušní spojenci dohodli, že upustí, bude-li to vhodné, od koncepce předsunuté obrany a přistoupí ke snížení předsunuté přítomnosti, že upraví princip pružné reakce tak, aby vyjadřoval nižší spoléhání se na jaderné zbraně. Změny vyplývající z nových strategických podmínek a změněných rizik, jimž Aliance nyní čelí, umožňují uskutečnit důležité úpravy v úkolech vojenských sil spojenců a v jejich poslání.

Úkoly vojenských sil Aliance

41. Primární úloha vojenských sil Aliance zajistit bezpečnost a územní celistvost členských států zůstává nezměněna. Avšak tato úloha musí brát v úvahu nové strategické podmínky,

v nichž jediná hromadná a globální hrozba ustoupila rozmanitým rizikům z mnoha směrů. Vojenské síly Aliance musejí vykonávat různé funkce v míru, za krize a ve válce.

42. V míru je úlohou vojenských sil Aliance být ve střehu vůči rizikům pro bezpečnost členů Aliance, přispívat k zachování stability i rovnováhy v Evropě a zajišťovat udržení míru. Mohou přispívat k dialogu a spolupráci v celé Evropě svou účastí na činnostech pro vytváření důvěry, včetně činností, které zvyšují "průhlednost" a zlepšují komunikaci, jakož i na ověřování dohod o kontrole výzbroje. Dále mohou být spojenci vyzváni, aby přispívali ke globální stabilitě a míru poskytováním vojenských sil pro úkoly Spojených národů.

43. V případě krizí, které mohou vést k vojenskému ohrožení bezpečnosti členů Aliance, mohou vojenské síly Aliance doplňovat a posilovat politické akce v rámci širšího přístupu k bezpečnosti, a tak přispívat ke zvládnutí takových krizí i k jejich mírovému vyřešení. To vyžaduje, aby tyto vojenské síly měly schopnost přiměřené a včasné reakce za takových okolností, schopnost odstrašovat akce proti kterémukoli spojenci a v případě, že dojde k agresi, reagovat na ni a odrazit ji, jakož i obnovit územní celistvost členských států.

44. I když je v nových bezpečnostních podmínkách všeobecná válka v Evropě vysoce nepravděpodobná, nemůže být úplně vyloučena. Vojenské síly Aliance, jejichž základním úkolem je chránit mír, musejí poskytovat zásadní zajištění proti potenciálním rizikům na minimální úrovni potřebné k prevenci války jakéhokoli druhu a v případě, kdyby došlo k agresi, musejí obnovit mír. Z toho vyplývá potřeba schopnosti a vhodné kombinace vojenských sil, která byla popsána výše.

Zásady pro posílání vojenských sil Aliance

45. Pro splnění svých bezpečnostních cílů a strategických zásad v nových podmínkách musí být organizace vojenských sil spojenců přizpůsobena tak, aby poskytovala možnosti, které mohou přispívat k ochraně míru, řešení krizí ovlivňujících bezpečnost členů Aliance a k předcházení válce, přičemž neustále udržovat prostředky pro obranu celého spojeneckého území a obnovení míru v případě potřeby. Posílání vojenských sil spojenců odpovídá zásadám uvedeným v dalších odstavcích.

46. Velikost, připravenost, pohotovost a rozvinutí vojenských sil Aliance budou i nadále vyjadřovat její přísně obrannou povahu a budou patřičně přizpůsobeny novým strategickým podmínkám, včetně dohod o kontrole výzbroje. **To znamená zvláště:**

a) Že celková velikost vojenských sil spojenců a v mnoha případech jejich pohotovost budou sníženy.

b) Že udržování souvislé pohotové lineární obranné sestavy ve středním regionu nebude nadále potřebné. Mírové zeměpisné rozmístění vojenských sil bude zajišťovat dostatečnou vojenskou přítomnost na celém území Aliance, včetně rozmístění potřebných sil vpředu tam, kde je to nutné. Bude nutno vzít v úvahu regionální zřetel a zvláště geostrategické difference v rámci Aliance, včetně kratších časů výstrahy, které se budou vztahovat k severnímu a jižnímu regionu v porovnání se středním regionem, a v jižním regionu potenciální nestabilitu a vojenské možnosti v přilehlých oblastech.

47. Pro zajištění, aby při této snížené úrovni mohly vojenské síly spojenců hrát účinnou úlohu při řešení krizí a čelení agresi proti kterémukoli spojenci, budou potřebovat zvýšenou pružnost a pohyblivost i zajištěnou schopnost narůstání v případě potřeby. **Z těchto důvodů:**

a) Pohotovostní vojenské síly budou zahrnovat omezený, avšak vojensky významný podíl pozemních, leteckých a námořních prvků pro přímý a rychlý zásah, schopný reagovat v širokém rozmezí eventualit, z nichž mnohé jsou nepředvídatelné. Tyto prvky budou mít dostatečnou kvalitu, kvantitu a pohotovost, aby odstrašovaly omezený útok a v případě potřeby bránily území spojenců proti útokům, zvláště proti útokům zahájeným bez dlouhého času výstrahy.

b) Vojenské síly spojenců budou organizovány tak, aby umožňovaly narůstání svých

vojenských možností v případě potřeby. Tato možnost narůstání posílení, mobilizací záloh nebo přeskupením vojsk musí být úměrná potenciálnímu ohrožení bezpečnosti Aliance, včetně možnosti velkého konfliktu, která je sice nepravděpodobná, však moudrost velí, že nemůže být vyloučena. Proto možnosti včasného posílení a doplnění jak v rámci Evropy, tak ze Severní Ameriky, budou mít velkou důležitost.

c) Vhodné organizační struktury a postupy, včetně těch, které poskytují schopnost rychlého a selektivního narůstání, rozvinutí a přemístění vojenských sil, budou rozvíjeny, aby umožňovaly přiměřené, pružné a včasné reagování ke snížení a odstranění napětí. Tato opatření musejí být v míru pravidelně nacvičovány.

d) V případě použití vojenských sil, včetně rozvinutí pohotových a jiných disponibilních posilových sil, jako nástroje pro řešení krize, politické řídicí orgány Aliance budou, stejně jako dříve, uskutečňovat přímou kontrolu jejich použití ve všech stádiích. Dosavadní postupy budou revidovány se zřetelem k novým úkolům a novému posláni vojenských sil Aliance.

Charakteristiky konvenčních ozbrojených sil

48. Je důležité, aby vojenské síly spojenců měly věrohodnou schopnost plnit svoje funkce v míru, za krize a za války způsobem odpovídajícím novým bezpečnostním podmínkám. To bude vyžadováno v úrovních vojsk a výzbroje, v připravenosti a pohotovosti, ve výcviku a cvičení, v možnostech rozvinutí a bojového použití i ve schopnosti narůstání sil, a to všechno musí být patřičně sklobeno. Konvenční vojenské síly spojenců budou zahrnovat, kromě sil přímého a rychlého zásahu, hlavní obranné síly, které budou tvořit většinu sil potřebných k zajištění územní celistvosti Aliance a k nenarušovanému používání jejich komunikačních cest, a také doplňovací síly, které budou prostředkem pro posílení existujících sil v určitém regionu. Hlavní obranné síly a doplňovací síly budou obsahovat jak aktivní, tak mobilizované prvky.

49. Pozemní, námořní a letecké síly budou operovat v úzké součinnosti a vzájemně se podporovat v operacích zaměřených na dosažení smluvných cílů. **Tyto síly budou zahrnovat:**

a) Pozemní síly, které jsou důležité pro držení a znovuzískání území. Většina bude normálně v nižších stupních pohotovosti a vcelku bude existovat větší závislost na mobilizaci a zálohách. Všechny kategorie pozemních sil budou potřebovat prokazatelnou bojovou účinnost spolu s patřičně zvýšenou schopností pružného rozvinutí.

b) Námořní síly, které jsou vzhledem k jejich mobilitě, pružnosti a schopnosti dlouhodobého působení důležitým přínosem k možnostem Aliance reagovat na krize. Jejich důležitým posláním je zajistit kontrolu moře pro zabezpečení námořních komunikačních cest Aliance, podporovat pozemní a obojživelné operace, chránit rozvinutí námořních odstrašovacích jaderných prostředků Aliance.

c) Letecké síly, jejichž schopnost plnit svoje základní úlohy v samostatných leteckých i kombinovaných operacích - protivzdušných, pro získání nadvlády ve vzduchu a útočných spojených s leteckou podporou - jakož i podílet se na pozorovacích, průzkumných operacích a na radioelektronické protičinnosti, je důležité pro celkovou účinnost vojenských sil spojenců. Jejich úloha v podpůrných operacích na zemi i na moři bude vyžadovat patřičnou dálkovou leteckou dopravu a schopnost doplňování paliva za letu. Síly protivzdušné obrany, včetně moderních systémů pro velení a řízení letectva, jsou potřebné pro zajištění bezpečnosti proti úderům ze vzduchu.

50. Vzhledem k potenciálním rizikům, která jsou spojena s šířením balistických raket a zbraní hromadného ničení, je nutno tomuto šíření věnovat zvláštní pozornost. Řešení tohoto problému bude vyžadovat komplementární postupy včetně, například kontrolu vývozu s protiraketovou obranou.

51. Strategie Aliance není závislá na schopnosti vést chemickou válku. Spojenci i nadále

usilují o pokud možno nejdřívejší dosažení globálního, všeobecného a účinně ověřitelného zákazu všech chemických zbraní. Avšak i po zavedení globálního zákazu bude nutno udržovat opatření čistě obranné povahy.

52. Za nových bezpečnostních podmínek a při snížení celkových úrovní vojenských sil v budoucnosti bude schopnost úzké vzájemné spolupráce zajišťující finančně účinné využívání zdrojů Aliance zvláště důležitá pro plnění poslání vojenských sil Aliance. Kolektivní obranná opatření Aliance, v nichž integrovaná vojenská struktura, včetně mnohonárodních sil, hraje klíčovou úlohu, budou v tomto ohledu velmi důležité. Integrované a mnohonárodní evropské struktury, které se dále rozvíjejí v souvislosti s vytvářející se evropskou obrannou identitou, budou rovněž mít podobnou stále důležitější úlohu při zvyšování schopnosti spojenců spolupracovat pro společnou obranu. Úsilí spojenců o dosažení maximální spolupráce bude založeno na společných zásadách pro obranu, které jsou vysvětleny výše. Budou uskutečněna praktická opatření pro zajištění potřebné vzájemné přehlednosti a komplementarity mezi evropskou bezpečnostní a obrannou identitou a Aliancí.

53. Aby bylo možno pružně reagovat na široké rozmezí možností, příslušní spojenci budou potřebovat účinné zpravodajství a průzkum, pružné velení a řízení, pohyblivost v regionech a mezi nimi, jakož i patřičné tylové možnosti, včetně dopravních kapacit. Tylové zásoby musejí být dostatečné pro zabezpečení všech druhů ozbrojených sil, aby byla možná účinná obrana, dokud nebude k dispozici zásobování. Schopnost jednotlivých spojenců vybudovat větší, patřičně vyzbrojené a vycvičené vojenské síly včas a pro úroveň odpovídající každému bezpečnostnímu riziku Aliance bude rovněž důležitým přínosem k řešení krizí a k obraně. Tato schopnost bude zahrnovat způsobilost posílit každou rizikovou oblast na území spojenců a vytvořit mnohonárodní přítomnost tam a tehdy, kde a kdy to bude potřebné. Prvky všech tří druhů ozbrojených sil budou schopny pružně se rozvinout jako součást vlastního evropského a transatlantického posílení. Správné využití těchto schopností bude vyžadovat kontrolu potřebných komunikačních cest, jakož i vhodná zabezpečovací a výcviková opatření. V této souvislosti budou mít civilní prostředky stále větší důležitost.

54. Pro příslušné spojence budou kolektivní obranná opatření stále více spočívat na mnohonárodních vojenských silách, doplňujících národní účast v Severoatlantické alianci. Mezinárodní vojenské síly prokazují odhodlání aliance zachovat kolektivní obranu, zvyšují soudržnost aliance, posilují transatlantické partnerství a zpevňují evropský "pilíř". Mnohonárodní síly a zvláště síly rychlého zásahu posilují solidaritu. Mohou být také cestou k rozvinutí výkonnějších formací, které mohou být k dispozici na národní úrovni, a tak napomáhat k účinnějšímu využívání nedostatkových prostředků obrany. To může zahrnovat více integrované, mnohonárodní přístup ke specifickým úkolům a funkcím.

Charakteristiky jaderných sil

55. Základní účel jaderných sil spojenců je politický: zachovat mír a předcházet nátlaku a jakékoli válce. Budou i nadále plnit důležitou úlohu zajišťování nejistoty v myslí každého agresora o povaze reakce spojenců na vojenskou agresi. Dokazují, že agrese jakéhokoli druhu není rozumným řešením. Nejvyšší záruka bezpečnosti spojenců je dána strategickými jadernými silami Aliance, zvláště Spojených států amerických, nezávislými jadernými silami Spojeného království Velké Británie a Severního Irska a Francie, které plní vlastní odstrašující úlohu, přispívají k celkovému odstrašování a k bezpečnosti spojenců.

56. Věrohodný jaderný postoj Aliance a demonstrace solidarity Aliance a její společné účasti na předcházení válce i nadále vyžaduje od evropských spojenců širokou účast na kolektivním obranném plánování v jaderné oblasti, na mírovém rozmístění jaderných sil na jejich území a na opatřeních týkajících se velení, řízení a konzultací. Jaderné síly rozmístěné v Evropě a začleněné do Severoatlantické aliance vytvářejí důležité politické a vojenské pouto mezi evropskými a severoamerickými členy Aliance. Proto bude Aliance udržovat

adekvátní jaderné síly v Evropě. Tyto síly musejí mít potřebné charakteristiky a patřičnou pružnost i odolnost, aby byly považovány za věrohodný a účinný prvek strategie spojenců pro předcházení válce. Budou udržovány na minimální úrovni dostatečné pro zachování míru a stability.

57. Spojenci jsou přesvědčeni, že s radikálními změnami v bezpečnostní situaci, včetně úrovně konvenčních sil v Evropě, udržovaných v relativní rovnováze a při zvětšených reakčních časech, schopnost Severoatlantické aliance odvrátit krizi diplomatickými nebo jinými prostředky, nebo, kdyby to bylo nutné, použít úspěšné konvenční obrany, se bude značně zdokonalovat. Okolnosti, za nichž by se uvažovalo o použití jaderných zbraní spojenců jsou proto ještě vzdálenější. Proto mohou spojenci značně snížit svoje substrategické jaderné síly. Budou udržovat přiměřené substrategické síly umístěné v Evropě, které budou tvořit důležitý vazební článek se strategickými jadernými silami a posilovat transatlantické pouto. Tyto síly budou tvořeny pouze letouny dvojího určení, které mohou být v případě potřeby doplněny pozemními systémy. Substrategické jaderné zbraně nebudou však za normálních okolností rozvinuty na povrchových plavidlech a na úderných ponorkách. Neexistuje žádná potřeba jaderného dělostřelectva nebo pozemních jaderných raket krátkého doletu; tyto prostředky budou vyřazeny.

ČÁST V. ZÁVĚR

58. Tato strategická koncepce znovu potvrzuje obrannou povahu Aliance a rozhodnutí jejích členů zachovat svou bezpečnost, svrchovanost a územní celistvost. Bezpečnostní politika Aliance je založena na dialogu, spolupráci a na účinné kolektivní obraně jako vzájemně se posilujících nástrojích pro zachování míru. S plným využíváním nových disponibilních příležitostí hodlá Aliance udržovat bezpečnost při nejnižší možné úrovni vojenských sil odpovídající požadavkům obrany. Tímto způsobem Aliance podstatně přispívá k podpoře trvalého mírového řádu.

59. Spojenci budou pokračovat v úsilí o další pokrok v kontrole zbrojení a v opatřeních pro vytváření důvěry s cílem posilovat bezpečnost a stabilitu. Také budou hrát aktivní úlohu v podpoře dialogu a spolupráce mezi státy na základě zásad uvedených v Pařížské chartě.

60. Strategie Severoatlantické aliance si zachová pružnost, aby vyjadřovala další vývoj politicko-vojenských podmínek, včetně pokroku ve vývoji k evropské bezpečnostní identitě a ve změnách rizik pro bezpečnost Aliance. Pro spojence bude strategická koncepce tvořit základ pro další vývoj obranné politiky Aliance, jejích operačních koncepcí, posílání jejích konvenčních a jaderných sil i jejích opatření spojených s plánováním kolektivní obrany.

Jaroslava J a n d o v á, prom. psych.,
PhDr. Hana K l a i n o v á

POLEČENSKOVĚDNÍ SLUŽBY V ČS. ARMÁDĚ

Významnou součástí systému řízení a velení v Čs. armádě je vedení lidí, jednotlivých podřízených a celého kolektivu řízené jednotky. (V textu je označení "jednotka" užíváno v obecném smyslu bez rozlišení stupně.)

Umění, schopnosti a dovednosti velitelů (náčelníků) úspěšně jednat s podřízenými jsou do značné míry jedním z rozhodujících zdrojů celkového úspěchu v mírovém životě i za války. Nedílnou součástí školní i postgraduální přípravy všech řídicích subjektů v armádě je proto i společenskovo vědní studium, zejména sociologie, psychologie a pedagogiky, zvláště v kontextu se studiem teorie řízení a velení. Je tomu tak z toho důvodu, že velitelé se svou nedílnou velitelskou pravomocí řídí ve svých jednotkách nejen věcné činnosti a procesy (výcvikové, materiálně technické aj.), ale i sociální. Jsou ve stálé interakci s podřízenými při realizaci většiny rozhodujících cílů a úkolů. Práce velitelů s podřízenými nesleduje však pouze umění dovedné manipulace s nimi v zájmu dosažení žádoucích cílů, ale i cíle všeobecně humánní, akcent na subjektivitu a originalitu každého jedince, respekt k jeho osobnosti, jakož i péči o její společenský rozvoj. Velitelé jsou tudíž rozhodujícími subjekty nejen věcného, ale i sociálního řízení. (Problematika legislativního vymezení vztahu velitelského řízení a sociálně vědních služeb - vymezení kompetencí - bude řešena spolu s tvorbou a aktualizací normotvorné základny.) Ke svému věcnému řízení má každý vyšší velitel k dispozici příslušné náčelníky nejvýznamnějších služeb, odborné náčelníky jednotlivých odborností a specializované útvary. Ti pak vytvářejí v rámci své specializované působnosti potřebné podmínky pro splnění stanovených cílů a úkolů jednotky, velitelé předkládají kvalifikované podklady pro jeho optimální rozhodování.

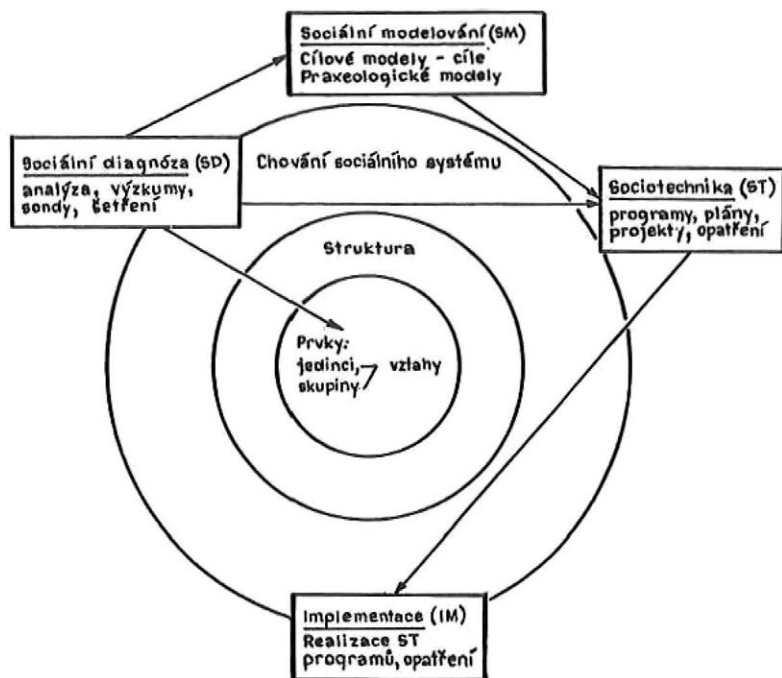
Význam úspěšného vedení podřízených a služeb tomuto vedení sloužících je bezesporu nerosnovatelně vyšší než jednotlivé dílčí úkoly různých odborných služeb. Navíc, chování jedinců a celého sociálního systému jednotky v podstatné míře rozhoduje o efektivitě výcviku a všeho konání u jednotky. Sociální dimenze a její systém, stejně jako ve všech organizacích, zcela prostupuje každodenní život, veškeré dění i rozvoj každé jednotky. Strukturu a chování jako základní atributy sociálního systému nelze ponechat neregulované nebo špatně řízené; naopak, nezbytné je clevědomé sociální řízení na vysoké profesionální úrovni. K profesionalitě sociálního řízení velitelů především mají přispět společenskovo vědní služby.

Předmětem společenskovo vědních služeb je chování, struktura a prvky sociálního systému jednotky (v rámci divize, pluku; i možného budoucího organizačního modelu brigády, praporu, roty). **Obr. 1** - schéma sociálního systému (jeho chování, strukturu, prvky), současně zobrazuje fáze a funkce společenskovo vědních služeb i jejich sekvence.

Sociální systémy a faktory jeho analýzy jsou patrné z **tabulky 1**, metody a metodiky jednotlivých fází společenskovo vědních služeb jsou zřejmé z **tabulky 2**.

SOCIÁLNÍ SYSTÉM

Fáze a funkce společenskoveřejných služeb
a jejich sekvence

Obr. 1

Tabulka 1

Prvky - elementy	Struktura formální neformální	Chování
Jedinec - biosociální dispozice (BD), - psychosociální dispozice (PD), - sociální status (SSTA), - profesní status (PSTA).	Skupiny a vztahy ● sociální koheze (SKo), ● sociální klima (SKI).	- efektivita systému sociálního řízení (ESSŘ), - názory, postoje, hodnotová orientace a celkové výstupy chování systému (CHSS).
Psychodiagnostika		
Sociální diagnostika, sociologické výzkumy, sociální analýzy		

Legenda:**Podstatné předměty diagnostiky:**

BD	- věk, pohlaví, národnost, fyzický stav;
PD	- faktory osobnosti, charakterové rysy, motivační faktory, hodnotová orientace, aktuální psychické stavy, inteligence, standardní chování a chování za zátěžových situací apod.;
SSTA	- sociální pozice a role, vzdělání, finanční příjem, životní styl, sociální prestiž;
PSTA	- satisfakční a dissatisfakční, profesní aspirace, sociální mobilita - profesní kariéra;
SKo	- míra sociálního soudržnosti, pracovní či mimopracovní vazby, formální a neformální skupiny i vztahy, místo autority apod.;
SKI	- míra pracovní a sociální satisfakce (vybrané faktory spokojenosti lidí v jednotce či součásti), úroveň vztahů mezi formální a neformální strukturou;
ESSŘ	- efekty sociálního řízení, výkon role sociálního řízení velitelů a náčelníků v jednotkách, součástech a útvech;
CHSS	- celkové výstupy, výsledné chování sociálního systému, resp. jeho prvků - zvláštních skupin podle vybraných identifikačních znaků.

Tabulka 2

Fáze	1. Sociální diagnóza
	Psychodiagnostika
	Příslušné techniky (testy) psychodiagnostického šetření podle funkce, účelu (konkursní a jiná výběrová řízení, kontrolní šetření atd.), relevantní metodické manuály.
	Sociometrie
	Sociálně psychologické šetření sociálních vztahů ve skupinách. Sociometrické dotazníky, relevantní metodické manuály a příručky.
	Sociologické sondy a výzkumy
	Výzkumy sociálního klimatu. Výzkumy systému sociálního řízení. Výzkumy názorů, postojů, hodnotové orientace. Výzkumy veřejného mínění. Relevantní metodiky jednotlivých standardních výzkumů.
	Dílčí sociologické a sociálně psychologické techniky, např. pozorování, interview, obsahová a instrumentální analýza, časové snímkování, poštovní anketa apod.
	2. Sociální modelování
	Tvorba cílových praxeologických modelů na základě prognostických metod. Průzkumné a cílové přístupy. Matematické, statistické a heuristické metody.
	3. Sociotechnika
	Tvorba sociotechnických programů, plánů, projektů a jednotlivých opatření, vytváření databanky sociotechnických námětů a doporučení.
	4. Implementace
	Praktické zavádění a realizace sociotechnického programu či jednotlivých sociotechnických programů prostřednictvím poradenské činnosti ve prospěch velitelů. Metodika poradenské činnosti, specifické metody a techniky realizace poradenského případu. Odborné informace a konzultace.
	Přímá participace specialisty společenskovedních služeb na zavádění žádoucích změn v chování a struktuře sociálního systému jednotky. Realizační metody a metodiky implementace.

Základními fázemi výkonu společenskovedních služeb jsou:

1. Sociálně diagnostická (analytická).
2. Sociálně modelovací (praxeologická).
3. Sociotechnická.
4. Implementační (realizační):
 - poradenská (pro velitele),
 - přímé zavádění, přímá realizace.

Tyto základní fáze jsou zároveň jednotlivými funkcemi společenskovedních služeb, jejichž výkon přináší pro rozvoj cílevědomého chování (nebo cílového modelu chování) sociálního systému jednotky Čs. armády synergický efekt; ve svém souhrnu tvoří výkon společenskovedních služeb nepřetržitý logický proces s uvedenou sekvencí.

Smyslem jakékoli racionální práce je dosažení změny, uskutečnění žádoucího posunu od stavu výchozího ke stavu cílovému. V případě sociálního řízení jde o optimalizaci struktury a chování sociálního systému Čs. armády (jakož i chování jeho prvků) v zájmu dosažení relativního konsensu mezi cíli organizace, tj. velením armády a cílovým chováním sociálního systému (jejich příslušníků, jedinců i sociálních skupin - vojáků z povolání, základní služby a civilních pracovníků).

Subjekty společenskovedních služeb, jak již sám název těchto služeb napovídá, jsou specialisté v oblasti společenských věd, v rozhodující míře sociologové a psychologové (popřípadě k nim lze zařadit i sociální psychology). Chování sociálních skupin a celého sociálního systému jednotky je především objektem pohledu sociologického, chování jedinců pak psychologického (předmětem sociálně psychologického pohledu je vzájemná interakce mezi jedincem a základní skupinou, do níž je tento jedinec začleněn). Komplexní pohled sociologie dává této disciplíně v rámci společenskovedních služeb dominantní postavení. Domácí i zahraniční zkušenosti z rozvoje společenskovedního servisu ve prospěch vrcholových vedení a vedoucích pracovníků různých organizací jednoznačně potvrzují: bi-disciplinární přístup psychologů a sociologů, zvláště orientovaných na oblast psychologie a sociologie řízení. Integrace obou těchto přístupů je zcela nezbytná, zejména ve fázi diagnostické, modelovací a sociotechnické. V těchto fázích ani není nutná odborná participace jiných společenskovedních disciplín. Teprve implementační fáze předpokládá poněkud širší spektrum interdisciplinárního společenskovedního přístupu, např. pedagogiky, etiky, případně i sociálně právní a duchovní služby aj. Z předcházejícího jednoznačně vyplývá, že požadovanou vysokoškolskou kvalifikaci pracovníků společenskovedních služeb je sociologie a psychologie.

Podíl společenskovedních služeb na sociálním řízení, zvláště v působení na chování a strukturu sociálního systému - viz **obr. 2**.

Funkce a cíle společenskovedních služeb

● Funkce systému SVS

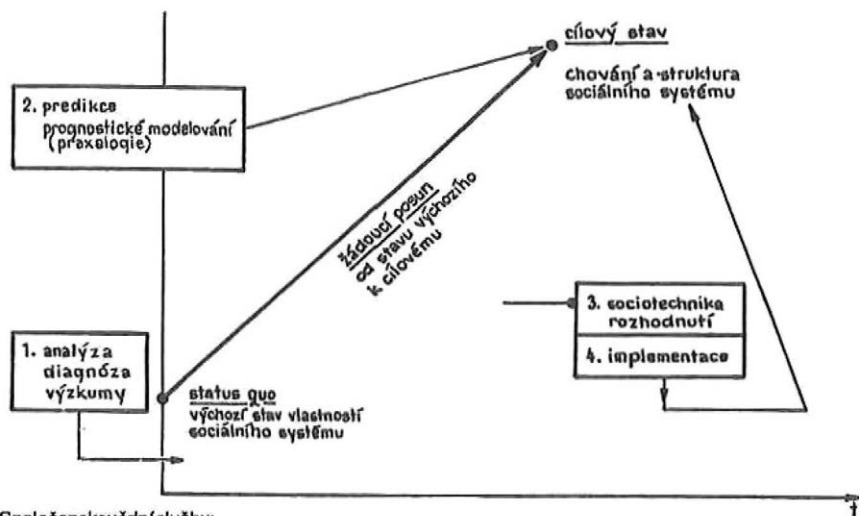
Společenskovední služby lze považovat za systém, který se jako jiné systémy vyznačuje základními vlastnostmi, tj. chováním a strukturou. Chování vymezujeme pomocí pojmů funkce a cíle.

Společenskovedními službami se obecně rozumí tvůrčí aplikace sociologie a psychologie, zvláště sociologie a psychologie řízení do komplexního systému řízení i velení Čs. armády.

Základní funkce společenskovedních služeb je přispívat k trvalému zdokonalování řídicí práce a úrovně velení velitelů (náčelníků) všech stupňů řízení i velení Čs. armády, současně i k optimalizaci sociálního chování příslušníků jednotek i součástí Čs. armády.

Dílič funkce společenskovedních služeb jsou:

Sociálně diagnostická funkce - na základě sociálních diagnóz, analýz a společenskovedních výzkumů průběžně identifikovat sociální situaci u jednotek a sociálních

Společenskovední služby:

1. Sociální, resp. sociálně psychologická diagnostika (psychodiagnostika - sociologické výzkumy, sondy aj.).
2. Predikce a modelování cílových budoucích stavů (sociální prognostika, praxeologické sociální modelování, tvorba cílů).
3. Sociotechnika jako program cest a prostředků ke změně stavu, posun od stavu výchozího k cílovému (sociotechnická opatření v rámci sociotechnických programů, plánů).
4. Implementace, či zavádění nebo realizace sociotechnických opatření.

Obr. 2

součástí Čs. armády, orientovaných zejména na zjištění úrovně systému sociálního řízení, sociálního klimatu a sociální koheze, dále pak v nich probíhajících sociálních jevů či procesů.

Sociálně modelovací funkce - jde o tvorbu různých cílových praxeologických sociálních modelů, zejména normativního a prognostického typu, vyjadřujících žádoucí cílovou strukturu či chování sociálního systému jednotky (součástí) Čs. armády nebo jeho určité části (subsystému).

Sociotechnická funkce - jde o tvorbu sociotechnických programů (plánů, projektů) a opatření k dosažení žádoucího posunu od analyzované sociální situace k žádoucímu cílovému stavu.

Implementační a realizační funkce - systém SVS poskytuje odborné informace, konzultace a jiné podklady pro rozhodovací a realizační procesy řídicí práce velitelů (náčelníků). Přispívá k prohloubení sociálně psychologických aspektů řídicí práce, k optimalizaci vedení podřízených, jedinců a celého kolektivu jednotky. Vedle stále poradenské činnosti ve prospěch příslušných řídicích subjektů systém společenskovedních služeb bezprostředně přispívá k cílevědomému utváření optimálního chování a struktury sociálního systému jednotky. Současně radí a doporučuje vhodné způsoby chování i jednotlivým příslušníkům jednotky na jejich žádost či přání.

Jak již bylo uvedeno v teoretickém a metodickém úvodu, kryjí se uvedené funkce s jednotlivými fázemi výkonu společenskovedních služeb. Tyto funkce či fáze tvoří komplementární jednotu, jsou spolu úzce vzájemně spjaté a přitom jsou uspořádány do logické sekvence.

Každá z nich hraje nezastupitelnou úlohu. Formulace a definování uvedených funkcí je základním východiskem pro výběr, stanovení a přijetí cílů společenskovedních služeb.

♦ Cíle systému SVS

Cíle všeobecně vyjadřují žádoucí stav, jehož má být v rozvoji společenskovedních služeb k určitému časovému horizontu dosaženo, jenž je měřitelný určitými kvalitativními a kvantitativními ukazateli, respektive přínosy.

Cíl 1. řádu: Uvedený systém se významně podílí na optimalizaci výběru a chování jedinců a sociálních skupin v armádě ve prospěch její bojové připravenosti, jakož i relativní spokojenosti a identifikaci jejich příslušníků s vojenským povoláním, výkonem branné povinnosti či pracovního poměru občanského zaměstnance.

Cíle 2. řádu: - Systém SVS průběžně dává k dispozici validní a verifikované údaje o chování i struktuře sociálního systému v Čs. armádě, jejich jednotlivých součástech na základě periodicky prováděných sociálních diagnóz, analýz a výzkumů. Tyto podklady slouží především velitelům k poznání sociální situace v jimi řízených jednotkách, následně pak k jejímu úspěšnému řešení.

- Tento systém nabízí velitelům a náčelníkům na příslušných stupních řízení a velení návrhy cílů sociálního řízení, cílové modely chování a struktury sociálního systému v příslušných jednotkách. Současně předvídá sociální souvislosti i možné sociální důsledky významných připravovaných rozhodnutí pro život a organizaci vojsk. Dále s ohledem na sociálně psychologické aspekty doporučuje kvalifikované podklady pro zdokonalení způsobu výcviku a výkonu dalších důležitých činností probíhajících u jednotek.

- Systém SVS na základě analytické i modelovací činnosti průběžně produkuje a doporučuje návrhy sociotechnických programů a dílčích opatření, jejichž realizace přispěje k úspěšnému vedení podřízených, rozvoji i seberealizaci člověka v armádě.

- Tento systém významně přispívá k řízení, modifikaci a regulaci sociálních procesů v armádě, rozvoji dovedností velitelů v práci s lidmi, v péči o podřízené, k humanizaci a demokratizaci života v armádě.

♦ Funkční působnost a struktura systému SVS

Funkční povinnosti a odpovědnost - systém SVS rozvíjí analytické, modelovací, sociotechnické a implementační aktivity v rámci sociálního systému Čs. armády a jejich útvarů (jednotek). Přispívá svými analytickými poznatky, návrhy cílů a modelů, jakož i cest k jejich dosažení k prohloubení efektivity sociálního řízení velitelů (náčelníků) jednotlivých stupňů řízení a velení.

Odpovídá za vysokou profesionální úroveň, spolehlivost a včasnost předkládaných doporučení příslušným řídicím subjektům v sociální oblasti.

Systém SVS optimalizuje kvalitu řídicí práce všech velitelů (náčelníků), zejména z hlediska jejich psychologických a sociologických aspektů.

Systém SVS profesionálně využívá všech adekvátních metod i technik v oboru společenských věd, především sociologie a psychologie. Činnost pracovníků společenskovedních služeb se vyznačuje vysokou profesionální etikou práce.

Funkční pravomoci: Funkce SVS předurčují primárně poradní a metodické pravomoci systému směrem k velitelům (náčelníkům) příslušných stupňů řízení a velení.

Systém SVS disponuje rozhodovacími pravomocemi ve volbě základních přístupů, metod a technik v sociálně diagnostických, modelovacích, sociotechnických i implementačních aktivitách.

Systém SVS průběžně analyzuje a kontroluje jednak chování sociálního systému příslušné jednotky či součásti Čs. armády, jednak úroveň, kvalitu a efektivitu sociálního řízení.

♦ Struktura a vnější vazby systému SVS

Systém společenskovedních služeb je strukturován podle příslušných stupňů řízení a velení.

Na úrovni FMO působí oddělení společenskovedních služeb s primární funkcí koncepční a normotvornou, odborně metodickou pravomocí. Jeho hlavní činnosti:

- tvorba a stálá aktualizace koncepce SVS,
- výstavba a rozvoj systému SVS v Čs. armádě,
- zpracování směrnic a metodických pokynů pro rozvoj SVS v Čs. armádě,
- tvůrčí aplikace metod sociální diagnostiky, modelování, sociotechniky a implementace do specifických podmínek Čs. armády,
- zpracování příslušných metodik SVS, zvláště pro zavádění sociálních analýz, sociologických výzkumů a sond, jakož i psychodiagnostických šetření pro různé účely a specifické potřeby (unifikace určitých metodik pro komparativní účely),
- tvorba a stálá obnova databanky v oblasti chování a struktury sociálního systému Čs. armády v oblasti diagnostiky, sociotechniky apod.,
- generalizace poznatků a zkušeností z výkonu společenskovedních služeb u vojsk.

U vojenských velitelství (Západ, Střed, Východ) navrhujeme působnost skupiny společenskovedních služeb s přímým výkonem všech uvedených funkcí a fází SVS s odborně metodickou pravomocí.

U divizí (brigád) navrhujeme působnost skupiny společenskovedních služeb s přímým výkonem všech uvedených funkcí a fází SVS s odborně metodickou pravomocí.

U pluků (praporů) navrhujeme působnost pracovníka společenskovedních služeb (sociologa nebo psychologa).

Vnější vazby

● Předpokládáme uskutečnit kooperaci systému SVS jednak **uvnitř armády**. Jde o následující instituce, a to na úrovni:

FMO:

- Vojenský ústav sociálních výzkumů (VÚSV).
- Institut pro strategická studia (ISS).
- GŠ Čs. armády.
- Vojenská velitelství Západ, Střed, Východ.
- Personální správa FMO.
- Rada hlavního psychologa Čs. armády (RHP).
- Svaz vojáků z povolání (SVP).
- Svaz vojenské mládeže (SVM).
- Federální odborový svaz (FOS).

Vojenská velitelství:

- Oddělení SVS FMO.
- Vojenský ústav sociálních výzkumů.
- Skupina SVS divizí, brigád.
- Vojenské velitelství, jeho štáb.
- Výběrová střediska.

Divize (brigády):

- Skupina SVS vojenského velitelství.
- Pracovníci SVS pluků či praporů.
- Velitelství divize (brigády), její štáb.

Pluky (prapory):

- Skupina SVS divize (brigády).
- Velitel pluku (praporu), štáb pluku (praporu).

● **Jednak externí, vně Čs. armády:**

- Civilní společenskovo vědní pracoviště, výzkumné, poradenské a pedagogické instituce, a to na příslušné úrovni podle stupně řízení a velení: federální, republikové a regionální.

V současné době se vytváří kvalitativně nový systém společenskovo vědních služeb v Čs. armádě s cílem přispět k profesionalitě sociálního řízení velitelů. Článek je příspěvkem k diskusi o cílech, funkcích a struktuře těchto služeb. Realizace komplexních společenskovo vědních služeb v armádě není jednoduchá a bez problémů. Především je nutné vytvořit organizačně-technické, personální a materiální předpoklady tak, aby systém služeb mohl optimálně fungovat a nadále se rozvíjet.

Liddel Hart:

ZPŮSOB, JAK VÍTĚZIT VE VÁLKÁCH

Liddel Hart, narozen roku 1895, absolvent Cambridgeské univerzity, britský důstojník, účastník první světové války, vojenský historik, teoretik a publicista napsal (kromě řady článků novinových a časopiseckých) několik knih zabývajících se taktikou a strategickou problematikou.

V knize "Způsob, jak vítězit ve válkách" (The Way to Win Wars, Londýn 1942) rozebírá války vedené v dobách od starého Řecka až po první polovinu dvacátého století, včetně počátku druhé světové války. Zobecněním výsledků studia těchto válek dospěl k řadě teoretických závěrů, které jsou obsahem níže uvedeného tohoto výběru.

Čtenář určitě ocení nejen zajímavost, ale i aktuálnost Hartových závěrů a pochopí, že jsou veškeré důvody k tomu, že je Hart velmi často citován ve vojenské literatuře, i tomu, aby důstojníci, ale i další odborná veřejnost o zobecněných výsledcích jeho studia přemýšleli.

* * *

Převaha nepřímého přístupu nad přístupem přímým

Nepřímý přístup má širokou platnost, je zákonem života ve všech sférách: je filosofickou pravdou. Jeho použití je klíčem k dosažení výsledků při řešení problémů, v nichž převládá lidský faktor a kde ze soupeření zájmů vyplývá konflikt vůlí. Ve všech takových případech přímý nápor nových myšlenek vyvolává houževnatý odpor, čímž se zvýší obtížnost dosažení změny. Obratu se dosáhne mnohem snázeji a rychleji neočekávaným vniknutím nové myšlenky nebo argumentu, které obchází boky instinktivní opozice. **Nepřímý přístup je základem k ovládnutí politiky.** Ve všech sférách je příslovečné, že nejjistější cestou, jak dosáhnout toho, aby nadřazený přijal novou myšlenku, je přesvědčit ho, že je to jeho myšlenka. Ve válce je účelem oslabit odpor dříve, než se vyvine úsilí o jeho překonání. Účinku se dosáhne nejlépe tím, že se protivník vyvede ze svých obranných pozic.

Myšlenka nepřímého přístupu úzce souvisí se všemi problémy vlivu myšlení na myšlení, jež je nejvlivnějším činitelem v lidské historii. Je však obtížné se smířit s další poučkou: **správných závěrů lze dosáhnout (nebo se k nim přiblížit) sledováním pravdy bez ohledu na to, kam může vést nebo jaké mohou být její účinky na rozličné zájmy.**

Historie přináší svědectví životního významu proroků pro lidský pokrok, což je důkazem vysoké praktické hodnoty vyjadřování nepokřivené pravdy, takové, jaká je očividná. Také je jasné, že přijetí a rozšíření jejich názorů bylo vždy závislé na jiném druhu lidí, na vůdcích, kteří museli být filosofickými strategy, volícími kompromis mezi pravdou a schopností lidí tuto pravdu přijmout. Jejich vliv často závisel stejně na jejich omezených možnostech pravdu postřehnout, jako na jejich praktické dovednosti tuto pravdu hlásat.

Proroci musí být kamenováni; je to jejich osud a ověření jejich sebenaplnění. Avšak vůdce,

kteřý byl kamenován, zřejmě nesplnil svoji funkci pro nedostatek moudrosti, nebo zaměnil svou funkci za funkci proroka. Jenom čas může ukázat, zda vliv takové oběti vyváží zjevnou chybu vůdce, která mu je jako člověku ke cti. Alespoň se vyhne nejběžnější chybě vůdců, tj. obětování pravdy účelu bez sebemenšího prospěchu pro věc. Proto každý, kdo potlačí pravdu v zájmu taktiky, se dopouští chyby v myšlení.

Existuje praktický způsob kombinace pokroku ve směru k dosažení pravdy s pokrokem ve směru k přijetí pravdy? Možné řešení problému se naskytá úvahami týkajícími se strategických principů, tyto principy zdůrazňují důležitost toho, aby cíl byl sledován důsledně a aby toto sledování bylo v souladu s okolnostmi. Opozice proti pravdě je nevyhnutelná, především má-li formu odlišné myšlenky, avšak míru odporu lze snížit, jestliže se myšlení bude zabývat nejen cílem, ale také metodou postupu. Vyhybat se čelnímu útoku na dlouho obsazená postavení, namísto usilovat o jeho obchvat tak, aby nárazu pravdy byla vystavena přístupnější strana. Avšak při každém takovém nepřímém přístupu nesmí dojít k odchýlení od pravdy, neboť nic není pro skutečný pokrok pravdy osudnější, než upadnout do nepravdy.

Existují dvě formy praktické zkušenosti:

- Příma: je příliš omezena (v obsahu i rozsahu) k tomu, aby mohla být základem teorie nebo aplikace. V nejlepším případě vytváří atmosféru pro upevňování struktury našeho myšlení.

- Nepřímá: je mnohem hodnotnější, protože je nekonečně širší; její hodnota je ve větší rozmanitosti a obsahu.

Poměr formálních a fyzických činitelů je 3:1. Skutečný matematický poměr může být bezcenný, neboť morálka klesá, nejsou-li zbraně adekvátní; silná vůle je málo užitečná, je-li ve slabém těle. Protože morální i fyzické činitele jsou neoddělitelné, výrok o jejich poměru má hodnotu v tom, že vyjadřuje myšlenku převahy morálních činitelů ve všech vojenských rozhodnutích. Na nich vždy závisí výsledek války a bitvy. Morální činitele jsou stálejším činitelem, neboť se mění jen jejich míra, zatímco fyzické činitele jsou od základu proměnlivé. Ve fyzické sféře je jediným konstantním činitelem neustálá proměnlivost prostředků a podmínek.

Lidská přirozenost se v reakci na nebezpečí mění jen nepatrně. Někteří lidé mohou být (v důsledku prostředí, výcviku) méně citliví než jiní, avšak rozdíl je jen v míře, nikoli v podstatě. Čím více je situace lokalizována, tím méně lze kalkulovat s takovým rozdílem míry. Rozdíl míry může znemožnit předně kalkulaci odporu, který budou muži klást za nějaké situace, avšak nevyvrací názor, že odpor bude nižší při překvapení než při pohotovosti. Čím širší je psychologický přehled, tím lepší jsou podmínky pro dedukce.

Převaha psychologického činitele nad fyzickým a jeho větší konstantnost vedou k závěru, že základy každé teorie války musí být co nejširší.

Jestliže určitý účinek zřejmě vyplývá z určité příčiny, a to v mnoha případech, v různých dobách a za různých podmínek, je důvod k tomu, aby byla tato příčina považována za integrální část teorie války.

Rozhodujících výsledků bylo ve válce dosaženo vždy jen tehdy, když byl přístup nepřímý. Ve strategii se nejdelší oklika může stát nejkratší cestou k cíli.

Přímý přístup k mentálnímu objektu nebo k fyzickému cíli ve směru přirozeného očekávání oponenta zpravidla měl negativní výsledky.

Síla nepřátelské země vnějškově leží v počtech a zdrojích, které jsou zásadně závislé na stabilitě nebo rovnováze řízení, morálky a zásobování.

Postup ve směru přirozeného očekávání konsoliduje rovnováhu protivníka a tím zvyšuje sílu jeho odporu. Ve válce pokus přemoci protivníka, aniž by byl zbaven opory a stability, může vést pouze k vlastnímu vyčerpání tak, že neúměrně zvyšuje vynakládané úsilí. Vítězství takovou metodou je možné pouze při vynaložení obrovské převahy sil určité formy; avšak

takové vítězství ztrácí rozhodnost. V téměř všech rozhodujících kampaních bylo porušení psychologické a fyzické rovnováhy nepřítele rozhodujícím předpokladem pro úspěšné dosažení jeho porážky.

Porušení rovnováhy se dosahovalo strategicky nepřímým přístupem, záměrným nebo nahodilým, který může mít různé formy.

Strategie nepřímého přístupu zkoumá psychologické základy (nejen faktory času, prostoru a komunikací) a tím nachází základní vztah mezi mnoha strategickými operacemi.

Vztah k politice

Strategie je praktickým přizpůsobením prostředků, daných vojevůdci k dispozici k tomu, aby bylo dosaženo sledovaného cíle. Tato definice vyjadřuje odpovědnost vojevůdce vládě, již slouží. Jeho odpovědnost spočívá v co nejúčinnějším využití přidělených sil v zájmu vysoké válečné politiky na určitém válečném poli. Domnívá-li se, že přidělené síly nejsou adekvátní stanovenému cíli, je oprávněn na toto poukázat; jestliže je jeho námitka odmítnuta, může se vzdát velení. Nicméně překročil by svou pravomoc, jestliže by se pokusil diktovat vládě, jaké mocenské prostředky má dostat k dispozici.

Na druhé straně vláda, která formuluje válečnou politiku a musí ji přizpůsobovat podmínkám, které se během války často mění, může oprávněně zasáhnout do strategie tažení nejen vystředáním velitele, k němuž ztratila důvěru, nýbrž také modifikací svých cílů v souladu s potřebami válečné politiky. Vláda nemá zasahovat do způsobu, jakým vojevůdce používá prostředků, ale musí jasně ukázat podstatu úkolu. Cílem strategie není nutně jen usilovat o zničení nepřátelské vojenské moci. Jestliže vláda má názor, že nepřítel má vojenskou převahu buď obecnou nebo na samostatném válečném poli, může moudře využívat strategie omezených cílů.

Může chtít vyčkávat, dokud nebude možné změnit rovnováhu sil, intervencí spojenců nebo přesunem sil z jiného válečného pole. Může chtít vyčkávat, nebo dokonce omezit svoje vojenské úsilí natrvalo, zatímco spor se rozhodne ekonomickou nebo námořní akcí. Může posoudit, že porážka nepřátelských vojenských sil zcela přesahuje její možnosti, nebo že nestojí za námahou, a že může cíle své vojenské politiky dosáhnout tak, že se zmocní území, jež si může ponechat nebo ho využít jako výhody při vyjednávání o míru.

Častějším důvodem pro přijetí strategie omezených cílů je očekávání změny rovnováhy sil, změny, o níž se usiluje a již se dosahuje odvedením nepřátelských sil, oslabením nepřítele znepokojováním, nikoli riskantními údery. Základní podmínkou takové strategie je, aby odpoutané nepřátelské síly byly nesrovnatelně větší než síly vlastní. O dosažení tohoto cíle je možno usilovat údery na jeho zásoby, místními útoky ke zničení části jeho sil nebo k dosažení značných ztrát těchto sil, vlákáním nepřítele do neprospěšných útoků, vyvoláním rozsáhlého rozdělení nepřátelských sil a v neposlední řadě vyčerpáváním nepřátelské morální a fyzické energie.

Tato užší definice osvětluje problém nezávislosti vojevůdce při realizaci jeho strategie na válečném poli. Rozhodne-li se vláda pro válečnou politiku omezených cílů, vojevůdce snažící se, byť v rámci své strategické působnosti, zničit nepřátelskou vojenskou moc, může válečné politice vlády přinést více škody než užítu. Válečná politika omezeného cíle zpravidla předpokládá strategii omezeného cíle a rozhodný cíl lze přijmout pouze se souhlasem vlády, která jediná může rozhodnout, zda je to účelné.

Stručnější definice strategie zní takto: Strategie je umění, jak rozdělit vojenské prostředky k dosažení účelů politiky. Neboť strategie se zabývá účinkem spíše než pohyby armády (jak je často její role definována). Když použití vojenských prostředků souvisí se skutečným bojem, zásady pro řízení takových přímých akcí se nazývají "taktika". Tyto dvě kategorie, i když jsou účelné pro diskusi, nemohou být od sebe odděleny, protože nejenže se vzájemně ovlivňují, ale také spolu splývají.

Tak jako taktika je aplikací strategie na nižším stupni, je strategie aplikací rovněž na nižším stupni **"velké strategie"**. Pojem "velká strategie" je prakticky synonymem pro politiku, která řídí vedení války, na rozdíl od stálé politiky formulující cíle "velké strategie". Pojem **"velká strategie"** odhaluje smysl **"výkonu politiky"**. Úlohou velké strategie je koordinovat a řídit všechny zdroje národa k dosažení politického cíle války, cíle definovaného státní politikou. Velká strategie musí kalkulovat a rozvíjet ekonomické zdroje a pracovní síly národa pro podporu bojových sil. Totéž platí o morálních zdrojích, neboť pěstování obětavého ducha lidu je stejně důležité jako udržování jiných forem moci. Velká strategie musí také řídit rozdělování sil mezi všechny druhy ozbrojených sil a mezi ozbrojené síly a průmysl. Bojující síly jsou pouze jedním z prostředků velké strategie, která kalkuluje a používá moci finančního, diplomatického, obchodního a v neposlední řadě etického nátlaku k oslabení vůle protivníka. Dobrý cíl je zbraní stejně jako puška.

Zatímco obzor strategie je omezen na válku, **velká strategie** vidí dále než jen válku samotnou, vidí následující mír. Musí kombinovat nejen různé prostředky, nýbrž také řídit jejich použití tak, aby nebyl poškozen stav budoucího míru, bezpečného a prosperujícího. Smutný stav míru pro obě strany, který následoval většinu válek, lze připsat faktu, že na rozdíl od strategie je oblast velké strategie pro většinu stran terra incognita, která dosud čeká na prozkoumání a pochopení.

Čistá strategie

Vybudování koncepce strategie, aby byla úspěšná, závisí především nejvíce na podrobné kalkulaci a koordinaci účelu a prostředků. Účel musí být úměrný celkovým prostředkům, a prostředky použité k dosažení každého mezilehlého cíle, umožňujícího dosáhnout konečného účelu, musí být úměrné významu a naléhavosti mezilehlého cíle, ať je to získání určitého objektu nebo splnění pomocného opatření. Přebytek může být stejně škodlivý jako nedostatek. Správným přizpůsobením se dosáhne dokonalé ekonomie sil. Avšak vzhledem k povaze a nejistotám války, nejistotám prohloubeným nevědeckým hodnocením, správné přizpůsobení přesahuje možnosti a dokonce i vojenského genia a úspěch závisí na tom, do jaké míry se podaří přiblížit se pravdě.

Tato relativita je neodmyslitelná, neboť, ať jsou znalosti válečné vědy jakkoli rozsáhlé, závisí na umění jejich aplikace. Uměním lze pouze přiblížit účel prostředkům, nicméně dodáním větší hodnoty prostředkům lze rozšířit účel. Tím se komplikují kalkulace, neboť nikdo nemůže přesně kalkulovat s kapacitou lidského genia, lidskou hloupostí ani s nedostatkem vůle.

Prvky a podmínky

Ve strategii je kalkulace jednodušší a úzké přiblížení pravdě je více možné, než v taktice. Ve válce je hlavní nekalkulovatelnou veličinou lidská vůle, projevující se odporem, který patří do oblasti taktiky. **Úkolem strategie není překonávat odpor, účelem strategie je snížit pravděpodobnost odporu. Strategie se snaží dosáhnout tohoto účelu využíváním prvků: - pohybu, - překvapení.**

Pohyb patří do fyzické oblasti a závisí na kalkulaci časových a zeměpisných podmínek a na dopravních možnostech. Dopravními možnostmi se rozumějí prostředky, jimiž lze síly přesunovat a zásobovat, způsoby, jak se přesuny a zásobování uskutečňují.

Překvapení leží v psychologické oblasti a závisí na kalkulaci (mnohem obtížnější než ve fyzické oblasti) rozmanitých podmínek, v každém případě jiných, které mohou ovlivnit protivníkovu vůli.

I když strategie musí usilovat více o využívání pohybu, než o využívání překvapení, přesto se tyto dva prvky vzájemně ovlivňují. **Pohyb vytváří překvapení a překvapení dává podnět pro pohyb.** Pohyb, který se zrychlí nebo změní svůj směr, nutně přináší určitou míru

překvapení, dokonce i když nebyl utajen; překvapení usnadňuje pohyb tím, že ztěžuje nepřátelská protipatření a protipohyby.

Pokud jde o vztah strategie a taktiky, je rozhraní mezi nimi neostře a je obtížné přesně rozhodnout, kde strategický pohyb končí a taktický pohyb začíná, avšak v podstatě jsou odlišné. Taktika patří do oblasti boje a tuto oblast vyplňuje. Účelem strategie je omezit vedení boje na nejmenší možný rozsah.

Účel strategie

S tímto názorem nemusí souhlasit ti, kteří považují zničení nepřátelských ozbrojených sil za jediný skutečný účel ve válce, jež se domnívají, že jediným cílem strategie je bitva, kteří souhlasí s Clausewitzovým výrokem, že "krev je cenou za vítězství". Nicméně: **je-li rozhodující bitva jediným cílem, je přirozené, že účelem strategie je svést tuto bitvu za podmínek co nejvýhodnějších. Čím příznivější jsou podmínky, tím přirozeně bude méně boje.**

Proto dokonalá strategie by měla dosáhnout rozhodnutí bez opravdového boje. Historie poskytuje příklady, kdy strategie za nepříznivých podmínek dosáhla takového výsledku.

Existovaly případy, kdy bylo zničení nepřátelských ozbrojených sil hospodárně dosaženo jejich odzbrojením po kapitulaci; tento způsob "zničení" není z hlediska rozhodnutí a pro dosažení účelu války důležitý. V případě státu, který usiluje nikoli o výboj, nýbrž o zajištění své bezpečnosti, je účelu dosaženo, je-li odstraněna hrozba, je-li nepřítel nucen vzdát se svého účelu.

Nekrvavá vítězství byla výjimečná; jejich výjimečnost by měla spíše zdůrazňovat než snižovat jejich hodnotu, a to jako důkaz latentních možností ve strategii i ve velké strategii. Je nutno využívat oblasti psychologického vedení války.

Z hlubokého studia války došel Clausewitz k závěru, že **"všechny vojenské akce jsou proniknuty rozumovými silami a jejich účinky"**. Přesto se válčící národy ze všech sil snažily, nebo k tomu byly hnány svými vášněmi, aby zanedbaly poučení z tohoto závěru. Namísto aby používaly rozumu, dávaly přednost rozbíjení svých hlav o nejbližší zed'

Zpravidla je úkolem vlády odpovědné za velkou strategii, aby rozhodla, zda má strategie napomáhat k dosažení vojenského rozhodnutí, nebo aby rozhodla jinak. Právě tak jako jsou ozbrojené síly pouze jedním z prostředků pro dosažení cílů velké strategie, je bitva pouze jedním z prostředků pro dosažení cílů strategie. Jsou-li podmínky příznivé, zpravidla přináší nejrychlejší účinek, nicméně jsou-li podmínky nepříznivé, je její použití nerozumné. Musí-li strateg usilovat o vojenské rozhodnutí, odpovídá za to, že je bude hledat za nejvýhodnějších okolností, aby dosáhl nejvýhodnějšího výsledku. Jeho skutečným úkolem není vyhledávat bitvu, nýbrž vyhledávat strategickou situaci tak výhodnou, že pokud sama nepřivodí rozhodnutí, její vyústění do bitvy zajišťuje, že bude rozhodnutí dosaženo. Jinými slovy, **úkolem strategie je narušení sestavy sil; jejím výsledkem může být rozvrat nepřítele nebo jeho zničení bitvou.** Rozvrácení může zahrnovat menší bojové akce, které však nemají charakter bitvy.

Strategické akce

Jak se dosáhne narušení strategické sestavy sil? Ve fyzické oblasti je výsledkem pohybu, který:

- naruší nepřátelské záměry a tím, že si vynutí rychlou "změnu fronty", uvede ve zmatek rozdělení a organizaci nepřátelských sil,

- rozdělí nepřátelské síly,

- ohrozí zásobování nepřátelských sil,

● ohrozí cestu (cesty), po nichž by nepřítel mohl v případě potřeby ustupovat, aby se mohl znovu zachytit na nové základně nebo ve vlastní zemi.

Narušení sestavy lze dosáhnout jedním z těchto účinků, nicméně častěji je důsledkem několika účinků. Rozlišování je nesnadné, neboť pohyb směřující do nepřátelského týlu má tendenci tyto účinky kombinovat. Jejich vzájemný vliv je proměnný a během historie se měnil podle velikosti armád a složitosti jejich organizace. Pro armády, které "žijí ze země", získávají své zásoby loupením nebo rekvizicí, mají spojovací linie zanedbatelnou důležitost. Dokonce i na vyšším stupni vývoje armád, čím menší je vojsko, tím méně je z hlediska zásobování závislé na spojovací linii. Čím je armáda větší a složitější její organizace, tím má ohrožení její spojovací linie rychlejší a vážnější účinek.

Dokud armády nebyly takto závislé, strategie neměla tuto příznivou možnost a taktický výsledek bitvy hrál významnější roli. Přesto dovední strategové, i když tuto možnost neměli, často získali rozhodující výhodu před bitvou ohrožením ústupové cesty nepříteli, rovnováhy jeho sestavy nebo jeho místního zásobování.

Aby takové ohrožení bylo účinné, musí zpravidla směřovat do bodu bližšího (a to v čase i prostoru) nepřátelské armádě, než je ohrožení jejích komunikací; proto je na počátku války často nesnadné rozlišit mezi strategickým a taktickým manévrem.

V psychologické oblasti je narušení rovnováhy výsledkem dojmu, který v mysli velitele vyvolají zmíněné fyzické účinky. Dojem je značně důraznější, jestliže jeho realizace působící v neprospěch velitele, je náhlá a jestliže velitel cítí, že není schopen čelit nepřátelskému tahu. Psychologické narušení rovnováhy v zásadě vyplývá z upadnutí do léčky. To je důvod, proč často následovalo za fyzickým pohybem do nepřátelského týlu. Armáda, stejně jako muž, nemůže vhodně bránit svůj týl proti úderu, jestliže se neotočí tak, aby mohla použít svých zbraní v novém směru. Otáčení dočasně poruší rovnováhu armády stejně jako muže; avšak trvání nestability je u armády nevyhnutelně mnohem delší. V důsledku toho je mozek mnohem citlivější vůči ohrožení týlu. Naopak, přímý pohyb na protivníka znamená konsolidaci jeho rovnováhy fyzické a psychologické; konsolidace rovnováhy zvětší sílu jeho odporu. V případě, že armáda zatlačuje protivníka zpět, směrem k jeho zálohám, zásobám a opevněním, takže původní fronta je ztracena, přidají se k jeho zadním sledům noví obránci. V nejlepším případě je dosaženo napětí, nikoli otřesu.

Proto účelem obchvatu nepřátelské fronty do jejího týlu není pouze vyhnout se odporu během pohybu, nýbrž účelem je výsledek obchvatu. V nejhlubším smyslu obchvat směřuje proti linii nejmenšího odporu. Ekvivalentem v psychologické oblasti je linie nejméně očekávaná. Jsou to dvě strany téže mince a pochopit význam toho znamená rozšířit porozumění strategii. Neboť jestliže uvažujeme pouze to, co se zřejmě jeví jako linie nejmenšího odporu, bude se to stejně jevit i nepříteli; a tato linie musí být nadále linií nejmenšího odporu. Při zkoumání fyzického hlediska nesmí být puštěno ze zřetel hledisko psychologické; pouze jsou-li obě hlediska kombinována, je strategie skutečně nepřímým přístupem, kalkulovaným na porušení rovnováhy protivníka.

Samotný fakt nepřímého postupu proti protivníkovi a do týlu jeho sestavy není strategickým nepřímým přístupem. Strategické umění není tak jednoduché. Takový přístup může být zahájen jako nepřímý ve vztahu k nepřátelské frontě, avšak naprosto přímý postup do jeho týlu může nepříteli přinutit změnit svou sestavu, takže se brzo vytvoří přímý přístup k jeho nové frontě.

Vzhledem k riziku, že protivníkovi se může podařit změnit frontu, je obvyklé a obvykle nezbytné, aby pohybům určeným k narušení rovnováhy předcházely pohyby, které lze označit pojmem "rozptylovací". Účelem těchto rozptylovacích pohybů je zbavit protivníka jeho volnosti jednání; musí být uskutečněny ve fyzické i psychologické oblasti. Ve fyzické oblasti se usiluje o rozptýlení nepřátelských sil nebo o jejich upoutání neužitečnými účely, takže jsou rozděleny do příslušné rozlohy a příliš poutány na mnoha místech, proto nemají

schopnost čelit vlastnímu rozhodnému pohybu. V psychologické oblasti se usiluje o dosažení téhož účinku zastrašováním a klamáním nepřátelského velení. **"Uvést ve zmatek, oklamat a překvapit"**. Uvést ve zmatek a oklamat znamená rozptýlení: **překvapení je hlavní příčinou porušení rovnováhy**. Po "rozptýlení" myslí velitele následuje jako důsledek rozptýlení jeho sil. Ztráta volnosti jednání je důsledkem ztráty volnosti rozhodování.

Hlubší pochopení toho, jak psychologický činitel proniká a ovládá fyzickou oblast má nepřímou hodnotu. Varuje před nebezpečnými pokusy analyzovat strategii matematickými metodami. Kvalitativní hodnocení (že výsledek závisí především na vyšší koncentraci a na volbě místa) je stejně chybné jako hodnocení geometrické (že jde o problém linií a úhlů).

Ještě více vzdálena od pravdy (neboť v praxi často vede do slepé uličky) je tendence posuzovat válku jako záležitost soustředění převahy sil. Foch formuloval soustředění převahy sil takto: **umění zasadit všechny vlastní zdroje v daném okamžiku na jednom místě; umění použít tam veškerých útvarů a umožnit jejich použití, dosáhnout jejich vzájemné a trvalé součinnosti, namísto rozdělit je a přikázat každé části určitou pevnou a neměnnou funkci**. Druhou částí, jakmile bylo dosaženo výsledku, je umění znovu uspořádat vojska tak, aby soustředěné působila proti novému jedinému objektu.

Bylo by přesnější a jasnější tvrdit, že armáda by měla vždy být rozdělena tak, aby se její části mohly vzájemně podporovat a kombinovat tak, aby bylo dosaženo maximálního možného soustředění sil na jednom místě, zatímco se použije jinde minimum sil potřebných k přípravě úspěchu soustředění.

Soustředit vše je neuskutečnitelným ideálem, nebezpečným stejně jako nadsazeným. Kromě toho, v praxi **"minimální potřebné"** může být mnohem větší částí celku, než **"maximální možné"**. Dokonce lze tvrdit, že čím větší je síla účinně použitá k rozptýlení protivníka, tím větší je naděje, že soustředění využívající výsledku rozptýlení bude mít úspěch. Neboť jinak by soustředění mohlo udeřit proti objektu, který je příliš pevný na to, aby mohl být rozbit. Převaha na zamyšleném rozhodujícím místě stačí jen za předpokladu, že protivník může toto místo včas posílit. Převaha postačí, když toto místo je nejen slabší početně, avšak také bylo oslabeno morálně. Potřeba rozptýlení se zvětšovala se zvyšováním palebné mohutnosti zbraní.

Základ strategie

Hlubokou pravdou je, že ve válce je každý problém a každý princip podvojný. Z toho vyplývá potřeba dobře promyšleného kompromisu jako prostředku pro usmíření. Usmíření je nevyhnutelným důsledkem skutečnosti, že válka je dvoustrannou záležitostí, z níž vyplývá nutnost být při vedení úderu obezřelý. Důsledkem je, že má-li být úder účinný, je nutno nepříteli zbavit ostražitosti. Účinného soustředění lze dosáhnout pouze tehdy, jsou-li síly protivníka rozptýleny; obvykle, aby bylo zajištěno toto rozptýlení, musí být vlastní síly značně rozděleny. Proto se zdá být paradoxní, že správné soustředění je výsledkem rozptýlení.

Dalším důsledkem toho, že válka je dvoustrannou záležitostí je: **aby bylo zajištěno dosažení jednoho cíle, musí být připraveny záložní cíle**. V tom spočívá základní kontrast praxe a teorie. Neboť zná-li protivník spolehlivě náš cíl, má nejlepší možnou příležitost být ostražitý a otupit ostří vaší zbraně. Když pak se vydáte na cestu směřující k záložnímu cíli, rozptýlíte myšlení i síly protivníka. To je, kromě toho, nejehospodárnější metoda rozptýlení, neboť vám umožňuje udržovat většinu vašich sil na skutečném operačním směru, tj. slučuje největší možné soustředění s nezbytností rozptýlení.

Upustit od záložního cíle znamená dostat se do rozporu se skutečnou podstatou války. Při každém problému, kde existuje opoziční síla, kterou můžeme ovlivňovat, je nutno předvídat a zabezpečovat záložní postupy. Přizpůsobivost je zákonem rozhodujícím o přežití ve válce stejně jako v životě; válka je pouze koncentrovanou formou zápasu s okolním světem.

Každý plán, aby byl použitelný, musí v životě počítat se schopností nepřítele ho zmařit; nejlepší možnost, jak této překážce čelit, je disponovat plánem, který může být snadno změněn tak, aby odpovídal vzniklým skutečnostem; k dosažení této přizpůsobivosti, při stálém udržení iniciativy, je nejlepší metodou udržovat postup umožňující volit záložní cíle. Tím bude protivník postaven před dilema, které nejenom že zajišťuje dosažení jednoho cíle, lhotejno kterého, avšak může vám umožnit dosahovat jednoho cíle po druhém. V taktické oblasti, kde je nepřátelská sestava vázána na zemský povrch, může být obtížnější nalézat cíle stavící nepřítele před dilema, než je tomu ve strategické oblasti, kde nepřítel musí bránit průmyslová a dopravní střediska. Je však možné získat podobnou výhodu tím, že se zaměření úsilí přizpůsobí míře kladného odporu a využije se všech zjištěných slabých míst.

Přerušení komunikace

Při plánování každého úderu na komunikace nepřítele, buď obchvatem jeho křídla nebo rychlým pronikáním průlomem nepřátelské fronty, se naskytá otázka týkající se nejúčinnějšího hlediska úkolu: **zda má být úder zaměřen do bezprostředního týlu protistojících sil, nebo do větší hloubky.**

Všeobecně: **čím blíže k nepřátelskému vojsku úder směřuje, tím bezprostřednější je účinek; čím blíže k základně úder směřuje, tím větší je účinek.** V obou případech je účinek mnohem větší a dříve citelný, uskuteční-li se úder proti síle, která je v pohybu a provádí operaci, než proti síle stojící na místě.

Při rozhodování o směru pohybového úderu mnoho závisí na strategické situaci a zásobovacích podmínkách nepřátelských sil, tj. na počtu jejich zásobovacích cest, možnostech použití záložních zásobovacích cest, množství zásob, které nepřítel pravděpodobně musí vytvořit v předsunutých skladech přímo za frontou. Po vyhodnocení všech těchto činitelů je nutno je vyhodnotit znovu z hlediska dosažitelnosti různých možných cílů, tj. vzdálenosti, přírodních překážek a pravděpodobného odporu. Všeobecně, čím větší vzdálenost je nutno překonat, tím větší je počet přírodních překážek, nicméně tím menší je míra odporu.

Proto pokud nejsou přírodní překážky příliš obtížné, nebo pokud nepřítel není značně nezávislý na zásobování ze základny, lze větší úspěch a větší účinek očekávat, jestliže jeho komunikace budou přerušeny v hloubce, pokud možno největší. Kromě toho je nutno vzít v úvahu, že úder do blízkého týlu nepřátelských sil má větší účinek na myšlení nepřátelských vojsk a úder do velké hloubky má větší účinek na myšlení nepřátelského velitele.

Metoda postupu

Až do konce 18. století byl pravidlem fyzický soustředěný postup, jak strategický (k bojišti), tak taktický (na bojiště). Napoleon využil nového divizního systému a zavedl rozdělený strategický postup: armáda se přesunuje po nezávislých částech. Taktický postup všeobecně zůstával soustředěný.

Ke konci 18. století, s rozvojem střelných zbraní se začalo používat rozčleněného taktického postupu, tj. postupu po částech, aby se snížil účinek palby. Avšak strategický postup začal být znovu soustředěný, zčásti v důsledku zvýšení početnosti armády, zčásti pro nepochopení Napoleonovy metody.

V současné době je nutno vidět potřebu obnovit používání rozděleného strategického postupu, má-li existovat naděje na obnovení strategického umění a strategické účinnosti. Nicméně dvě nové podmínky (letectvo a motorizace) směřují k dalšímu vývojovému stupni, tj. k rozčlenění strategického postupu. Nebezpečí leteckých úderů, úmysl klamat a potřeba plně využít možností motorizované pohyblivosti naznačují, že postupující síly musí být nejen rozděleny natolik, kolik připouští potřeba kombinované akce, přičemž musí být rozčleněny

natolik, kolik připouští jejich soudržnost. Rádiové spojení umožňuje sloučit potřebu rozčlenění s potřebou velení.

Namísto prosté myšlenky o soustředěném úderu soustředěnou silou je nutno se zřetelem k okolnostem volit mezi těmito variantami:

- rozčleněný postup se soustředěným jediným účelem, tj. proti jednomu cíli,
- rozčleněný postup se soustředěnou sérií účelů, tj. proti postupným cílům; v obou případech jsou nutné předběžné pohyby k rozptýlení pozornosti a sil nepřítele, pokud možno dosáhnout záložních cílů neumožňuje spolehnout se na to, že rozptylovacího účinku bylo dosaženo již tím, že nepřítel je zmaten.
- Rozčleněný postup s rozděleným účelem, tj. proti určitému počtu cílů současně. Za nových podmínek vedení války se může stát, že kumulativní účinek dílčích úspěchů, nebo spíše jejich hrozba, na více místech může být větší, než účinek naprostého úspěchu v jednom místě.

Naděje na oživení účinnosti armád, s výjimkou jejich obranných vlastností, je v rozvoji těchto nových metod, metod jejichž účelem je:

- * proniknutí do prostorů a jejich ovládnutí, spíše než dobývání linií,
 - * praktický cíl paralyzovat nepřátelskou akci, spíše než teoretický cíl zničit nepřátelské síly.
- Pohyblivost sil může mít úspěch tam, kde soustředění sil má za následek spíše nemo-
hounoucnou nehybnost.

Velká strategie neboli válečná politika

Velká strategie musí řídit strategii. Její zásady jsou často protichůdné zásadám platným v oblasti strategie.

Zatímco strategie se zabývá pouze problémem, jak "vítězit ve válce", velká strategie musí vidět dále, neboť jejím problémem je "vyhrát mír".

Účelem války je dosáhnout lepšího míru (lepšího alespoň z vlastního hlediska). Proto je nutné vést válku s trvalým zřetelem na žádoucí mír. Tato pravda je základem Clausewitzovy definice války, jako pokračování politiky jinými prostředky; pokračování politiky během války do následujícího míru je nutné mít neustále na mysli. **Stát, který plýtvá svou silou až do bodu vyčerpání, přivede vlastní politiku i budoucnost ke zhroutilí.**

Soustředí-li se stát výhradně na vítězství, aniž by myslel na pozdější následky, může být příliš vyčerpan, aby mohl těžit z míru, neboť je téměř jisté, že mír bude špatný, protože bude obsahovat zárodky nové války. Riziko je ještě větší ve válce vedené koalicí. V takovém případě plné vítězství nevyhnutelně komplikuje problém, jak dosáhnout spravedlivého a moudrého mírového uspořádání. Kde již neexistuje protiváha protivníka, aby kontrolovala choutky vítězů, tam není kontrola střetávání hledisek a zájmů mezi členy aliance. Rozpory se mohou stát tak ostrými, že se přátelství, vzniklé za společného ohrožení, změní v nepřátelství v důsledku vzájemné dissatisfakce, takže se ze spojence v jedné válce stane protivník ve válce příští.

Z toho vyplývá další a širší problém. Neshody, které zpravidla vznikají v každém spoje-
neckém systému, zvláště nemá-li vyvažující sílu, byly jedním z činitelů, které během historie podporovaly četné pokusy o nalezení řešení ve sloučení. Ale historie dokazuje, že to v praxi vedlo k dominanci jednoho z členských prvků. Ačkoli existuje přirozená tendence ke splynutí malých skupin ve velké, obvykle výsledkem násilných opatření je zmaření plánů na zřízení soudržné politické jednotky.

Historická zkušenost poskytuje málo důvodů pro názor, že skutečný pokrok a mír, který pokrok umožňuje, spočívají ve sjednocení. Kde sjednocení bylo schopno vytvořit jednotu idejí,

zpravidla skončilo v uniformitě, paralyzující růst nových idejí. Kde sjednocení přineslo umělou nebo vnucenou jednotu, její tíživost vedla přes nesvornost k rozkolu.

Vitalita vyplývá z rozmanitosti, která působí ve smyslu skutečného pokroku tak dlouho, pokud existuje duchovní snášenlivost, spočívající na poznání, že větší zlo může pocházet z pokusu potlačit rozdíly, než z jejich uznání. Z tohoto důvodu mír, který umožní pokrok, je lépe zajištěn vzájemným omezení, vzniklým z rovnováhy sil, a to stejně v oblasti vnitřní politiky jako v mezinárodních vztazích.

V oblasti vnitřní politiky zkušenost s dvoustranným systémem v anglické politice je dosti dlouhodobá, aby dokázala jeho skutečnou převahu, i přes teoretické nevýhody, nad všemi vládními systémy dosud vyzkoušenými. V mezinárodní oblasti byla rovnováha sil oprávněnou teorií, pokud byla rovnováha udržena. Ale evropská rovnováha sil byla často porušována, čímž vznikly války; proto vznikla potřeba stabilnějšího řešení: buď splnutím nebo federací. Federace je nadějnější metodou, protože ztělesňuje životodárný princip kooperace, zatímco splnutí podněcuje monopolizaci moci jedním politickým zájmem. Každý monopol moci dokazuje historickou pravdu: **každá moc kazí, absolutní moc kazí absolutně**. Proti tomuto nebezpečí není ani federace imunní, takže je nutno co nejvíce dbát na zajištění vzájemného omezení a podporovat rovnovážné činitele ke zmírňování přirozeného účinku konstituční jednoty.

Jiný závěr, který vyplývá ze studia velké strategie, je praktická potřeba přizpůsobit všeobecnou strategickou teorii podstatě základní politiky národa. **Existuje důležitý rozdíl účelu, a proto musí existovat rozdíl použitých metod mezi dobovačným a konzervativním státem.** Ve světle tohoto rozdílu je jasné, že čistá strategická teorie je vhodnější pro stát úzce zaměřený na výboj. Má-li sloužit pravému účelu národa, spokojeného se svými teritoriálními hranicemi a usilujícímu především zajistit svou bezpečnost i svůj způsob života, musí být modifikována. Dobovačným stát, svou podstatou nespokojený, potřebuje dosáhnout vítězství, aby dosáhl svého cíle, a proto musí při svém úsilí podstoupit větší rizika. Konzervativní stát může svého cíle dosáhnout spíše tím, že přiměje útočníka, aby upustil od svých pokusů o výboj (tím, že ho přesvědčí, že to nestojí za to).

Jeho vítězství se v reálném smyslu dosáhne tak, že se zmaří naděje druhé strany na vítězství. Avšak usiluje-li se o více, může dojít ke zmaření vlastního účelu, a to vlastním vyčerpáním do té míry, že se ztratí schopnost odolávat jiným nepřátelům nebo vnitřním účinkům vyčerpání. Sebevyčerpání ve válce zničilo více států než cizí útočníci.

Po zvážení těchto činitelů problému je zřejmé, že problémem konzervativního státu je nalézt typ strategie vhodný k dosažení státu vlastního omezeného cíle ve válce, která zachová nejvíce sil státu, a to tak, aby byla zajištěna nejen budoucnost, ale i přítomnost. Na první pohled se může zjistit, že čistá obrana by mohla být nejehospodárnější metodou; avšak to znamená statickou obranu; historická zkušenost upozorňuje, že statická obrana je nebezpečně slabou metodou, na niž není spolehnutí. **Ekonomie sil a odstrašující účinek jsou nejlépe kombinovány v defenzivně-ofenzivní metodě, spočívající ve vysoké pohyblivosti a poskytující sílu pro rychlý protiútok po odražení nepřátelského útoku.**

Vede-li se válka, musí státníci pochopit potřebu držet na uzdě své ambice i své vášně v zájmu účelu. Toto pochopení:

■ **na jedné straně** vede k tomu, že se mlčky dosáhne omezení intenzity války, tj. nedojde k vyhození, jež by mohlo poškodit poválečné vyhlídky;

■ **na druhé straně** jim umožní být připraveni k mírovým jednáním, jestliže a když není jisto, že bude dosaženo vítězství.

Jejich ambice a vášně je často zavedly příliš daleko, takže při návratu k míru byly jejich země spíše oslabeny, než posíleny, avšak dokázaly se zastavit krátce před vyčerpáním státu. Nejvýhodnější mírová uspořádání, dokonce i pro silnější stranu, častěji byla ta, jichž bylo dosaženo vyjednáváním, než rozhodným vojenským výsledkem.

Postupné poznávání omezení války bylo přerušeno Francouzskou revolucí, která přivedla k moci nováčky ve státnickém oboru.

Ačkoli je válka protikladem rozumu (neboť je prostředkem pro řešení problémů silou, když rozhovory nedosáhly přijatelného řešení), **vedení války musí být řízeno rozumem, má-li válka dosáhnout svého cíle. Důvody jsou tyto:**

- * Zatímco vedení boje je fyzická činnost, jeho řízení je duševní proces; čím lepší je vaše strategie, tím snáze získáte převahu a tím méně vás to bude stát.

- * Naopak, čím více síly vynaložíte, tím více se zvětší riziko na vahách války ve váš prospěch; a dokonce podaří-li se vám dobýt vítězství, o to méně síly budete mít, abyste mohli využít míru.

- * Čím brutálnější budou vaše metody, tím rozhořčenější bude protivník; přirozeným výsledkem bude utužení odporu, který se pokoušíte překonat; proto čím vyrovnanější je zápas obou stran, tím moudřejší je vyhnout se extrémnímu násilí, jež upevňuje nepřátelské vojsko a konsoliduje postoj nepřátelského obyvatelstva vůči jeho vůdcům.

- * Tyto úvahy mají široký obsah. Čím více se snažíte dosáhnout míru zcela podle vaší volby, výbojem, tím obtížnější překážky si vytváříte na své cestě.

- * Jestliže dosáhnete svého vojenského cíle, čím více budete požadovat od poražené strany, tím více obtíží budete mít a tím více důvodů vznikne pro přirozený pokus zvrátit uspořádání dosažené válkou.

Síla je bludným kruhem nebo spíše spirálou, pokud není její použití kontrolováno pečlivě odůvodněnými kalkulacemi. Proto válka, zahájená navzdory rozumu, to všem fázemi zápasu potvrdí.

Bojový instinkt je pro úspěch na bojišti nezbytný, ačkoli i zde bojovník s chladnou hlavou má výhodu před bojovníkem s horkou hlavou, avšak musí být vždy držen na krátké uzdě. Státník, který se nechá vést tímto instinktem, ztratí vedení; není způsobilý řídit osudy národa.

Vítězství v pravém smyslu znamená, že stav míru a stav vlastního lidu je po válce lepší než před ní. Vítězství v tomto smyslu je možné pouze, lze-li dosáhnout výsledku rychle, nebo může-li být dlouhotrvající úsilí hospodárně uvedeno do souladu s národními zdroji. Účel musí být přizpůsoben prostředkům. Není-li jasná vyhlídka na takové vítězství, moudré vedení státu nezanedbá žádnou příležitost k mírovým jednáním. Mír dosažený v důsledku patu, spočívající na totožném poznání obou stran o síle protivníka, je přinejmenším výhodnější než mír po vzájemném vyčerpání a často zabezpečil lepší základy pro trvalý mír.

Je moudřejší podstoupit rizika války v zájmu udržení míru, než podstoupit riziko vyčerpání ve válce v zájmu ukončení války vítězstvím; tento závěr odporuje zvyklostem, nicméně zkušenost ho potvrzuje. Vytvrlost ve válce je oprávněna pouze tehdy, existuje-li dobrá naděje na dobrý výsledek, tj. vyhlídka na mír, který vyváží veškeré utrpení způsobené zápasem. Ovšem hluboké studium posledních zkušeností vede k závěru, že národy se často mohou více přiblížit svému cíli tím, že využijí výhodné přestávky v zápase pro jednání o urovnání, než tím, že budou pokračovat ve válce s cílem dosáhnout "vítězství".

Historie dokazuje také, že v mnoha případech bylo blahodárného míru dosaženo, jestliže státníci válčících národů prokázali více pochopení pro psychologické prvky při svých snahách o nastolení míru. Jejich postoj byl zpravidla také značně podobný postoji pozorovanému v typických domácích sporech. Obě strany se obávají, aby nevznikl dojem, že se vzdávají; výsledkem toho je, že když jedna z nich ukáže ochotu k usmíření, zpravidla se to vysvětlí příliš neobratnými slovy, zatímco druhá strana umí nespěchat s odpovědí, zčásti z hrstivosti a neústupnosti, zčásti ze snahy vysvětlit takové gesto jako známku slabosti, ačkoli by to mohlo být považováno za známku návratu zdravého rozumu. Tak osudový okamžik unikne a konflikt pokračuje k oboustranné škodě. Pokračování jen zřídka poslouží dobrému účelu, a to i tehdy, když jsou obě strany nuceny žít pod touž střechou, neboť industrializace národů

má za následek, že jejich majetek je nedělitelný. Státnické umění odpovídá za to, že v honbě za "přeludem vítězství" nikdy neztratí ze zřetele poválečné vyhlídky.

Když je zápas obou stran vyrovnaný, takže žádná z nich nemá reálnou naději na brzký úspěch, moudrý je ten státník, který si osvojí základy psychologie strategie. Elementární strategický princip zní: **zjistíte-li, že protivník je v pevném postavení, jehož lze dobyt obtížně, musíte mu ponechat ústupovou cestu, jako nejrychlejší metodu k překonání jeho odporu.** Rovněž musí být politickým principem, především ve válce, ponechat protivníkově žebřík, po němž může slézt dolů.

Může se naskytnout otázka, zda závěry spočívající na historii válek mezi civilizovanými státy platí i pro podmínky vlastní renezance typu čisté loupeživých válek, které vedli barbarští nájezdníci proti římské říši, nebo pro kombinaci náboženských a loupeživých válek vedených Mohamedovými nástupci. Mír vyjednaný po takových válkách mívá menší než normální hodnotu; z historie je zcela jasné, že státy zřídka navzájem dodržují dané slovo, nebo jen tak dalece, a tak dlouho, pokud jejich sliby odpovídají jejich zájmům. Avšak čím menší jsou ohledy národa na jeho mravní závazky, tím více respektuje fyzickou sílu, zastrašující moc síly příliš mohutné, aby mohla být beztržně provokována. Běžná zkušenost dokazuje, že tyranský typ i loupežný typ váhají přepadnout někoho, kdo se jim přibližně rovná, a váhají přitom mnohem více než mírumilovný typ, má-li zápolit s útočníkem mnohem silnějším.

Je pošetilé se domnívat, že agresivní typy (ať jednotlivci nebo národy) mohou být usmířeny, neboť placení výkupného vyvolává požadavek většího výkupného. Mohou však být zkráceny. Jejich vysoká víra v sílu má za následek, že jsou citlivější vůči odstrašovacímu účinku nebezpečně velké protistojící síly. Tím se vytváří přiměřená zábrana, nikoli však proti čirému fanatismu, který není kombinován s dobovačností.

Zatímco je obtížné uzavřít skutečný mír s loupeživými typy, je snazší přimět je ke stavu příměří, což je mnohem méně vyčerpávající než pokus o jejich rozdrncení, který by je, stejně jako všechny ostatní typy lidí, naplnil smrtelnou odvahou. Historická zkušenost přináší dostatek důkazů, že civilizované státy se zhroutí častěji nikoli v důsledku přímého útoku nepřátel, nýbrž v důsledku vnitřního rozkladu, kombinovaného s následky válečného vyčerpání. Stav napjatého očekávání rozčiluje a často vedl národy (stejně jako jednotlivce) k sebevraždě, protože nebyly ho schopny snášet. Je lepší však, než dosáhnout vyčerpání v honbě za přeludem vítězství. Kromě toho, přestávka ve skutečném nepřátelství umožňuje obnovu a rozvoj sil a potřeba bdělosti napomáhá udržet národ v kázní.

Mírumilovné národy jsou schopny podstoupit zbytečné nebezpečí, neboť jakmile byly již podníceny, mají větší sklon postupovat do krajnosti než loupeživé národy. Neboť loupeživé národy vedoucí válku pro zisk jsou zpravidla ochotnější se války vzdát, zjistí-li, že nepřítel je příliš silný, aby mohl být snadno překonán. Mírumilovný národ je nepoddajný bojovník, podněcovaný emocemi a nikoli kalkulacemi, snažící se pokračovat v boji až do trpkého konce. Proto příliš často zmaří svůj vlastní cíl i když nezpůsobí svou přímou porážku. Barbarský duch může být oslaben pouze během zastavení nepřátelství; válka ho posiluje, přilévá olej do ohně.

Koncentrované strategické zásady

Jsou to skutečnosti ověřené pravdy, tak univerzální, a tak fundamentální, že mohou být považovány za axiomy. Jsou to praktická vodítka, nikoli abstraktní principy.

Principy války je možno zhustit do jediného hesla: soustředění síly proti slabému místu.

Soustředění síly proti slabému místu závisí na rozptýlení síly protivníka, čehož se dosáhne rozdělením vlastních sil, aby vznikl dojem rozptýlení. **Sled musí být: vlastní rozptýlení, rozptýlení protivníka, vlastní soustředění; každé z nich je následkem. Právě soustředění je důsledkem kalkulovaného rozptýlení.**

Porozumění tomuto základnímu principu může chránit před základní (a často běžnou)

chybou, tj. poskytnout protivníkovi volnost a čas k soustředění, aby mohl čelit soustředění vlastnímu. Tento princip však není příliš praktickou pomocí pro realizaci.

Zmíněné axiomy platí pro strategii jako pro taktiku, pokud není uvedeno jinak.

1. Přizpůsobit svůj cíl svým prostředkům. Při stanovení cíle se musí vycházet z jasného náhledu a chladné kalkulace. Je nerozumné **"ukousnout více, než můžete rozžvýkat"**. Počátkem vojenské moudrosti je smysl pro možné. Učit se dívat skutečnosti do tváře a přitom si natrvalo udržet důvěru: bude zapotřebí značné důvěry (důvěry, která může dosáhnout zdánlivě nemožného), když akce započne. Důvěra je jako proud v baterii; vyvarovat se toho, aby nebyla vyčerpána ve zbytečném úsilí; pamatovat, že vaše vlastní nepřetržitá důvěra nebude mít žádný význam, jestliže se vybilily články vaší baterie, tj. důvěra mužů, na nichž jste závislý.

2. Vždy mít na mysli svůj účel, když se plán přizpůsobuje okolnostem. Využít toho, že k dosažení cíle existuje více cest, než jediná, ale nepustit ze zřetele, že každý cíl musí směřovat k účelu. Při posuzování možných cílů zvážit možnosti jejich dosažení a zvážit, jak poslouží účelu, bude-li jich dosaženo; **jet po vedlejší koleji je špatné, avšak dostat se na slepou kolej je horší.**

3. Zvolit linii (nebo směr) nejmenšího očekávání. Snažit se vžít do situace protivníka a uvážit, který směr bude nejpravděpodobněji předvídat, nebo který bude chtít předem zmařit.

4. Využít linie nejmenšího odporu za předpokladu, že může vést k některému cíli přispívajícímu k základnímu účelu. Tato zásada v taktice znamená použít záloh, ve strategii znamená využití taktického úspěchu.

5. Volit operační směr poskytující záložní cíle. Tím bude protivník postaven před volbu mezi více problémy, což přináší více než jen možnost dosáhnout alespoň jednoho cíle (který nepřítel nejméně sřeží) a může umožnit dosahovat jednoho cíle za druhým.

Volba záložních cílů umožňuje držet se příležitosti dosáhnout jednoho cíle; jediný cíl (pokud nepřítel není nesrovnatelně slabší) znamená jistotu, že ho nebude dosaženo, jakmile nepřítel již není v nejistotě o vašich záměrech. **Neexistuje běžnější chyba než zaměnit jediný operační směr, což je zpravidla moudré, za jediný cíl, což je zpravidla bezcenné.** I když tato zásada platí hlavně pro strategii, je nutno ji používat vždy, když je to možné, i v taktice; tato zásada je v podstatě základem taktiky infiltrace.

6. Zajistit, aby plány i sestavy byly pružné, přizpůsobitelné okolnostem. Plán musí předvídat a zabezpečovat další krok v případě úspěchu, v případě neúspěchu, nebo v případě částečného úspěchu, což je nejběžnější případ ve válce. Závěry (nebo sestavy) musí vždy umožňovat využití úspěchu, nebo přizpůsobení v nejkratší možné době.

7. Nevkládat veškerou váhu do úderu, jestliže protivník je na stráži, jestliže je dobře připraven úderu čelit nebo mu uniknout. Historická zkušenost dokazuje, že (s výjimkou značně slabšího protivníka) není účinný úder možný, dokud není paralyzována síla odporu nebo možnost úniku. Proto žádný velitel nezahájí skutečný útok na nepřitele v postavení, dokud není přesvědčen, že bylo paralyzace dosaženo. Paralyzace se dosáhne dezorganizací a jejím morálním ekvivalentem, demoralizací.

8. Neopakovat útok na téže směru (nebo toutéž formou), jakmile již jednou neměl úspěch. Samotné zvýšení váhy není postačující změnou, neboť je pravděpodobné, že protivník byl v přestávce rovněž posílen. Je dokonce pravděpodobnější, že jeho úspěch (spočívající v odražení úderu) posílil jeho morálku.

Základní pravdou, z níž tyto zásady vycházejí, je, že pro dosažení úspěchu je nutno vyřešit dva hlavní problémy:

- narušení rovnováhy: předchází úder,
- využití úspěchu: následuje za úderem.

Úder je ve srovnání s nimi jednoduchým aktem. Nelze na nepřitele účinně udeřit, pokud

k tomu nebyla vytvořena příležitost; nelze dosáhnout toho, aby účinek byl rozhodující, nebude-li využito druhé příležitosti, která se dostaví dříve, než se protivník může vzchopit.

Důležitost těchto dvou problémů nebyla nikdy patřičně rozpoznána; tento fakt má větší význam než pouhé vysvětlení obvyklé nerozhodnosti válek. Výcvik armád je zaměřen především na rozvíjení účinnosti při podrobném vedení útoku. Toto zaměření mírového výcviku na taktické metody zatemňuje psychologický prvek. Pěstuje kult hluku více než kult překvapení. Vychovává velitele, kteří mají snahu neudělat nic špatně, jednak podle předpisu, takže zapomínají na nutnost nutit nepřítele, aby jednal špatně. Výsledkem je, že jejich plány nemají žádný výsledek. **Ve válce lze nejčastěji změnit rovnováhu přinucením k chybnému jednání.**

Tu a tam se velitel vystříhal samozřejmého a v neočekávaném našel klíč k rozhodnutí, pokud ho neopustilo štěstí. Štěstí nelze nikdy oddělit od války, neboť válka je součástí života. Proto neočekávané nemůže zajistit úspěch, avšak zajišťuje nejlepší předpoklad úspěchu.

Úvodem opatřil, výběr z díla a překlad provedl **Ing. Josef Nastoupil.**

STRATEGIE

Redakce pokračuje v uveřejňování dalších dvou částí zkrácených a redakčně upravených článků, a to **Rolfa Hasse** - „Bezpečnostně politický význam špičkových technologií“ a **Jurgena B. Dongese** - „Hospodářská opatření pro ovlivňování cizích vlád: embargo, bojkot, zásahy do pohybu kapitálu a technologií.“ Z tohoto článku byly vypuštěny „historické“ příklady a ponechány jen části obecné platnosti. Názory autorů byly uveřejněny v knize „Strategie - Handbuch“, kterou vydalo **Deutsche Strategie - Forum**. Myslíme si, že další poznatky získané z této problematiky přinesou čtenářům cenné informace k jejich potřebě.

Bezpečnostně politický význam špičkových technologií

Politické zásahy do mezinárodní směny zboží a služeb, jakož i pohybu kapitálu a technologie mají tři cílová zaměření:

- zahraničně-politické (hospodářské sankce): hospodářský potenciál protivníka má být poškozen tak, aby byl nucen souhlasit s politickými ústupky,

- bezpečnostně-politické: odmítnutí zboží a technologií důležitých pro bezpečnost,

- dodavatelsko-politické: omezení vývozu zboží, aby se předešlo vlastním (očekávaným) úzkým profilům hospodářství.

Politicky významné jsou prvé dva cíle. Prvý a třetí cíl mají charakter ad hoc. Avšak základem bezpečnostně-politické kontroly jsou dlouhodobé analýzy ohrožení: působí dlouhodobě a přizpůsobují se pouze technickému vývoji, změnám v dostupnosti špičkové technologie a strategickým koncepcím.

V těžišti bezpečnostně-politické kontroly mezinárodního obchodu jsou výrobky špičkové technologie, a to především technologie, která má **duální charakter** (dvojitou použitelnost):

je komerčně použitelná, tím že je důležitým činitelem růstu a posiluje hospodářský potenciál,

má přímou bezpečnostně-politickou důležitost, protože napomáhá rozhodujícím způsobem zdokonalovat účinnost zbraňových systémů.

Podpora hospodářského potenciálu má nepřímý bezpečnostně-politický význam, protože se tím zlepšuje financování bezpečnostní politiky. Tato dvojitá funkce technologie vede v tržním hospodářství stále znovu ke konfliktům. Soukromý komerční zájem na neomezeném používání technologie může být v rozporu se státobezpečnostními úvahami, neboť státní kontrola transferu technologie snižuje hospodářské výnosy.

Od zavedení principu kolektivní bezpečnosti se hospodářství stalo východiskem a nástrojem zahraniční politiky, resp. „mírového“ řešení konfliktů.

Nejzávažnějším činitelem, který bezpečnostně-politicky nepříznivě ovlivňuje mezinárodní hospodářské styky, je přeměna zbrojní techniky technologií (mikroelektronikou) u jaderných a konvenčních zbraní. Z toho vyplývají tyto zpětné účinky:

- Mikroelektronika byla vynalezena a vyvinuta privátně a po jejím vynálezu a rozvinutí následovaly vojenské inovace. Dvojitá použitelnost (komerční a vojenská) nastolila problémy nového druhu pro její bezpečnostně-politický význam a pro kontrolu mezinárodního transferu technologie.

- Vojenská bezpečnost se stala závislou na dvou vzájemně souvisejících veličinách: na rozvoji vědeckotechnického pokroku jako zdroje hospodářského růstu a zdokonalování

zbraňových systémů, jakož i na hospodářské dynamice, hnací síle pro rozvoj nových technologií a zvětšování hospodářského potenciálu.

Jestliže platnost „technologické bezpečnostní funkce“ podřídíme strategii odstrašování, tj. bezpečnost = f (hospodářsko-technologický předstih) podle času, pak musíme přihlídnout k tomu, že zajištění dynamiky a předstihu technologického rozvoje oproti protivníkům je stejně důležité sociálně-politicky jako bezpečnostně-politicky.

Technologický předstih je negativně ovlivňován zpožděním v zavádění zbraňových systémů.

Zavádění špičkové techniky, která má dvojí použití, poskytuje hospodářské výhody (zvýšená schopnost mezinárodní soutěže, vytváření a zajištění pracovních míst a reálného příjmu). Monopolní disponibilita (která je dočasná) technologie poskytuje však také politickou moc a podněcuje k krokům ze strany státu.

Přitom se překrývají dva motivy:

▲ pouhé zajištění hospodářské dynamiky,

▲ zajištění technologického předstihu ze sociálně a bezpečnostně-politických důvodů kontrolami transferu technologie.

Konflikty vznikají, když jsou bezpečnostně-politické kontroly sice zaměřeny na protivníka, avšak překážky transferu jsou z obchodně-sociálně-politických důvodů upraveny tak, že postihnou také partnera v alianci. Tím je ztíženo utváření bezpečnostně-politického konsensu v rámci aliance a ohroženo zachování dynamiky technologického pokroku.

Všeobecnou zásadou strategie NATO (v roce 1990, pozn. red.) je kvalitativním, technologickým předstihem ve zbrojní technice přinejmenším vyrovnat nevýhodu (**zápornou převahu**) v konvenční oblasti.

Bezpečnostně-politický úkol NATO spočívá v tom, že je nutné dosáhnout trvalého kvalitativního, technologického předstihu a ten udržet, aby byla odstrašování zajištěna bezpečnost.

1. **Bezpečnost** = f (technologický předstih).

Tento předstih je možné dosáhnout a udržet trvalým předstihem v dynamice technologické vynalézavosti (**invence**) a jejího využití (**inovace**).

2. **Technologický předstih** = f [(přírůstek invence a inovace u vlastní strany A)₁] > (přírůstek invence a inovace u strany B)₁]

Při nejistotě o trvalém předstihu invence a inovace usilujeme o kombinaci podněcování dynamiky (ve výzkumu a používání) u vlastní strany A a překážek v transferu technologie proti protivníkovi B.

3. **Technologický předstih** = f [(technologická dynamika u vlastní strany A)₁] > (technologická dynamika u strany B)₁; zavedení dříve u strany A než u strany B; překážky transferu proti straně B].

Kontrolami transferu se usiluje o to, aby se u protivníka v čase oddalovala disponibilita špičkových technologií, protože zpravidla nelze dosáhnout toho, aby je protivník nezískal vůbec. Kontrola transferu sama o sobě nezajišťuje předstih, avšak jsou-li všechny ostatní ovlivňující veličiny konstantní, zvyšuje se pravděpodobnost, že bude předstihu dosaženo.

Nyní je možné sestavit matici (viz. tabulku).

V bezpečnostní alianci států s tržním hospodářstvím je problematické především udržení dynamiky a politického konsensu. U technologií s dvojím použitím existuje ve státech s tržním hospodářstvím zásadní konflikt zájmů mezi zájmem podniků o rozsáhlé používání technologie a státem jako producentem kolektivního „statku bezpečnost“. Když stát rozšíří bezpečnostně-politickou kontrolu transferu, aby v rámci aliance prodloužil dočasný monopol s národně-sociálními motivy, je nutno z této diskriminace očekávat zpětné působení na dynamiku a politický konsensus. V „technologické bezpečnostní funkci“ je proměnná „**dynamika**“ cíle pro státní hospodářsko a bezpečnostně-politickou strategii. Stát usiluje o zvýšení pravděpodobnosti technologického pokroku, resp. o zkrácení procesu výzkumu a vývoje.

U technologického výzkumu je proměnná „dynamika“ na druhé straně náhodných proměnných závislá na komunikačním procesu soutěže a výměny myšlenek. Proto nelze sice odvodit žádná všeobecně platná optimalizační kritéria, avšak je možné formulovat odůvodněnou domněnku, že omezování komunikačního procesu (především v rámci aliance) negativně ovlivňuje dynamiku. Výsledkem by bylo zmenšení technologického předstihu.

Tabulka

Referenční oblast: jednotlivé zbraně	Referenční oblast: druh ozbrojených sil	
	Špičková technika	Nešpičková technika
Špičková technika	(1) Technické kvalitativní špičkové postavení, technologické vedení.	(2) Technické vedoucí postavení: zbraně se špičkovou technikou u nerozvinutého druhu ozbrojených sil; problémy při zavádění a vyrovnávání úrovně.
	Cíl bezpečnostně-politického úsilí	
	Dosáhnout a udržet toto postavení. Z tohoto postavení vytlačit protivníka: strategie „předhonění“.	Toto postavení využít jako východisko pro dosažení postavení (1): strategie „předhonění“ bez „dohánění“. Z tohoto postavení vytlačit protivníka.
Nešpičková technika	(3) Technicky opožděné postavení: druh ozbrojených sil je vysoce rozvinut, avšak zbraně teprve následují: zpoždění v nákupu, výrobě a zavádění.	(4) Technicky překonané postavení: staré zbraně u zastaralého druhu ozbrojených sil: bezpečnostně-politicky zastaralé postavení.
	Cíl bezpečnostně-politického úsilí	
	Do tohoto postavení zatlačit protivníka.	Do tohoto postavení zatlačit protivníka.

Jednou z podmínek „technologické bezpečnostní funkce“ je, že předstih v dynamice a technologii (invence) vede také k předstihu ve zbrojně-technické oblasti (inovace, zavedení), aby bylo dosaženo „technického špičkového postavení“, resp. aby bylo dosaženo, anebo zajištěno technologické vedení. Když se nepodaří využít technického potenciálu, může být bezpečnostní rovnováha, o níž se usiluje, ohrožena i tehdy, když protivník svoje dočasné technologické zpoždění vyrovná kratšími fázemi zavádění. Tuto **protistrategii** nutno očekávat, když protivník přikládá vyšší prioritu produkci kolektivního „statku bezpečnost“ a může tuto prioritu ve svém politickém systému snáze také prosazovat.

Strategická proměnná „**překážky transferu proti straně B**“ se zpravidla volí při nejistotě o relativním stavu technologie, aby se zvýšila pravděpodobnost časového předstihu a aby se vyrovnaly nedostatky bezpečnostně-politického hodnocení. Problémy této proměnné jsou obvykle značně podceňovány: **sahají od právně-organizačních, přes hospodářské a poli-**

tické aspekty až po stabilitu bezpečnostní strategie. Problémy se s každým novým komplexem konfliktu zvětšují exponenciálně.

V zásadě se bezpečnostní alianci demokratických států s tržním hospodářstvím vytváří problematika tzv. „racionální ignorance“ ve dvojí formě a bezpečnostně-politické překážky transferu se zesilují:

- Uvnitř každého státu existuje stav napětí mezi státem jako producentem kolektivního „statku bezpečnost“ a soukromohospodářskými zájmy podniků vyrábějících a používajících technologií „dvojitěho použití“, které jsou postiženy kontrolami vývozu. Aby mohly rentabilně vyrábět, obrazejí svůj zájem na otevřené světové trhy.

- Mezi státy aliance se vyskytují podobné protiklady zájmů. Zájem o financování „statku bezpečnost“ se projevuje rozdílně (někteří se jen chtějí vést) a náklady na překážky transferu jsou rozděleny nerovnoměrně. Tyto projevy nastávají tím dříve, čím nerovnoměrněji jsou náklady rozděleny, čím rozdílnější jsou bezpečnostní perspektivy členů, čím větší je pochybnost o účinnosti kontroly a čím menší kontrolu příslušných technologií aliance má.

Kontroly technologií vyžadují politicky jasnou cílovou funkci a jednoznačné politické odpovědnosti, aby bylo možno při změnách koncepce nebo podrobností vyloučit časové ztráty na základě neujasněných koncepcí.

Koncepce obou těchto činitelů umožňuje sestavit společný kontrolní seznam a ten přizpůsobovat změnám technologického vývoje a proměnám disponibility výrobků a informací o špičkové technologii na trhu.

Účinné kontroly vyžadují jednotné kontrolní metody, které musejí být jasné, jednoduché a soustavné.

*

Hospodářská opatření pro ovlivňování cizích vlád: embargo, bojkot a zásahy do pohybu kapitálu a technologií

Politické konflikty mezi státy je možno řešit diplomatickými metodami, avšak (bohužel) také silou zbraní. Když vyjednávání nevede k cíli a je účelné vyhnout se vojenskému střetnutí, mohou se vlády o to pokoušet hospodářskými sankcemi nejrůznějšího druhu. Cílem je protistojícímu státu hrozit škodami tak velkými (nebo mu také škody přivodit), že raději změní svou politiku. Jestliže vlády vyhlásí proti nějaké straně (nebo více stranám) hospodářské sankce, berou přitom vědomě v úvahu, že také jejich obyvatelstvo pocítí nevýhody a že podle okolností utrpí také třetí, nezúčastněné země. Při posuzování podle záměrů (nikoli podle výsledků) je možno parafrázovat Clausewitze: **Hospodářské sankce jsou v míru „pokračováním politiky jinými prostředky“.**

Hospodářské sankce nejsou v žádném případě novým nástrojem zahraniční politiky států. V tomto století se ovšem hospodářských sankcí používalo častěji než dříve a také existuje více jejich variant. Právní podklady k tomu poskytovaly národní zákony a nařízení. Charta Spojených národů připouští, že při ohrožení nebo porušení míru Rada bezpečnosti vyzve k hospodářským sankcím. Mezitím se stalo běžným, že zainteresované kruhy mobilizují veřejnost, aby přiměla vládu vlastního státu k hospodářským trestním opatřením proti inkriminovanému cizímu státu.

Účelem tohoto článku je:

- poukázat na mnohotvárnost prostředků a metod politiky vyhlašování sankcí, jakož i cílů touto politikou sledovaných,

- teoreticky vysvětlit předpokládané účinky na hospodářství nepřátelského státu, jakož i zpětné účinky na vlastní hospodářství,

- zdůraznit meze účinnosti sankcí ve skutečnosti.

Předem uvedeme výsledek: **hospodářské sankce jsou téměř vždy neúspěšné.** Naděje,

kteří do nich vkládají jejich zastánci, jsou zpravidla příliš velké. Přesto zbytečně vyvolávají nevhodný ekonomický vývoj a často přináší novou zahraničněpolitickou výbušninu.

Vláda vyhláší sankce se může na nepřátelský stát pokoušet působit tak, že:

● dodávky zboží do tohoto státu, jakož i předávání technických a vědeckých informací podmíní svým povolením, nebo je zakáže (**vývozní embargo**),

● odběr tamního zboží podmíní licenční povinnostmi, nebo zakáže (**dovozní embargo**),

● přeruší úvěrové vztahy, omezí nebo zastaví až dosud osvědčenou rozvojovou pomoc, vyhlásí zákaz investic, uskuteční stažení mnohonárodních podniků, zabaví majetek a zmrazí bankovní vklady (**kapitálové embargo**),

● zabrání podnikům jiných států přístup k přístavním zařízením, odejme jim právo přistávání letadel a znemožní jim používání lodí, letadel a tranzitních cest (**dopravní embargo**),

● zakáže styky mezi sportovci a umělci obou zemí (**sportovní a kulturní bojkot**).

Všech těchto forem se dosud používalo s větší nebo menší intenzitou. Těžiště bylo a je dosud v sankcích v oblasti obchodu, přičemž zpravidla není postižen celý rozsah vývozu nebo dovozu, ale jen účelově zvolené skupiny zboží. „Účelově“ může znamenat, že:

■ buď má být nepřátelskému státu způsobena zvláště velká hospodářská škoda, nebo

■ mají být pokud možno omezeny nepříznivé účinky na vlastní hospodářství.

Kromě toho jsou při vývozním embargo se zřetelem na obyvatelstvo nepřátelského státu i nadále dodávány potraviny a léky.

Sankce může vyhlásit jednotlivý stát, popřípadě s podporou spřátelených národů, avšak také kolektivně mezinárodní organizace; sankce jednotlivých států převažují.

Cíle sledované sankcemi jsou rozmanité. Často nejsou formulovány výslovně, nebo je jejich existence oficiálně popírána, aby bylo možné se vyhnout výtkám o vměšování do vnitřních záležitostí suverénního státu. Mezitím je sledováno současně několik cílů, přičemž priority mohou být velmi rozmanité a mohou se časem posouvat podle toho, na co je anebo bude veřejnost právě zaměřena. Každý pokus o soustavné uspořádání cílů sankcí je proto poněkud zatížen libovůlí. Platí to také při zařazení do čtyř (částečně se překrývajících) oblastí, označovaných jako oblast vojenská, politická, hospodářská a humanitární. Přesto lze tímto způsobem získat dobrý přehled o šíři spektra snažících se pokrýt politiku vyhlašování sankcí.

K vojenské oblasti cílů patří opatření považované za vhodná k:

▲ zabránění úsilí jiných států o zbrojení,

▲ odrazení státu od přikročení k válečným akcím, resp. od pokračování v nich,

▲ tomu, aby byl stát přinucen stáhnout okupační vojska z jiného státu,

▲ tomu, aby bylo zabráněno šíření jaderných zbraní.

Vojenskými zaměřenými cíli má být pomocí hospodářských sankcí dosaženo, aby:

* byli svrženi diktátoři nebo autoritativní režimy,

* nedocházelo k porušování ústavou stanoveného řádu,

* nebylo možno uplatňovat hegemoniální nároky,

* zůstaly bez účinku neoblíbené, diplomatickou cestou docílené dohody,

* terorismus nacházel po celém světě opovržení a aby teroristům nebyly poskytovány možnosti útlaku ani výcviku.

Cíle v hospodářské oblasti spočívají všeobecně v prosazování nároků na odškodnění vůči vládám, které zůstávají zahraniční majetek.

V humanitární oblasti jsou sankce vyhlašovány pro ochranu lidských práv.

Vždycky, když se nějaká vláda uchýlí k sankcím, považují to mnozí za mrzutost, jestliže se zároveň pokouší:

- využít přitom platných smluv,
- prosazovat opatření také mimo svůj vlastní výsostný prostor.

Zásah do platných smluv v rámci embarga často poskytl mnoho „výbušnin“: zřejmě odporuje osvědčené právní zásadě „pacta sunt servanda“ (smlouvy budiž dodržovány), avšak stejně jasně je nutno nezbavit embargo jeho vlivu od samého počátku.

Analogicky to platí i ve vztahu k extraterritoriálnímu nároku země vyhlašující sankce, i když je mezinárodně-právní přípustnost nesporná. Zásadní problém přetrvává, a sice politicky vytvářená nejistota o právních rámcových podmínkách v mezinárodním obchodu, něco takového není v investiční činnosti podniků, propojených ve světovém hospodářství obchodem, kapitálovou účastí a licencemi, příliš příznivé.

Nárok na exterritorialitu má svou tradici. Je zřejmé, že politika sankcí uskutečňovaná nějakou zemí může přivodit nevýhody pro třetí země.

Níže jsou celkově popsány **hospodářské škody**, které mohou mít hospodářské sankce v nepřátelské a ve vlastní zemi, pokud jsou splněny podmínky jejich úspěchu.

V nepřátelské zemi mohou být hospodářskými sankcemi vyvolány ztráty v růstu, snížení reálných příjmů a nezaměstnanost. Jestliže postižená země reaguje účinným „kontra-embargem“, může být ztráta, která byla utrpěna v blahobytu, zase napravena, avšak nemůže být zcela neutralizována. **Zde jsou způsobené národohospodářské škody dostatečně velké k tomu, aby přiměly nepřátelský stát k požadované změně politického chování; to závisí v podstatě na:**

- ▲ stavu jeho rozvoje a tržní síle (jako státu, který má možnost poptávky a nabídky),
- ▲ míře diverzifikace výrobní struktury,
- ▲ vybavení důležitými přírodními zdroji,
- ▲ potenciálu růstu.

Postižená země bude (za jinak stejných podmínek) tím méně připravena k ústupkům, čím je (potenciálně) samostatnější, neboť pak by se nedostala do nepřekonatelných „úzkoprofilových situací“. S klesající mírou samozásobení stoupá zranitelnost rozhodující měrou jen tehdy, když pro dovoz a vývoz neexistují žádné možnosti oklikových cest přes trhy třetích zemí.

Pro rozsah národohospodářských škod, které musí nepřátelská země při účinném embargu očekávat, je směrodatné:

- jak stoupají ceny a klesá množství dotčeného zboží,
- jaké úbytky v přidělování a jaké zpomalení rozvoje nastanou v rámci přizpůsobovacích a zpětnovazebních mechanismů.

Tyto veličiny je sotva možno empiricky měřit, avšak rozhodující souvislosti jsou tyto: Vývozní embargo způsobí tím větší národohospodářskou škodu, čím je dovozní poptávka v postižené zemi cenově méně pružná. V tomto případě jsou určité druhy dováženého zboží (ropa, obilí, technicky vyspělá vyzbroj) více méně komplementární k domácí produkci, a proto naléhavě potřebné. Jestliže země vystavená tlaku sankcí nemůže tyto druhy sama obstarat a jestliže se vláda smíří se zásobovacími úzkými profily, přímo poklesne úroveň výroby a míra vytížení kapacit v hospodářství. Mohla by poklesnout i zaměstnanost. V důsledku úzkých profilů v zásobování dojde ke zvýšení cen, což buď zatíží účty podniků a omezí jejich schopnost mezinárodní soutěže, nebo může přímo postihnout spotřebitele.

Přirozeně se může vláda postižené země pokusit získat zboží, na něž se vztahuje embargo, na trzích třetích zemí anebo podporovat náhradní dovoz ve vlastní zemi:

● **v prvním případě** by bylo nutné se podle okolností smířit s tím, že se zvýší ceny, zvláště tehdy, když dobrá světová konjunktura zajišťuje všude vysoce vytížené kapacity, které nelze v krátké době rozšířit;

● **ve druhém případě** překročí náhrada dovozu do oblastí, v nichž má země srovnatelné výdajové nevýhody a bude je mít i v dohledné době.

Obchodní sankce nabývají na ostrosti, když je vývozní embargo kombinováno s embargem dovozním. Takové opatření je pro stát vyhlášující embargo zvláště použitelné, když je jeho dovozní poptávka po zboží z nepřátelské země cenově pružná.

Protože účinným obchodním embargem (nebo jinými formami embarga) je výměna zboží (popřípadě pohyb kapitálu a služeb) mezi oběma stranami konfliktu omezena nebo přerušena, **utrpí škodu i země, která sankce vyhláší.** Tato škoda je protějškem záměrného zřeknutí se výhod mezinárodní dělby práce.

V případě účinného vývozního embarga utrpí jednotlivé podniky v zemi i vyhlášující embargo odbytovou újmu, která vede k nevytížení existujících výrobních kapacit a ohrožuje míru zaměstnanosti. Přitom mohou být odbytové trhy ztraceny i na trvalo, to platí i tehdy, když bude embargo později zrušeno, nebo alespoň uvolněno.

V případě dovozního embarga je škoda způsobena z poklesu objemu dovozu. **Země, která vyhláší sankce, se dostává do podobné situace, v níž je nepřátelský stát, když je vystaven vývoznímu embargu.** Stejně jako při vývozním embargu se musí stát, který sankce vyhláší, také při dovozním embargu zříci obchodních zisků, jakož i zisků vyplývajících ze specializace, jichž by bylo jinak možné dosáhnout.

Očekávaní spojená s hospodářskými sankcemi jsou jednou věcí a skutečnost je jinou věcí. Pohled na případy velkých konfliktů (v míru) ukazuje, že sledovaných zahraničněpolitických cílů nebylo zpravidla dosaženo.

Důvody nízké účinnosti sankcí jsou:

- zčásti v samotné zemi, která taková opatření používá,
- dané reakcí země, proti níž je embargo zaměřeno,
- zčásti ovlivněny chováním třetích zemí.

Obtíže vznikají již tím, že odpovědné orgány potřebují příliš dlouhou dobu k tomu, aby učinily rozhodnutí o sankcích, jichž má být použito. Stát postižený embargem získává takto čas, aby se mohl pokud možno co nejlépe připravit na změněné podmínky. Když jsou sankce vyhlášeny, zjišťuje se vždy znovu, že administrativní kontrolní možnosti za tržně hospodářských podmínek jsou nedostatečné, a proto mohou domácí embargem postižené podniky uniknout existujícím kontrolám, jestliže chtějí. Způsoby obcházení existují zde. Stačí pomyslet jen na prodloužení obchodních cest přes neutrální státy, na přemístění výroby do zahraničí, na založení stínových firem v sousedních státech, na padělání dodacích listů anebo na jiné způsoby padělání dokumentů, abychom zjistili, co je všechno možné.

Účinnost sankcí trpí také tím, že země vyhlášující sankce normálně nemá na jednotlivých trzích zboží, kapitálu nebo služeb žádné monopolní postavení jako představitel nabídky případné poptávky.

Účinnou roli hraje také to, do jaké míry může vláda počítat s vnitrostátní podporou. Mohlo by tomu být, když je sankce vyhlášena na krátkou dobu a celkové hospodářské výdaje jsou rozděleny na poměrně mnoho odvětví a regionů, takže ve veřejnosti vznikne dojem „spravedlivého“ rozdělení břemene. Přesto se mohou ekonomické zpětné účinky vyskytovat sektorově a regionálně soustředěně. Proto jsou zvláště silně ohroženy jednotlivé podniky a pracoviště, vláda pak musí počítat s otevřeným odporem postižených.

Od vlády se požaduje, aby při podpoře a používání technologie zvažovala mezi bezpečnostněpolitickými a (celkově) hospodářskými zájmy. V případě konfliktu nemůže spoléhat na to, že zúčastněné podniky bez odporu přijmou stanovená omezení. Dokonce musí počítat s tím, že domácí podniky se změní v multinacionální a firmy, které již působí jako

multinacionální, budou v zahraničí uskutečňovat více investičních plánů, než tomu bylo bez technologických omezení.

Vnitropolitická zdrženlivost mizí ostatně také tehdy, když sankce trvají dlouho, protože se úspěch nedostavuje, nebo protože zájem obyvatelstva upoutávají jiné otázky. To je také důvod pro to, že úřední místa ne vždy oznámí, kdy a proč budou určité sankce zrušeny. Když vlády nemohou oznámit úspěch, dávají přednost tomu, že nechají celou záležitost tzv. „usnout“.

Protivníci mohou těžit z toho, že v praxi není normálně vyhlášováno totální embargo a že cizí vláda často postupuje po krocích, začíná polovičatými opatřeními a teprve později zvyšuje tlak. V zemi se proto zvyšuje cenová pružnost poptávky a pružnost v získávání náhrad. Protivník není tímto způsobem skutečně tvrdě zasažen. Podle empirického výzkumu by tlaku vystavené země musila ztratit minimálně dvě procenta hrubého národního produktu, aby sankce dosáhla svého cíle, avšak tato podmínka všeobecně splněna není.

Postižené země s usilovným dovozem náhrady kombinují „znárodněním“ zahraničních podniků, aniž by odškodnily jejich vlastníky. Také soukromé hospodářství zde může být aktivní, např. tehdy, když jsou jako důsledek kapitálového embarga filieky multinacionálních podniků prodávány vlastním občanům.

Země, proti nimž bylo vyhlášeno embargo, může klást odpor tím dále, čím menší ohled musí brát na vlastní obyvatelstvo.

Možnost **protiopatření** hraje rovněž úlohu. Platí to nejvíce při konfliktech mezi dvěma stejně silnými státy. Za odplatu je nutno považovat také, když postižená vláda tvrdě potrestá jiné země.

Další možnost odvetných opatření mají země, které jsou u státu vyhlášujícího sankce a u jeho spřátelených obchodních partnerů vysoce zadluženy. Mohou totiž hrozit tím, že zastaví splácení svých dluhů a svoje hrozby uskutečnit, jakmile jsou postiženy dovozním embargem.

Konečně, jestliže embargem postižená země zaujímá pevné postavení na světovém trhu jako producent a dodavatel (vyčerpátných) surovin, může proti embargu postupovat omezením produkce. Surovinu produkující země přeci ví, že těžba a prodej suroviny sice dnes sníží zisk, jehož může ale velmi dobře docílit v budoucnu, když surovinu vyveze teprve potom.

Také třetí země mohou zmírnit vliv nátlakového prostředku:

■ jednak pro ně existuje podnět, jemuž lze sotva odolat, k tomu, aby rychle vstoupily do mezery po zrušených poptávkách, a to i tehdy, když tyto země stojí politicky blíže k zemi, která sankce vyhláší, než k zemi, proti níž bylo embargo vyhlášeno;

■ jednak se třetí země brání tomu, aby byly zasaženy vedlejším účinkem sankcí, které se jich netýkají.

Je rozšířen názor, že by bylo možné dosáhnout více, kdyby se na hospodářských sankcích podílelo pokud možno co nejvíce zemí. Byly by ztlíženy „obcházecí manévry“ a naděje, že bude protivník účinně zasažen, by byla větší.

Čím účinnější je kolektivní embargo, tím větší nebezpečí mu hrozí zevnitř. Zde kynou jednotlivé zemi velké zisky, když se odloučí a přitom nebude přistižena. Takový podnět je zvláště velký, když má kolektivní embargo přerušit dodávky více méně homogenního zboží do země protivníka (např. když jde o obilí nebo ropu).

Avšak není vůbec jednoduché uskutečnit kolektivní embargo. Někdy se jednotlivé země obávají kontra-embarga, jindy chybí nadřazený politický cíl společný pro všechny zúčastněné, takže rozdílné hospodářské zájmy zmaří dohodu hned na začátku.

Pro sankce týkající se „strategického zboží“ neexistují žádná jednoznačná kritéria pro sestavení a plynulé upřesňování seznamů zboží pro embargo. Takto zúčastněné vlády

disponují určitou volností jednání, když určité druhy označují za vojensko-strategicky důležité a jiné nikoli.

Také země vystavená hospodářskému tlaku může narušit soudržnost aliance, která vyhlásila embargo; možnosti jsou tyto:

▲ cílově jednotlivým ze zúčastněných států hrozit kontra-embargem, nebo vyhlášením kontra-embarga, podle okolností v kombinaci se zahraničněpolitickými represáliemi,

▲ lákat novými velkými objednávkami pro případ, že se bude k ustanovení týkajícím se embargem přistupovat velkoryse.

Vcelku se zdá, že hospodářské sankce mají v nejlepším případě rétorickou hodnotu:

▲ aby uspokojovaly potřebu vlád vypadat politicky „hroživě“ a příležitostně umožnit vítané odpoutání pozornosti veřejnosti od špatného domácího hospodářského vývoje,

▲ zároveň mohou být od postižené vlády vnitropoliticky využity, k čemuž jsou vhodné výzvy k vlasteneckému citění domácího obyvatelstva, aby byla „obtížná situace zvládnuta“ zvláštním úsilím, takže problém, který sankce vyvolal, rychle ustoupí do pozadí.

Z toho vyplývající vůle postiženého státu k odporu je zpravidla státem vyhlášením embargo podceňována, stejně jako je přeceňována vlastní ochota smířit se s hospodářskými nevýhodami. Kromě toho mohou hospodářské sankce vyvolat nové napětí s protivníkem a vytvořit značné rozladění mezi spřátelenými národy nebo dokonce spojenci.

Při veškeré zahraničněpolitické neúčinnosti nelze vyloučit, že bude vyvolán závažný nesprávný ekonomický vývoj:

● nebude využito výhod specializace v mezinárodní dělbě práce,

● bude docházet k rozsáhlejším náhradám dovozu ve výrobě a v technické výzkumné a vývojové činnosti, než je slučitelné s optimálním využitím produktivních sil,

● světová a hospodářská výměna zboží a služeb bude zatížena dalšími nejistotami.

To bude velká cena za použití sankcí, které v podstatě nepůsobí, anebo působí tak, že při nich může nepřátelská země žít.

Nic nesevědí o tom, že v budoucnu budou podmínky úspěchu mezinárodních hospodářských sankcí příznivější. Kdo v diskusích obhájí způsoby a možnosti používání hospodářských sankcí k ovlivňování cizích vlád jako vhodnou strategii, zaměřuje zdání za skutečnost, nebo vědomě klame veřejnost. Diplomatické akce, vedené obratně a rozhodně v souladu se situací s úkolem dlouhodobé hospodářské spolupráce slibují v každém případě více.

- MW -

Plukovník Ing. Karel Šťáva

KE ZKVALITNĚNÍ ROZHODOVÁNÍ NA VYŠŠÍCH ÚROVNÍCH VELENÍ

Rozhodování, procesy přijímání rozhodnutí ke způsobům řešení věcných problémů jsou jednou z významných funkcí velení a současně tvoří podstatnou část obsahu činnosti řídicích funkcionářů vojenského resortu na vrcholové úrovni i velitelské praxe na nižších úrovních velení armády ČSFR. Mnohé jevy a konsekvence, vystupující v současné praxi řízení v resortu FMO a velení v rámci vojenských organizačních struktur nabývají charakteru faktorů, působících na zvyšování významu včasných, odůvodněných, objektivních a uskutečnitelných rozhodnutí - tedy rozhodnutí „optimálních“ - ve vojenské praxi.

Mezi takové jevy a souvislosti, působící na současné rozhodovací procesy bezesporu patří:

- tendence posilování samostatnosti a odpovědnosti velitelů (náčelníků) ve volbě způsobu postupu při naplňování stanovených cílů,
- omezený rozsah zdrojů, ze kterých lze čerpat (lidských, materiálně technických, finančních, ale i časových) při naplňování vymezených cílů,
- určitá neprůchodnost pravidla „jedné zaručené správné, nejlepší cesty“, které kromě zjednodušení „rozhodovací role“ současně umožňuje zbavovat se odpovědnosti za výsledky a důsledky vlastních rozhodnutí,
- nedostatek času pro pozorné posouzení a analýzu všech souvisejících podmínek a sociálních (lidských) souvislostí i u zdánlivě výhradně vojensko-technických (odborně věcných) rozhodnutí, často spojený s naprosto nedostatečným informačním zabezpečením takového rozhodovacího procesu,
- zvyšující se požadavky na schopnosti a výkonnost velitelů a náčelníků, na efektivnost jejich činnosti, úroveň jejich skutečné autority, styl řízení a další.

Přesto, že uvedený přehled jistě není zcela vyčerpávající, lze z něj oprávněně vyvodit závěr o těsné spjatosti stupně připravenosti velitelů a vedoucích štábních pracovníků, kvality rozhodovacích procesů a celkové účinnosti řízení (velení) jako nezbytného předpokladu žádoucí výkonnosti řízeného celku.

Teorie a praxe moderního řízení zná mnohé způsoby, jakými lze poskytovat podporu řídicím pracovníkům v jejich rozhodovacích činnostech. Domnívám se, že zvládnutí takových metod může být i v našich podmínkách významným příspěvkem pro zkvalitnění rozhodování v procesech velení. Možnost využití vlastních specialistů-poradců je prakticky omezena pouze na vrcholové úrovni řízení, využití externích odborníků, které je sice poněkud méně nákladné, ale nejsou pro něj dosud vytvořeny vhodné podmínky, rovněž přichází v úvahu jen ve velmi omezeném rozsahu. Jako nejvhodnější cesta se jeví zvládnutí takovýchto metod a postupů samotnými veliteli a náčelníky, příslušníky jejich štábů - tedy těmi, kteří jsou v rozhodovacích procesech bezprostředně zapojeni.

Skupinu takovýchto metod, jejich principy a postupy proto představuji v hlavní části tohoto článku.

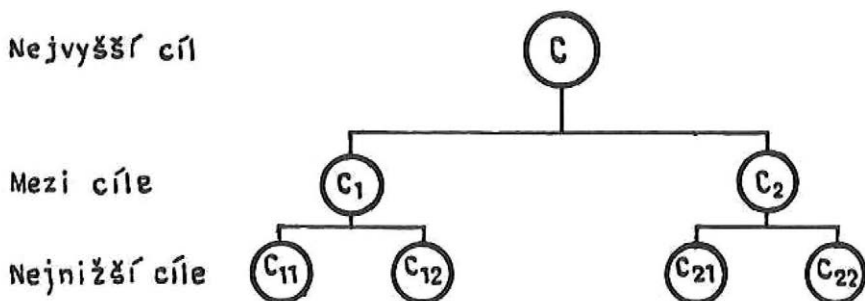
Cílová analýza, rozhodovací matice a analýza užitečné hodnoty

V každé fázi řízení (velení jako jeho specifického tvaru) je nutné nalézat vhodné cíle, ty potom ověřovat a stanovovat (vydávat) tak, aby bylo možné ovládat daný celek i probíhající procesy a činnosti. K tomu je potřebné respektovat následující pravidla postupu:

- Celkový cíl daného celku je nezbytné rozčlenit na dílčí cíle, které musí být natolik konkrétní, že z nich lze vyvodit příslušná opatření, která zajistí jejich naplnění. Tyto cíle je potřebné uvést do uspořádaných souvislostí, do určitého systému cílů, který by měl být řádným, jasným „popisem“ žádoucího budoucího stavu.

- Takový cíl je správně formulován, pokud je jeho obsah správně a přesně charakterizován. Tento obsah je kvantifikovatelný do té míry, že je možné měřit stupeň dosažení cíle, je stanovena škála pro měření úrovně dosažení cíle, o který se usiluje a je stanovena časová lhůta, popř. i prostor, ve kterých má být příslušné úrovně cíle dosaženo.

- Podle svého obsahu jsou takto formulované cíle hierarchicky uspořádány za uplatnění induktivních, deduktivních nebo smíšeně deduktivních postupů do celistvého cílového systému, jak je znázorněno na **obr. 1**.

Obr. 1

Mezi jednotlivými prvky cílového systému (jednotlivými cíli) existují vztahy vzájemného působení. Určitý cíl může mít podpůrný nebo naopak omezující účinek na uskutečnitelnost jiných cílů. Vzhledem k tomu je nutné při cílové analýze věnovat zvláštní pozornost takovému vzájemnému působení cílů, které vede ke konfliktu, tj. pokud plnění cíle C₁ vede současně ke snížení úrovně plnění cíle C₂, nebo naopak. Zkoumáním vzájemných vztahů mezi cíli lze vytvořit předpoklady pro řešení cílových konfliktů - např. vymezením cílů z hlediska jejich závažnosti, důležitosti, kdy jsou pro jednotlivé nižší cíle stanoveny bližší meze (dolní nebo horní). V následujícím je s využitím hlediska důležitosti zkoumán vzájemný poměr zcela nebo z části si konkurujících cílů, to značí, že je pro každý cíl stanovována preference relativní důležitosti. Příklad možného vyjádření ukazuje **tabulka 1**.

Tabulka 1

	C ₁₁	C ₁₂	C ₂₁	C ₂₂	Celkem
Důležitost	20	35	15	30	100
	0,2	0,35	0,15	0,3	1

Nositel rozhodování by měl spíše než na formální postupy tvorby cílového systému klást důraz na následující aspekty tvorby cílů:

- rozdílné preference a situace vedou při tvorbě cílového systému, zahrnujícího vymezení cílů o různé důležitosti, k nezbytnosti při výběru cílů brát v úvahu i osoby, podílející se na výběru (jejich vlastnosti, sklony, potřeby, zájmy apod.),
- osoby podílející se na procesu tvorby cílů mají také často i jiný než přímý vliv na cíle, jejich vymezení a důležitost,
- je ověřeno, že cílový systém je úplný tehdy, nejsou-li vzájemné konflikty cílů řešeny potlačením nebo vypuštěním jednotlivých cílů,
- formulování nižších cílů bez ohledu na obsah, žádoucí stupeň plnění cíle, čas a prostor snadno vede zúčastněné k nepřesnému, osobnímu chápání a výkladu těchto cílů a tím se zhoršují předpoklady pro jejich naplňování.

Posouzení důležitosti cíle je subjektivní proces. Nositel rozhodování v něm dokumentuje jím samotným zjištěný stupeň relativního významu příslušného cíle pro plnění jeho vlastního záměru (zámyslu cíle). Jde o postup, který by v zásadě neměl být přenášen (delegován) na jiné osoby (pracovníky štábu či podřízené). Je tomu tak především proto, že by se tím mohla stát spornou pozice samotného nositele rozhodování nebo by pro její formální udržení mohly být odmítány odpovídající návrhy řešení, vypracované jinými.

Z hlediska systémového postupu je podstatnou stránkou orientace na cíle. Mnohdy bývají cíle, jako zobrazení individuálních nebo skupinových očekávání užítu, chybně zaměňovány za vyjádření kritérií jejich oceňování a jako s takovými se s nimi také zachází, manipuluje. V takových případech se nebere dostatečně v úvahu, že kritéria jako nástroj měření nejsou vždy dostatečně funkční při výběru vhodných alternativ (stanovení vhodnosti) naplňování určitých cílů.

Po stanovení důležitosti cílů lze se stupni důležitosti rozhodovací kritéria kombinovat. Přitom je při skutečném rozhodování nezbytné zahrnout zobrazení více možností jednání. Vhodným prostředkem pro to je tzv. **rozhodovací matice**. V ní jsou na jedné straně ve sloupcích nebo v řádcích zobrazeny cíle (jejich důležitost, kritéria), na druhé straně pak možnosti (alternativy) řešení.

Příklad: při srovnávací střelbě má být zjištěna vhodná alternativa k dosud používané zbraní, která by vykazovala největší palebnou účinnost (nejvyšší cíl C₀).

Tomuto cíli budiž přiřazeny dílčí (nižší) cíle:

- maximální pravděpodobnost zásahu prvním výstřelem (C₁)
- maximální průbojnost v cíli (C₂),
- maximální účinek výstřelu (C₃).

V úvahu tedy přicházejí alternativy typů zbraní A₁ a A₂.

Zadavatel přiřadil dílčím cílům důležitost D₁ = 0,4, D₂ = 0,4 a D₃ = 0,2. Dodatečně dal k dispozici tzv. funkci cílových hodnot v podobě **tabulky 2**, která slouží k uspořádání hodnot a tím „sjednocení“ různých dimenzí (procent, metrů, počtů - kusů za časovou jednotku).

Tabulka 2

Body [W] Cílové kritérium	0	2	4	6	8	10*
C ₁ [%]	50	60	70	80	90	100
C ₂ [m]	0,05	0,15	0,30	0,50	0,65	0,75
C ₃ $\left[\frac{\text{počet}}{\text{kus}} \right]$	10	60	110	160	210	260

Poznámka:

* možná lineární interpolace.

Zkušební střelby prokázaly výkony obou zbraní A₁ a A₂ - viz tabulku 3.

Tabulka 3

Zbraně	Cíle [jednotka]	C ₁ [%]	C ₂ [m]	C ₃ $\left[\frac{\text{počet}}{\text{čas}} \right]$
A ₁		90	0,15	190
A ₂		70	0,50	60

Z informací získaných v tabulce 4 se dá odvodit rozhodnutí, popř. jeho návrh, a sice na základě užité hodnoty obou zbraní.

Tabulka 4

Zbraně	Cíle [jednotka]	C ₁		C ₂		C ₃		N
		W ₁	W ₁ .D ₁	W ₂	W ₂ .D ₂	W ₃	W ₃ .D ₃	
A ₁		8	3,2	2	0,8	7	1,4	5,4
A ₂		4	1,6	6	2,4	2	0,4	4,4

Z uvedeného vyplývá, že zbraní s největší palebnou účinností je zbraň A₁.**Kalkulace nákladů a hospodárnosti**

Obecně nákladová kalkulace eviduje vnitropodnikovou zhodnocovanou spotřebu zboží (vstup - input) a slouží jako nástroj pro ovládání procesu produkce a výkonů.

Posouzení nákladů má ve vojenské oblasti zvláštní význam, protože jej v úsilí o dodržení rozpočtových omezení nelze postrádat. Na druhé straně často tyto úvahy představují jediné absolutně aplikovatelné měřítko pro posouzení jednotlivých alternativ řešení nebo opatření.

Nákladové rozvahy je třeba vždy provádět v závislosti na záměrech využití. Diferencované stanovení otázek, na které kalkulace nákladů dávají odpověď, souvisí jak s rozdílnou klasifikací nákladů, tak také s různými způsoby jejich výpočtů.

Ve vojenské oblasti jsou běžně aplikovány následující propočty - viz tabulku 5.

Tabulka 5

Klasifikace	Kalkulace druhu nákladů	Kalkulace nákladových míst	Kalkulace nositelů nákladů
Hlavní úloha	Zahrnutí jednotlivých kvalit spotřeby hodnot	Rozdělení spotřeby hodnot na organizační celky	Rozdělení spotřeby hodnot na jednotlivé „produkty“
Cíle	Řízení hospodárnosti ve vztahu k jednotlivým kvalitám	Řízení hospodárnosti organizačních celků	Řízení hospodárnosti jednotlivých „výkonů“ daného celku
Způsoby výpočtu	Úplné náklady, průměrné náklady		
		Dílní náklady, mezní náklady	

V teorii podnikové ekonomiky se vychází z toho, že rozhodování je procesem volby mezi náklady a užitek.

Aplikace kalkulační hospodárnosti slouží takovéto volbě. Stanoví docílený, popř. dosažitelný účinek v poměru k nákladům. Při respektování principu racionality činnosti je zjištěn užitek a nákladů nezbytné.

V ozbrojených silách je užitek udáván jen v relativních veličinách, náklady ale ve veličinách absolutních. Údaje o hospodárnosti jednotlivých alternativ řešení, které jsou utvářeny z poměru užtku a nákladů, jsou tedy navzájem srovnatelné jen tehdy, pokud je také stanoveno, jakým nárůstem užtku mají být vykompenzovány určitou měrou narůstající náklady.

Hranice mezi nákladovou kalkulací a kalkulací hospodárnosti jsou značně pohyblivé, zejména, když se příležitostně u části alternativ stanoví jen zjištění nákladů, bez vztahu k jejich užtku. Zřetelné je to např. tehdy, když se při kalkulaci nákladů usuzuje na shodné podmínky, popř. výkony.

■ Kalkulace hospodárnosti na základě celkových nákladů

Tato kalkulace posuzuje všechny náklady na příslušný program či alternativu řešení. Jsou sumarizovány všechny náklady odpovídající aktuálně stanoveným cílům rozpočtového roku nebo za dobu trvání určitého programu nebo alternativy činnosti. „Kmenovou“ součástí každé kalkulační hospodárnosti je právě kalkulace celkových nákladů, které zjišťuje absolutní veličiny.

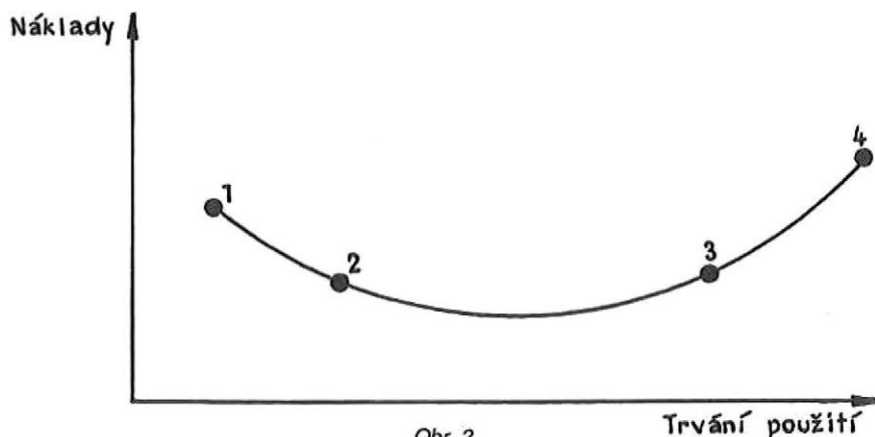
Kalkulace celkových nákladů k jednomu kalkulačnímu období (zpravidla jednoho rozpočtového roku) se pokouší zahrnout celkovou spotřebu hodnot, které podmiňují realizaci výkonů (činností) příslušného období.

Do kalkulační celkových nákladů vcházejí zpravidla: personální náklady, materiálové náklady, odpisy, event. kalkulační náklady.

Přes jednoduchost principu vznikají při kalkulaci celkových nákladů problémy při úsilí o zahrnutí skutečných personálních i materiálových nákladů a rovněž při rozdělení společných nákladů.

Kalkulace celkových nákladů pro cyklus životnosti (např. některého zbraňového systému nebo zařízení učebně výcvikové základny) slouží buď zjištění skutečných nebo ohodnocení pravděpodobných nákladů, které musí být za celkovou dobu jejich životnosti vynaloženy. Tento myšlenkový pochod je aplikován - zejména u zbraňových systémů moderních armád - vědomě teprve od konce 50. let. Principiálně je možné časový průběh nákladů na techniku popsat tzv. „vanovou křivku“ - viz obr. 2.

Vysoké pořizovací, výcvikové a zaváděcí náklady charakterizují první časový úsek (bod 1 až 2); po kterém následuje delší úsek relativně hospodárného využívání systému (bod 2 až 3). Od určitého „stáří“ techniky narůstají nadměrné náklady na udržení provozuschopnosti,

Obr. 2

údržbu a opravy, až po okamžik, kdy je vyřazení této techniky z ekonomických důvodů nezbytné.

Poznámka: tato kalkulace jednoznačně ukazuje na skutečnost, že při přežívání techniky přes ekonomicky úspornou mez, proto, že ji nelze nahradit novým systémem, může být značně nákladnější, zejména v delším časovém úseku, než je zavedení nové techniky.

Ocenění celkových nákladů na celý cyklus životnosti se přirozeně potýká se značnou nejistotou, vyplývající ze skutečnosti, že se převážně opírá o hodnocení zkušeností z nákladovosti předcházejícího typu techniky (zbraňového systému).

Také při aplikaci této principiálně jednoduché formy kalkulace celkových nákladů se praxe střetává se značnými problémy. S její pomocí se např. nechají ozřejmit pořizovací náklady, které charakterizují spotřebu hodnot v první fázi cyklu životnosti techniky (výzbroje). Závazné nabídky potenciálních dodavatelů lze vyžadovat bezprostředně před zadáním zakázky, přitom však je nutné si uvědomit, že vypracování takové nabídky se často týká technicky nové oblasti a je spojeno s účastí velkého počtu subdodavatelských firem - tedy získání skutečně exaktních údajů může být velice obtížné.

Další problémovou okolností je, že pořízení zejména složitějších zbraňových systémů probíhá zpravidla po více let, přičemž celkový objem bývá rozdělen do jednotlivých dávek. Pro každou takovou dávku pak musí být náklady zjišťovány nově, protože technické změny, inflace, změny měnových kursů apod. do značné míry ovlivňují růst cen takové techniky.

Aby se těmto obtížím zabránilo, je při uzavírání smluv uváděna smluvní suma v „konstantních“ cenách, pro rozpočtovou kalkulaci se zjišťuje „denní cena za dávku“. Tato denní cena je založena na velice pečlivém ověření.

V průběhu využití techniky ztěžují zahrnutí srovnatelných nákladových údajů zejména formální změny, změněné podmínky použití i další faktory.

■ Kalkulace hospodárnosti na základě dílčích nákladů

Kalkulace dílčích nákladů je k dispozici, když se při kalkulaci souhrnu nákladů za období vědomě vyčlení určité nákladové veličiny. Takové vyčlenění určitých nákladů může být účelné při:

* **analýze nákladů**, např. vyčlenění pořizovacích nákladů automobilu, detailní posouzení tzv. variabilních nákladů, tedy spotřeby PHM, nákladů na údržbu atd.,

*** porovnání nákladů:** např. porovnání nákladů na 1. systém s obdobnými náklady na 2. systém bez zohlednění nákladů na infrastrukturu, přípravu osob apod.,

*** cenovém zdůvodnění:** např. kalkulace nákladů na jedno místo ve škole při nevytížené kapacitě.

Specifická vypovídací hodnota kalkulace dílčích nákladů spočívá ve vysoké transparentnosti provozních jevů, které zjišťuje, a to v tom, že napomáhá zabránit chybám v řízení, ke kterým vede za určitých podmínek kalkulace celkových nákladů - obzvláště při nevytížení kapacit.

■ Úvahy o hospodárnosti na základě průměrných nákladů

Průměrné náklady jsou fiktivní veličiny, které jsou přiměřené pro posouzení jednoduchého, tedy stabilního a hlavně proporcionálního průběhu nákladů. Při úvaze a aplikaci průměrných nákladů se vychází z teoreticky proporcionálního rozdělení spotřeby hodnot, a tím se za jednoduchého průběhu nákladů docílí kvalitnějšího rozhodnutí, než při aplikaci kalkulace celkových nákladů. To platí zejména tehdy, když se pro určitý artikl nebo činnost stanoví minimální požadavky. Z těch, které těmto požadavkům odpovídají, mají být vybrány cenově nejvýhodnější.

K chybné aplikaci celkových nákladů může dojít vždy, když některé z pořizovaných artiklů značně převyšují minimální kvalitativní požadavky a přitom jsou jen nepodstatně dražší.

■ Kalkulace hospodárnosti na základě mezních nákladů

Mezní a marginální nákladové kalkulace, jako zvláštní druh kalkulace dílčích nákladů, slouží zásadní podpoře nalezení optimálního rozhodnutí.

Mezní náklady jsou takové náklady, které vznikají při - přísně vzato nekonečných - malých změnách faktorů, ovlivňujících náklady. Typickou otázkou kalkulace mezních nákladů je: Jaké vznikají dodatečně logistické náklady při zavedení dodatečných komponentů do struktury ozbrojených sil?

Kalkulace mezních nákladů nachází své uplatnění při nestabilních nebo při progresivních, popř. regresivních nákladových křivkách. V takových případech udává kalkulace průměrných nákladů ještě příznivé hodnoty, ačkoli nákladová křivka již může zasahovat do oblasti neohospodárnosti.

Vypovídací hodnota posouzení mezních nákladů vychází zejména z toho, že může zodpovědět otázku, kde vydání dodatečné měnové jednotky (= mezní náklady) způsobí větší nebo menší nárůst užítu. Souvislé opakování této otázky pro různé body nákladové křivky potom značně zrealizuje rozhodování a plánování.

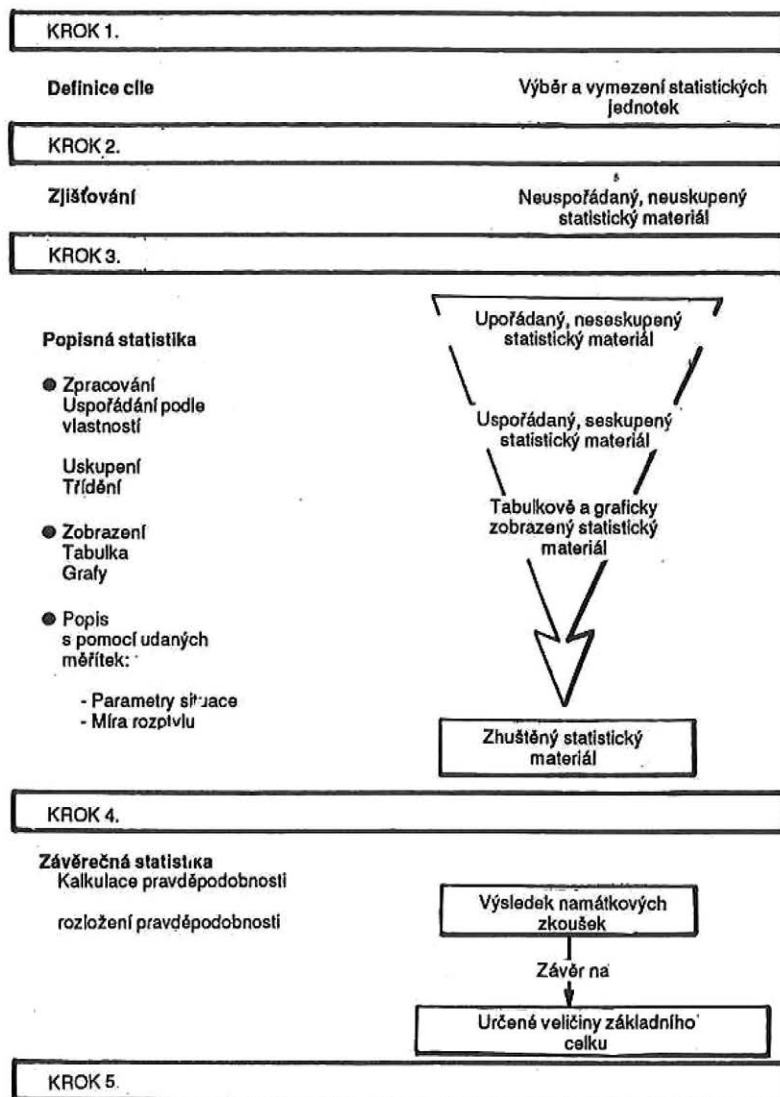
Při praktickém využití to znamená, že při poznání křivek nákladů a užítu mohou být určeny:

- bod nejvyšší hospodárnosti při daném rozpočtu: ten spočívá tam, kde se dosahuje v rámci disponibilních rozpočtových prostředků nejlepšího poměru mezi mezním užítkem a mezními náklady,
 - bod celkové hospodárnosti, tedy bez finančních omezení, leží tam, kde je mezní užitek shodný s průměrným,
 - optimální vzájemný poměr, zvětšovaný doplňujícími systémy, leží tam, kde je rozpočet zcela spotřebován a poměr mezního užítu k mezním nákladům je u všech systémů stejný.
- Posledně uvedená aplikace může sloužit zejména k optimalizaci zbraňových systémů, skládajících se z určitých subsystémů.

Použití těchto nákladových kalkulací a úvah hospodárností však není v žádném případě omezeno jen na oblast, která je představena v praktických příkladech.

Statistické metody

A. Principiální schéma postupu při aplikaci - viz obr. 3.

Interpretace

Obr. 3

B. Operační analýza

Operační analýza, v terminologii armád NATO nazývaná operační rešerši, podporuje proces přijímání rozhodnutí pro určité situace vědeckými, zejména matematickými metodami. Jako synonymum pro název tohoto postupu se lze také setkat s pojmem „optimalizační plánování“, v ekonomické, podnikatelské sféře je obdobou „podnikatelský průzkum“. Zejména první výraz ozřejmuje, o co především při aplikaci operační analýzy jde; tedy o získání optimálního řešení pro komplexní rozhodovací situaci s kvantifikovatelnými ovlivňujícími veličinami.

Metodický postup přitom obsahuje v zásadě následující kroky:

1. Formulace problému - podstatou tohoto kroku je problém, zpočátku formulovaný jen vágně, důsledně precizovat.

2. Formulace matematického modelu - podstatným obsahem tohoto kroku je převést verbálně formulovaný věcný problém do podoby matematicky formulovaného problému, jakož i nalézt matematické výrazy pro rozhodovací cíl, o který se usiluje („cílovou funkci“), a pro zachovávaná omezení prostoru jednání (vedlejší podmínky). Výsledkem je vypracování aplikovatelné matematické funkce.

3. Zjištění jedné, popř. více alternativ řešení - realizuje se zpravidla matematickými postupy.

4. Test modelu a řešení - tímto krokem má být zajištěno, aby se přes chyby při tvorbě modelu nepovažovalo nesmyslné řešení za plausibilní (očividně, zřejmě) řešení reálného problému. Zejména je třeba dbát toho, aby se nalezená řešení neprohrášela proti rámcovým podmínkám, které při tvorbě modelu zůstaly nezohledněny.

5. Vypracování kontrolního postupu - nalezené řešení zůstává stabilní jen potud, pokud se nemění rámcové podmínky. Řešení se ocitne „mimo kontrolu“, když se jedna nebo více proměnných (nebo podmínek) změní. Musí tedy být určena pravidla rozhodování, podle kterých lze usilovat o novou formulaci problému, popř. o modifikaci řešení.

6. Aplikace řešení, popř. modelu řešení - nalezená řešení se zakládají na empiricky zjištěných datech a vstupech. Vstupy jsou vydány nositelem úlohy, nebo jsou vypracovány pracovní skupinou, provádějící operační analýzu na základě její odborné kompetence. Pracovní skupinou vypracované vstupy by měl schválit zadavatel úlohy. Prostřednictvím změnných vstupů dovoluje aplikace nalezených řešení zkoumat a hodnotit příslušný problém z různých úhlů pohledu.

Návrhy řešení jako pomocné prostředky pro rozhodování mohou být dobré jen do té míry, jak byl formulován problém (zkoumané otázky) na základě rámcových podmínek (odpovídajících reálných dat, zvoleného scénáře aj.) a zda byly vytvářené modely zadavatelem odsouhlaseny nebo schváleny, případně zadány. Přitom musí harmonizující a informační proces, který probíhá mezi zadavatelem úkolu a nositelem studie (analýzy, rešerše) zajistit, aby souhlasily příslušné cesty řešení s vydaným zadáním ve všech fázích tvorby modelu.

V zásadě jsou v operační analýze (operační rešerši) používány následující postupy:

● Metody optimalizace:

- lineární optimalizace,
- optimalizace celkových počtů (celočíslná optimalizace),
- nelineární optimalizace,
- dynamická optimalizace.

● Popisné metody:

- technika síťového plánování,
- teorie fronty,

- teorie spolehlivosti,
- teorie náhrad,
- teorie her,
- simulace rozhodovacích situací.

Již výčet různých metod a fází jejich provedení činí zřejmým, že u operační analýzy (operační rešerše) jde o relativně komplikovanou a časově náročnou pomocnou metodu pro rozhodování.

Aplikace metody operační analýzy se tedy pravděpodobně bude omezovat na zvláště významné, obsáhlé úkoly (např. pozemní vojsko druhé poloviny 90. let, průzkumné prostředky letectva, koncepce bojového použití PVO a další). Zejména tedy půjde o problémy dlouhodobého plánování, výzkumy problémů bojového použití druhů vojsk, analýzy účinnosti výzbroje a obdobné.

Bylo by nanejvýš vhodné, aby při řešení takových úloh mohla být přibírána výzkumná, studijní zařízení a týmy z prostředí mimo resort FMO a vlastních ozbrojených sil. Předpokladem pro takový postup je efektivnost z hlediska nákladů, ale také vytvoření nezbytného normativního rámce.

C. Možnosti statistických metod v procesech velení viz obr. 4.

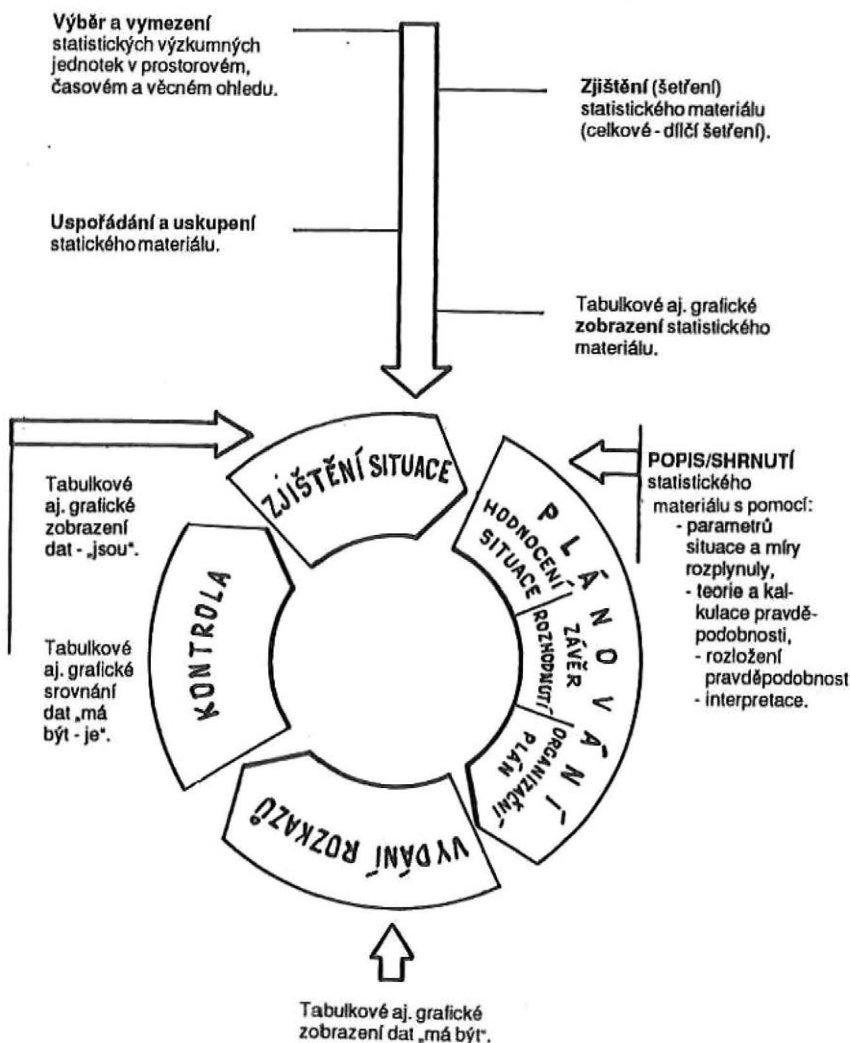
Štábní studie

Jde o metodu, používanou v představené formě v armádách států NATO od střední úrovně velení a výše. Jejím obsahem je zpravidla zobrazení a šetření jen jedné zadané otázky či problému. Ukazuje možnosti řešení a zahrnuje také příslušná doporučení. Po stránce obsahu je v různých oblastech uplatňováno rozdílné členění. Pro bližší představu uvádím několik příkladů - viz tabulku 6 a 7.

Tabulka 6

Členění obsahu štábních studií obecného rázu	
V bundeswehru	V NATO
1. Vymezení úlohy problému.	1. Problém.
2. Faktory, které úlohu ovlivňují:	2. Předpoklady.
a) předpoklady,	3. Skutečnosti, působící na problém.
b) skutečnosti, jevy,	4. Diskuse problému.
c) kritéria, vymezení pojmů.	5. Závěr.
3. Šetření faktorů a možnosti řešení.	6. Doporučení.
4. Závěr.	7. Koordinace.
5. Návrh.	8. Úvaha o soutěži (konkurenci).
Přílohy, dodatky.	Přílohy, dodatky.

Uvedené metody a postupy nejsou samozřejmě jedinými, tím méně „jedině správnými“, které by mohli velitelé, náčelníci, případně pracovníci orgánů vrcholového řízení vojenského resortu aplikovat v rozhodovacích procesech k dosažení potřebné objekti-

Obr. 4

vizace rozhodnutí a k úvahám o uskutečnitelnosti jednotlivých variant řešení věcných problémů.

Mohou však bezesporu podstatně přispět k překonání takových nevhodných rysů současného rozhodování velitelů a náčelníků, jako jsou: výrazně převažující operativní charakter přijímaných rozhodnutí jen jako reakce na vzniklý problém, kterému by akční rozhodnutí koncepčního charakteru zpravidla dokázalo předejít; často také nedostatečná či nepřesná formulace problému, o kterém se má rozhodnout; tendence k přijímání „jistých, bezpečných“, tedy neriskantních rozhodnutí, byť taková mnohdy nepřinášejí žádoucí účinek atd.

Právě účelná kombinace subjektivních a objektivních přístupů a metod rozhodování, z nichž je řada v praxi osvědčených v tomto článku představena, může být v současných podmínkách řízení resortu a velení vojskům cestou zkvalitnění rozhodovacích procesů nejen v organizační výstavbě, přípravě a zabezpečení vojsk, ale i při přípravě a vedení operací vojsk.

Tabulka 7

Členění podle druhů ozbrojených sil bundeswehru		
Pozemní vojsko	Letectvo	Námořnictvo
1. Úloha, problém.	1. Úloha.	1. Úloha:
2. Předpoklady.	2. Faktory:	- slovní popis úlohy,
3. Faktory:	- skutečnosti,	- analýza a omezení úlohy,
- určení pojmů,	- předpoklady,	- určení pojmů.
- skutečnosti, jevy,	- definice,	2. Faktory ovlivňující
- kritéria.	- kritéria.	řešení problému.
4. Šetření faktorů a možnosti řešení.	3. Shrnující závěr.	3. Možnosti řešení:
5. Závěr.	4. Zobrazení a srovnání možností.	- sestavení možností řešení,
6. Návrh.	5. Výběr nejlepších možností.	- popis a posouzení možností řešení,
Přílohy, dodatky.	6. Návrh na provedení.	- srovnání možností řešení.
	Přílohy.	4. Závěr.
		5. Návrh.
		Přílohy.

MODELÝ BOJE POZEMNÍCH SIL A JEJICH ARCHITEKTURA

Přes procesy uvolňování napětí je životní nutností každého suverénního státu obrana jeho teritoria. Zmenšení nebezpečí globálního konfliktu neznamená automatické odstranění možností vzniku lokálních válek. Celosvětový trend snižování početních stavů mužstva i techniky a současné snižování vojenských rozpočtů se podstatnou měrou odráží i v naší armádě. Jedním z důsledků je i snížená možnost praktického ověřování taktiky, připravenosti štábů a stavu ozbrojených sil v rámci polních cvičení. Tuto oblast je možné do určité míry pokrýt modelováním boje na počítačích. Modely boje jsou zároveň vysoce efektivním prostředkem pro výuku a výcvik velitelů i studentů vojenských škol velitelsko-štábního zaměření. Proto se i u nás stala tato problematika vysoce aktuální a je vhodné dotknout se některých přístupů k vytváření soustavy modelů boje pozemních sil, diskutovaných v minulých letech v armádách západních států.

Hierarchická klasifikace modelů

Hierarchická stavba sítě modelů boje pozemních sil je charakterizována vnějším spojením modelů různé úrovně. Úrovně mohou odpovídat buďto vojenské organizaci jednotek, nebo typu předpokládané bojové činnosti.

Podle rozsahu bojové činnosti je možné modely dělit na následující úrovně:

- globální,
- válčíště,
- bitva,
- srážka,
- duel.

Z hlediska vojenské organizace, která se pro potřeby armádních modelů jeví jako vhodnější, je základním kritériem pro hierarchickou klasifikaci modelů velikost jednotek. Z tohoto hlediska se modely dělí na úrovně:

- válčíště,
- armádní sbor/divize,
- pluk/prapor,
- duely.

Model válčíště je zpracováván pro řešení vedení válečných operací na teritoriu v délce trvání do 180 dnů. Jeho rozlišovací schopnost by měla obsáhnout úroveň divize.

Ze strategického hlediska musí zabezpečovat analýzu strategického plánování, celkové připravenosti ozbrojených sil, obrannou koncepci státu, plánování požadavků (finanční rozpočty, dodatečné požadavky), získávání a zabezpečování materiálových a surovinových zdrojů a zabezpečování vojenské techniky a materiálů. Z operačního hlediska plní tento

stupeň úkoly operačně taktického plánování, řešení struktury ozbrojených sil, rozdělování sil i prostředků a přidělování záloh. Obecně je stupeň válčiště zaměřen na volbu druhů i množství sil a rozdělení prostředků, nezbytných pro zabezpečení obrany v zájmu zachování bezpečnosti státu nebo koalic. Obvykle bývá nazýván modelem rovnováhy sil.

Modelem **armádní sbor/divize** se používá pro návrh struktury a vzájemné podpory sil, analýzu organizace jednotek apod. Bývá navržen pro modelování bojové činnosti v délce trvání do 30 dnů. Z hlediska rozlišovací schopnosti by měl dosahovat do úrovně praporu.

Výstupy z modelu musí zabezpečovat:

- hodnocení nových zbraňových systémů, zařazovaných do používání v bojových jednotkách,
- návrh změn struktury ozbrojených sil,
- organizaci, spolupráci, použití jednotlivých typů prostředků pro dosažení stanovených cílů, vzájemnou tvorbu variant boje včetně pohybu a palebných podpor,
- návrhy na řešení požadavků vojsk až po doporučení na vytváření školicích středisek a vojenských škol,
- zpětné vyhodnocování, zkoumání vlivu provedených změn na taktiku i strategii vojsk a jednotek.

Z operačního hlediska představuje tento stupeň (s vhodnou podporou) nejmenší bojovou sílu, schopnou samostatně plnit úkoly operačního charakteru.

Model **pluk/prapor** zabezpečuje modelování bojových situací v trvání do 60 minut. Jeho rozlišovací schopnost by měla dosahovat úrovně čety. Model je používán pro:

- hodnocení bojové efektivity malých jednotek,
- návrhy rozvoje taktiky malých jednotek,
- návrhy vývoje organizace malých jednotek (z hlediska složení a možných druhů výzbroje),
- detailní zkoumání boje z hlediska vzájemného působení palby, manévru, terénu a prostředků bojiště.

Modely **individuálních soubojů (duely)** jsou určeny ke zjišťování a hodnocení bojové účinnosti i efektivity jednotlivých typů prostředků nebo systémů ve vzájemných střetnutích.

Pro řešení modelů bojové činnosti jsou používány dvě **základní metody výpočtů**, a to statické a dynamické.

Statické metody jsou používány většinou pouze pro výpočty poměrů sil, prognózování ztrát, přesunů jednotek, zásobování a další pomocné výpočty.

Dynamické metody jsou používány pro řešení přímého ozbrojeného zápasu, aby bylo možné postihnout časové posloupnosti ve změnách počtů prostředků a sil v pásmech nebo oblastech bojové činnosti. Jsou pružnější a dovolují průběžné vstupy do jednotlivých fází boje. Zároveň je možné tvrdit, že jsou věrohodnější z hlediska získaných výsledků.

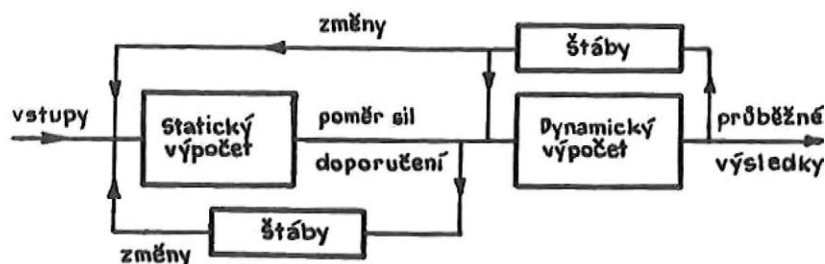
Použití obou metod je znázorněno v blokovém schématu na **obr. 1**.

Modely musí zabezpečovat možnosti změny rozhodnutí velitelů a štábů jak v následnosti na výsledky statických výpočtů, tak i po ukončení řešení boje. Ve druhém případě musí být možnost vstupů jak do dynamického, tak statického modelu.

Dynamické modely na úrovni pluk/prapor musí být detailní. Se zvyšováním úrovně modelu se zpravidla detailnost snižuje, na úrovni válčiště jsou síly a prostředky přepočítávány (agregovány) pro obě bojující strany buď do skupin podle druhů vojsk, nebo do jednoho množství. Agregace je zabezpečena nejčastěji koeficientovou metodou.

Typizace modelů podle účelu

Při tvorbě hierarchické soustavy boje je doporučováno, aby na každé hierarchické úrovni byly vytvářeny modely ve třech základních variantách.

Obr. 1

■ **Simulační modely** jsou pracovní štábní modely, které řeší v plném rozsahu úlohu bojové činnosti na základě zadaných vstupů. Jsou používány pro ověřování operačních a taktických koncepcí, organizační struktury jednotek, efektivnosti používaných zbraňových systémů, prognózování ztrát a výsledků boje.

■ **Výzkumné orientované modely** slouží ke stanovení efektivnosti nově zaváděných zbraňových systémů a změn v taktice boje. Jsou vybavovány doplňkovými simulacemi, které slouží k pochopení vzájemného působení jednotlivých typů prostředků bojujících stran. Mohou být použity pro získání zpětnovazební informace o správnosti či nesprávnosti navrhovaných opatření v simulačním stochastickém nebo deterministickém modelu, zvláště v oblasti rozhodovacích procesů velení a řízení.

■ **Výcvikové modely** jsou určeny v první řadě pro výcvik velitelů a štábů. Dále slouží pro testování jejich všeobecné připravenosti, znalostí a aplikačních schopností vzhledem k existující vojenské doktríně. Mohou v podstatě sloužit jako výzkumné modely orientované do oblasti operačního umění a taktiky.

Kromě těchto variant typů modelů je vhodné vytvářet, jako párové k simulačním modelům, tzv. **analytické modely**, které zabezpečují přenášení dat do vyšších a nižších úrovní modelů, zejména s ohledem na různý stupeň agregace sil a prostředků v modelech. To znamená, že musí přizpůsobovat výstupy jedné úrovně vstupům úrovně vyšší, či nižší. Kromě toho by měly plnit funkci testování správnosti výsledků simulačního modelu na své úrovni.

Uvedené varianty modelů jsou v hierarchickém uspořádání v horizontální vazbě. Schéma hierarchické stavby počítačové sítě modelů je uvedeno na obr. 2.

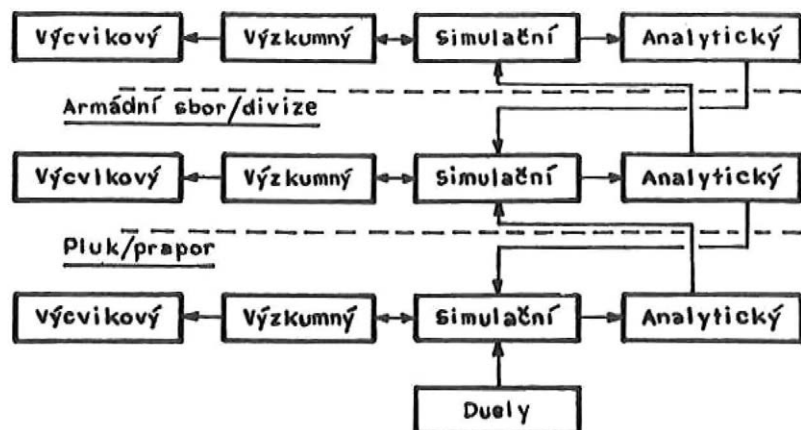
Modely na úrovni armádní sbor/divize a pluk/prapor mohou být navrhovány v různých modifikacích, které respektují odlišnosti organizace a druhů zbraní v jednotkách.

Kromě modelování boje by měly všechny úrovně modelování obsahovat i výpočty, zahrnující **velení, řízení, spojení a průzkum**. Tato skutečnost je blokově vyjádřena na obr. 3.

Konkrétní realizace modelu C³I závisí jednak na účelu, ke kterému je model boje sestaven, ale zároveň na přístupech zadavatelů a realizátorů modelu.

Model C³I může být uskutečňován pomocí logických pravidel a zákonů, zahrnutých přímo v programu modelu boje. Může být rovněž reprezentován uzavřeným simulačním modelem, který je předřazen vlastnímu modelu boje tak, jak je uveden na obr. 3. Další možností představuje přímé zařazení člověka do modelu, interaktivní simulace, válečné hry apod. V každém případě ale model C³I představuje přiblížení modelu k živé realitě.

Válčiště

Obr. 2

Obr. 3

Při použití uzavřených simulačních modelů C³I se objevil zajímavý projekt **hnízdového uspořádání** modelů, schematicky znázorněný na obr. 4.

Hnízdová architektura sítě modelů obsahuje modely C³I a detailní simulační modely boje. Ty jsou navrženy pro nejnižší hierarchickou úroveň, tzn. pluk/prapor. Řízení modelů na nejnižší úrovni probíhá v počítačové síti stejným

způsobem, jakým je organizováno ve skutečné bojové činnosti. Modely C³I odpovídají hierarchii velení a musí pracovat stejným způsobem jako štáby příslušných úrovní. Z hlediska přiblížení k realitě je tento projekt nejuvěrnější, ale jeho vytvoření je natolik náročné, že nebyl prozatím uveden do života.

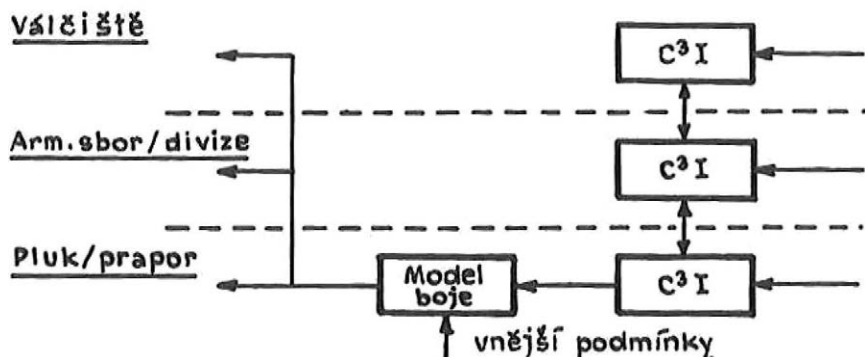
Informační tok v hierarchickém systému modelů

Základním předpokladem pro správnou činnost hierarchické struktury modelů boje je nepřetržitý vertikální tok informací. Při jeho nesprávné funkci nemůže být při analýze bojové činnosti v modelech různé úrovně dosaženo shody výsledků.

Z těchto důvodů by měly toky informací obsahovat následující údaje:

■ Od vyšších modelů k nižším:

- operační a taktické plány (scénáře),
- rozkazy k provedení akcí,
- přidělení palebných podpor,

Obr. 4

- zasazování záloh,
- doplňování jednotek,
- změny sestav,
- informace o prostředí (mapové podklady),
- údaje o protivníkovi, získané z jiných zdrojů.

■ Od nižších modelů k vyšším:

- předávání informací výsledku průzkumu a informace o úrovni průzkumu (pokrytí území protivníka, z něhož je možné nahlížet na věrohodnost výsledků),
- vyjádření míry spojení mezi jednotkami (charakterizuje rychlost pronikání informací a z toho plynoucí časová zpoždění při provádění rozkazů),
- rozdělení paleb (které skupiny prostředků působí na příslušné skupiny prostředků protivníka a v jakých počtech),
- stupeň vyčerpání jednotek (ztráty lidí a techniky, zbytek střeliva a pohonných hmot, bojeschopnost),
- charakteristické prvky probíhající bojové činnosti,
- účinnost přijatých opatření (jejich vyhodnocení na vyšších stupních může dát impulsy ke změně takticky nebo cílů činnosti),
- hlášení o provedení nařízených činností,
- hlášení o dosažení stanovených cílů.

Toky informací v obou směrech přináší řadu problémů, které je nutné při tvorbě programů ošetřit:

● Modely nižší úrovně musí být připraveny na nejrozmanitější vstupy z vyšších modelů (všechny typy palebné podpory, zasazování záloh složených z rozdílných zbraňových systémů, změny úkolů a směrů apod.).

● Je nutné řešit otázky přizpůsobení vstupních a výstupních informací úrovni přijímacího modelu z hlediska stupně agregace nebo podrobnosti modelu (to zabezpečuje analytický model, ale problémem přesto zůstává zvláště věrohodnost detailizování dat směrem dolů).

● Modely nižší úrovně jsou daleko dynamičtější, schopny reagovat na jednotlivosti, které vyšší modely nejsou schopny postihnout. Z tohoto důvodu se mohou lišit výsledky vyššího (agregovaného) modelu od souhrnu výsledků nižších (detailních) modelů. To znamená, že u vyšších modelů je nezbytné na základě řešení experimentálních úloh určitým způsobem „zprůměrnovat“ výsledky experimentů nižších modelů.

● V modelech různé úrovně je problematická doba boje. Experimentálně je ověřeno, že modely na nejnižší úrovni (prapor) poskytují věrohodné výsledky pro utkání v délce do 30 minut. Tyto krátkodobé intenzivní boje zahrnují detaily, které nemohou být postiženy nebo respektovány v modelech vyšší úrovně. Jsou to např. omezení rychlosti pohybu v závislosti na konkrétním stavu terénu a působení protivníka, změny v rychlosti střelby v závislosti na organizaci přísunu střeliva, místních povětrnostních podmínkách nebo reliéfu terénu apod.

● Modely na nejnižších úrovních zahrnují vždy jednotky, které jsou v přímém dotyku s protivníkem. Na rozdíl od nich již modely na úrovni divize vykazují poměrně nízké procento jednotek v přímém dotyku, to znamená jednotek, které na sebe bezprostředně působí palbou. Mnoho jednotek na úrovni divize a vyšší nemá přímý vliv na výsledek boje. Jsou v určité vzdálenosti od čáry dotyku a jejich činnosti mohou být přesuny, doplňování pohonných hmot a střeliva apod. Tyto skutečnosti nemohou být v agregovaných modelech explicitně vyjádřeny a pokud se v nich objevují, tak jen jako faktory závislé na zkušenostech tvůrců modelu.

Oproti tomu je možné v detailních modelech většinu těchto činností exaktně vyjádřit a průběžně vypočítávat.

Standardizace modelů

Modely na různých úrovních hierarchické struktury se liší ve způsobu zpracování dat. Modely na nejnižších úrovních jsou vždy detailní, se zvyšováním úrovně modelu je zpravidla nutné zabezpečovat určitý stupeň agregace bojových prostředků a sil. Přesto musí modely na všech úrovních vyhovovat určitým požadavkům. Jde o:

♦ **Univerzálnost** modelu. Modely musí být vybaveny pro řešení bojové činnosti s použitím libovolných zbraňových systémů, včetně řešení raketových a leteckých úderů, chemického i radiačního zaměření a úderů jadernými zbraněmi (JZ).

♦ **Přístupnost** modelu. Při vytváření programů modelu nelze vyhovět absolutně všem požadavkům, které se mohou v reálných situacích bojové činnosti vyskytovat. Proto model má být uživatelsky přístupný tak, aby umocňoval nutné vstupy pro konkrétní uživatele k případným nezbytným modifikacím a úpravám modelu.

♦ **Pružnost** modelu. Modely by měly být programově vybaveny pro řešení úloh v libovolných místních podmínkách a pro všechny druhy bojové činnosti. Tzn., že program musí umožňovat výměnu mapové báze dat a variantní volby obranného boje, útočné operace, boje na zdrženou apod.

♦ **Shodnost** modelů. I při rozdílném způsobu zpracování dat je nutné, aby na všech hierarchických úrovních modelů byla zabezpečena přibližná shoda ve výsledcích řešení boje.

♦ **Reálnost** modelu. Matematický popis boje je charakteristický vysokým stupněm abstrakce. Přesto se má co nejvíce přibližovat skutečností bojiště. Tzn., že matematický popis musí respektovat vlivy prostředí a všech dalších možných faktorů, které ovlivňují bojovou činnost jednotek.

Článek jsem zpracoval podle příspěvků konference pořádané k tématu Program zlepšení armádního modelu (Army Model Improvement Program) z roku 1985. V současné etapě přípravy tvorby modelů boje v naší armádě by mohl sloužit jako určitý návod nebo alespoň jako příspěvek do diskuse k dané problematice.

Literatura:

- Hubert, R. K., Wobith, B. E.: Analysis for Force Balance Assessment. In: Military Strategy and Tactics, Plenum Press, New York, 1986.
- Parry, S. H.: A Self-Contained Hierarchical Simulation Construct. In: Military Strategy and Tactics, Plenum Press, New York, 1986.

Plukovník prof. Ing. Miroslav Ž á k , DrCs.,
plukovník Ing. Stanislav L e p ó t , CSc.

MODELOVANIE PROTIVZDUŠNÉHO BOJA

Zabezpečenie obrany štátu a s tým spojené výdaje patria k najnákladnejším a najnáročnejším oblastiam. Súčasnú požiadavku na výzbrojné a materiálno technické zabezpečenie Československej armády a ich finančné krytie sú tak rozsiahle, že presahujú rámec možnosti našej ekonomiky. Preto nie je možné riešiť tento problém extenzívnym spôsobom zvyšovaním nákladov na obranu štátu. Jednou z možných ciest riešenia problému je optimalizácia systému obrany štátu ako celku a jeho jednotlivých podsystémov s využitím dostupných optimalizačných metód, na základe presne vymedzených kritérií efektívnosti. V oblasti optimalizácie systémov protivzdušnej obrany možno za najperspektívnejší považovať využitie metód modelovania bojov a operácií s aplikáciou na súčasné výkonné personálne počítače.

Modelovanie je jednou zo základných metód pri výskume zložitých procesov protivzdušného boja. Je užitočné predovšetkým pri skúmaní procesov v rozsiahlych a zložitých systémoch, keď priame skúmanie týchto systémov je nemožné bez zmien podmienok ich fungovania. Vierohodnosť výsledkov získaných modelovaním do značnej miery závisí od vierohodnosti zostaveného modelu.

Pri skúmaní procesov a javov sa však väčšinou pracuje s modelmi, ktoré len približne zobrazujú skutočnosť. Spravidla čím vierohodnejšie sa snažíme zobrazovať reálnu skutočnosť, tým je zostavený model zložitejší a nákladnejší. Zámerné zjednodušenie skutočnosti nemusí pri tom ale znamenať znehodnotenie použiteľnosti modelu pre riešenie praktických úloh.

Pre vytvorenie matematického modelu boja možno v podstate využiť dva prístupy: deterministický a stochastický. Deterministické modely boja sú založené na predpokladoch úplnej informácie a úplnej ovládateľnosti. To znamená, že sú presne známe všetky veličiny a para-

metre modelu, riadiaci systém môže podľa potreby určiť veľkosť a časové rozdelenie jednotlivých veličín. Uvedené predpoklady idealizujú skutočnosť a tým podstatne obmedzujú praktický význam deterministických modelov.

Druhú skupinu tvoria stochastické modely. Matematický aparát stochastických modelov súvisí s hlbším poznaním náhodnosti jednotlivých skúmaných javov. Stochastické modely sú spravidla založené na využití teórie pravdepodobnosti, matematickej štatistiky, teórie hromadnej obsluhy, teórie zásob, teórie hier, teórie obnovy a analogických matematických teóriách. Pri riešení úloh vo vojenskej oblasti ide často o procesy rozhodovania, ktoré súvisia s rizikom, kde náhodnosť a riziko sú úzko spojené s neurčitou, pri ktorej sa rozhodovanie uskutočňuje. Preto stochastické modely majú vo vojenstve svoje opodstatnenie.

V poslednom období sa vo vojenstve stále viac presadzujú modely, ktoré v sebe zahŕňajú prvky deterministických a stochastických prístupov. Je to do istej miery dané tým, že prvky matematického modelovania sa zo začiatku využívali vo vojenstve hlavne v procesoch rozhodovania, na riešenie operačno-taktických úloh.

Model protivzdušného boja (PVB) by mal zahŕňať modelovanie informačného zabezpečenia, vzdušného boja, odolnosti bojových zostáv, palebného systému a systému velenia a riadenia (obr.). Pri zostavení matematického modelu pre vedenie PVB prvosledového sväzku s prostriedkami vzdušného napadnutia (PVN) možno kombinovať analytické vyjadrenie niektorých súvislostí a procesov so stochastickými. Takýto model vedenia PVB je preto možné považovať za kombináciu stochastického a analytického modelu, modelu súperenia dvoch strán, kde jednu stranu predstavujú prostriedky protivníka a druhú prostriedky PVO. Pri zostavení modelu možno využiť predovšetkým teóriu pravdepodobnosti, teórie štatistických pokusov, teórie hromadnej obsluhy, zásady modelovania a systémového prístupu a niektoré ďalšie metódy. Použitie týchto metód umožňuje zostaviť model, ktorý odráža hlavné zásady a logiku vedenia PVB.

V prípade hodnotenia podielu jednotlivých podsystémov na efektívnosť celého systému PVO treba voliť taký ukazovateľ efektívnosti, ktorý možno jednoducho viazať aj na jednotlivé podsystémy. Toto prepojenie bude vhodné realizovať cez matematickú nádej počtu zničených vzdušných objektov. Na základe uvedeného možno stanoviť ako základný ukazovateľ, koeficient efektívnosti systému PVO:

$$E_{pvo} = \frac{M_c}{N_c}$$

M_c - matematická nádej počtu zničených vzdušných objektov,

N_c - počet vzdušných objektov v údere.

Efektívnosť systému PVO bude závisieť od radu faktorov a predovšetkým potom od kvality systému prieskumov a upovedomovania, od efektívnosti systému velenia, od možnosti ničiť vzdušné ciele prostriedkami protiletadlového raketového vojska (PLRV) a stíhacieho letectva (SL). Vzhľadom na uvedené možno ako čiastkové ukazovatele efektívnosti systému PVO zvoliť:

- pravdepodobnosť toho, že úlohy prieskumu budú riešené včas a s požadovanou kvalitou (Pp),
- pravdepodobnosť správneho udania vzdušného objektu (Pu),
- pravdepodobnosť správneho navedenia stíhača na vzdušný objekt (Pn),
- pravdepodobnosť zachovania bojaskapnosti vlastného vojska v priebehu PVB (Pb),
- pravdepodobnosť zničenia vzdušného objektu pri jednom palebnom pôsobení (Pz).

Z hľadiska aktívnych prostriedkov ďalej musíme vziať do úvahy možnosti PLRV a SL pri ničení vzdušných objektov, ktoré sú charakterizované pravdepodobnosťou zničenia vzdušného objektu pri jednom palebnom pôsobení (jednom útoku stíhača). Na základe týchto

čiasťkových ukazovateľov môžeme potom stanoviť aj zodpovedajúcu matematickú nádej počtu zničených vzdušných objektov prostriedkami PLRV a SL, ktorú môžeme uviesť ako:

$$M_{CR} = \sum_{j=1}^N \left[1 - \prod_{i=1}^I (1 - Pr \cdot Pz)_i \right] j,$$

$$M_{CL} = \sum_{j=1}^N \left[1 - \prod_{i=1}^I (1 - Psl \cdot Pz)_i \right] j,$$

kde:

Pr - pravdepodobnosť správneho informačného zabezpečenia protiletadlového raketového vojska pri pôsobení i na cieľ j,

Psl - pravdepodobnosť správneho informačného zabezpečenia stíhacieho letectva pri pôsobení i na cieľ j,

I - počet pôsobení na cieľ.

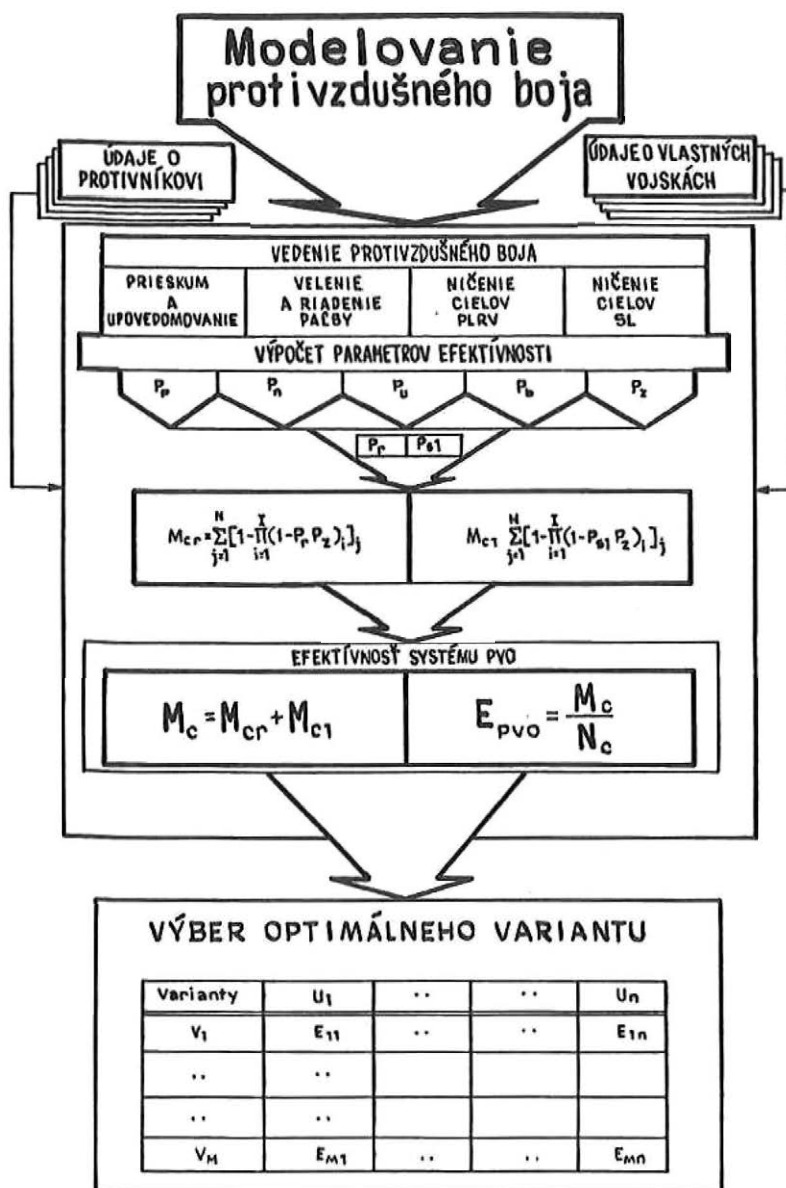
Matematickú nádej počtu zničených vzdušných objektov je vhodné stanoviť na základe modelovania protivzdušného boja, s uvážením predtým uvedeného systémového prístupu. Možný algoritmus modelovania protivzdušného boja je uvedený na obrázku. Použitie matematického modelovania k optimalizácii prijímaných rozhodnutí má rad predností, z ktorých možno zdôrazniť vo vojenstve najmä skutočnosť, že kompenzuje nemožnosť praktickej realizácie ozbrojeného stretnutia v mierovom období. V skúmanej problematike ide predovšetkým o zostavenie základných matematických vzťahov, ktoré umožňujú voliť optimálne rozhodnutie v podmienkach, pre ktoré bol model vytvorený.

Štatistické modelovanie je využité pri náhodnom generovaní trati letu vzdušných objektov v predpokladanom pásme úderu, počtu ich opakovaní a výsledkoch palebného pôsobenia na vzdušné objekty. Situácia sa rozohráva mnohonásobne pre každý úder, pri rešpektovaní zákonov rozloženia všetkých veličín. Pravdepodobné charakteristiky a zákonitosti rozloženia náhodných veličín, zahrnutých do matematického modelu bojovej činnosti, boli stanovené na základe analýzy náhodných faktorov pôsobiacich v priebehu bojovej činnosti.

Protivzdušný boj je modelovaný v priestore a v časovej postupnosti so zahrnutím dynamiky zmeny situácie. Pri modelovaní bojovej činnosti sú uvažované takticko-technické možnosti RTV, priestorové možnosti ničenia vzdušných objektov, počet bojaskopných rakiet v postaveniach protiletadlových raketových oddielov, čas priletu k priestoru paľby PLRV a SL, čas zotrvania vzdušných objektov v priestoroch účinnej pôsobnosti palebných jednotiek a parametre letu vzdušných objektov nad terénom.

Na ničenie vzdušných objektov je poskytovaná aktívnym prostriedkom bojová informácia. V rozpracovanom modeli PVB sú preto analyzované možnosti poskytovania bojovej informácie PLRV a SL. Na základe analýzy možnosti zisťovania, neprerušovaného sledovania a správneho udania vzdušných objektov aktívnym prostriedkom PLRV a SL, sa v požadovaných intervaloch hodnotia možnosti poskytovania bojovej informácie. (Stanovujú sa pravdepodobnosti Pp, Pu a Pn.)

Modelovanie boja prostriedkov PLRV (činnosti systému protiletadlovej raketovej paľby) sa uskutočňuje postupným výpočtom ukazovateľov od najnižšej úrovne (palebnej jednotky) až po úroveň systému ako celku viz (obr.). Na základe vstupných údajov sa stanovuje čas priletu vzdušných objektov k priestoru paľby PLRV a uskutočňuje sa zoradovanie trati podľa času

Obr.

príletu. Stanovenie čiastkových ukazovateľov kvality palebného systému sa uskutočňuje na každej trati jednotlivo. Pre palebnú jednotku, ktorá má možnosti palebného pôsobenia na trati, sa vypočíta dĺžka zistenia vzdušného objektu, dĺžka vonkajšej a vnútornej hranice realizovateľného priestoru odpálenia a účinnej pôsobnosti (PÚP), stredná rýchlosť palby, čas zotrvania vzdušného objektu v priestore odpálenia a koeficient odolnosti palebnej jednotky.

Mnohonásobným rozohrávaním protiletadlového raketového boja sa stanovujú ukazovatele, ktoré charakterizujú vedenie palby na trati: počet palebných jednotiek, ktoré sa môžu zúčastniť vedenia palby, vytvorená hustota palby podľa typov použitých protiletadlových raketových kompletov a súhrnná pravdepodobnosť postreľovania vzdušných objektov na trati, stredná pravdepodobnosť zničenia vzdušných objektov na trati, počet realizovateľných postreľovaní a matematická nádej počtu zničených vzdušných objektov prostriedkami PLRM (Mcr). U niektorých ukazovateľov sa taktiež stanovujú stredné hodnoty.

Pri modelovaní protivzdušného boja sa taktiež berie do úvahy odvetné pôsobenie PVN na prostriedky PVO. Tie prostriedky, ktoré sú palebne alebo elektronicky potlačené sa ďalšieho protivzdušného boja neúčastnia. Táto skutočnosť sa prejavuje najmä v matematickej nádeji počtu zničených vzdušných objektov.

V rade procesov rozhodovania sa využíva metóda štatistických pokusov. K tomu, aby výsledky rozohrania protivzdušného boja neboli ovplyvnené použitou metódou, uskutočňuje sa mnohonásobná rozohra protivzdušného boja. V programe je zvolené stonásobné opakovanie, pričom počet opakovaní si užívateľ programu môže podľa potreby meniť. Musí mať ale na pamäti, že počet rozohraní má podstatný vplyv na celkový čas výpočtu. Na základe čiastkových výsledkov z jednotlivých rozohraní protivzdušného boja sa stanovujú priemerné celkové výsledky.

Koeficienty efektívnosti palebného systému PVO sa zapisujú do matice. Optimálny variant organizácie systému PVO sa potom môže získať na základe analýzy matice koeficientov efektívnosti, pričom výber optimálneho variantu môže byť uskutočňovaný s využitím matematických metód teórie hier.

Na základe uvádzaného algoritmu bol rozpracovaný a odladený program modelovania protivzdušného boja pre osobné počítače kompatibilné s IBM. Model možno plne využiť pri optimalizácii rozhodovania pri prestavbe PVO ČSFR. Na základe modelovania protivzdušného boja môžeme vybrať nielen optimálne varianty z navrhovaných riešení, ale taktiež získať rad čiastkových ukazovateľov umožňujúcich stanoviť silné a slabé miesta v navrhovaných riešeniach. Rozhodujúca úloha pri konečnom rozhodnutí tak zostáva na príslušných stupňoch velenia, ktoré nemôže nahradiť ani najlepší algoritmus, program alebo počítač.

PROBLEMATIKA A APLIKACE MILIMETROVÉHO PÁSMU ELEKTROMAGNETICKÝCH VLN

Využití milimetrového pásma spektra elektromagnetických vln. tzn. kmitočtů od 30 do 300 GHz, přináší pro radiotechnické aplikace civilního i vojenského charakteru mnoho unikátních, jinými způsoby nedosažitelných výhod.

Zájem o pásmo milimetrových vln se v posledních letech výrazně zvýšil. Je způsoben zejména pokrokem v oblasti fyziky a technologie polovodičů. Nejrozšířenější aplikací v oblasti vojenství jsou průzkumné prostředky, inteligentní munice a spojovací prostředky.

Problematika milimetrových vln

Přednosti využívané při konstrukci radiolokátorů v milimetrovém pásmu jsou dány především zvláštnostmi šíření milimetrových vln.

Krátká vlnová délka umožňuje zmenšení rozměrů antény, realizaci užších anténních svazků a tím dosažení vyšší citlivosti, lepší rozlišovací schopnosti a menšího rizika nežádoucí detekce i rušení. Současně se zmenšováním vlnové délky se zdánlivě zvětšuje efektivní odrazová plocha cílů, čímž dále roste pravděpodobnost jejich zjištění. Vyšší nosný kmitočet umožňuje využití širšího kmitočtového pásma pro přenos impulsů, které mohou mít ostřejší hrany s příznivými důsledky na rozlišovací schopnost v dálce.

S rostoucím kmitočtem vzrůstá komplexní dielektrická konstanta plynů a roste útlum šíření v atmosféře (viz obr.). Průběh útlumu není monotónní, ale obsahuje několik vrcholů odpovídajících příslušným rezonančním kmitočtům molekul, zejména vodní páry a kyslíku. Lokální minima útlumu tzv. „atmosférická okna“ jsou v okolí kmitočtů 35 GHz, 94 GHz a 140 GHz. Ze zvýšeného atmosférického útlumu plyne, ač se to zdá protismyslné, další specifická výhoda milimetrového pásma. Zvýšený útlum způsobuje snížení detekovatelnosti radiolokátoru ve větší vzdálenosti a omezuje riziko nežádoucích interferencí.

Vlastnosti radiolokátorů pracujících v milimetrovém pásmu

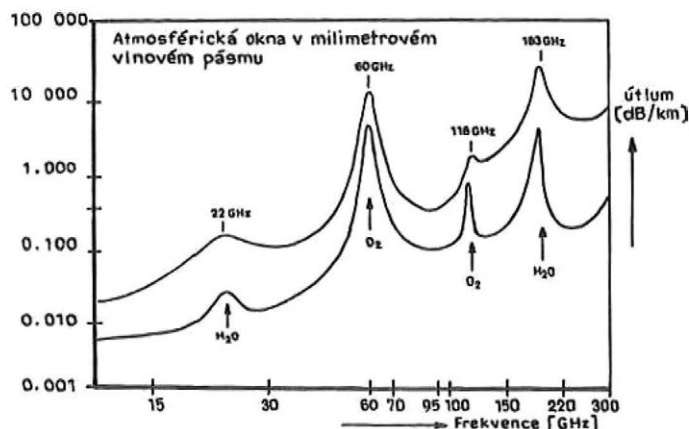
Výhody:

- malé rozměry
- vysoká rozlišovací schopnost,
- vysoká přesnost měření polohy cílů.

Nevýhody:

- kratší dosah včetně nižšího dosažitelného výkonu vysílače,
- nevhodnost pro rychlé prohledávání velkých prostorů,
- vysoké výrobní náklady.

Radiolokátory pracující v milimetrovém pásmu jsou vhodné pro kratší dosahy, řádově jednotky, výjimečně až desítky kilometrů. Některé typy radiolokátorů určených pro řízení střel jsou záměrně konstruovány do oblasti zvýšeného útlumu.

Obr.

Provedeme-li porovnání se soudobými elektrooptickými a termovizními průzkumnými prostředky, signály radiolokátorů pracujících v milimetrovém pásmu lépe pronikají mlhou a dýmem, dovolují činnost i při ztížených atmosférických podmínkách.

Z výše uvedených důvodů se radiolokátory pracující v milimetrovém pásmu používají hlavně jako součásti systémů řízení palby a palebných prostředků, průzkumné radiolokátory, jako palubní a navigační zařízení anebo jednoúčelová radiolokační čidla naváděcích soustav řízených střel i munice s navedením v konečné fázi letu.

Současný stav ve vyspělých státech

Využití pásma milimetrových vln při realizaci perspektivních systémů v civilním i vojenském sektoru je závislá především na zvládnutí technologie výroby, zejména aktivních prvků, které je limitujícím faktorem. Ve vyspělých státech je běžně zvládnuta technologie výroby polovodičových součástek přibližně do 100 GHz (Schottkyho diody, GaAs monolitické obvody, aj.), ale jsou vyráběny i obvody do 300 GHz.

V armádách NATO jsou zejména na letounech zaváděny radiolokátory pracující v milimetrovém pásmu, které umožňují mapování terénu, střelbu i bombardování. Obvykle působí v pásmech 30 až 40 GHz s dosahem 10 až 50 km. Jako příklad lze uvést radiolokátory firmy Westinghouse aj. V pásmu 95 GHz se uplatňuje další novinka tzv. vícefunkční radiolokátory.

Vzhledem k omezenému dosahu těchto radiolokátorů bude zjišťování, zaměřování a rušení na větší vzdálenosti neúčelné.

Významnou oblastí výhodného uplatnění milimetrových vln je oblast tzv. inteligentní munice, která zabezpečuje podstatné zvýšení účinnosti bojových prostředků. Použití v této oblasti si vyžaduje superminiaturizaci a zejména vysokou mechanickou odolnost z hlediska přetížení, které může dosáhnout u střel až několik tisíc g.

Radiolokátor, který je vestavěn ve střele ve vyhledávací fázi prohledává terén, vyhodnocuje přítomnost cíle a provádí jeho identifikaci. V naváděcí fázi zabezpečuje radiolokátor navedení na cíl a volbu okamžiku výbuchu munice. Anténní systém musí být plně přizpůsobený velikosti a druhu munice. Radiolokátory pracují se stálou kmitočtově modulovanou vlnou, nebo s impulsní modulací. Pro navádění na cíl se používá kombinace pasivního a aktivního navádění. Problematika inteligentní munice se obvykle řeší v pásmu 35 a 95 GHz.

Jako příklad lze uvést firmu Thomson, která nabízí radiolokační hlavici pro ráži nad 100 mm se samonavedením do 2 km.

Další velkou oblastí využití speciálních vlastností milimetrových vln je oblast spojení. Zde opět vyniká již uvedená vlastnost milimetrových vln tzn. se zvětšující se vzdáleností se zvyšuje útlum a z toho vyplývající nemožnost odposlechu. Důsledkem toho je i snížení požadavků na utajení vlastního přenosu. Například pro utajené směrové spoje s dosahem 3 km se využívá i pásmo zvýšené pohltivosti atmosféry v okolí 60 GHz. Předností systému je jeho širokopásmový přenos, řádově desítky Mbitů a malé rozměry anténního systému.

K přenosu informací jsou využívány i tzv. radiodalekohledy, což jsou spojovací zařízení, u kterých je anténa a vysokofrekvenční část přenosové soustavy montována s dalekohledem do jediného konstrukčního celku. Předností je kromě snížení možnosti odposlechu, zejména malá cena a rozměry. Pracovní kmitočty bývají okolo 70 GHz.

Obecně můžeme říci, že velké uplatnění milimetrových vln ve vyspělých armádách, je v oblasti průzkumných systémů jak pozemních, tak leteckých, či kosmických. Rovněž oblast milimetrových vln je využívána v prostředcích radioelektronického boje umístěných na palubách letounů.

Další neméně významná civilní aplikace je v oblasti dozoru nad silniční dopravou. V zahraničí je tomuto problému věnována značná pozornost. Dozor je zaměřen především na místa se zvýšeným kolizním nebezpečím a k dodržování předepsaných rychlostí. Radiolokační měřič rychlosti vozidel je další z možných aplikací využití milimetrových vln nejenom pro ryze vojenské účely.

Současný stav v ČSFR

V minulém období se výzkumem v oboru milimetrových vln zabývalo několik pracovišť na vysokých školách a pracovištích ČSAV i SAV. Aplikovaný výzkum probíhal zejména v Tesle VÚST, Tesle Blatná, ÚVR Opočíněk, ale i VVZ Čs. armády.

Těžiště prací bylo orientováno na studijní a experimentální práce v oblasti šíření, vedení a generování milimetrových vln, návrhy konstrukce aktivních i pasivních obvodů. Tato pracoviště jsou vybavena měřicí technikou pro kmitočtové pásmo do 40 GHz.

Nejvýraznějších výsledků v oboru bylo dosaženo ve VVZ Čs. armády, kde pro potřeby FMV byl zabezpečován vývoj radiolokačního měřiče rychlosti vozidel.

Oblast milimetrových vln je velmi perspektivní. V budoucnosti lze očekávat další prudký rozvoj tohoto oboru, který pronikne do mnoha aplikací v civilním i vojenském použití.

Problematika oboru milimetrových vln byla v minulosti několikrát analyzována. Z usku-
tečněných rozborů vyplývá, že náklady na zvládnutí potřebných technologií a vývoj sorti-
mentu komponent pro mm pásmo jsou řádově desítky až stovky miliónu Kčs. Tyto prostředky
není možné v současné době pro progresivní rozvoj oboru zabezpečit, obzvláště ne z roz-
počtu FMO.

Z analýz dále vyplývá, že je účelné postupně vybudovat pracoviště, které by se syste-
maticky zabývalo rozvojem milimetrových vln jak pro civilní, tak i vojenské aplikace. Jednotlivá
kmitočtová pásma byla zvládnuta postupně, s tím, že se nepředpokládá vyvíjet aktivní prvky
pro tato pásma.

**Přes uvedené limitující faktory je účelné nadále rozvíjet a podporovat rozvoj mili-
metrových vln, zejména některých komponent, které jsme schopni v ČSFR techno-
logicky zvládnout.** Jako příklad lze uvést Teslu Pardubice, která má dostatečné zkušenosti
z vývoje a výroby radiolokátorů v mikrovlnném pásmu. Lze očekávat, že po poskytnutí kri-
tických komponent, např. formou dovozu z vyspělých zemí, bude schopná realizovat moderní
zařízení pro civilní i vojenské aplikace.

K VYUŽITÍ OBJEKTŮ STÁLÉHO OPEVNĚNÍ V ČSFR

V souvislosti s novým pojetím obrany naší republiky se často hovoří o možnosti využití objektů polní obrany a objektů stálého lehkého opevnění (SLO) a stálého těžkého opevnění (STO).

Zkušenosti z uskutečněných cvičení svědčí o tom, že uvedená problematika není vždy správně chápána.

Cílem našeho článku je přispět k lepší orientaci v dané oblasti. Zároveň chceme svými názory dát podnět k diskusi, která by se mohla stát východiskem pro přijetí jednoznačné koncepce zásad údržby, přípravy a bojového použití objektů stálého opevnění.

Z hlediska ženijních opatření operační přípravy státního území dělíme ochranné stavby na:

● Objekty a zařízení polní obrany

Ochranné stavby vybudované k příkrytí státní hranice v letech 1955-1960, průběžně doplňované a udržované při zvláštních pracích. Do konce roku 1960 se budovaly palebné odolné kryty, pozorovatelný a palebné objekty, dále úkryty ze železobetonových rámců.

Podle určení a použití se dělí na:

- **Palebné objekty** - částečně zapuštěné ochranné stavby uzavřeného typu ze železobetonových rámců.

- **Úkryty** - ochranné stavby zapuštěné, uzavřeného typu, rámcové konstrukce, plnicí účel pracovní a odpočinkový.

● Objekty stálého opevnění

- **Objekty stálého lehkého opevnění (SLO)** jsou palebné a pozorovací objekty lehkého typu ze železobetonu s 1 až 3 střilnami nebo výhlednami, vybudované v letech 1935-1939.

- **Lehký objekt SLO, vzor 36** - železobetonový objekt s 1 až 3 střilnami (výhlednami), určený k vedení přímé palby (pozorování) s možností vybavení ruční zbraněmi. Osádku objektu tvoří 4 až 6 vojáků.

- **Lehký objekt, vzor 37 (Řopík), typ A-E** s 2 střilnami k vedení boční palby lehkými kulomety (LK vz. 26), Osádku objektu tvoří až 7 vojáků (viz obr. 1).

Podle současného využití objektů se dělí na:

- * objekty využívané Čs. armádou (v rámci operační přípravy státního území),

- * objekty zapůjčené organizacím,

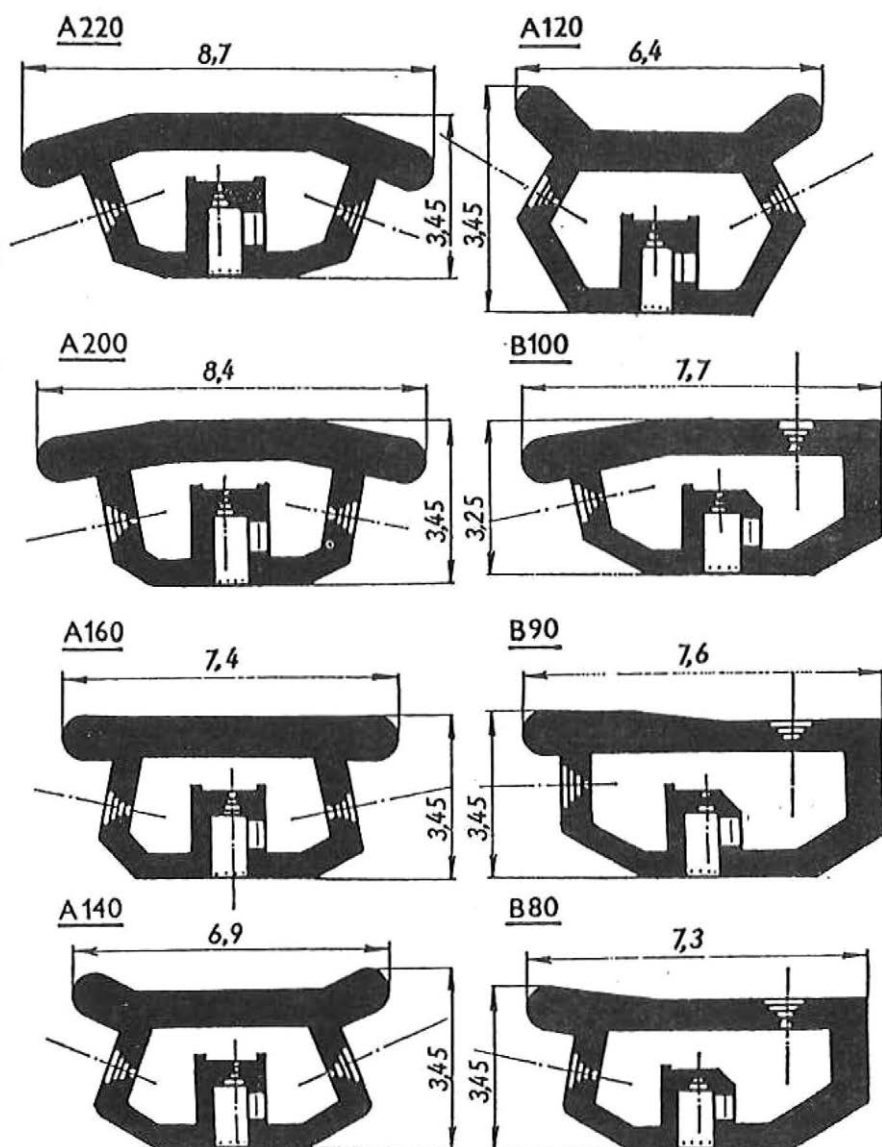
- * objekty nevyužívané.

- **Objekty stálého těžkého opevnění (STO)** jsou železobetonové, budované v letech 1935-1938, určené pro vybavení lehkými a těžkými kulomety, protitankovými kanóny, minomety a děly.

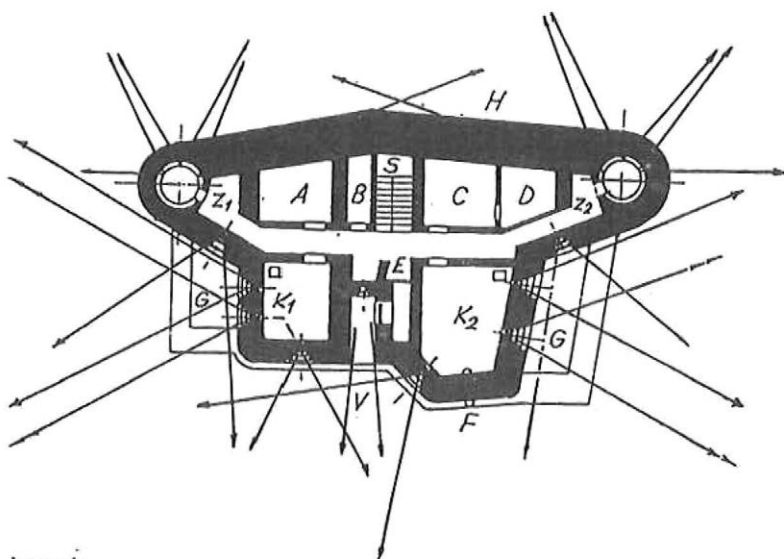
- **Pěchotní srub** - základní typ STO je buď jednostranný nebo oboustranný (viz. obr. 2).

- **Dělostřelecký srub** (viz obr. 3).

Oba druhy srubů vytvářely:

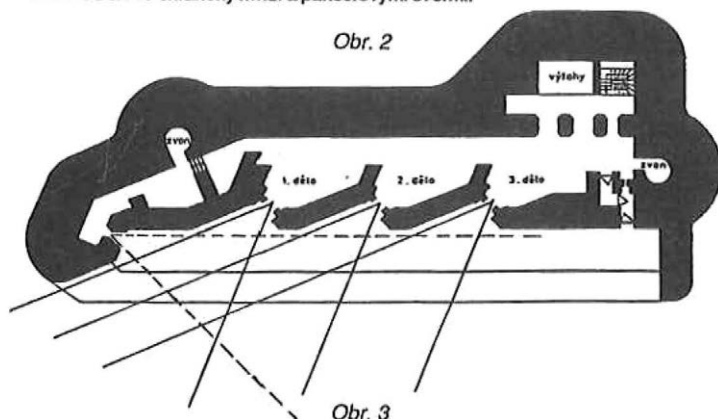
Obr. 1

Legenda

- Z1, Z2 - panéřové zvony s periskopem, střílnami pro lehký kulomet, nebo 50 mm minomet,
- H - strana obrácená k protivníkovi zasypaná lomovým kamenem,
- A, C, D, - sklady, ubikace
- B - schodiště do spodního týlového podlaží,
- G - betonové přiklopy před střílnami,
- F - granátový skluz,
- K1, K2 - střelecké místnosti (kasematy), vyzbrojené zpravidla 47 mm kasematními protitankovými kanóny vz. 36 (L1) a dvojkulomety vz. 37, zpětné střílny vyzbrojené lehkými kulomety, respektive speciálním samopalem,
- E - plynotěsné dveře,
- V - vchod do srubu chráněný mříží a pancéřovými dveřmi.

Obr. 2

Obr. 3

Δ **Tvrze** (2 až 4 pěchotní sruby, 1 až 2 dělostřelecké sruby, 1 až 2 minometné věže, velitelský srub a vchodový objekt).

Δ **Samostatné či izolované objekty** - poblíž důležitých komunikací, přechodu vodních překážek apod.

Podle současného využití se objekty STO dělí na:

- * objekty využívané útvary Čs. armády (v rámci operační přípravy státního území),

- * objekty zapůjčené k dočasnému užívání organizacím nebo využívané k zvláštním účelům orgány MO a MV,

- * objekty nevyužívané (zaslepené, zničené nebo zrušené).

Pro lepší pochopení historických souvislostí musíme vzít v úvahu některá důležitá vojenskopolitická fakta, ovlivňující výstavbu stálého opevnění v letech 1935-1938.

Důležitým mezníkem byl rok 1916, kdy se francouzským vítězstvím u Verdunu nad Německem zrodil mýtus, který se po dvacet let stal symbolem pro defenzivní obranu mnoha evropských zemí, včetně Československa.

Analýza zkušeností a výsledků 1. světové války postavila ve třicátých letech vládu Československa před otázku: „**Pohyb nebo palba?**“ Konkrétně: „**Tanky nebo opevnění?**“

Připomeňme si proto okolnosti, které odpověď na tyto otázky bezprostředně ovlivnily:

- **Z vojenského hlediska** to byla všeobecně uznávaná teorie, přijatá na sklonku 1. světové války dohodovým spojeným generálním štábem.

Podle této teorie mohl být pohyb na bojišti uskutečněn až po palbě. Přičemž základem byla myšlenka, že palba má větší účinek v obraně než za útoku, což ve svém důsledku upřednostnilo převahu poziciho charakteru budoucí války. Od těchto názorů byl již jen krok k Maginotově linii, a od ní pak krůček k československému stálému opevnění.

Tento závěr byl z vojenského hlediska umocněn úkolem v koalici - **vydržet co nejdéle, do účinného zásahu spojenců.**

- Dalším limitujícím faktorem byla i **ekonomická situace**, která nedovolovala budovat a udržet moderní pozemní armádu, a proto stejně jako v jiných zemích se nabízela možnost buď budovat opevnění, anebo volit mnohem nebezpečnější formu kompromisů.

- **Z politického hlediska** zprávy o růstu nacistického wehrmachtu urychlily proces rozhodování ve prospěch budování strategické obrany. Československo se tak na dlouhá léta prakticky přiklonilo k defenzivní strategii.

Je nutné připomenout, že proces rozhodování nebyl jednostranný, nýbrž se rodil v ostré diskusi se skupinou zastánců motorizace a rozvoje letectva, ke kterým patřili zejména armádní generál Ludvík Krejčí, divizní generál Vojtěch Luža a štábní kapitán Jan Tesařík.

Nízká technická úroveň a neperspektivnost vývoje nových bojových vozidel spolu se vznikajícím nebezpečím převahy Německa byly rozhodujícími faktory vítězství opevnění nad tankem. Pohyblivý pancíř byl poražen statickým železobetonem.

Výstavbou pohraničního opevnění se politické vedení státu snažilo změnit nepříznivý poměr sil mezi Německem a Československem.

Opevnění mělo chránit nejcitlivější směry možných nepřátelských vpádů, překrýt a uzavřít vhodné prostory našeho pohraničí, ale také chránit velké průmyslové oblasti, hlavní město, důležitá komunikační a správní střediska v pohraničí.

O výstavbě československého stálého opevnění bylo definitivně rozhodnuto na podzim roku 1934. Základní myšlenkou programu bylo silné, téměř souvislé opevnění severního válečného v Čechách a na Moravě, na čáře Odry - Labe a zásada směru postupu opevňovacích prací od východu k západu.

Celková koncepce vycházela ze zkušeností získaných při budování Maginotovy linie (1929-1936, zdokonalované až do roku 1940) a z názoru německého teoretika E. Bauseho.

Ten stanovil jako rozhodující pro úspěch Německa v příští válce útok německých vojsk na Moravu z Horního Slezska a z Dolního Rakouska.

Cílem mělo být rozdělení vojenských sil Československé republiky a následné snazší zničení našich vojsk

Území republiky bylo z hlediska důležitosti rozděleno do čtyř předpokládaných válcíšť.

Rozhodující význam mělo mít:

■ **Severní válcíště**, Labe - Odry - Jablunkov, o celkové délce 335 km, které mělo zachytit úder protivníka ze severu. Celkem zde mělo být vybudováno 14 tvrzí, 212 objektů STO, 3384 objekty STO.

■ **Západní válcíště**, západně od řek Labe a Vltavy. Mělo být chráněno tvrzemi, postaveními lehkého opevnění (včetně tzv. pražské čáry), o celkovém počtu 216 objektů STO, 1821 objekt SLO. Úkolem tohoto úseku mělo být usnadnění ústupového boje a mobilizace.

■ **Jižní válcíště**, jižní Čechy a jižní Morava, kde mělo být vybudováno 658 objektů SLO. Úkolem tohoto bojiště bylo vytvořit vhodné podmínky pro mobilizaci.

■ **Slovenské válcíště** mělo úkol obdobný, rozšířený o úkol obrany proti Maďarsku. Zde mělo být vybudováno 1276 objektů STO a 150 463 objekty SLO.

Časově byly práce rozděleny do čtyř etap:

I. etapa (do roku 1942), s předpokládaným finančním nákladem 5 406 892 000 Kč.

- První postavení na severním válcíšti od Odry po Labe, předpolí Bratislavy a Komárna, Parkáň, Čop.

- Celý program výstavby lehkého opevnění (asi 15 000 objektů SLO).

- Překážky na severním válcíšti, pražské čáře a jižním Slovensku.

II. etapa (1941-1945), s předpokládaným finančním nákladem 2 307 380 000 Kč.

- Uzávěry těžkého opevnění na jižním Slovensku.

- Uzávěry těžkého opevnění před „pražskou čarou“ a čarou Ohře - Stříbro - Sušice - Český Krumlov.

III. etapa (po roce 1946), s předpokládaným finančním nákladem 685 387 000 Kč.

- Uzávěry těžkého opevnění na jižní Moravě.

- Druhé postavení na severním válcíšti.

IV. etapa.

- Opevnění severní hranice proti Polsku.

Prvním typem budovaných objektů SLO bylo lehké opevnění vz. 36 - kopie staveb francouzských odborníků z let 1928, kterých bylo do roku 1938 dokončeno několik tisíc.

Od počátku roku 1937 byla zahájena výstavba modernějšího typu lehkého opevnění vz. 37 ("řopík"), který se stal charakteristickým objektem celého pohraničí. Tyto objekty byly vybudovány v celých souvislých liniích, ve dvou i třech sledech.

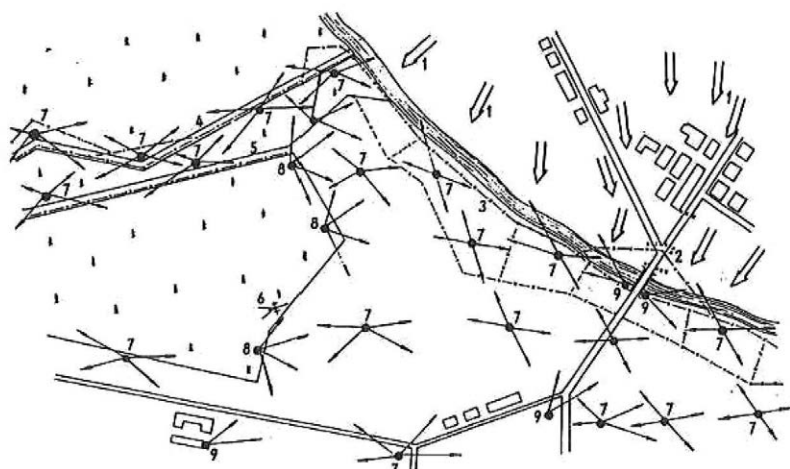
Jejich řešení bylo zaměřeno k vedení především bočních palb (obr. 4), s odolností čelní stěny proti palbě děla ráže až 105 mm.

Posádka řopíků tvořily dvě dvojice kulometníků, převážně s lehkými kulomety vz. 26. Bylo vybudováno 5832 těchto objektů.

Úkolem linie lehkého opevnění bylo vytvořit hlavní palebnou překážku z pěchotních zbraní, zadržet protivníka do doby zahájení protiútoků polní armády, případně usnadnit obranu jednotek polní armády v ústupovém boji.

V letech 1935-1937 byla zahájena výstavba těžkého opevnění na nejohroženějších směrech, a to: V severní Moravě, v okolí Náchodska, Orlických horách, okolí Bratislavy a Komárna.

Úkolem objektů těžkého opevnění byla samostatná obrana, bez přispění polní

Legenda

1 - směr předpokládaného útoku,	6 - stanoviště protitankového kanónu,
2 - protitankové překážky,	7 - objekty LO vz. 37 A,
3 - protipěchotní překážky,	8 - objekty LO vz. 37 B,
4 - lesní průseky,	9 - objekty LO vz. 37 C (D nebo E).
5 - lesní cesty,	

Obr. 4

armády, vytvořit hlavní palebnou překradu z pěchotních zbraní a v takovém terénu z protitankových zbraní. Vedlejším úkolem bylo zajištění kruhové obrany.

V podstatě se nepředpokládalo, že protivník tuto linii překoná.

Jaké jsou výhody a nevýhody využití stálého opevnění z hlediska současných potřeb a požadavků?

Období tvorby vojenské doktríny ČSFR bylo z hlediska pochopení významu využitelnosti objektů stálého lehkého a těžkého opevnění (SLO, STO) charakteristické dvojím přístupem.

Skupina první, vyzbrojena převažujícím optimismem, viděla ve využití stálého opevnění zcela novou, vyšší kvalitu obrany republiky.

Druhá, menší skupina, naopak využití objektů SLO a STO zavrhovala a vytlačovala uvedené typy objektů zcela mimo rámec moderní obrany.

Při hledání jednoznačné odpovědi je možné daný problém hodnotit z hlediska posouzení výhod, respektive nevýhod.

Současnost svědčí o tom, že by bylo velkou chybou přecenit „staronovou“ úlohu objektů stálého opevnění v soudobých podmínkách vysoké mechanizace, motorizace pozemních vojsk a rostoucího významu letectva.

Nelze se ukolébat představou komplexního uzavření hranic naší republiky. Linie SLO a STO jsou neúplné a nevytvářejí souvislé čáry.

Navíc protivník bude volit úder převážně na směrech a vzniklé rozdrobení sil by mohlo vést k tomu, že nebude zajištěna potřebná síla, jak protivníka na směrech ohrožení zastavit a ničit.

V případě průlomu do vnitrozemí v pásnu bez opevnění by mohl protivník donutit

vojska k hlubokému ústupu a tím vlastně k následnému, avšak opožděnému přesunu z neohrožených linií blokujících vojska na ohrožený směr, bez patřičného bojového efektu.

Vysoká pohyblivost vojsk možného protivníka umožňuje obejít „**kruhových pevností**“ a následně vynucení rozhodujících střetnutí na otevřeném terénu. Navíc obklíčené pevnosti vylučují možnost účinné protiakce, neboť jejich posádky by se nemohly od svých objektů odpoutat.

Z praktického a operačního hlediska je závažný nedostatek ve skutečnosti, že stálá opevnění nevytvářejí obranná pásma, ale jen obranné, mnohdy nesouvislé čáry s příliš strnulým palebným systémem s převažujícími bočními palbami a omezenými možnostmi pro vedení daleké palby a protitankové obrany.

Neudržované objekty bývalého opevnění z let 1935-1938 proti SRN, Maďarsku a Polsku lze v současné době využít pouze k vedení palby z ručních zbraní nebo k ukrytí živé síly a materiálu.

To platí především pro objekty SLO, které vůbec nemají protitankové zbraně, navíc tyto objekty nejsou uzpůsobeny boji v obklíčení, neposkytují kolektivní ochranu. Odolnost a ochranné vlastnosti objektů stálých opevnění jsou limitovány možnostmi i účinky zbraní s koncovým navedením.

Současný stav z hlediska použitelnosti převážně většiny objektů rovněž není výhodou. Některé objekty SLO a STO jsou již zcela nepoužitelné, a to nejen na základě nevyhovujícího technického stavu, ale i v souvislosti se změnou v konfiguraci a pokrytosti terénu.

Průběžně udržované jsou objekty pouze na západní a jižní hranici ČSFR.

V současné době Čs. armáda využívá objekty SLO rozmístěné v západních a jižních Čechách, objekty STO a SLO rozmístěné na jižní Moravě i v okolí Bratislavy.

Nelze pominout význam přípravy a zaujetí stálých opevnění z hlediska demonstračně-psychologického.

Předpokládáme proto, že tyto činnosti budou zahrnuty nejen v Plánu odvrácení napadení, ale konkrétně mohou sehrát svoji důležitou úlohu v období selhání diplomatických jednání o smírné řešení případného konfliktu, jako demonstrace odhodlanosti bránit republiku a odstrašit protivníka od vojenského řešení.

Využití objektů stálého opevnění kladně ovlivní v počátečním období konfliktu i možnost získání času pro zmobilizování a zaujetí bojových sestav. Některé prameny předpokládají, že využitím objektů polní obrany a objektů SLO i STO lze urychlit práce **prvního pořadí o 20 až 25 %**.

K dalším výhodám patří větší odolnost objektů stálého opevnění než objektů polní obrany. Objekty stálého opevnění jsou poměrně malým cílem, snižují úroveň radiace 300 až 1000krát apod.

Ekonomické hledisko nabízí využití těchto objektů již vybudovaných a drazé zaplacených k překrytí současných ekonomických problémů ve společnosti, respektive v Čs. armádě při zabezpečení obranyschopnosti naší republiky. Proto se jeví v **určité omezené míře využití těchto objektů jako reálné**.

Tyto objekty mohou být využity kromě původního určení i k uskutečnění klamných opatření (např. zmnožování cílů, imitaci činnosti), ale i jako pozorovatelný, sklady a další účelová zařízení.

Porovnáme-li uvedené výhody a nevýhody, můžeme konstatovat, že systém stálých opevnění jako celek je vývojem překonán.

Proto rozsah využití nemůže být shodný s předválečným obdobím, kdy v roce 1938 vykazoval Nástupový plán ve stálých opevněních až 40 % svých sil, ale bude úměrný současné situaci a vývoji.

Z těchto důvodů velení Čs. armády, které vychází z vojenské doktríny ČSFR, rozhodlo obecně o využívání jednotlivých objektů stálého opevnění v rámci opatření operační

přípravy území a zahrnuje tuto problematiku i do zásad pro přípravu vojsk v tomto výcvikovém roce.

Tím jednoznačně ukončilo diskusi o vhodnosti či nevhodnosti využití objektů stálého opevnění v nových podmínkách obrany republiky.

Tuto základní myšlenku je však nezbytné rozpracovat v řešení, které jednoznačně a závazně vymezí úkoly přípravy, využití objektů polní obrany a objektů stálého opevnění.

V současné době jsme stále častěji svědky snahy přesunout uvedenou problematiku výlučně do kompetence ženijního vojska. Chceme proto nejen poukázat na zcestnost a zjednodušování daného problému, ale zároveň v další diskusi přispět k jeho řešení.

Ženijní vojsko se může účastnit obnovy objektů a jejich pravidelné údržby. Svými silami a prostředky se bude podílet na úpravě terénu, při zřizování zátarasů, úpravě a údržbě cest, těžbě a úpravě vody i při plnění opatření k maskování.

S ohledem na znalosti terénu a stavu udržovaných objektů mohou funkcionáři ženijního vojska navrhnout využití konkrétních objektů v dané situaci.

Funkcionáři ženijního vojska však nemohou nahrazovat rozhodnutí velitelů v bojovém použití objektů, jejich vyzbrojení, organizaci součinnosti, spojení, technické, týlové a zdravotnické zabezpečení i další dosud nevyjasněné otázky.

Očekáváme proto názory nejen příslušníků ženijního vojska, ale i všech příslušníků Čs. armády, kteří mají k dané problematice co říci a chtějí přispět ke konstruktivnímu řešení využití objektů stálého opevnění.

Využijme možnosti nyní v přípravném období a staňme se spoluautory jednoznačně zavazující koncepce využití objektů stálého opevnění.

Plukovník Ing. Boris Z i c h

VLIV VOJENSKÉ DOKTRÍNY NA HLAVNÍ ÚKOLY A CÍLE TECHNICKÉHO ZABEZPEČENÍ

Současný vojenskopolitický vývoj v Evropě lze charakterizovat jako období přechodu od uplatňování linie konfrontační bilaterální politiky mezi Východem a Západem k systému mezinárodních vztahů založeném na demokratickém základě.

Zásadní doktrinární změny vyjádřené ve Vojenské doktríně ČSFR vedou k následujícím závěrům:

ČSFR kategoricky odmítá všechny způsoby války jako prostředek řešení mezinárodních problémů. Nikoho neohrožuje a nemá žádné územní požadavky vůči nikomu, jestli se sama nestane objektem agrese. Nevlastní jaderné zbraně, a proto je nikdy nepoužije.

Tyto skutečnosti ukazují na nový charakter případné války. Z toho je zřejmé, že základní bojová činnost našich vojsk se bude vyznačovat obrannou činností, v jejímž průběhu je nutné způsobit útočícímu protivníkovi značné ztráty, zastavit ho a vytvořit podmínky k získání iniciativy v náš prospěch.

Ve spojení s tím zvláštního významu nabývají obranné operace, které se stávají základní formou bojové činnosti Čs. armády, a proto velitelský sbor a vojska musí být trvale připraveny k jejich uskutečnění.

Důležitým faktorem bojové připravenosti vojsk je vysoká technická spolehlivost, bojeschopnost, připravenost výzbroje a bojové techniky.

Vysoká mechanizace a motorizace armád podstatně ovlivňuje charakter soudobých operací. Vybavenost vojsk značným počtem různorodé bojové techniky výrazněji určuje potřebu technického zabezpečení vojsk v nejširším slova smyslu.

Rychlé změny, nerovnoměrný vývoj boje i operace, činnost nepřítele budou zákonitě vytvářet podmínky pro vznik různých nepředvídaných situací, tedy i tendenci k rychle se měnícímu způsobu bojové činnosti. Činnost vojsk bude vedena v širokých pásmech na samostatných směrech a od samého zahájení se bude vyznačovat velkou dynamičností, manévrovostí a rozhodností. To vše zvětšuje odpovědnost velitelských i technických orgánů za úroveň, operativnost a kvalitu velení, ale současně s tím se stávají složitějšími všechny procesy řízení. Charakteristickým prvkem bude boj o čas a získání iniciativy.

Podstatně vzroste význam všestranného zabezpečení bojové činnosti, zejména průzkumu, ochrany proti vysoce účinným zbraním protivníka, radioelektronického boje a maskování.

Většina bojové techniky i techniky druhů vojsk a služeb je vázána na pásový či kolový podvozek. Bez mobilnosti veškeré techniky si manévrovost pozemních vojsk nelze představit, a tak každá technika je ve své podstatě tank, transportér nebo automobil. Použití této techniky, její kvantita a kvalita je jedním z rozhodujících a určujících faktorů operačních a bojových možností pozemních vojsk soudobých armád, nevylímaje Československou armádu.

Hlavní úkoly technického zabezpečení

Základním a trvalým cílem technického zabezpečení vojsk je:

- udržení veškeré techniky ve stálé bojové připravenosti a ve správném technickém stavu,
- zabezpečení spolehlivosti práce a činnosti techniky,
- všestranné využití techniky v rámci příslušných technických norem při splnění bojových a operačních úkolů vojsk,
- rychlé navrácení techniky po opravách do bojových sestav.

Splnění základních cílů technického zabezpečení se dosahuje organizovaným a plánovitým plněním hlavních úkolů technického zabezpečení, mezi které řadíme:

- zabezpečení vojsk technikou, bojovými prostředky,
- organizaci řízení a osvojování si provozních a bojových možností techniky,
- organizaci řízení správného provozu, vyprošťování, odsunu a oprav poškozené techniky,
- zabezpečení vojsk náhradními díly,
- spolehlivost i nepřetržitost velení a řízení technického zabezpečení s hlavním důrazem na přenos informací.

Zvláštností technického zabezpečení je nutnost jeho provádění za všech okolností, v každé době u všech útvarů a svazků vedoucích bojovou činnost. Objektivní nutnost technického zabezpečení pak vyplývá ze skutečnosti, že v podmínkách značné nasycenosti vojsk různorodou technikou, při správném, včasném a úplném splnění úkolů technického zabezpečení

v přípravě, vedení bojové a operační činnosti vojsk vytváří předpoklady pro splnění jejich bojových a operačních úkolů.

Jednou z podmínek organizační soustavy, tedy i soustavy technického zabezpečení, musí být její účelné uspořádání, rozmístění sil a prostředků technického zabezpečení, včetně upravení vztahů uvnitř organizační soustavy. Tak se vytvoří předpoklady pro kvalitu, efektivnost a dosahované výsledky.

Charakteristické rysy soustavy technického zabezpečení vyplývají ze soudobých podmínek a způsobu zabezpečení boje i operace, jsou výchozím podkladem pro řešení celého komplexu otázek technického zabezpečení.

Základním kritériem účinnosti této soustavy je doba, ve které musí být daný úkol splněn, a kvalita splnění tohoto úkolu.

Dopady vojenské doktríny ČSFR na charakter technického zabezpečení

Vojenská doktrína ČSFR, která předpokládá vést bojovou činnost s protivníkem na vlastním území, samozřejmě ovlivňuje i soustavu technického zabezpečení. Je proto nutné hledat nové formy a metody technického zabezpečení, které budou charakterizovány zejména:

- plněním bojových úkolů pouze silami a prostředky Čs. armády, včetně technického zabezpečení,

- odolnou obranou, dlouhými přesuny a protiztečemi,

- využíváním pojízdných i teritoriálních sil a prostředků technického zabezpečení.

Zásadní strukturální přestavba armády, která vychází z principu obranné dostatečnosti, rovnoměrného rozmístění vojsk po celém území státu, teritoriálního doplňování armády vyžaduje, aby byly i nově koncipovány otázky materiálního technického zabezpečení Čs. armády v míru i v poli.

Pro řešení technického zabezpečení mají zásadní význam následující obecné faktory:

1. Rovnoměrnější rozmístění vojsk po celém území ČSFR.

2. Předpoklad vedení bojové činnosti jen na vlastním území státu.

3. Snížení počtů hlavních druhů výzbroje a techniky u vojsk z hlediska obranné dostatečnosti.

4. Rozdělení vojsk do tří vojenských oblastí a vytvoření příslušných oblastních vojenských velitelství.

Vycházíme-li z těchto faktorů pro řešení technického zabezpečení, pak by úkoly této oblasti měly zajistit:

- bojeschopnost výzbroje a techniky, především útvarů a svazků, které budou plnit úkoly na rozhodujících směrech,

- vojska bojovou a ostatní technikou, municí a technickým materiálem,

- včasné doplňování pohyblivých zásob munice a technického materiálu,

- organizaci vyprošťování, odsun a oprav poškozené výzbroje a techniky, včetně oprav, které budou provádět vojenské opravárenské podniky (civilní zařízení),

- organizované navrácení výzbroje a techniky do sestavy vojsk.

Zásady organizace technického zabezpečení

Současná organizace sil a prostředků technického zabezpečení na taktickém stupni velení se osvědčila a vyhovuje novým zásadám operačního použití Čs. armády. Jednotky (útvary) technického zabezpečení jsou vybaveny pojízdnými dílenskými, vyprošťovacími a odsunovými prostředky. Technické zabezpečení taktického stupně by mělo být schopno uskutečnit všechny předpokládané běžné opravy poškozené výzbroje a techniky za všech

podmínek, ve všech možných variantách bojového použití daného útvaru či svazku. K plnění úkolů tohoto technického zabezpečení je nutné vytvořit i potřebné pohyblivé zásoby.

Na operačním stupni (územní velitelství) navrhují vytvořit **pohyblivé i stacionární síly a prostředky technického zabezpečení.**

Pohyblivými (mobilními) prostředky:

- zabezpečit potřebný manévr silami a prostředky technického zabezpečení v závislosti na vytvořeném uskupení vojsk, jeho složení a úkolech,
- vytvořit možnost řešení úhrady ztrát na taktickém stupni,
- zabezpečit operační přesuny vojsk.

Tyto mobilní síly a prostředky vytvořit tak, aby jednotky (útvary) byly schopny samostatně plnit úkoly. To znamená předurčit je pro provádění komplexních středních oprav poškozené výzbroje i techniky a vybavit je pojízdnými prostředky. Počet i základní rozdělení sil a prostředků technického zabezpečení přidělovat do podřízenosti jednotlivých územních velitelství na základě kalkulace předpokládaných ztrát výzbroje a techniky v průběhu vedení bojové činnosti či podle rozložení hlavních druhů výzbroje a techniky u vojsk.

Domnívám se, že je nezbytné v podřízenosti jednotlivých vojenských velitelství vytvořit stacionární opravný výzbroje a techniky na bázi mírových praporů oprav techniky či vybraných rot oprav techniky. Tyto opravy zabezpečit i nezbytným počtem pojízdných a odsunových prostředků pro poskytování technické pomoci v blízkosti své dislokace. Technické zabezpečení organizovat za řízení náčelníka výzbroje technického zabezpečení - zástupce velitele vojenského velitelství - s využitím pohyblivých i stacionárních sil a prostředků. V případě vytvoření polního velení řešit i odpovídající strukturu řídicích orgánů technického zabezpečení.

Technické zabezpečení vojsk Čs. armády centrálně řídit orgány generálního štábu Čs. armády. V závislosti na vytvoření sestavy těchto vojsk stanovovat úkoly pro technické zabezpečení jak pro část mobilní, tak pro stacionární. Zejména je nutno upřesňovat složení sil a prostředků k zabezpečení úkolů vojsk, řešit organizaci odsunu poškozené výzbroje i techniky od vojsk a organizovat jejich opravy ve vyčleněných podnicích či opravárnách. Organizace oprav, vyprošťování, odsunu poškozené výzbroje a techniky na jednotlivých stupních velení je uvedena v **tabulce** (str. 93).

V článku jsem chtěl poukázat na hlavní úkoly a cíle technického zabezpečení na jednotlivých stupních velení v podmínkách vojenské doktríny ČSFR. I v dalším období bude nezbytné hledat nové formy a metody pro zkvalitnění technického zabezpečení za okolností, kdy bojové úkoly budeme plnit na vlastním území s využitím dostupných sil a prostředků pro naplnění cílů tohoto zabezpečení.

A. Organizace oprav techniky			
Druh opravy	Kompetence (stupeň)	Typ (druh) výzbroje a techniky	Množství [%]
Běžná oprava (BO)	Taktický stupeň	PLR, D, RM, M, PTRK, optika, RZ, T, BVP, OT, A	100
		RL	90
		Výzbroj T, BVP	75
Střední oprava (SO)	Polní prostředky vojenské oblasti (as)	Veškerá výzbroj a technika mimo automobilů	75
	Teritoriální prostředky vojenské oblasti		25
	Vojenské prostředky (polní a teritoriální)	Automobily	50
	Civilní opravy		50
Generální oprava (GO)	VOP a vyčleněné civilní zařízení	Veškerá výzbroj a technika	100
BO skupin	Prostředky TEZ oblasti (as)	Skupiny veškeré výzbroje a techniky	100
GO skupin	VOP		100
B. Organizace vyprošťování a odsunů poškozené výzbroje a techniky			
Kompetence (stupeň)	Vyprošťování a odsun		
Taktický stupeň	Soustředění veškeré škrožené opravitelné techniky		
Operační stupeň	Vytvoření opravného fondu pro svoji opravářskou činnost		
Teritorium	Evakuace techniky do VOP a civilních zařízení		

Poznámka:

as - armádní sbor,
 VOP - vojenský opravárenský podnik,
 PLR - protiletadlová raketa,
 D - dělo,
 RM - raketomet,
 M - minomet,
 PTRK - protitankový raketový komplet,

RZ - ruční zbraň,
 T - tank,
 BVP - bojové vozidlo pěchoty,
 OT - obrněný transportér,
 A - automobil,
 RL - radiolokátor,
 TEZ - technické zabezpečení.
 (Zkratky redakce rozepisuje pro čtenáře z mimoarmádní oblasti.)

Ing. Milan Štembera, CSc.

JEŠTĚ K PROBLÉMU DIVIZE, NEBO BRIGÁDA

K zamyšlení o tomto problému mne inspiroval článek pplk. **Ludka Hodbodě ve Vojenských rozhledech č. 3/1992**. Velice si vážím podrobné argumentace, která by za předchozích okolností byla jistě velmi přesvědčivá. Nabývám však dojmu, že autor nevzal v dostatečné míře v úvahu zcela jiné podmínky, v nichž je nová Čs. armáda budována.

Mám na mysli především okolnost, že Smlouva o konvenčních zbraních v Evropě ponechává ČSFR pouze omezený počet nejdůležitějších zbraňových systémů pozemního vojska a letectva. Konkrétní čísla jsou k všeobecné dispozici. Vezme-li v úvahu, že část povoleného počtu je uložena, umožnil by zbývající počet postavení asi šesti až sedmi brigád v závislosti na jejich složení a naplněnosti.

K tomu přistupuje nové územní členění armády na tři oblasti, z nichž každá má odpovědnost za 2 až 3 možné operační směry, samozřejmě teoreticky při neexistenci pravděpodobného nepřítele. Není tedy reálné přestavovat si obranu armádního sboru o 3 až 4 divizích staticky na jednom z těchto směrů. Spíše je nutné vytvořit menší, vysoce pohyblivé celky u všech oblastí, které by mohly aktivně činností zajistit obranu na určitém směru po přesunu a soustředění případně i z více oblastí. Právě to mluví ve prospěch menších organizačních stupňů, než je divize, jejíž proud má za přesunu délku 160 až 180 km (na dvou komunikacích zhruba polovinu) a je tudíž značně těžkopádný.

Dalším důvodem pro brigádní organizaci jsou jednak celkové počty Čs. armády (do r. 1995 90 000 až 100 000 mužů), jednak postupná profesionalizace. Uvážíme-li, že v souladu s platnou vojenskou doktrínou bude nutné co nejlépe zabezpečit protivzdušnou obranu státu, teritoriální a civilní obranu, jakož i útvary speciálních vojsk a služeb, pak sotva zůstane dostatečný počet osob k postavení divizí na odpovídajících počtech. Tento počet ale postačí k postavení 3 až 4 úderných brigád v každé oblasti, které by měly být v maximální možné míře profesionalizovány.

Z toho vyplývá další poznatek, že by "trojková" organizace nebyla sice zákonem, ale nebyla by ani v rozhodné míře deformována. Rozhodně by armádní sbor neměl 6 až 9 brigád, jak to autor uvedené stati předpokládá, ale pouze 3 až 5 s příslušnými speciálními (sborovými) útvary. Vzhledem k uvedeným metodám velení, řízení a přístrojovému vybavení by to nemohlo znamenat enormní zatížení řídicích procesů, zvláště když si uvědomíme, že velitel divize nevedl pouze třem vševojskovým velitelům, ale s divizními útvary až dvanácti. V organizačním schématu brigáda

- speciální útvary - armádní sbor by tedy nešlo o rozhodující změny v počtu řízených útvarů a svazků.

Autor rovněž poukazuje na to, že v západních armádách převládá divizní organizace. To je sice pravda, ale je třeba vidět, že jde o armády daleko větší a působící v jiných geostrategických podmínkách. Kromě toho jsou ve fázi přehodnocení strategické koncepce, která bude mít vliv i na organizační struktury. Již dnes se např. v bundeswehru kalkuluje v kategorii brigád, kdy v budoucnu jich má být ve srovnání s dnešními 36 pouze 24.

Konečně je nutné brát v úvahu, že v nových československých podmínkách již nelze myslet v kategoriích klasické obrany ve všech vyhodnocených směrech. Vzhledem ke geostrategické poloze ČSFR s dlouhými hranicemi nebude mít Čs. armáda pro takové pojetí dostatek sil a prostředků, a to ani v případě mobilizace, což je opět v souvislosti s limitovanými počty zbraňových systémů.

Za nejvýznamnější výhru brigádní organizace však lze považovat variabilitu tvorby různých účelových uskupení podle konkrétní situace tak, aby na jedné straně nedocházelo k neúnosnému plýtvání silami a prostředky, na druhé straně k nedostatečnému zajištění nutných kapacit, brzděných stereotypní organizační strukturou. Z tohoto hlediska je oprávněná i variabilní organizační struktura armádního sboru.

Kromě toho zde bude nutně působit i faktor ekonomický, kdy armáda bude trvale nucena docílit maximum efektu s minimálními prostředky. Technický pokrok v armádě, který je vždy finančně náročný, bude muset být často kompenzován promyšlenější a efektivnější organizací, kvalitami velitelského sboru i stoupajícího poměrného počtu profesionálů.

Domnívám se dále, že jsou zbytečné obavy o přehnané rozšíření a „překrvení“ brigádního stupně ve srovnání se současným plukem. Nepůjde o zásadní zvýšení počtů osob ani praporů. Mělo by jít o novou organizaci ve směru zvýšení pohyblivosti, údernosti a schopnosti plnit i samostatné úkoly. To by sotva vyžadovalo výrazné zvýšení rozsahu týlových orgánů a zařízení, i když v moderních armádách je právě trend zvyšování významu a rozsahu týlu v současné době aktuální. I v této oblasti je nutné jít cestou zvýšení kvality managementu a technické úrovně.

Ve většině brigád by nemuselo docházet k jejich dislokaci ve více posádkách a dosavadní objekty, kterých je po redukci armády dostatek, by pro brigádní celky v podstatě vyhovovaly.

Autor uvedeného článku spojuje brigádní organizaci i s nárůstem těžkosti v oblasti velitelských shromáždění, velitelské přípravy, vyčleňování celodenní směny, uložení materiálu apod. Nedomnívám se, že by šlo o tak závažné překážky a že není nutné myslet v kategoriích dosavadní, od Sovětské armády převzaté vnitřní služby a velitelské přípravy. Měli bychom raději jít cestou zdokonalování původního československého řešení z prvních poválečných let, které bylo jednodušší, ve své době efektivnější a vyznačovalo se větší důvěrou v nižší velitelské stupně. To však je již mimo rozsah této polemiky.

Chtěl bych vyjádřit názor, že je nutné mít více odvahy k opuštění po dlouhou dobu platných schémat a k hledání nových netradičních, nové situace více odpovídajících forem a způsobů řešení otázek, spojených s obranou svrchovanosti a územní celistvosti státu.

ARMÁDA A DOBROVOLNICKÁ SLUŽBA

V roce 1991 v italském časopise Rivista militare č. 2 publikoval náčelník generálního štábu italské armády generál Geffredo Canino své názory v článku, který nazval **Armáda a dobrovolnická služba**. Pro značnou rozsáhlost tohoto článku jej redakce podstatně zkrátila a redakčně upravila. I přesto si myslíme, že poskytne každému čtenáři značnou část informací, které mohou být prospěšné i při řešení podobných problémů, s nimiž se naše armáda setkává a bude setkávat při přechodu k profesionalizaci.

Politická a sociální situace v naší zemi a měnící se mezinárodní situace nás vedou k větší důvěře ve výstavbu armády se zvýšenou "profesionalitou" - píše v úvodu generál Geffredo Canino. V tisku, ale i na veřejnosti se toho napsalo a namluvilo o možnosti, nezbytnosti, příznivé situaci pro vybudování armády, která by byla z podstatné části složená z dobrovolníků již hodně. Značná část vyjádřených názorů, ať již byla více méně originálních a zájmových, je však vždy charakterizována povrchností zkoumání skutečné situace.

Mimo několika chvályhodných výjimek, vůdčí myšlenky se velmi často vyznačují zřetelnou subjektivitou a mají čtyři základní nedostatky, a to:

1. Nesoustřeďují se na základní podmínky, které by mohly vést k přijetí dobrovolnického systému.
2. Nejsou schopny uvést svoje náměty do souladu se zaužívanou politickou strategickou strukturou.
3. Nevedou k zahájení seriózního, praktického a skutečného organizování dobrovolnických složek.
4. Neuvažují s časovým faktorem, se zdroji a potřebnými aktivitami, nutnými ke změně systému ze současného stavu na ten, který předvídají ve svých hypotézách.

Konfrontovat tento problém se seriózním a realistickým stylem je první nezbytný krok, který je zapotřebí udělat a vzít přitom v úvahu následující:

- ohrožení, z hlediska měnící se strategické situace a zkušeností z krize v Perském zálivu a v kontextu vždy existující možnosti poklesu finančních zdrojů;

- dílčí výhledy všeobecné branné povinnosti, zřízení institutu náhradní služby a získávání pro službu v armádě i ženy;

- existenci osob, které jsou k dispozici pro dobrovolnickou službu v ozbrojených silách.

Ve skutečnosti je nyní jasné, že uvedené důležité faktory vytváří instituci dobrovolnické služby ne jako podmínku nadále žádoucí, ale jako funkční nezbytnost. Navíc, z legislativních, organizačních a adaptačních důvodů se dobrovolnická služba stane základním kamenem pro nový "Armádní systém".

Nelze potom dále hovořit o modelu obrany bez zahrnutí otázek vytvoření profesionálních ozbrojených složek. Také není možné formulovat jakýkoli technický a taktický předpoklad, bez zahrnutí jeho vlivu na profesionální ozbrojené síly a jejich sociálně ekonomickou oblast.

V každém případě je nutné před zahájením zkoumání rozličných pojetí dobrovolnické služby považovat za prvotně hlavní otázky, jak a kde se uplatní s respektováním italského systému povinné vojenské základní služby.

Podle mého názoru není ani žádoucí, ani vhodné zrušit všeobecnou brannou povinnost. Nechci dělat exkurzi do přehledky všech možností snížení délky všeobecné branné povinnosti, která je jedním ze zamýšlených a rozumných možných stupňů, ale nesmíme zapomenout, že to bude vyžadovat určitou cenu. Tuto cenu bude nutné zaplatit za nákladnost, efektivnost, operační pohotovost a účinnost soudobé armády. Cenu, kterou bude muset někdo kvantifikovat jasně a předtím, než se učiní toto impozantní rozhodnutí. Nezdá se mi, že nyní je chvíle, ve které jsou známy všechny analytické, technické a operační aspekty, jež je nutné vzít v úvahu při posuzování opodstatněnosti doplňování pomocí systému všeobecné branné povinnosti.

V současné době proto opírám své závěry o existující studie, zpracované "Vojenským střediskem strategických studií", které jednoznačně svědčí o tom, že:

● V Itálii není možné dokonce ani v dlouhodobé perspektivě zrušit povinnou vojenskou základní službu a vytvořit ozbrojené síly založené na ryze profesionálním a dobrovolnickém základě.

Pro účely našich dalších analýz by, doufám, nyní bylo vhodné uvést několik úvah o etických a morálních aspektech všeobecné branné povinnosti, k posouzení koncepčního rámce služby dobrovolníků.

Já počítám se zachováním všeobecné branné povinnosti jako nevyhnutelnosti, protože věřím v obranu národa se zahrnutím všech občanů, chránících naše instituce a fyzickou integritu naší země. Pevně věřím, že tato účast musí být osobní a přímá (nemůže se vyznačovat pouze materiálním příspěvkem), ale i duchovní povinností každého občana.

Pouze s uvažovanou všeobecnou brannou povinností můžeme zajistit a posílit myšlenku národní jednoty, kterou každodenně vidíme ohrožovanou regionálními společenstvími národů, frakcemi a maloměstáctvím. Všeobecný branný systém je aktem důvěry v demokracii, ve svobodu a v právo všech občanů bránit se osobně.

Je pravdou, že současný systém nadále nezaručuje sociální rovnost. Z toho důvodu je nutné, aby byl změněn. Dnešní systém všeobecné branné povinnosti vyžaduje radikální přehodnocení. Výstavba menších ozbrojených sil a jejich udržování při stále klesajícím lidském fondu získávaném všeobecnou brannou povinností může a musí znovu nastolit spravedlnost. A to ne pouze v otázce povinné služby, ale jako nezadatelné právo každého občana na to, aby byl cvičen a připravován v umění čelit nebezpečím. K dosažení tohoto cíle bude nezbytné přehodnotit a reorganizovat mobilizační systém, který předpokládá existenci vycvičených záloh.

Je-li služba v ozbrojených silách na jedné straně rozměrem, který navrácí rovnost a je aktem důvěry, dobrovolnický systém na druhé straně je aktem účelnosti.

Avšak mezi plnou důvěrou, všeobjímající a prostoupenou národním obsahem, kterou je všeobecný branný systém inspirován, a chladnou racionální kalkulací, jež vede k profesionální a dobrovolnické armádě, **existuje rovnovážný bod**, kterého můžeme dosáhnout pouze filozoficky, ale může se stát velmi skutečným, budou-li zhodnoceny úplně všechny známé aspekty.

Je všeobecně známo, že pro analytické demonstrování je třeba mít určitý souřadnicový referenční systém. Ve skutečnosti je **koncepce dobrovolnické služby vyjádřena dvěma velice přesnými veličinami:**

- mezinárodní situací,
- lidskými zdroji.

Prvá veličina vyjadřuje novou globální orientaci a nové organizační požadavky; **druhá**

zneklidňující, se týká mužů, kteří by mohli zaujmout místo v organizaci, existující sama pro sebe.

Dále se generál Canino ve svém článku zabýval mezinárodní situací, ekonomickou složkou, strategií, intervencí skupiny států mimo operační oblasti. V části článku, který nazval **Zaostřeno na požadavky**, popisuje, že předcházející čistě vojensko-politické analýzy nepředkládají žádný technický motiv pro výstavbu ozbrojených sil, přizpůsobených pro boj se specifickým protivníkem. Nicméně, požadavek na stabilitu, který je v podstatě obranou v podmínkách extrémně křehké rovnováhy, nadále zůstává. Tato rovnováha může jednou provždy nastolit směr ve světové ekonomice, politice a sociálním rozvoji.

V Evropě je tato rovnováha velmi křehká a stále probíhá na ose Východ - Západ a je výrazně posunuta do střední Evropy, nedá se o ní však hovořit v okrajových oblastech sever - jih.

Potenciální riziko je zvláště vysoké na Balkáně a v některých zemích bývalého Sovětského svazu. V těchto oblastech byly použity všechny tradiční prostředky k dosažení stability, včetně vojenské síly. Existence těchto krizových oblastí a jejich přeskupování stále představuje největší hrozbu pro bezpečnost a samotné fyzické přežití. Z těchto důvodů musí Evropa usilovat o skutečnou integraci a vojenská integrace může být základním vztažným bodem.

Rovnováha je také vysoce nestabilní v severní Africe a na Středním východě, a to je právě tam, kde my vidíme průsečík os východ - západ a sever - jih. Avšak tyto odstředivé síly jsou omezené nebo mohou být snadno omezeny. Díky pomoci mezinárodního fóra je v sázce pouze strategicko-politická rovnováha mezi zeměmi, které jsou přímo zapleteny do konfliktů, netýká se to samotné podstaty existence světa.

Je nezbytné vzít v úvahu, že za každých okolností a všude, zejména v případě otázek národního teritoria, liberalismus nelze interpretovat jako slabost. Se zahrnutím mezinárodních požadavků je prvořadou otázkou vojenské přítomnosti, která nesmí být omezována na symbolickou. Věrohodnost naší politické pozice na mezinárodním poli je hodnocena podle typu intervence, který můžeme zaručit. Pouhé vyvěšení praporů není nadále dostačující. Musíme ukázat o něco víc, to, co je reprezentováno skutečnou silou, připravenou na zakázku splnit určené poslání státu mezinárodním společenstvím. Tento druh intervence by mohl být legálně ospravedlnitelný, rozhodnutý uznávaným mezinárodním společenstvím, poskytnutý podle mezinárodních úmluv a vyžádaný zainteresovanými stranami. Bez grandiózních přání a imperiálních snů.

Podstata ohrožení

● Podle tradičních aspektů bude pokračovat narůstání zvláštního typu ohrožení sever - jih, a to zejména, bude-li ohrožení přesunuto z Varšavské smlouvy na Sovětský svaz (nesmíme zapomenout, že když to autor psal, existoval ještě SSSR a VS - pozn. red.), **charakterizovaný menším počtem sil a delším obdobím výstrahy**. Nezapomeňme však na to, že i v případě plně úspěšných odzbrojovacích dohod SSSR zůstane celá paleta konvenčních výhod a lepší geostrategické podmínky ve srovnání se Spojenými státy (koncentrace sil východně od Uralu, které jsou připraveny k rychlejšímu rozvinutí, než americké síly, rozvíjené přes Atlantický oceán). Nemožnost překvapivého útoku připouští provést v ozbrojených silách snížení pohotovostních sil a ve zvýšené míře se zaměřit na mobilizaci.

● Ve svých ideologických, náboženských a ekonomických aspektech (islámský fundamentalismus, terorismus apod.) bude pokračovat nástup z jihovýchodu, možná dokonce ve významné vojenské formě. Z toho vyplývá, že je nezbytné mít síly vhodné k obraně národních zájmů, dokonce i mimo dosavadní oblast zájmů, a to v rámci mezinárodních a evropských sil, nebo sil NATO, schopných okamžitého použití podle daných podmínek.

Z toho je třeba vyvodit přesná a pečlivě zvážená operační rozhodnutí pro armádu:

▲ Existuje potřeba organizovaných osob na základě všeobecné branné povinnosti, zařaditelných do vycvičených a mobilizovaných jednotek pro obranu teritoria ve všech typech ohrožení. Takové jednotky vyžadují dostatečný operační potenciál, garantující rychlé a silné rozvinování po celém teritoriu státu.

▲ Existuje potřeba jednotek s vysokou profesionalitou, které mohou zajistit počáteční období obrany kritických prostorů a rychlé zasazení kdekoli v rámci státních hranic. Jejich výzbroj a výstroj musí být kompatibilní se standardní výzbrojí italské armády.

▲ Existuje potřeba dalších speciálních jednotek, schopných intervence v mezinárodním měřítku. Výzbroj a výstroj musí být standardizovaný s výzbrojí ostatních zúčastněných sil, které budou vybrány jako partneři. Je rovněž evidentní, že taková výzbroj musí být vhodná pro operace v různých podmínkách, prostředí a v různých předpokládaných situacích jejich operačního rozvinování. Jedna věc je operovat v poušti, jiná je operovat v tropickém pralese. Právě tak rozdílnou věcí je osvobození rukojmí oproti plnění poslání v mírových sborech, nebo v pozorovatelské misi; při likvidaci protistojících sil, k ničení významných vojenských základů, obraně klíčových pozic, ochraně a ošetřování uprchlíků, evakuaci ohrožených oblastí atd.

Nesmíme opomenout, že tyto vysoce profesionální jednotky je nutné postavit do řady a na úroveň s mezinárodní standardizovanou výzbrojí, což obvykle představuje těžké průvodní potíže s organizačním zabezpečením, materiální podporou a financováním.

Profesionální složka

Když jsem citoval požadavky na složky ozbrojených sil s vysoce profesionálním profilem, nemínil jsem se tím vyhnout termínu "dobrovolník" užívajícímu dobrý zvuk eufemismu. Měl jsem na mysli jinou otázku, a to rozdíl mezi profesionály a dobrovolníky, o nichž obvykle mluvíme.

Je podstatný rozdíl mezi dobrovolníkem na dlouhodobý úvazek, dobrovolnou vojenskou službu a profesionálními silami. První je pokračováním povinné základní služby a je využitelný pro určité vojenské specializace, které vyžadují delší odborný výcvik. Dobrovolná vojenská služba je vykonávána s odděleným získáváním pro službu v armádě; mezi požadované speciální charakteristiky zařazuje kromě fyzické a psychické odolnosti i schopnost náročného výkonu služby. Ta může být vykonávána pouze v relativně mladém věku. Konečně, profesionální systém služby vyžaduje dokonalé přizpůsobení na velmi zvláštní životní dráhu a způsob života od muže, který si takovou životní dráhu vybere, dále velmi přesná pravidla a závazky ke službě pro ty, kteří se o ni ucházejí.

Tyto tři typy rekrutace nejsou nevyhnutelně mezi sebou v rozporu. Ve skutečnosti, jestliže neexistují problémy spojené s překrýváním kompetencí organizací, existuje možnost mít rozdílné typy služeb bok po boku s povinnou základní službou a stejně tak s dlouhodobým závazkem, který vyhovuje specifickým úkolům.

Profesionální složka armády, jak bylo uvedeno, musí být trvale připravena intervenovat v Itálii a v zahraničí, nezbytně bezprostředně za státní hranicí, ale dokonce v oblastech vzdálených na druhém konci Země při pozemních, vzdušných a pozemních i námořních operacích.

Pro takové složky ozbrojených sil nelze počítat a uvažovat v termínech starých "dobrovolníků operátorů" nebo přímých dobrovolníků na dlouhodobý úvazek.

Hovoříme o skutečných profesionálních složkách pro vedení zahraniční intervence. Bez jakéhokoli zbožného přání mluvíme o profesionálních složkách, kterých základním prvkem je všestranně připravený dobrovolník. Jak obvykle činíme při definování takticko-technických požadavků na výzbroj, tak také dobrovolník musí být posuzován jako takticko-technický systém. Samozřejmě, že je to "systém", jehož pouhá jediná technická část je důležitá, ale ne

natolik, jako její humanitární protějšek. Tento "systém" musí zůstat člověkem, nesmí být robotem typu "Rambo". Je a zůstane vojenským profesionálem, kterého takticko-technická odbornost se musí prolínat s vyzrálostí a zásadovostí.

Dobrovolník se pak stává profesionálem na bezpečnost, který je prvním mezi všemi bojovníky, Ne fotoreportér, řidič nebo kuchař, ale člověk, jenž může bránit, se stává tím, koho můžeme nazývat povzneseným, zvláště má-li zbraň. Jako bojovník je předmětem těžkého a rychlého opotřebování i únavy, přitom jeho využití je omezeno časově. V kategorii bojovníků stále je a bude elitou. Nemá specifickou práci. Je víceúčelový horizontálně. Zná svou zbraň, výstroj a zaručuje její optimální využití v nevhodnějším časovém okamžiku; zná také lidský potenciál a výzbroj protivníků. Mimo povinnosti své všeobecné specializace je schopen nahradit kteréhokoli člena bojové skupiny. Např. je-li tankistou, může být řidičem, střelcem, nabíječem a dokonce třeba i mechanikem.

Ke splnění takových úkolů prochází stálým, intenzivním výcvikem. Jeho způsobilost, stejně jako jeho tělesná a duševní schopnost jsou předmětem přísných pravidelných kontrol.

Příprava a výcvik uskutečňovaný v souladu s mezinárodními standardy musí být na nejvyšší úrovni a dokonce vedou k akademické úrovni. To, v čem musí převyšovat budoucí dobrovolník, spočívá v humanitární oblasti. Musí mu být vštípena ideální motivace, širší a vyspělejší než ta, kterou mají ostatní vojáci povolání k splnění občanské povinnosti. Musí vědět, že může zemřít při obraně země jako každý občan, ale vždy jako první před ostatními. Musí vědět, že může zemřít za mír a bezpečnost kdekoli, kde stát rozhodne intervenovat. Tato dvojediná schopnost nesmí být zaměňována se žoldáctvím, ale musí být opřena o výjimečnou motivovanost.

Dobrovolník si musí uvědomovat, že je italským občanem a občanem tohoto světa ve správném smyslu tohoto slova a ne v rétorickém. Musí vědět, jak má působit ve své první roli se zřetelem na zvláštní zásadovost vyžadovanou tou druhou rolí a musí působit v druhé roli s humanitou, typickou pro tu první.

Samozřejmě, že není snadné získávat dobrovolníky pro profesionální dráhu, stejně jako vycvičit a dokonce nejméně snadné je udržet si takový "takticko-technický systém". Nicméně je to objektivní realita, o kterou musíme usilovat, chceme-li vážně přistoupit k problému, který jsem se pokusil nastínit.

Z hlediska je myslím vhodné učinit další krok. Na počátek předpokládám, že zdroje dobrovolnické služby nadále nejsou pouhým přáním, ale možností, kterou je třeba předvídat a s kterou je nutné i zároveň počítat. Je to nevyhnutelnou funkční nutností. Nyní nastal čas k tomu, abychom podpořili tuto koncepci a vzali v úvahu možnosti lidských zdrojů a strukturní charakteristiky současného vojenského aparátu. Tyto výchozí podmínky vedou k závěru, že dobrovolnická služba není pouze nezbytností, ale i požadavkem, který na nás dolehne ve velmi krátkém čase.

Ve srovnání s ostatními zeměmi je italská vojenská personální situace anomálií. Zatím co je možné za optimální považovat kombinaci povinné základní služby v trvání 18 měsíců s dobrovolnickým systémem, který pokrývá 50 % celkových tabulkových míst armády, italská armáda má délku vojenské základní služby pouze 12 měsíční a méně než 20 % tabulkových míst je obsazeno dobrovolníky, včetně důstojníků, praporčíků a poddůstojníků. Dobrovolnická složka by se mohla zvýšit na 35 %, pokud bychom rekrutaci uskutečňovali proti všem schváleným zásadám, ale tento cíl se zdá pouze vysněným přáním, podíváme-li se na výsledky dlouhodobého státního programu.

Další italská specifika vyplývá z:

- * nedbalé péče věnované mobilizaci,

- * hromadných odchodů do zálohy u mladých důstojníků, zejména velitelů malých jednotek a zdravotního personálu,

* malého počtu důstojníků s vzděláním,

* nedostatku praporčků a poddůstojníků, zejména u čet a družstev bojových jednotek (v italské armádě je 30 000 praporčků a poddůstojníků, zatímco ve francouzské armádě jich je 60 000 a v německé armádě 80 000).

Snižujeme počty armády a uvádíme je tím na kvantitativní úroveň, stěží dostatečnou pro plnění úkolů, které dosud nikdo nezměnil.

Pro další dva až tři roky bude povinná základní služba schopná naplnit jednotky, ale počínaje rokem 1994 v důsledku snížené porodnosti (která nastala po roce 1975), nebudeme nadále schopni naplňovat armádu potřebným způsobem. Náš záměr, který se týká velikosti armády, je problémový; máme poznatky o tom, že od roku 2000 bude chybět 30% vojáků, o deset let později to má být již 40 %. Navrhované snížení délky povinné vojenské základní služby by mohlo dále snížit náš potenciál ještě ostřeji. Navíc se musíme o rekrutované dělit s různými státními složkami, doplňovanými podle branného zákona, a soupeřit s akcemi různých činitelů, které jsou pro tuto zájmovou oblast příznačné. Stává se proto nezbytné plánovat již nyní zabezpečení naplnění některých brigád prostřednictvím dobrovolníků. Existuje-li tento nedostatek sil, potřebujeme rozmotat všechny příčiny, které vyplývají z našich zkušeností se zdroji, vhodnými pro dobrovolnickou službu. Tím je míněno, kolik lidských zdrojů je schopno a ochotno akceptovat tuto výzvu.

Lidské zdroje

Jestliže chceme dobrovolnickou armádu, potřebujeme dobrovolníky. To se může zdát být nesmyslnou klasičnou frází, ale je to jedním z těchto samozřejmých faktů, který je často opomíjen těmi, kterými působí rozkoš vynášet úsudky bez toho, aby měli ověřena a prozkoumána všechna fakta. Po neuspokojivých výsledcích programu "dobrovolník-operátor" a současném programu "délsloužících na dlouhodobý úvazek" se stává systémem získávání dobrovolníků základním problémovým okruhem. Ve skutečnosti do té doby, než se stane dobrovolnická služba životní nezbytností a strohým příkazem doby, východisko z tohoto dilematu se stává klíčem k nadcházející reorganizaci armády. Analyzujeme nedostatky úspěšnosti získávání dobrovolníků v současnosti, můžeme přijmout následující všeobecné dílčí závěry:

- historicky podmíněná averze, která může být překonána pouze výrazně zvýšenou přitažlivostí,

- špatný obraz dobrovolnické služby v armádě před veřejností,

- vnitřní překážky, jmenovitě ve velitelství základního výcviku,

- ekonomická nepřitažlivost, která je v kompetenci zákonodárných činitelů,

- omezená možnost případného získání civilního zaměstnání v soukromém sektoru po propuštění ze služby v ozbrojených silách,

- a snad ještě menší možnost být přijat za poddůstojníka nebo praporčíka z povolání.

Z těchto příčin vyvěrají nedostatečné počty dobrovolníků, ale nejvýznamnější příčinou ze všech je ubohá kvalitativní úroveň těch, kdo se stávají dobrovolníky.

Dnes je počet dobrovolníků na dlouhodobý úvazek nižší než 9000 a z nich pouze 2000 má závazek na méně než 3 roky, 78 % dobrovolníků pochází z jižní Itálie a z ostrovů, ale to by nebylo irelevantní, kdyby byli alespoň tou částí srovnatelnou s průměrnou úrovní mládeže. Skutečnost je však taková, že pouze ti z nich, kteří mají nízké vzdělání a pocházejí z nižších sociálních skupin, se zajímají o dobrovolnickou službu. Pouze 23 % propuštění do zálohy je uskutečňováno z důvodů ukončení dobrovolnického závazku. Pro zbývajících 77 % nepravidelně propuštěných jsou důvody následující:

- 10 % pro hrubé kázeňské přestupky,

- 20 % pro neschopnost absolvovat speciální kursy,
- téměř 50 % pro celkovou neschopnost zastávat vyšší funkce.

Toto je porážka velkých rozměrů, která započala špatnou motivací, vyvíjí se v dokonce ještě chybějším sociálním klimatu a skončí na periférii armády.

Ve skutečnosti tomuto fenoménu není sociální klima cizí. Kdo vlastně je ten mladík osmdesátých let, kterého budeme zkoušet rekrutovat? Jsou to děti rodičů narozených v šedesátých letech, kteří byli mládeží sedmdesátých let. Toto tvrzení se zdá neuvěřitelné samozřejmě, ale při zvážení dojdeme k závěru, že posledních několik let byla armádě obětována mládež v první řadě s iluzí rychlého služebního postupu a volného blahobytného života; poté byla radikalizována revolucí masmédií a konečně rozčarována krizí všech hodnot. Mládež osmdesátých let byla vědomě odsunuta na vedlejší kolej a neměla příležitost se projevit. Doma byla vychovávána exaltací marnosti, rezignace, hněvu, třídní závisti a rebelství. Ve společnosti byla ovlivňována úpadkem a vznikem falešných hodnot. Na školách byla vedena pedagogie, která ji ignorovala zcela automaticky a chápala mládež jako administrativní skupinu, která se vzpěčuje institucím z pomstychtivosti, pedagogové vnímali pouze negativní aspekty jejího chování, které se stále prohlubovaly. V politice viděla mládež převážně cenzurované aspekty a v ozbrojených silách spatřovala malou nebo vůbec žádnou hodnotu. Nejvíce ze všeho byla mládež srážena systémem masové komunikačních prostředků, které byly v lepším případě k armádě netečné a v horším případě nepřátelsky naladěné k problémům armády. Proto tito mladí muži pojali vizi služby v armádě jako přehlídku ztraceného času. Dovolte nám nevztít tyto aspekty do statistiky tak, jak jsme je vyslechli. Jestliže říkáme, že hodnoty příznačné pro většinu dnešní mládeže populace jsou pozitivní a tradiční, potřebujeme dané problémy velice pečlivě analyzovat.

Hodnoty vycházející z přátelství, z rodiny, z čestnosti, z práce a solidarity jsou zastávány mládeží mezi 20 až 25 roky v 70 % až 90 % případů.

Avšak, jeví se rodina a přátelství jako hodnota, nebo jako ochrana? Je práce vzorem k následování, nebo zaměstnáním, ze kterého nemůže být nikdo vyhozen? Je solidarita láskou k těm méně šťastným nebo prostředkem úniku před vlastní úzkostí a frustrací? Je nějakým způsobem postižená osoba subjektem, který potřebuje pomoc, nebo terapeutickým nástrojem pro ostatní nepřizpůsobivé jedince?

Mladý dobrovolník z osmdesátých let, kterého jsme rekrutovali, je jistě bystřejší, otevřenější, možná i upřímnější a vzdělanější než předchozí generace, ale je také křehčí, méně sebejistý, povrchnější a méně pevný.

Na druhé straně ve společnosti, kde hodnoty svobody se degradovaly na nejnižší přípustnou míru, se nám může zdát nepřekvapivým, že mladí lidé lnou k hedonistickým názorům na život a na svoji roli ve společnosti. Nedostatků v rekrutaci dobrovolníků následují tuto všeobecnou situaci, ve které ozbrojené síly nejsou schopny sehrát aktivní úlohu v nápravě, nebo alespoň v protestu, protože byly a jsou mezi prvními institucemi, které jsou ignorovány a přezírány.

Tento nedostatek úspěšnosti je poté znovu přenášen do nedostatečné zainteresovanosti a je úměrný novému úpadku hodnot, který jim předcházela. Jsem si jist, že všichni chápeme, že dobrovolnická služba v ozbrojených silách nepotřebuje dílčí privilegované přístupy, neboť je-li obrana sama o sobě posvátnou, je rovněž všeobecně přijímanou a uznávanou. Proto by postačovalo zajistit kandidátům na tuto službu dobré jméno ve společnosti.

V ostatních armádách nejsou dobrovolníci privilegovanou a přeplácenou vrstvou, ale mají odpovídající a jimi samými chráněné a vážené postavení na sociální stupnici. Ale jsou-li peníze a lehká práce všeobecně uznávanými hodnotami, každý postup rekrutace, který neposkytuje příznivé informace o těchto otázkách, je odsouzen k neúspěchu. Takový postup se však stává exemplárním podvodem, nadále snižujícím prestiž těch, kteří ho v praxi provádějí.

Rekrutace dobrovolníků na dlouhodobý úvazek byla bezvýznamně malá, přestože směro-

vala pouze do oblasti dobrovolníků v technických službách, ale i tak její dopady jsou stále negativní.

Co je nyní v devadesátých letech nového, co by nás opravňovalo k domněnce, že zdroje pro dobrovolnickou službu se nestanou dalším novým neúspěchem? Je to především profil dobrovolníka, kterého budeme potřebovat a který je úplně rozdílný od tradičního typu. Pravděpodobně nenabídne nic přitažlivého pro mladé muže, kteří hledají bezpečnou a lehkou práci, ale může být zajímavou příležitostí pro ty, kteří mají pocit životní odpovědnosti a dosud nedostali příležitost. Nemluví tím o zemědělských nádenících z jihu, kteří jsou zvyklí pracovat 14 hodin denně za mizernou mzdu. Nemluví tím ani o rozmazlených spratcích z Lombardie, kteří platí milióny lir za to, aby mohli strávit víkend ve Švýcarsku výcvikem v kursech pro přežití a vyhaštrošených jako "Rambo". Mluví o tisících mladých mužů z celé Itálie, kteří se zajímají o solidní povolání, únavné, ale zajímavé pro solidní existenci a především motivované ideály, které představují pravé hodnoty.

Potenciální dobrovolník pro devadesátá léta je hrdinou našich dnů. Viděl spokojený život, založený na špatných základech, které jej zabezpečovaly, ale viděl také debakl komunistické ideologie, pád berlínské zdi, naději vkládanou ve sjednocení lidí a frustraci z toho, že poznali, že takových cílů nemůže být dosaženo, protože nejsou pokrokové.

Tito mladí muži jsou praktičtí a pragmatičtí, ale mají ideály, které nepřesahují provincionalismus. Vždy žili v Evropě jako ve své rodné zemi a svět považovali za společný dům. V každém případě jsou rozčarování, ale vědí co chtějí. Bude to s nimi o hodně obtížnější. Vyberou si na základě toho, co budou považovat za nejvhodnější v ideovém i praktickém slova smyslu.

Jestliže je armáda schopna vybudovat schopný systém, který bude sladěn s mezinárodním prostředím, pak mnoho psychologických bariér pro dobrovolnickou službu tím bude překonáno.

Branný systém a záruky

Dokonce i v případě vysoce kvalitní "suroviny" a úplného souhlasu s organizačním etickým modelem je požadavek na existenci dobrovolnického sboru svázán s životem a není místem pro riskování. Je také základním omezením spojeným se zájmovou skupinou mladých mužů, ze kterých bude sestaven. Jednoznačně se ukázalo, že ne všechno z celkového počtu získávaných pro službu v armádě může být považováno za způsobilé.

Z okamžitého fondu, který je k dispozici, je 77 % teoreticky rekrutovatelných; vezmeme-li tuto položku za rovnou 100 %, potom pouze 54 % počtů má skutečně k dispozici armáda, a to z důvodů ztrát ve prospěch vzdělávacího systému (bude obtížné počítat se studovanými lidmi pro službu dobrovolníků) a další ztráty vzniknou z neschopnosti splnit požadavky armády na úroveň vzdělání.

Navíc požadavky na kvalitativní požadavky jsou tak vysoké, že bude nutné se zaměřit na rekrutaci pouze nejlepších skupin mladých mužů, což je méně než polovina ze zbývajících skupiny, která bude k dispozici. Je tu také důvodný aspekt, jenž dává důraz na nezbytnost uplatnění měřítek ve prospěch kvality, nebo přinejmenším pro to, aby nebyli zvýhodňováni ti, kteří se rozhodnou pro službu z povolání.

Podmínky pro dobrovolný vstup do armády mohou být různé, a proto bude důležité vznést přesné požadavky na modernizaci zákonodárství, ne zcela konečné, ale také nezaložené na ortodoxních hypotézách. To, co bylo předloženo **Vojenským střediskem pro strategická studia**, je zvláště zajímavé a vyvážené. Nicméně bychom např. mohli uvažovat v krajním případě o změnách v systému různých vstupních podmínek pro všechny vojenské osoby. Při aplikaci kritérií všeobecné branné povinnosti na každou osobu a při skutečném zřízení náhradní vojenské služby jako doplňkového nástroje, garantujícího odpovídající povinnost

zejména pro ty, kdo se chvějí strachem z vojenské služby a pro ty, kteří ji nemohou nastoupit z objektivních důvodů, je možné načrtnout následující hypotézu:

● Armáda povolá k výkonu roční služby všechny povinné osoby (tento požadavek může být rozšířen i na ženy).

● Armáda povolá k výcviku skupiny dobrovolníků (nebo je vybere v prvních čtyřech až osmi výcvikových měsících) a uzavře s nimi smlouvu na 5 až 7 let, popřípadě jim umožní stát se důstojníky z povolání, nebo záložními důstojníky.

Řečeno přímo a srozumitelně, najímat mladé muže do trvalého pracovního poměru by bylo možné až po splnění povinné základní služby (náhradní služby). Vezmeme-li v úvahu podstatný pokles nástupovosti na vojenskou základní službu v příštích letech, nemůžeme vyloučit ani hypotézu, že dobrovolnická služba překročí 5 až 7 let a bude-li to nezbytné, může se stát stálou službou pro všechny dobrovolníky, případně alespoň pro některé z nich.

● Výkonná moc, která stále používá pomocných vojenských sborů, nebo státní organizace, které mohou k nim být připojeny (obecní úřady, policie, strážní služba, záchranná služba), by mohly zaměstnávat výlučně po ukončení závazku propuštěné dobrovolníky, záložní poddůstojníky, praporčíky a důstojníky. Souběžně s tím by mohl být uskutečněn systém náhradní služby. Jeho styčné orgány by mohly být ustanovovány také pouze z řad dobrovolníků, propuštěných z armády. Civilní ochrana a sociální služby, záchranná služba, zdravotnictví, veřejné služby atd. by se doplňovaly rovněž z těchto zdrojů.

Touto cestou se ozbrojené síly mohou reálně stát základním stupněm občanské přípravy a mohou se konstituovat jako společenský filtr. Navíc, s takovýmto systémem by se tyto organizace staly mobilizačními základnami, zároveň by byly perspektivně zabezpečovány v souladu se sociálními a obecními zájmy s tím, že by měly vždy k dispozici vzdělané a připravené kádry ve věku 23 až 25 let, zodpovědné a disciplinované.

Konečně, přes všechny tyto výhody by nadále nebylo nutné platit dobrovolníky cvičené na poddůstojnické funkce a agenty pro nábor do armády ve výše citovaných institucích, což by nahradil odpovídající pobídkový systém.

Všechna tato vynucená opatření budou vyžadovat spoustu organizačních kroků, při kterých může systém dobrovolnické služby klopýtnout a upadnout. Existuje také mnoho "zdymadel", přes které může systém "proplout" jen v tom případě, jsou-li všechna vrata otevíratelná.

Jestliže "neucpeme všechny drenáže", vytvořené zákonnými úpravami zákonodárných sborů, kterými unikají počty i kvalita, jestliže nebudeme regulovat a harmonizovat vstup do odpovídající náhradní služby, jestliže nezainteresujeme veřejnou správu a administrativu na zaměstnávání regulérně propuštěných dobrovolníků, jestliže nezabezpečíme odpovídající sociální jistoty a jestliže nevezmeme v úvahu tucty dalších "jestliže", potom dobrovolnická služba zůstane pouze zbožným přáním. Každá "zavřená vrata zdymadla" budou znamenat další slepou uličku ve finančním pobídkovém systému s obvyklými původními jevy zvyšování nákladů.

Současný základní plat dobrovolníků s profesionálním profilem, který byl naznačen výše, může být motivačně bezvýznamný. Jestliže nic nového, tak je třeba si uvědomit, že hmatatelná kvalita se musí zaplatit. Jako minimum by mohl být vzat základní plat karabiniérů (vojenské policie), nebo celníků s jejich riskantní službou, a to platí především i pro určité typy vojenské služby.

Síly - ceny - integrace

Doposud uskutečněné analýzy v teoretické rovině nám ukázaly, že je nespílitelným požadavkem mít dobrovolnické složky zároveň s vojenskou základní službou.

Účelové úvahy nespecifikované co do velikosti a organizační struktury výstavby byly již předloženy. Ačkoli se mělo postupovat tak, že se měly zkoumat nejdříve některé principiální problémové okruhy, které souvisí s výstavbou takových sil a zejména jejich koncepcí,

znamená to, že je nyní nezbytné formulovat základní východiska se zahrnutím všech možných omezení.

Když se to týká bezprostředně dobrovolnických složek, tak by měla koncepce garantovat rychlou intervenci na státním teritoriu a v cizích zemích za všech operačních podmínek je pak možné teoretizovat o jejich organizaci, přinejmenším většiny jejich hlavních jednotek, jsou-li známy požadavky na jejich operačně technické parametry. Tudíž, **omezující požadavky na početní stav jednotek, které jsou absolutním minimem, jsou tyto:**

- 1 mechanizovaná brigáda,
- 1 tanková brigáda,
- 1 lehká obrněná brigáda (na bojových vozidlech pěchoty),
- 1 horská brigáda,
- 1 vzdušné výsadková divize.

Celkově to představuje minimálně 24 000 vojáků a 6000 důstojníků, praporčků a poddůstojníků. Naznačené také ukazuje na počty branců včetně toho, kolik jich nebude k dispozici pro základní výcvik, pro různé instruktážní a speciální kursy. S pětiletou až sedmiletou dobrovolnickou službou lze tento požadavek přeložit tak, že je třeba rekrutovat do dobrovolnické služby asi 15 % všech mužů, kteří mají splnit povinnou základní službu, a to speciálně těch, kteří mají nejlepší fyzické a psychické charakteristiky (zdravotní kvalifikace 1 a 2). V každém případě je třeba souhrnně zabezpečit přinejmenším 6000 dobrovolníků v armádě a teoreticky daleko vyšší počet v civilním sektoru.

Jestliže zvažujeme složky povinné základní služby a odhlédneme od požadavků na dobrovolnickou službu a náhradní službu (asi 15 % celkových počtů branců), projeví se potřeba většího počtu jednotek, které by byly schopny zabezpečit každoroční výcvik 200 000 mužů přinejmenším po dobu příštích deseti let.

Nástin takové organizace vede obvykle k tradiční diskusi, ve které vyjde najevo, že vzhledem k rozpočtovým škrtům to není možné zabezpečit. Redukovat počet jednotek tudíž znamená využít dvou cest:

- zachovat nevyhovující všeobecný branný systém a nepovolávat k výkonu vojenské základní služby všechny brance, kteří jsou k dispozici,

- zkrátit délku povinné základní služby.

První cestou vytvoříme obrovskou sociální nerovnováhu, druhou cestou ztratíme celkovou efektivnost proporcionálně k tomu, o jakou dobu zkrátíme povinnou základní službu.

To je zcela jasně politický uzel, který musíme rozplést. Ve své podstatě to neznamená formulování nějaké základní teorie, která by odpovídala ekonomickým parametrům a nebrala v úvahu sociální a funkční hlediska, což ovšem bývá obvyklý postup.

Vojenský rozpočet pro rok 1991, který byl schválen, neuvažuje s možností vytvoření profesionální armády jiným způsobem než redukcí jejich počtů. Pevné rozpočtové položky pro nákupy a nestlačitelné náklady na provoz nemohou být překonány. Dokonce i organizační hlediska a jejich hlavní kritéria jsou obsažena ve finančních zdrojích.

Rozpočtové předpoklady pro dobrovolnickou brigádu musí být učiněny na základě finančních rozpočtů používaných pro dosavadní jednotky, a to představuje:

- platy a náležitosti odpovídající ostatním profesionálním armádám,

- odstupné v závislosti na délce dobrovolnické služby a výši platu v době odchodu do zálohy,

- zachovat dosavadní příplatky a sociální jistoty.

Je-li to nezbytné, můžeme vzít pro dobrovolníky za základ plat, založený na motivačním systému, odpovídající přinejmenším platu normálního karabiniéra nebo dobrovolníka z celní služby a obdobná reference může být využita pro důstojníky, praporčíky a poddůstojníky. Kalkulace platu vychází z následujících základních předpokladů:

* dosáhnout dobré pravděpodobnosti úspěšné rekrutace znamená, že je nezbytné použít za základ referenční, již existující mzdové systémy dobrovolnických armád, které se již osvědčily v praxi;

* výše mzdy vyplacená dobrovolníkovi musí být v každém případě vyšší než ta, kterou jsme zvolili za referenční hodnotu, chceme-li doufat, že bude srovnatelným způsobem motivující;

* celkový vyplácený plat dobrovolníka by se mohl stát referenčním údajem pro kalkulace mzdových rozpočtů pro platy vojáků z povolání v dobrovolnických jednotkách, ale i v těch, kde bude přežívat starý povolávací systém; **v praxi není akceptovatelné, že by dobrovolníci měli větší příjem, než kterýkoli jejich nadřízený;**

* pro výpočet platů stálého stavu potřebujeme pevné složky pro každou funkci a pro každou hodnotu, jejichž měřítkem by byl základní plat pro dobrovolníka; další srovnávací údaje by mohly být získány z existujících nebo zkoušených mzdových systémů;

* zatímco celková mzda dobrovolníka by automaticky ukazovala na jeho tabulkové zařazení a typ bojové jednotky, základní plat vojáka z povolání by ukazoval pouze na jeho **statut**; s jeho zařazením k dobrovolnické jednotce, v případě jeho zaručené připravenosti pro výkon funkce, by se automaticky musela odpovídajícím způsobem zvýšit i jeho **apanáž**.

Když chceme spojit profesionální složky s dobrovolnickými složkami je nezbytné je vzít v úvahu nárůst nákladů, ne pouze v platech a apanáži (tím se myslí hodnotní plat), ale i v poskytování dávkách a příplatcích.

Např. je poměrně jednoduché omezit možnosti oženit se pro dobrovolníka, který je v každém případě propuštěn ve věku do 25 let, což pro profesionála znamená počátek rodinných problémů, které ovlivňují finanční plány, plány rodinného zabezpečení (požadavek poskytnutí vojenského bytu) a plány pracovní (s nezanedbatelným omezením volného pohybu a s bojovou pohotovostí). Obvykle vyšší procento profesionalizace armády znamená i nezbytně vyšší finanční zdroje na její zabezpečení.

Kromě toho a nad tyto úvahy, spojené s finančním zabezpečením lidí, jsou nepominutelné i nárusty nákladů na výcvik a zabezpečení, které rovněž musí být brány v úvahu.

Dobrovolník s více specializacemi může dosáhnout plné bojové připravenosti v 3 až 4 diferencovaných kurzech, nebo v jednom kursu, jehož délka a obsah je předešlým ekvivalentní. Tyto dvě východiska nejsou v rozporu, ale každé z nich vyžaduje rozdílnou filozofii výcviku.

Pro rozvoj horizontálního rozměru víceúrovňové odbornosti jsou důležité takzvané rozšířené víceoborové pracovní znalosti, ke kterým potřebujeme přidat zvláště pro profesionály vertikální vícefunkční odbornost.

Se zvyšujícím se věkem, vzdělaností a zkušenostmi musí být profesionál schopen řešit dané množství úkolů, které nemusí být nezbytně spojené s jeho původní funkcí, na kterou se dlouhodobě připravoval a vykonával.

Např. když profesionál zahájí svoji kariéru jako technik, v určitém věku může být povolán k výkonu jedné nebo několika funkcí v týlových (technických) službách, nebo jako výcvikový instruktor atd. To ale vyžaduje další rekvalifikaci, změnu odbornosti a přemístění do jiné posádky.

Je evidentní, že tyto parametry budou stát mnohem více, než ty, které má současná armáda. Ale my ve skutečnosti hovoříme o tom, že jde o úplně novou armádu, která musí být daleko pružnější a připravenější.

Je ještě několik aspektů, které stojí za to, aby byly prodiskutovány. Relativně prvořadým aspektem, vzhledem k ostatním, je koexistence dobrovolnických jednotek s poměrně rozsáhlým počtem jednotek rekrutovaných z vojáků základní služby.

Základním rizikem z toho vyplývajícím je vznik dvou armád, operujících rozdílnými rychlostmi, s rozdílnou motivací efektivitou a organizací.

Problém není v tom, že by tyto dvě armádní složky nemohly být stejné, ale v tom, že

samotné úkoly před ně postavené budou rozdílné a budou vyžadovat rozdílné síly. Toto kritérium musí být zcela jasně vzato v úvahu s ohledem na časový faktor. Zatímco dobrovolnické a profesionální složky jsou předurčeny k zabezpečení stále bojové pohotovosti a k intervenci v krizích nebo v bojovém střetnutí na státním teritoriu, popřípadě v zahraničí, složky s vojáky základní služby jsou předurčeny k použití pouze v rámci úkolů při obraně státního teritoria.

Otázkou nebude větší nebo menší důležitost jedné nebo druhé, ale větší nebo menší potenciál jedné nebo druhé a rozdílný reakční čas. Pro národní zájmy jsou nezbytné oba dva komponenty, které jsou předurčené k tomu, aby se doplňovaly. Nic nemůže být dosaženo neprodlenou intervencí (při každém ohrožení a v každém prostředí), jestliže to nebude opřeno o síly, schopné rozvíjet úspěch v čase a prostoru.

Dokonce i pro naplňování internacionálních požadavků je nezbytné, aby se tyto dva komponenty doplňovaly.

Zahraniční intervence a dokonce i ty, na kterých se podílí více států, potvrzují národní vůli. Právě krize v Perském zálivu ukázala, že není nic efektivnějšího než mobilizace k demonstrování politické vůle. Za každé situace, která kdy vůbec nastala, skutečný začátek mobilizace spojený s povoláním záloh byl vždy nejpoužívanější metodou, jak sdělit spojencům a protivníkům reálnou hodnotu vzájemných závazků a rozporů.

Rozdíly v úkolech tudíž vedou k rozdílu v organizaci, ale funkční operační vazby mezi komponentem dobrovolnickým a složeným z vojáků základní služby nás vedou k poznatku, že je nutné předvídat takový výcvikový a operační mechanismus, který by favorizoval vzájemnou závislost a vazby.

Na prvním místě stojí velení a řízení. Každá dobrovolnická brigáda musí být podřízena jinému teritoriálnímu velitelství. Tyto velké jednotky musejí zřídit uzlová centra pro teritoriální distribuční systém, ke kterým jsou připojeny v jistém smyslu početné ještě větší jednotky, složené z vojáků základní služby a který bude zajišťovat působnost armády po celém státním území.

Spolupráce mezi různými specialisty a funkční integrace dobrovolnických brigád bude zajišťována samostatným spojovacím systémem, nebo nadnárodním velením v závislosti na předpokládaném zasazení. V rámci těchto možností zasazení je nezbytné provádět společný výcvik a bojová cvičení. V případě, že nebudou k dispozici dobrovolnické jednotky, mohou jejich funkci plnit klasické brigády, složené z vojáků základní služby s lepší profesionální úrovní. Uvažujeme-li s celkovou bojovou silou 5 dobrovolnických brigád a 14 klasických brigád (vycházejíce ze současných limitů existence 19 brigád).

Pro výcvikové účely musí mít dobrovolnické brigády nejlepší výcvikový systém. Mimořádným rizikem pro všechny armády, které vytvářejí výlučně dobrovolnické jednotky, je jejich sebevědomost. Každý výcvikový proces bez kritického srovnávání jednotlivců a skupin vytváří druh syndromu, který můžeme nazvat sebeuspokojením a který ve spojení s nevyhnutelným opakováním stejných úkolů vede k:

- samovývoji ve smyslu absolutních neporovnatelných hodnot,
- domněnce nepoužitelnosti v skutečné bojové situaci, jako zkušenosti, které vyplývají z jistých jednoduchých operativních aktivit a ty jsou každopádně velmi důležité,
- upřednostňování individualismu před kolektivem jednotky,
- vytváření kladného vztahu pouze k takovým úkolům, které jsou považovány za přiměřené a povznášející.

Soběstačnost obvykle vede k nudit a nebezpečí nudy je v tom, že přináší zúžené hledání takových aktivit, které zajišťují psychické uvolnění.

Pán světa, muž, který se stal dobrovolníkem nebo profesionálem v kterékoli armádě nedává důraz na aktivitu, kterým je možné říkat výcvikové. Může se dokonce stát pro výcvikové aktivity nepoužitelným. Je duchem nepřítomen při výcviku, a potom tráví hodiny

sebezdokonalování v tělocvičných cvičeních s činkami a pružinami. Sebezdokonalování nadále není funkční, ale stereotypní imaginací, která má někoho reprezentovat. Čím je nižší úroveň vzdělanosti, tím větší pozornost je věnována vnějším efektům. Větší bicepsy nejsou získány během usilovného výcviku pro přežití, při navádění střel, nebo při navádění radiolokátoru. Naproti tomu, jak se určité mnohým z nás stalo při nácviu sebeobranu, hubený starší četař se speciálních jednotek je schopen vytříit nám zrak, a tak zároveň i znejistit naše těžce získané sebevědomí. Na druhé straně je také nerealistické se domnívat, že po dobu 7 (nebo také 16 až 20 let) může být dobrovolník, popřípadě profesionál permanentně na cvičeních. Asi to nebude ta správná metoda, která by mu pomohla.

Základním organizačním požadavkem se stává dosažení sladění dvou realit v koordinování výcviku a jeho formální stránce.

Pravidelné srovnání s klasickými jednotkami nastoluje rovnováhu. Na jedné straně v syndromu sebeuspokojení a na druhé straně podporuje soutěživost. Malé jednotky dobrovolníků se staví názorným příkladem výcviku a měřítkem úrovně výuky a učí se také zdokonalovat samy sebe.

V sociální oblasti mají dobrovolnické jednotky tendenci ke skleróze. Čím delší je období aktivní služby, tím menší je přísun nových nápadů a mladé krve. Permanentní riziko profesionálních vojenských složek je stejné jako průběh biologických a sociálních zákonitostí v jakékoli malé izolované komunitě. Vytváří realitu, která se krůček za krůčkem vyděluje ze společnosti. Velmi dokonalý vnitřní komunikační kód není následován vnějším komunikačním kódem a vznik dvou oddělených realit vede k tomu, že si tato komunita přestává rozumět s okolím v lepším případě, nebo se dostává do konfliktu v horším případě.

Z tohoto pohledu je třeba posuzovat rekrutační systém vojáků základní služby a jeho stálými problémy a sociálními napětími, které přináší s tím, že musí být v trvalé péči stejně jako profesionální systém a musí být stejně zabezpečen a cvičen a ne vydělován z vnitrostátních, mezinárodních sociálních systémů.

V této situaci může být dosaženo integrace a začlenění pouze tehdy, budeme-li docházet ke kontinuální výměně, dále i prolínání výcviku a reálných životních zkušeností.

Přesto všechno výcvik kádrů zůstává hlavním úkolem. To přináší další naléhavou otázku, jaký "typ osob" bude vybírán do velitelství těchto jednotek obou komponentů. Bezpochyby pro oba komponenty budou všichni důstojníci, praporčíci a poddůstojníci pocházet z osvědčených zdrojů, první z důstojnické akademie a druhí praporčícké školy, kromě těch, kteří mohou být pro svoji civilní odbornost získáni náboem. Kritéria pro jejich využití v různých typech jednotek budou rozdílné. Můžeme předpokládat, že dobrovolnické jednotky budou přijímat mladé muže s krátkodobou zkušeností z vojenské základní služby, kteří splní definované psychologické a profesionální atributy, mají tvrdou ideovou motivaci (plně odhodlaní pro totálně neomezené použití).

Přirozeně, že bude nutné přijmout zvláštní pravidla pro "rotaci kádrů" - jak důstojníků, tak poddůstojníků a praporčíků v dobrovolnických jednotkách.

Pro zabezpečení odpovídajícího ekonomického využití je také důležité si uvědomit, že období pobytu tohoto personálu v jednotkách s nejvyšším stupněm vycvičenosti a s vysokou bojovou pohotovostí musí být kompenzováno - protože je tu stejná úroveň platů v dobrovolnických a klasických jednotkách - určitým uvolněním zátěže. Je také nutné doufat v to, že intenzivnější profesionální zasazení - charakterizované riziky a těžkostmi a větší zodpovědností - bude odměněno zřetelně větším ohodnocením při služebním postupu.

Některé závěrečné úvahy

Dost bylo řečeno o požadavcích a zdrojích, to nás opravňuje přijmout i tyto závěry: dobrovolnická složka italské armády organizovaná do agilních jednotek s vysokou technologií výzbroje a profesionalitou není přáním, ale nezbytností. Definování pramenů těchto složek je nezodpovězenou otázkou, podmiňující každou studii a předpokládající,

že bude obsažena v každém obranném modelu nebo modelu struktury sil, které budou přijaty. Hlavní problémy, se kterými bude nutné se vypořádávat, se vztahují k rekrutaci dobrovolníků a legalizaci jejich nasazení mimo území státu podle zákonných opatření státu. To je překážka, kterou je nutné překonat, protože nemůžeme reorganizovat armádu bez vytvoření dobrovolnické složky.

Posledním fundamentálním aspektem je zvážení časových horizontů, cest a prostředků efektivního absolvování procesu transformace ze současného stavu na budoucí strukturu sil. Zkušenosti z ostatních zemí nás učí, že transformace je proces, který vždy přináší překvapení.

V případě Velké Británie, zákon autorizující transformaci z všeobecného branného systému na dobrovolnický systém byl uváděn v život 6 let místo plánovaných tří roků. Ve Spojených státech amerických se náklady zvýšily na trojnásobek plánovaného rozpočtu a v případě Belgie bylo nezbytné zrušit prováděcí zákon tři roky po jeho schválení pro nemožnost rekrutovat nezbytné dobrovolníky. Z původních 40 % dobrovolníků z celkového počtu armády vzrostl jejich počet na 65 %, ale pak nebylo možné získat další, přičemž se mezitím zkrátila délka základní služby z 15 měsíců na 8 až 10 měsíců. Bylo proto nezbytné vrátit se zpět k 10 až 12měsíční službě, což byl krok značně nepopulární.

V případě USA a Velké Británie byl předpokládán počet dobrovolníků k dispozici dokonce dříve, než došlo k úplnému zrušení vojenské základní služby. Jejich zrušení dokonce umožnilo snížení požadovaného počtu dobrovolníků.

To jsou důvody, proč je nezbytné mít na zřeteli a předvídat možnou úpravu délky vojenské základní služby a uvádět je do praxe až po operačním rozvinutí dobrovolnických jednotek. V Itálii nikdy nebyla a asi nikdy nebude taková politická stabilita, která by poskytovala možnosti se vrátit k náročnějšímu systému poté, co byl zaveden méně náročný.

V každém případě zkrácení délky vojenské základní služby bez zvážení přínosu kampaně na nábor dobrovolníků je snahou příliš nebezpečnou na to, aby k této otázce bylo přistupováno lehkovážně.

Někteří veřejní činitelé a politici překračují všechny proporce a usilují o zahájení snižování armády jak co do počtu jednotek, tak počtu vojáků, výzbroje a zásob, operačního potenciálu i motivace.

Do té doby, než se výsledky náborové kampaně stabilizují a budou přinášet trvale pozitivní výsledky, a do té doby, dokud přijímání propuštěných dobrovolníků v státním aparátu nebude akceptováno prakticky, jakákoli reorganizace vyznačující se snížením sil bude riskantní. Po praktickém ověření věrohodné funkčnosti individuálních smluv, které přivedou mladé muže k užití nabídky k dobrovolnické službě v armádě, po přijetí zákonů a prováděcích předpisů vytvářejících záruky příznivé pracovní příležitosti a nabídky perspektiv, musí být tento systém určitou dobu funkčně testován.

Bude nutné ověřit, jak budou zákony a prováděcí předpisy interpretovány a aplikovány, zároveň jaký bude jejich efekt v oblastech sociální a ekonomické povahy ve státě.

Posledním požadavkem na verifikaci výsledků rekrutační kampaně je potřeba obnovit a ověřit mobilizační systém, na jehož efektivitu fungování závisí ve velké míře vše ostatní:

□ efektivita všeobecného branného systému, jako producenta vycvičených záloh, jmenovitě důstojníků, poddůstojníků a mužstva podle potřeb záloh;

□ svébytnost dobrovolnického rekrutačního systému jako systému nezávislého, schopného nabírat vlastní zálohy pro posílení v době národního a mezinárodního ohrožení.

Toto jsou základní podmínky věrohodnosti.

Přijetí drastické snížení ozbrojených sil bez ověření výše uvedených faktorů znamená riskovat, že se ocitneme bez jakéhokoli obranného aparátu, akceschopného a konsistentního; existují však oprávněné požadavky jak ze strany státu, tak ze strany předních světových mocností. Dolní omezující podmínkou je, že dosud neexistují

alternativy klasické a dobrovolnické služby. Ti, kteří považují toto řešení za životaschopné, ti kdo věří, že lze ihned kompenzovat všeobecný branný systém přechodem na dobrovolnickou službu, vyjadřují pouze přání, ale nepodepírají je reálnou možností.

Toto řešení vyžaduje realizaci podle seriózních plánů a progresivních zákonných opatření a dalších specifických opatření, která vyžadují roky, než se propojením dosáhne požadovaných výsledků. Jestliže spustíme systém podle přesně vymezené koncepce a budeme pečovat o jeho racionalitu časovou, budeme poté schopni progresivně ovlivňovat proporce vojenské základní služby a dobrovolnické složky, vycházející z požadavků na bezpečnost státu a ze zdrojů, které má k dispozici. Toto je několik aspektů z celkového komplexního pohledu, které mám na zřeteli a jež mají na zřeteli ty instituce, které budou vytvářet legislativní a politický rámec, v němž bude armáda působit.

Doufáme, že váha těchto argumentů bude přijata nově a pozitivně, dokonce i hromadnými sdělovacími prostředky a komentáři.

Citlivost těchto hromadných sdělovacích prostředků, demonstrována některými informacemi o problematice nové armády je chvályhodná, ale informační kampaň riskuje, že bude vést k lhostejnosti nebude-li vedena s potřebnou hloubkou a kontinuitou. Kromě toho je zajímavé, že veřejné mínění pozitivně přijímá jen ty nejobektivnější a nejúplnější informace. Opatření k reorganizaci armády, která se uskutečňují za aktivní účasti obyvatelstva, za jeho materiální a personální podpory, individuální nebo kolektivní, nemohou vzít na zřetel, že občané musí sami znát důvody pro tato opatření stejně tak, jako jejich důsledky.

Uskutečněné analýzy a možné podmínky, které jsem prezentoval, nejsou vyčerpávající, ani za takové nemohou být pokládány. Skutečně jsem se snažil dát odpověď na otázky, které jsou stále nastolovány a na ty, jež se budou nepochybně vynořovat v procesu reorganizace tak, jak se budeme blížit k jeho završení. Pouze důkladné pochopení spolupráce důstojníků a ostatních příslušníků armády s experty, kteří jsou úzce svázáni s problémy, může vést ke kladnému řešení.

-MW-

ZDROJE MOCI A BEZPEČNOST

Svět, který dnes nabývá nových kontur, lze nejlépe označit za multipolární. Někteří teoretikové tvrdí, že pružné přesuny aliancí spojené s klasickou multipolární rovnováhou moci, budou novým zdrojem stability v celosvětové politice. Rozvoj skutečné multipolarity pěti mocenských center - Spojených států, bývalého Sovětského svazu, Číny, Japonska a spojené Evropy - však nevypadá v příštích desetiletích nijak pravděpodobně. Správné posouzení by mělo jít za tradiční geopolitiku. Jestliže se přesprášíme na přesuny moci mezi vůdčími státy, mohou historické analogie působit, že nám uniknou jiné změny odehrávající se ve světové politice. Konec století se bude velmi lišit od jeho počátku. Skutečným problémem bude spíše rozložení moci než hegemonistický posun. Jak bychom měli měřit moc v měnícím se světě? V průběhu staletí se státníci a mnozí jiní dopouštěli chyb v hodnocení moci. V osmnáctém století těm, kteří se zaměřili na obyvatelstvo a zemědělství Francie, unikl rozvoj Velké Británie, jenž byl důsledkem politické stability a podmínek příznivých pro průmyslovou revoluci. Na přelomu století bylo nerostné bohatství jako ukazatel vojenské a hospodářské moci. Koncem tohoto století jsou suroviny a těžký průmysl vlastně méně klíčovými ukazateli moci než informace a profesionální i technické služby. Je-li to pravda, pak správnými ukazateli moci jsou ty, které se vztahují k výrobě a službám v informačních průmyslových odvětvích. Uvažovat dnes pouze o tradičních zdrojích moci však znamená mít špatný přístup k této otázce. Důkaz moci je ve změnách chování, nikoli ve zdrojích.

Zdroje moci jsou nedokonalou předpovědí vlivu. Zdá se, že s růstem složitosti světové politiky se snižuje moc všech velkých států dosáhnout svých cílů. Abychom pochopili, co se např. děje se Spojenými státy, musíme odlišit moc nad jinými zeměmi od moci nad výsledky. USA mají stále vliv na určité země, ale daleko menší vliv na složitější systém jako celek. Mají méně výhodné postavení k jednostrannému dosažení preferovaných cílů. V této situaci však nejsou samy. Všechny státy musí čelit měnící se povaze světové politiky. Dnes je třikrát tolik států, než bylo v roce 1945. Zvýšila se důležitost stejně pozoruhodných, nestátních subjektů. I když nadnárodním obchodním společnostem chybí vojenská síla, mají obrovské hospodářské zdroje. Individuální roční obrát dvaceti podniků je vyšší, než hrubý národní produkt kteréhokoli z osmdesáti států. Nejde o to, zda jsou důležitější státní nebo nestátní činitelé - obvykle jsou to státy - ale o to, že v moderní době jsou výsledky ovlivňovány složitějšími potencionálními koalicemi činitelů.

Nová definice bezpečnosti

Subjekty světové politiky se mění a s nimi se mění i jejich cíle. Podle tradičního názoru dávají státy přednost vojenské bezpečnosti, dnes však musí brát v úvahu její nové dimenze. Bezpečnost je v podstatě negativním cílem, protože není nic, co by ohrožovalo další existenci státu (tento pohled je chápán spíše ve vztahu k velmocím). Přetrvání státu je v sázce jen zřídka a převažující množství lidí se chce cítit bezpečně i v jiných věcech. Většina strategií politiky národní bezpečnosti v dnešním světě má vlastně zajistit hospodářský blahobyt, autonomii skupiny a politický statut, nejen fyzické přežití uvnitř státních hranic. Některé bezpečnostní strategie, např. zastrasování jadernými zbraněmi, zvyšují ve skutečnosti riziko fyzického přežití za tím účelem, aby bylo dosaženo většího uspokojení hodnot. Z tradičního hlediska je

nákladnější než v předchozích staletích. Většího významu nabyly takové nástroje jako komunikační, organizační a institucionální obratnost. Nástrojem moci se zvláště stala manipulace vzájemnou závislostí. Je zřejmé, že vzájemná závislost neznamená soulad a nejde zde vždy o rovnoměrnou vyváženost. Méně závislá nebo méně zranitelná strana ve vzájemné závislosti vztahu může čerpat moc z hrozby manipulace vzájemné závislosti. Tato závislost mající často odlišnou rovnováhu v jednotlivých otázkách (např. bezpečnosti, obchodu, financích) a vytváření, či odmítání vazeb mezi problémy, kdy jeden je méně nebo více zranitelný, se stává součástí hry o moc. K tomu, aby odradily od takových vazeb, nebo aby je prosadily, používají státy mezinárodních institucí a vyhledávají fórum, které nejlépe vyhovuje jejich zájmům a jasně vymezuje rozsah problému.

Mění se nejen nástroje moci, ale také strategie, které je spojují s cíli. Z tradičního pohledu byl cíl bezpečnosti a nástroj vojenské síly spojen strategií vyvážení moci. Státy, které si chtěly zachovat nezávislost bez vojenského ohrožení, sledovaly vyvažující strategii, aby omezily relativní moc jiných států. Rovnováha moci není zastaralou strategií, ale oproti dřívější době je omezenější v úspěšné předpovědi strategií států.

Klasické definice světové politiky také často poukazují na "mezinárodní systém". Předpokládají, že stačí hovořit o jednom systému se strukturou, která je výsledkem vyvažujících strategií států. Až do určitého okamžiku můžeme hovořit o bipolaritě a multipolaritě, avšak stále častěji mají různé otázky světové politiky různá rozložení moci. Vojenská moc, zvláště na jaderné úrovni, zůstává převážně bipolární ve svém rozložení. V oblasti obchodu, kde Evropské společenství jedná jako celek, je moc multipolární. Moc států se mění, mění se také význam nestátních subjektů v různých otázkách. Např. není možné pochopit problém politiky mezinárodního dluhu bez přihlédnutí k moci soukromých bank. V hierarchiích, které charakterizují různé otázky, je tudíž větší rozmanitost.

Nové trendy proměny moci

Klíčovým problémem pochopení pojmu moci na konci tohoto století je tedy pochopení měnící se povahy světové politiky. Tento svět není tak docela nový. Silné prvky kontinuity činí ze starosti o tradiční vojenské nástroje a strategie rovnováhy moci nutnou podmínku úspěšné politiky, avšak nové prvky v moderním světě přispívají k rozložení moci mimo všechny velmoci. **Soudobým významným trendem** je růst vzájemné hospodářské závislosti. Mění se technologie spojující dopravu mají revoluční dopad. Klesající náklady na dopravu a spoje znamenaly výrazný pokrok na světových trzích a urychlily rozvoj nadnárodních společností, které přenášejí hospodářskou činnost za hranice. Světový obchod roste rychleji než světový produkt a zvyšuje svůj význam ve všech hlavních oblastech. Změny na finančních trzích jsou ještě dramatictější. Mezinárodní peněžní transakce představují přibližně pětinašobek světového denního průměrného obchodu se zbožím. S penězi, které plynou přes hranice bezpříkladnou rychlostí, se schopnost národních bank snížila na minimum ve smyslu ovlivňování svých měnových zásob, jejich směnitelnost nebo kontroly bankovních systémů.

Také **druhý trend**, tj. proces modernizace, urbanizace, rostoucí komunikace v rozvojových zemích, rozložil moc a odvedl ji od vlády k soukromým subjektům. Jedním z důvodů, proč je koncem dvacátého století těžší použít vojenské síly než v dobách dřívějších, je společenské probuzení, které rozvinulo nacionalismus v jinak chudých nebo slabých státech. V devatenáctém století si velmoci vytvořily koloniální říše a ovládaly je hrstkou vojenských jednotek. Dnes je vojenská intervence díky zvýšené společenské mobilizaci nákladnější.

Třetí trend v rozložení moci představuje růst síly slabých států. Šíření vojenské techniky zvyšuje schopnosti zaostalých států. Zatímco si supervelmoci udržely prvenství ve vojenské technice, mohou dnes v devadesátých letech státy třetího světa rozmístit své jednotky tak,

že každá územní intervence je nákladnější, než byla v padesátých letech. Kromě toho si stále více zemí osvojuje zacházení se složitými zbraněmi. Podle nedávných odhadů by patnáct zemí třetího světa mohlo do roku 2000 začít s výrobou vlastních balistických střel. Slabá jaderná vybavenost neudělá z těchto států uchazeče o celosvětovou moc, ale může zvýšit rizika, kterým se bude muset čelit.

Čtvrtým trendem, který snižuje schopnost velmocí kontrolovat své prostředí vzdor působivým tradičním zdrojům moci, je měnící se povaha otázek světové politiky. Rostoucí počet těchto otázek nestaví prostě jen jeden stát proti druhému. Řešení mnohých problémů nadnárodní vzájemné závislosti bude vyžadovat kolektivní akce a spolupráci mezi státy. Budou to takové otázky, které zahrnují ekologické změny, jako je kyselý déšť a celosvětové oteplování, epidemie (AIDS), nedovolený obchod s narkotiky i kontrola terorismu. Tyto problémy jsou nadnárodní. Dojde-li k většímu neštěstí, může se i domácí problém, jako je např. bezpečnost jaderných reaktorů, stát nejednou nadnárodním problémem. Zatímco vojenská síla může někdy hrát určitou roli, tradiční nástroje moci jen zřídka kdy stačí k vyřešení takových otázek. Nové zdroje moci, např. schopnost účinné komunikace, vývoj a využívání multilaterálních institucí, se mohou projevit jako mnohem důležitější. Navíc bude často vyžadována spolupráce malých slabých států, které nedokáží samy vlastní problémy s drogami, zdravotnictvím nebo ekologií vyřešit. Hospodářská pomoc a vojenská síla mohou hrát roli v boji s terorismem, šířením jaderných zbraní nebo drogami, ale schopnost kterékoli velmoci kontrolovat své životní prostředí a dosáhnout toho, co chce, není často tak velká, jak by naznačovaly tradiční ukazatele.

Kromě toho odstranila roztržistěná struktura světové politiky v různých otázkách nenahraditelnost zdrojů moci, tzn., že se dají méně přenášet z jednoho problému na druhý. V osmnáctém století si mohl vládce s plnou pokladnou koupit péchotu, která umožnila dobytí nových provincií, což zase přineslo nové bohatství do pokladnice. Avšak, jak bylo naznačeno v předcházejícím, je přímé použití vojenské síly k ekonomickému růstu pro moderní velmoci obvykle příliš nákladné i nebezpečné, ale především nemorální. Častěji než dříve si musíme klást otázku: Moc, a za co? Současně však, protože světová politika se změnila jen částečně a tradiční geopolitický postup řešení problémů zůstává důležitý, přetrvává něco z nenahraditelnosti vojenské síly. USA jsou např. stále ještě největším ručitelem vojenské bezpečnosti Evropy i Japonska a tato ochrana vytváří zdroj moci ve složitém jednání se spojenci. Druhým výsledkem měnící se světové politiky je také menší nátlak jednání z pozice moci, alespoň mezi menšími státy. Představte si spektrum nátlaku nástrojů moci od diplomatických nót přes hospodářské hrozby k vojenskému nátlaku. Dříve byl takový nátlak poměrně levný. Vojenská síla byla přijatelná a ekonomie byly méně na sobě závislé. V současných podmínkách je však použití vojenské síly proti malým zemím nákladnější.

Manipulace se vzájemnou závislostí je v současných podmínkách také finančně náročnější. Hospodářská vzájemná závislost obvykle přináší nějaké výhody oběma směry. Hrozby, které by zničily takový vztah, kdyby byly uskutečňovány, by mohly přijít velmi drahé. Japonsko by si např. mohlo přát, aby Spojené státy snížily svůj rozpočtový deficit, ale výhrůžka, že Japonsko přestane kupovat americké obligace, by mohla otřást finančními trhy a mít obrovský dopad na Japonsko stejně jako na USA. Obě země by na to doplatily. Protože výhrůžnější a nátlakové využívání moci se stává nákladnější, začínají se jako užitečnější prosazovat méně výhrůžné typy zdrojů moci.

Důležitou stránkou moci je **schopnost vytvořit situaci, v níž ostatní země vyvíjejí své preference nebo definují své zájmy shodným způsobem**. Tato lákavá a přijatelná moc vzniká nejspíše z kulturně i ideologicky přitažlivých zdrojů, stejně jako z řádu a institucí mezinárodních režimů. V mezinárodním systému mají Spojené státy větší kooptivní moc než jiné země. Instituce ovládající mezinárodní ekonomiku, např. Mezinárodní měnový fond nebo Všeobecná dohoda o clech a obchodu, vyjadřující liberální zásady volného trhu, které se do velké míry shodují s americkou společeností a ideologií. USA se podařilo vytvořit institucionalizovaný politický rámec světového kapitalismu stejně jako rámec, který dovolil vývoj

nadnárodních společností. Tyto společnosti jsou dalším zdrojem kooptivní moci. Ve své knize **Power and Interdependence**, která sloužila jako předloha tohoto redakčně upraveného článku, tvrdí autor **Joseph S. Ney**, že se moc Spojených států ve světovém hospodářství v důsledku nadnárodní výroby zvýšila. Tato moc vyplývá zčásti ze skutečnosti, že čtyřicet procent největších nadnárodních společností má sídla v USA. Poznámka: není zanedbatelné, že "americký" jazyk se stal jazykem celosvětové ekonomie a nadnárodních sociálních a profesionálních skupin. Americké univerzity dominují ve výuce v důležitých profesích nejen proto, že mají bezpočet knihoven a finančních zdrojů, ale také proto, že jejich práce používá angličtiny. Ve srovnání s touto představou ve struktuře vědomostí, je každá ztráta americké způsobilosti v průmyslové výrobě možná banální a méně důležitá.

Etnická otevřenost americké kultury i politická přitažlivost hodnot demokracie a lidských práv jsou zdrojem mezinárodního vlivu, kterých mají i jiné země. Ve srovnání s Japonskem a Evropou je poměrná otevřenost Ameriky vůči přistěhovalcům zdrojem síly. Dalším důsledkem **mění se mezinárodní politiky pro povahu moci je to, že méně materiální zdroje nabývají větší důležitosti**. Moc přechází na ty, kdo jsou "bohatí na informace", místo na ty, kdo jsou "bohatí na kapitál". Právě informace otevírají dveře k vlivu, nejen k vlastnictví a hromadění kapitálu. Informaci začíná být hojnost, ale pružnost reagovat první na základě nové informace zůstává vzácným talentem. Výrobní cykly se zkracují a technologie přechází k naprosto pružným výrobním systémům, v nichž tradice řemeslné éry zaměřené na zakázkové provedení výrobků bude zahrnuta do moderních výrobních podniků. Včasná reakce na informaci není důležitá jen pro vedoucí postavení výrobního podniku, ale také v kritických (ve smyslu citlivosti na změny a jejich důsledků) službách, jako jsou finance, pojištění a doprava. V minulých letech byly trhy určovány vždy možnostmi dopravy a spojů, které spojovaly kupce a prodávající. Když se takové možnosti a omezení měřily na týdny nebo dny, ale nové prostředky komunikací umožňují okamžité sdělení informace o tržních trendech nákupcům a prodávajícím po celém světě.

Nehmatatelná stránka moci vzniká i v kontextu vzájemné závislosti. Např. "moc dlužníka" je už dlouho známá. Dlužíte-li bance deset tisíc dolarů, má nad vámi moc, dlužíte-li však deset miliónů, máte vy moc nad bankou. Je-li vztah prospěšný pro obě strany, omezuje možnost zhroutení slabší strany pod tlakem moci zjevně silnějšího partnera. V tom je "moc slabých". Vzájemné závislosti vytváří situaci moci nedostatečně popsanou jasným rozložením hospodářských zdrojů. Např. rozvojové země, které nemohou zabránit zničení svých lesů, ovlivní celosvětové podnebí. A přece právě slabost těchto států snižuje schopnost Spojených států ovlivnit je, jak by to očekávaly díky svým bohatým zdrojům.

Naposlední stránka moci v současném kontextu není nová, ale dostává odlišný význam. Mezi potenciální mocí měřenou jejími zdroji a její skutečnou nebo realizovanou mocí měřenou změněním chování ostatních a mírou, v jaké ostatní země sdílí jejich preference, je téměř pokaždé propast. Ne všechna potenciální moc se dá účinně mobilizovat a změnit ve skutečnou moc.

Některé země dovedou převádět moc lépe než jiné, a to platí i pro náš stát. I v ČSFR je zapotřebí co nejlépe zhodnotit současné zdroje moci, které zde v určité míře a různých oblastech jsou, protože v nynější ekonomice i politice na základě relevantních informací, kdy je třeba jednat rychle, může být naše neschopnost v přeměně moci velmi drahá. Stále lze mnohé udělat, aby se vyhlídka na dosažení rozumných cílů v podmínkách vzájemné závislosti a rozložení moci zlepšily.

-RH-

JAKÉ MÁ POLSKÁ ARMÁDA OPERAČNĚ STRATEGICKÉ ÚKOLY?

Autor, plukovník profesor dr. hab. Stanisław Koziej se ve svém článku zveřejněném v *Myšli Wojskowe* číslo 6/1991 zamýšlí nad operačně strategickými úkoly Polské armády v současné době v duchu přijaté polské vojenské doktríny a závěrů KEBS o snížení počtu vojsk a bezpečnosti v Evropě. Jeho teoretické úvahy se ubírají logickými vývody vytváření nového pojetí vojenské polské strategie, vedení jednotlivých druhů operací, jim odpovídající struktury vojsk ovlivňovaných historicky možnými směry vojenského ohrožení Polska, a to ze západu i východu.

Plukovník Koziej nelpí na tradičně zavedeném "blokovém" myšlení, ani příslušné vojenské terminologii, ale uvažuje v kategoriích polského vojska budoucnosti - roku "2000".

Článek je redakčně upraven a zpracován.

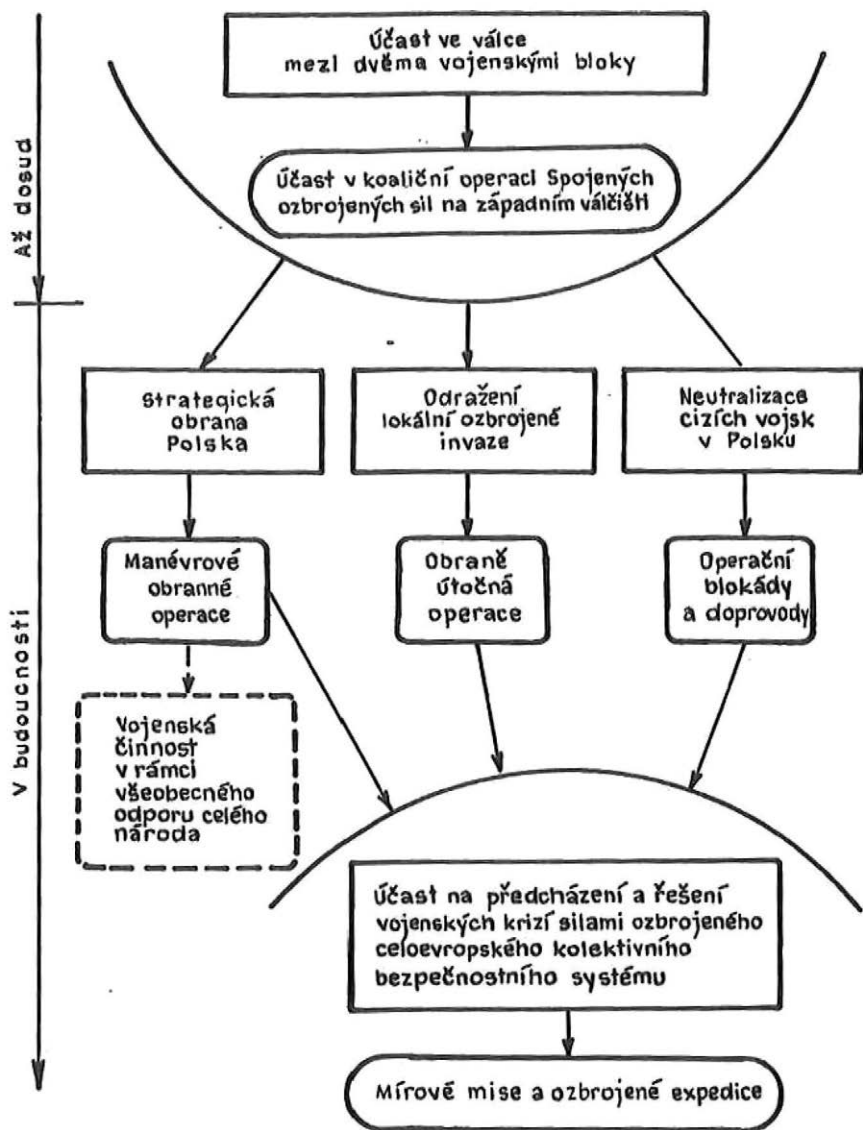
Koncepční práce spojené s přebudováním obranného systému, včetně jeho vojenského podsystemu, lze srovnat s úkolem, který stál před Polskem před sedmdesáti lety při získání nezávislosti.

Rozpad Varšavské smlouvy učinil neaktuálními většinu základních strategických a operačních předpokladů, které byly platné v polských ozbrojených silách. Autor tvrdí, že je nezbytné, aby byly vypracovány pro Polsko téměř od základu strategické a operační koncepce. Je to nutné k tomu, aby bylo možno přijímat rozhodnutí k vnitřnímu členění, technickému a funkčnímu přebudování ozbrojených sil i k potřebám výcviku. **Tento úkol může být splněn pouze společným úsilím vědců i praktiků.** Plukovník Koziej se domnívá, že je nezbytné zdůraznit, že Polsko potřebuje vlastní polské analýzy a vědecká zpracování. Až do současnosti postačovaly funkcionářům s rozhodovací pravomocí koaliční doktrinní ustanovení (ve skutečnosti sovětská). Tyto časy však již pominuly. To však klade na vojenské odborníky vyšší nároky.

Rozsah a charakter těchto požadavků je kupříkladu dán přehledem nejdůležitějších změn, k nimž došlo v teorii a praxi polské strategie; operačního umění v devadesátých letech. Bylo by vhodné je vzít v úvahu, nabádá autor, zvláště vzhledem k novým operačním úkolům Polské armády (PA), předpokládat podmínky jejich uskutečňování vzhledem k budoucímu modelu ozbrojených sil a operačně-strategických koncepcí jejich použití.

Spolu se změnami ohrožení a strategických koncepcí bezpečnosti bude nezbytné změnit **strategické operační úkoly polských ozbrojených sil** (viz obr. 1). Až do současnosti spočívaly především v účasti polských operačních svazů v koaliční operaci spojeneckých vojsk na západním válečném frontě. Obranná samostatnost (dostatečnost) - v budoucnu účast v celoevropském bezpečnostním systému - vede k tomu, že charakter těchto úkolů se musí radikálně přeorientovat.

Nejobecněji je možné přijmout za své myšlenku, že v devadesátých letech bude nezbytné v operačně-strategickém plánování vzít v úvahu čtyři základní typy operací (úkolů), na něž musí být připraveny polské ozbrojené síly. První dva mají vztah ke dvěma druhům válek,

Obr. 1

k jejichž vedení by mohlo být Polsko přinuceno. Jsou to: strategická obrana proti ozbrojené agresi vedené ve velkém měřítku o mnoho silnějším protivníkem (mocností); odražení lokální, omezené ozbrojené invaze vedené na jednom operačním směru v příhraniční oblasti. Další dva druhy operací (operačních úkolů) mají zvláštní charakter. Mají vztah k neutralizování ohrožení vojsky jiného státu, které pobývají na polském území a v součinnosti s vojenskou činností v rámci budoucího celoevropského kolektivního bezpečnostního systému.

V prvním případě - (vzhledem ke strategicky ohromné přesile možného agresora a nedostatku možností zvítězit v otevřeném ozbrojeném zápase) - mohou operačně-strategické úkoly Polské armády spočívat v prvním období ve vedení **manévrové obranné operace** na celém operačním směru. Ta by měla za cíl způsobovat maximální ztráty agresorovi, demonstrovat odhodlání celého národa a poskytovat čas k získání mezinárodní pomoci. Pokud by zadržení protivníka na strategické čáře obrany nebylo možné (probíhající podél osy sever-jih) ve střední oblasti státu, musela by armáda postupně přecházet na vedení nepravidelné bojové činnosti a připravovat se ke své účasti ve všeobecném hnutí odporu.

V případě lokální invaze (vedené s vysloveně omezenými cíli) mohou polské ozbrojené síly vést **obránně-útočnou operaci**, jejímž úkolem je dosáhnout co nejrychlejší lokalizace a zničení nebo zneutralizování invazního uskupení.

"Sovětská" vojska, která jsou rozmístěna v Německu, vytvářejí určité ohrožení bezpečnosti Polska. Proto musí být Polská armáda schopna uzavřít západní hranici a vést činnost, která by byla doprovodem (eskortováním) uskupení cizích vojsk, která se přeskupují polským územím. Může se také projevit jako nezbytné blokovat a mít dohled nad takovými uskupeními, která se vzbouřila (odepřela poslušnost) a rozhodla se svévolně pobývat v určitých prostorech, či městech.

Lze očekávat, že po zapojení Polska do kolektivního celoevropského bezpečnostního systému se uvedené operačně-strategické úkoly budou měnit. Do popředí by se měly dostat společně dohodnuté úkoly v oblasti předcházení válkám a odstraňování možných střetů. Je také možné, že dojde k nastolení takových operačních úkolů, které se budou zabývat činností na okraji obranného systému nebo mimo něj, v těch světových oblastech, které budou důležité pro zájmy evropského společenství. **Proto také bude muset být Polská armáda připravena k vyslání takových uskupení, která se budou účastnit mírových misí a ozbrojených expedic.**

Změna operačně-strategických úkolů a podmínek jejich realizace vyžaduje uskutečnit přebudování struktury ozbrojených sil a omezení jejich početního stavu, ale také vykonat dislokační změny i technickou modernizaci. Již byly určité počáteční koncepce vypracovány k řešení těchto otázek. Autor se však domnívá, že k těmto změnám musí být radikálnější přistoupeno, než panuje všeobecné mínění. Lze předpokládat, že počátkem 21. století budou tvořit ozbrojené síly každého evropského státu 0,3 až 0,5 % obyvatelstva. To znamená, že Polská armáda může počítat s asi 150 000 vojáků, ale za výhodných podmínek dokonce se 100 až 120 000. Armádu budou pravděpodobně tvořit převážně profesionálové a vojáci ve smluvní službě (65 až 75 %). Vzhledem k charakteru operačně-strategických úkolů bude nezbytné, aby byly vytvořeny ozbrojené síly, které by byly složeny z:

- elitních útvarů operačních vojsk, které by byly převážně vytvořeny vojáky z povolání, vybavené nejlepší výzbrojí, vysoce mobilních (mechanizovaných, tankových, výsadkových, úderných, leteckých, protivzdušné obrany, válečného námořnictva);

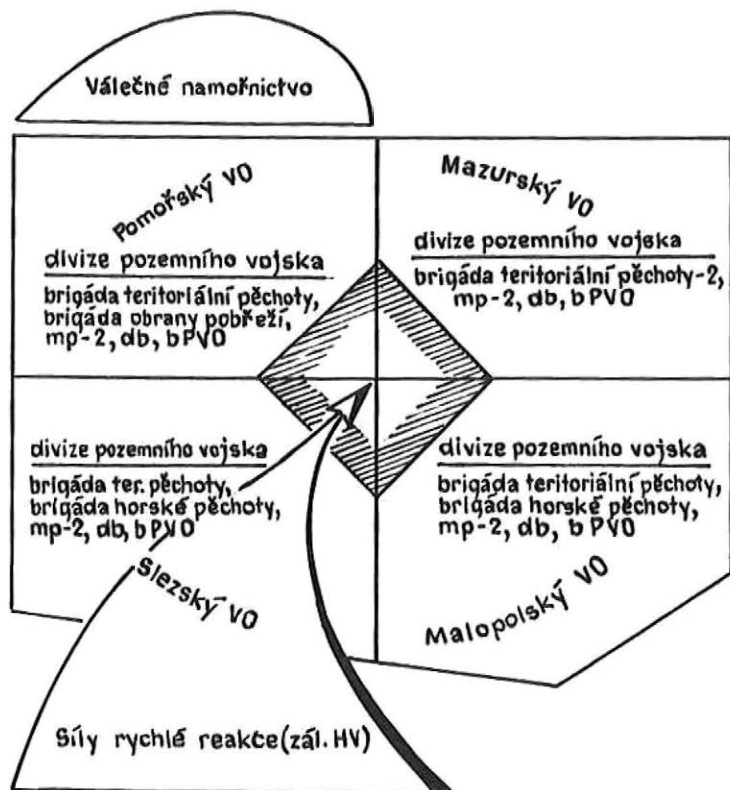
- pěších útvarů, které by plnily roli **vojsk teritoriální obrany** (regionální, místní), vyzbrojených především automatickými zbraněmi, protiletadlovými a protitankovými.

Bude nutné zmmodernizovat technické vybavení, především zavedením vysoce mobilních bojových prostředků s vysoce přesnou schopností vést úder. Bylo by nutné **zvýšit počet vrtulníků u pozemních vojsk**, v budoucnosti **vytvořit vzdušné mechanizovaný svazek** (divizi, brigádu).

U pozemních vojsk se může jevit jako účelnější rozvíjet na taktické úrovni pružnější

brigádní strukturu, na operační - strukturu sborovou. Autor je toho názoru, že bude vhodnější upustit od integrované struktury letectva a vojsk protivzdušné obrany ve prospěch sloučení raketového dělostřeleckého prvku protivzdušné obrany s pozemními vojsky a zorganizovat vzdušné síly (které by zahrnovaly úderné a stíhací letectvo).

Velmi důležité je uskutečnit rovnoměrné rozmístění vojsk na území státu, což umožní rozdělit obranné úsilí na všechny azimuty možného ohrožení (obr. 2). Lze rozlišit čtyři

Případně Velkopolsko-mazověcký VO
ve složení:

- vzdušně mech. divize (výsadková úderná brigáda-2, tp-2)
- letecký sbor (divize úderného letectva, slp-5,)
- raketová dělostřelecká divize,

Obr. 2

základní operační směry (prostory) - po dvou na každém strategickém směru; a to: severo-východní (mazurský), jiho-východní (pomořský), jiho-západní (slezský) a severo-východní (malopolský). Je tedy nevyhnutelné vytvořit již v míru čtyři operační velitelství, která by zodpovídala za tyto směry; přidělit těmto velitelstvím odpovídající síly a prostředky. Bylo by zřejmě vhodné, aby bylo Polsko administrativně rozděleno na minimálně čtyři vojenské okruhy (regiony). Účelné by také zřejmě bylo vytvořit zvláštní pátý vojenský okruh (velkopolsko-mazověcký), v němž by byly rozmístěny síly strategické zálohy hlavního velitelství.

V současnosti vytvářený model Polské armády (230 až 250 tisíc vojáků) předpokládá, že u vojenských okruhů bude značný počet svazků a útvarů, které budou mechanizovány, regionální obrany, dělostřelectva, protiletadlových i dalších druhů vojsk a služeb. Na začátku 21. století (až budou mít polské ozbrojené síly 100 až 150 000 vojáků), budou moci být rozmístěny na každém operačním směru (čili v každém vojenském okruhu) síly pouze jedné divize pozemního vojska, vytvořené útvary (brigádami, prapory) územní (teritoriální) pěchoty (regionální obrany, obrany pobřeží, horské pěchoty) tvořící manévrově údernou sílu mechanizovaných pluků - podporovaných, chráněných a zabezpečených útvary dělostřelectva, protivzdušné obrany i útvarů dalších druhů vojsk a služeb.

Ve strategické záloze by měly být síly rychlé reakce - výběrové, nejmodernější, nejlépe vyzbrojené, vysoce pohyblivé, dokonale vycvičené, tvořené především vojáky z povolání a v další službě. Tyto síly by se měly skládat z:

- vzdušně mechanizované divize s 1 až 2 výsadkově údernými brigádami a 2 až 3 tankovými pluky;
- raketové dělostřelecké divize;
- leteckého sboru, tvořeného divizí úderného letectva a několika samostatnými pluky stíhacího letectva.

Úhrn sil bude samozřejmě doplňovat válečné námořnictvo.

Základní předpoklady nového modelu operací pozemních sil

Úvodem dalších úvah je vhodné vysvětlit navrhované pojetí vytvoření systému základních operačních pojmů a kategorií.

Nejobecnějším pojmem v operačním umění by se měla stát **operační činnost (obr.3)**, chápána jako veškerá činnost a konání vojsk (operačních svazů i takticko operačních, v polských podmínkách - armád, sborů, případně operačních skupin) v operačním měřítku.

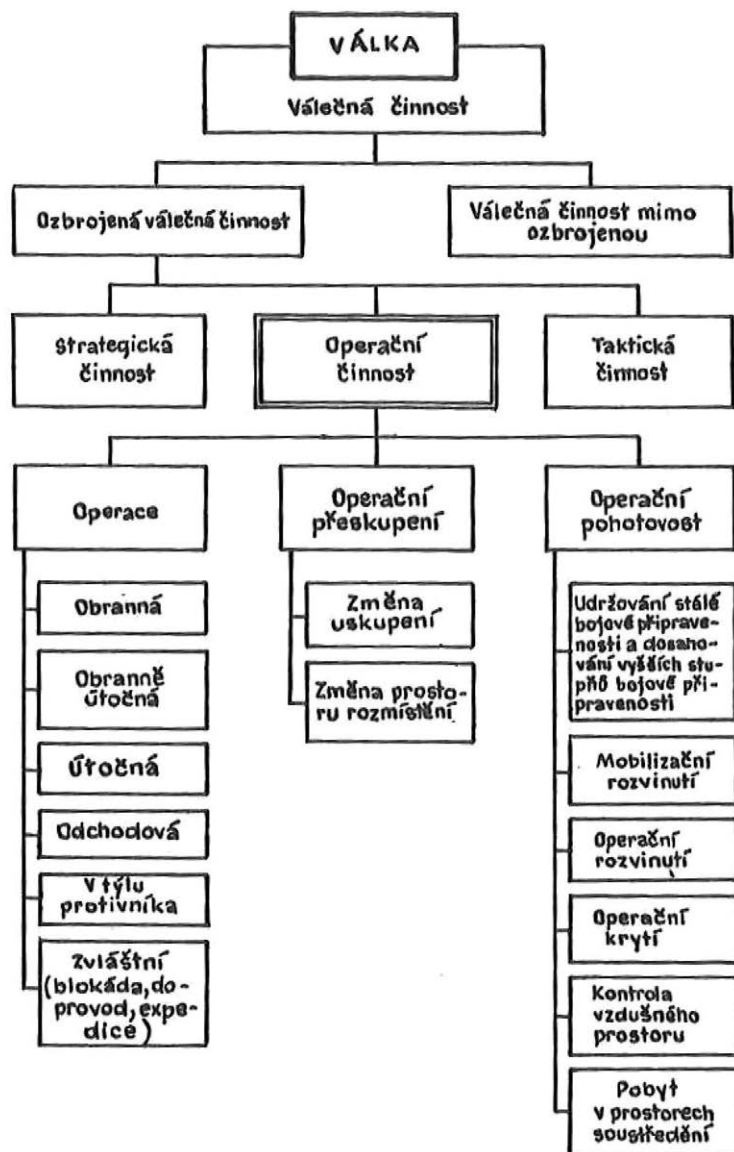
Operační činnost lze rozdělit na tři základní druhy: **operace, operační přeskupování a operační pohotovost.**

Operace jsou ozbrojená střetnutí s protivníkem v operačním měřítku. Hlavní částí operace je **bitva**, která je v čase a prostoru kumulovaným střetem hlavních sil protistojících operačních nebo takticko operačních svazů. Operace se dělí na obranné, obranné útočné, útočné, odchodné, v týlu protivníka (rajdové) a zvláštní (blokád, operační expedice a doprovod).

Operační přeskupování je změna uskupení nebo změna prostoru rozmístění operačního či takticko operačního svazu.

Nová kategorie, která si zasluhuje pozornost, je **operační pohotovost**. Zahnuje celý rozsah činností a konání vojsk, která nejsou operacemi a přeskupováním, ale která hrají velkou roli v působení na protivníka ať již v době narůstání úhrady ozbrojeného střetnutí, tak i v jeho průběhu. Jsou to takové projevy vojenské aktivity, jako je: udržování stálé bojové připravenosti a dosahování jejích vyšších stavů; operační rozvinování; operační krytí na směrech, na nichž protivník neútočí; kontrola vzdušného prostoru; pobyt v prostorech soustředění (poplachových, výchozích, obnovování bojeschopnosti atd.).

Vezmou-li se v úvahu výše uvedené druhy operačně strategických úkolů (a jim odpovídající

Obr. 3

model ozbrojených sil) je možné stanovit požadavky, které mají vztah k jejich uskutečnění, tzn. předložit základní předpoklady stanovení nového modelu operací pozemních vojsk.

Je naprosto na místě nazvat budoucí operace termínem **operace se sníženou ozbrojenou intenzitou**. Autor má na mysli takové operace, které jsou charakteristické tím, že se upouští od vedení velkých bitev ničících nikoli pouze vojska, ale také území, na kterém jsou tyto bitvy vedeny. Dosavadní sovětská vojenská doktrína, z níž vyplývaly polské operační úkoly, nepočítala nijak zvlášť s tímto prvkem, protože uvažovala pouze o operacích vedených mimo území vlastního státu. To si ale Polsko nemůže dovolit. Proto musí nová pojetí operací předpokládat větší počet krátkodobých náhlých úderů, které jsou připraveny manévrem, zakončených vyjitím z boje k uskutečnění dalšího manévru.

Ideálním stavem, k němuž je nutné dospět, je snaha při tvorbě vlastního polského operačního pojetí omezeně vést válečnou činnost na vlastním území pouze ve vojenské sféře. To by umožnilo, alespoň částečně, předejít velkým materiálním ztrátám a ničení obyvatelstva.

Zavedení nového modelu operace by mělo poskytovat následující výhody:

- optimalizovat operační účinky, dosahované zásluhou dlouhodobého, organizovaného, ozbrojeného odporu proti nadpočetným silám protivníka (ve variantě strategické obrany), rychlému zneškodnění a odstranění ozbrojených potyček v příhraniční oblasti nebo ohrožení cizími vojsky, která jsou na polském území;

- snížení destruktivního vlivu bojové činnosti na okolí (obyvatelstvo a prostředí).

Jak je z toho patrné, **budoucí operace polských vojsk** (mimo netypickou činnost - například blokády, doprovody a expedice) **mohou být především manévrovými obrannými a obranně útočnými operacemi**, které zahrnují taktickou a takticko operační činnost, jako je například:

- operační kryt v příhraniční oblasti a taktické zabezpečení;
- místní kruhová obrana obcí i důležitých rajónů, objektů a prostorů;
- vzdušná obrana a bojová činnost letectva;
- zdržující činnost, vyjití z boje, ústup, odchod;
- protiútoky a protiúder vedené zálohami;
- přechody z obrany do útoku a protiútoku;
- střetné boje, operační léčky;
- pozemní a vzdušné pozemní činnost v týlu protivníka;
- výsady a protivýsady;
- nepravidelné činnosti, včetně zvláštních.

Pojetí operace se sníženou ozbrojenou intenzitou předpokládá navrátit soulad mezi prvky pohybu, palby a informace. Až do současnosti výrazně převažoval prvek vedení palby. Nyní nelze v žádném případě hledat řešení v gigantických zničujících palebných soubojích. Základem operace se musí stát manévr, doplněný vysoce přesně vedenou palbou na vojenské objekty protivníka a destruktivním působením (lest, klamání, radioelektronické umlčení atd.) na jeho informační systémy (velení, průzkumu a spojení). Jádrem budoucích operací se budou muset stát ty kategorie činností, které Liddell Hart nazývá přímými činnostmi.

Jaké by měly být konkrétní varianty vedení jednotlivých druhů operací za různých operačně strategických podmínek? Úvahy autora článku začínají manévrovou obrannou operací.

Je vhodné připomenout, že tato vedená činnost by byla základním prvkem první etapy strategické obrany Polska při vzniku války s některou velmocí, které s tímto státem sousedí. Jde tedy o obranu vedenou na jednom strategickém směru - východním nebo západním (je nutné vyloučit možnost vedení pravidelné ozbrojené činnosti na obou strategických směrech současně). **Cílem operace** by bylo způsobit protivníkovi citelné ztráty, získat čas pro diplomatickou činnost a uchovat schopnost zorganizovat ozbrojený odpor při okupaci Polska.

Charakter strategických směrů vede k tomu, že obrana by mohla být uskutečněna na jednom nebo dvou operačních směrech, což by však záviselo na druhu ofenzívy. Pohlédneme

na pojetí strategické obrany vedené na dvou operačních směrech polskými ozbrojenými silami organizovanými v souladu s předpoklady uvedenými již výše.

Pokud by k invazi došlo ze západu, organizovaly by obranu v prvním sledu divize pozemních vojsk Pomořského a Slezského vojenského okruhu. Bylo by účelné vytvořit na obou směrech sbory pozemních vojsk mobilizačním rozvinutím dalších útvarů a přemístit z východních okruhů záložní mechanizované pluky jejich divizí. Pluky by mohly vytvořit mechanizované brigády (každý vojenský okruh by jednu vyčlenil). Strategické uskupení Polské armády by tehdy bylo složeno ze dvou sborů pozemního vojska prvního sledu, dvou teritoriálních divizí druhého sledu (ve východních vojenských okruzích) a strategických záloh hlavního velitelství (vzdušně mechanizovaná divize a letecký sbor). Při invazi velkého rozsahu na východním směru by strategické uskupení Polské armády bylo zrcadlově provedeno: v prvním sledu by bojovaly malopolský a mazurský sbor ve druhém (na strategické čáře obrany) - pomořská a slezská divize.

Jaká by byla **struktura pásem obrany** v tomto případě? Je nepochybné, že její analýzu je nutné zahájit strategickou úrovní.

Prostor Polska je nezbytně nejdříve rozdělit na dvě pásma: pásmo obrany sborů prvního sledu a strategické pásmo. Hranice mezi nimi musí vytýčit **strategická čára obrany**, která probíhá více méně středem Polska na ose sever - jih. Tuto čáru by obsazovaly divize druhého sledu (při invazi ze západu divize pocházející z východních vojenských okruhů, při agresi z východu - divize západních vojenských okruhů). Proto také tato hranice se musí stát hranicí mezi východními okruhy v době míru proto, aby ji vojska okruhů mohla z obranných účelů připravovat.

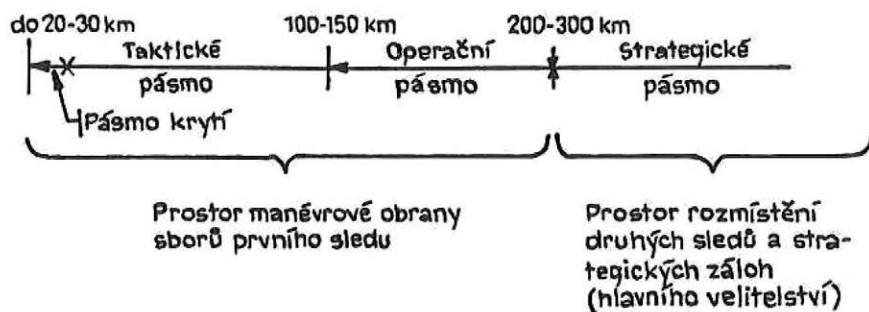
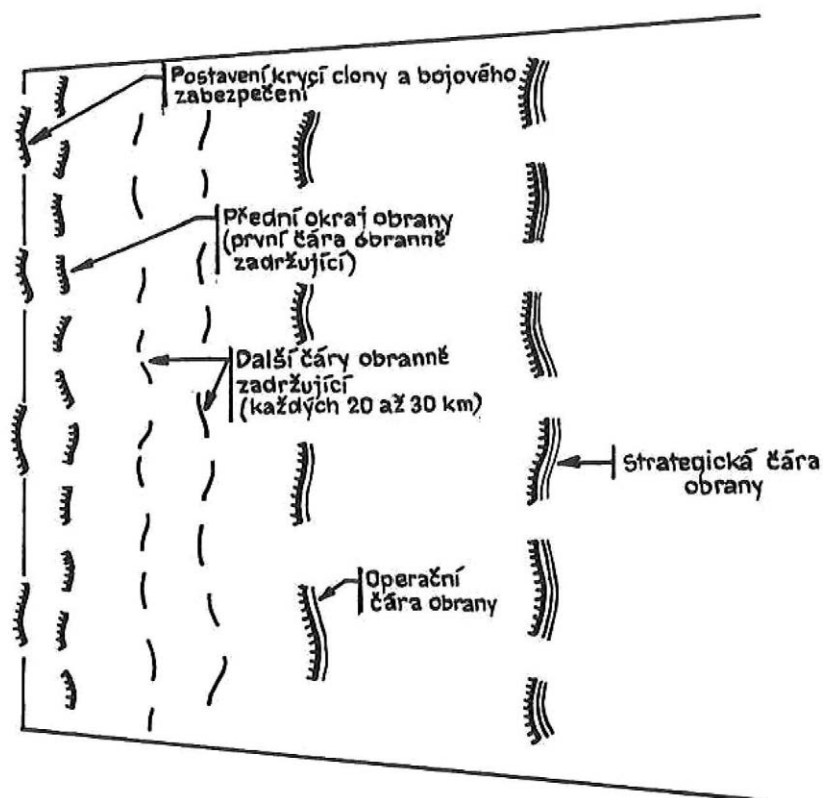
Hloubka prostoru manévrové obrany sborů prvního sledu by byla 200 až 300 km. V tomto prostoru by bylo zapotřebí určit **operační čáru obrany**, dělící prostor sboru na **operační a taktické pásmo**, jejichž hloubka by dosahovala 100 až 150 km. Hlavními prvky **taktického pásma** by bylo několik (3 - 5) **obránné zdržujících hranic - čar**. V závislosti na geografických podmínkách a operační situaci by bylo možné rovněž organizovat **pásmo operačního krytí** (zvláště na východním strategickém směru podél hranic státu), které by zahrnovalo pásmo krytí a přímo před předním krajem obrany (první obranné zdržující čáry) předsunuté postavení nebo bojové zabezpečení. Strukturu strategické obrany znázorňuje **obr. 4**.

Vedení strategické obrany (viz **obr. 5**) může obsahovat strategické rozvinutí ozbrojených sil, krycí činnost, manévrovou obrannou operaci sil prvního strategického sledu (sborů prvního sledu), obrannou bitvu uskutečněnou na strategické čáře obrany, přechod k nepravdělně vedené činnosti a ozbrojenému odporu na okupovaném území.

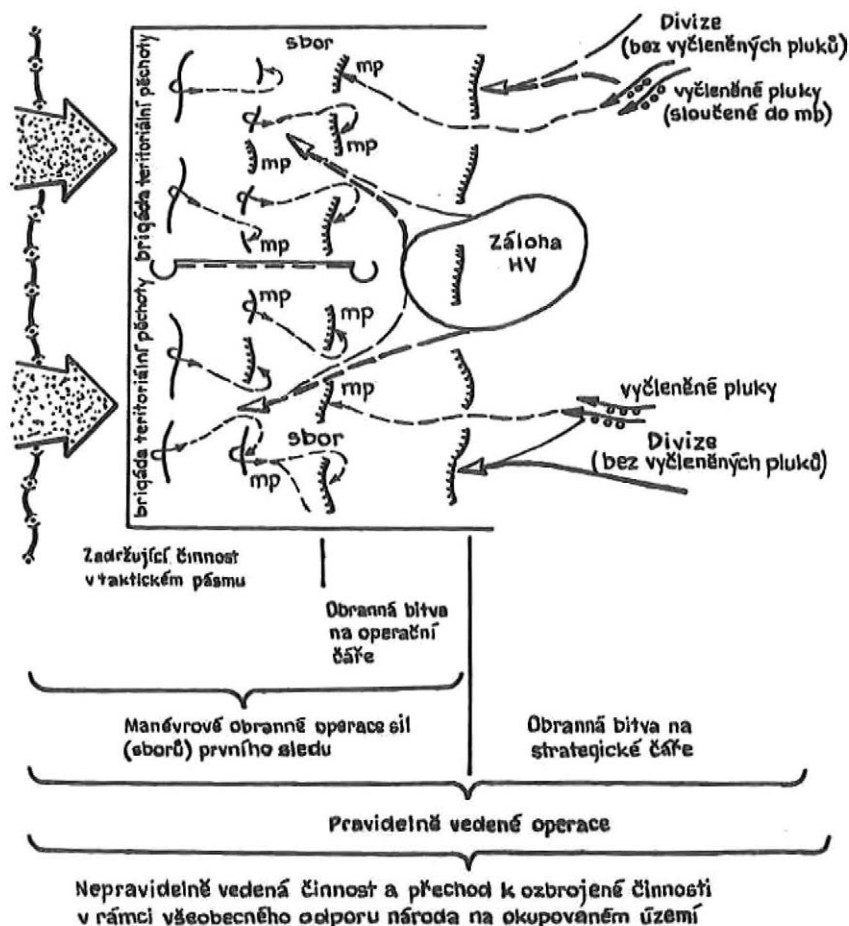
V rámci strategického rozvinutí dochází k dosahování vyšších stupňů bojové připravenosti, uvedení do činnosti mobilizačního systému a operační rozvinutí - čili uskupování vojsk k operaci. Po uskutečnění těchto činností mohou vojska zůstat nějakou dobu ve stavu operační pohotovosti, získávají připravenost k odrazení agrese, zdokonalují systém obrany a zpravodajsky působí na protivníka.

Přímé ozbrojené působení může být zahájeno odražením vzdušného protivníka a vedením krycích činností vyčleněnými jednotkami (prapory, rotami) územní pěchoty. Dalším manévrové obranné operace je zdržující činnost, kterou vede první operační sled, tj. brigády územní pěchoty (horské pěchoty, obrany pobřeží) i záložních mechanizovaných pluků. Při zdržující činnosti mohou mechanizované pluky uskutečňovat protiútoky nebo organizovat obranu další obranné zdržující čáry. Zdržující činnost může být vedena třemi metodami, a to zdržováním vřdy na dalších čarách, proměnlivým zdržováním a kombinovaným zdržováním.

Operační záloha sboru pozemního vojska, složená z mechanizovaných pluků, které jsou přisunuty z hloubky území (případně sloučených do mechanizované brigády), může být použita k organizování obrany na operační čáře k uskutečnění protiúderu v taktickém pásmu. V prvním případě by to znamenalo se rozhodnout svést obrannou bitvu na operační čáře.

Obr. 4

Obr. 5

Protiúder může být veden teprve tehdy, je-li možnost zadržet útok protivníka silami prvního sledu. Je nutné mít na paměti, že rozhodnutí o uskutečnění protiúderu musí být důkladně a všestranně promyšleno. Protiúder je totiž rozhodujícím prvkem operace; pokud se povede, znamená to přejmout iniciativu, pokud ne - je porážkou celé operace.

Divize pozemního vojska druhého sledu (z vojenských okruhů druhého sledu), které jsou bez svých operačních mechanizovaných pluků, mohou být využity výlučně k organizování obrany v hloubce, především na strategické čáře, někdy dokonce operační.

Zvláštní roli, v manévrových obranných operacích budou hrát **silky rychlé reakce**, které jsou ve strategické záloze hlavního velení. Tyto silky mohou (mimo vzdušných a raketových úderů a vzdušného krytí) vést bleskové rozhodné vzdušné pozemní akce, ať již v rámci podpory brigád a pluků prvního sledu, které vedou zdržující činnost, tak i protiúderu usku-tečňované zálohami. **Vzdušně mechanizovaná divize** může působit celkovou silou nebo taktickými uskupeními různé velikosti. Tato činnost může mít charakter výsadkové úderných obchvatů do hloubi uskupení protivníka, vzdušné pozemních střetných bojů, ale také i vzdušně pozemní zdržující činnost.

Konečnou, rozhodující fází pravidelně vedené činnosti v rámci strategické obrany může být obranná bitva svedená na strategické čáře obrany. Měly by se jí účastnit veškeré silky odcházejících vojsk sborů prvního sledu (které přecházejí do další obranné operace), divize druhého sledu a strategické zálohy. V případě, že bude tato bitva vyhrána a invaze protivníka bude zastavena, stane se hlavním úkolem zorganizovat ozbrojený odpor na okupovaném území. Porážka by znamenala ukončení pravidelně vedených operací a přechod k činnosti v rámci všeobecného odporu na celém území státu.

Dalším druhem operace Polské armády se může stát obranně útočná operace (viz obr. 6). Mnohá fakta svědčí pro myšlenku, že tento typ operace lze považovat za základní. Lze připustit, že největší nebezpečí bude pro Polsko představovat nikoli válka vedená ve velkém rozsahu s cílem vymazat tento stát z mapy Evropy, ale lokální ozbrojený konflikt, probíhající na jednom operačním směru. Jaké vlastnosti bude mít obranně útočná operace?

Pohledme na ni ve světle již uváděného modelu Polské armády "2000".

Obranně útočná operace může obsahovat strategická rozvinutí, krycí činnost, obrannou bitvu a protiútok.

Strategické rozvinutí musí spočívat ve vytvoření operačního svazu na ohroženém směru formou armády, které by byla složena z rozmístěné divize v prostoru daného vojenského okruhu a tří mechanizovaných brigád, jež jsou vyčleněny ostatními vojenskými okruhy. Velitelství této armády by bylo vytvořeno na bázi inspektorátu (správy) pro výcvik vojsk Generálního štábu Polské armády.

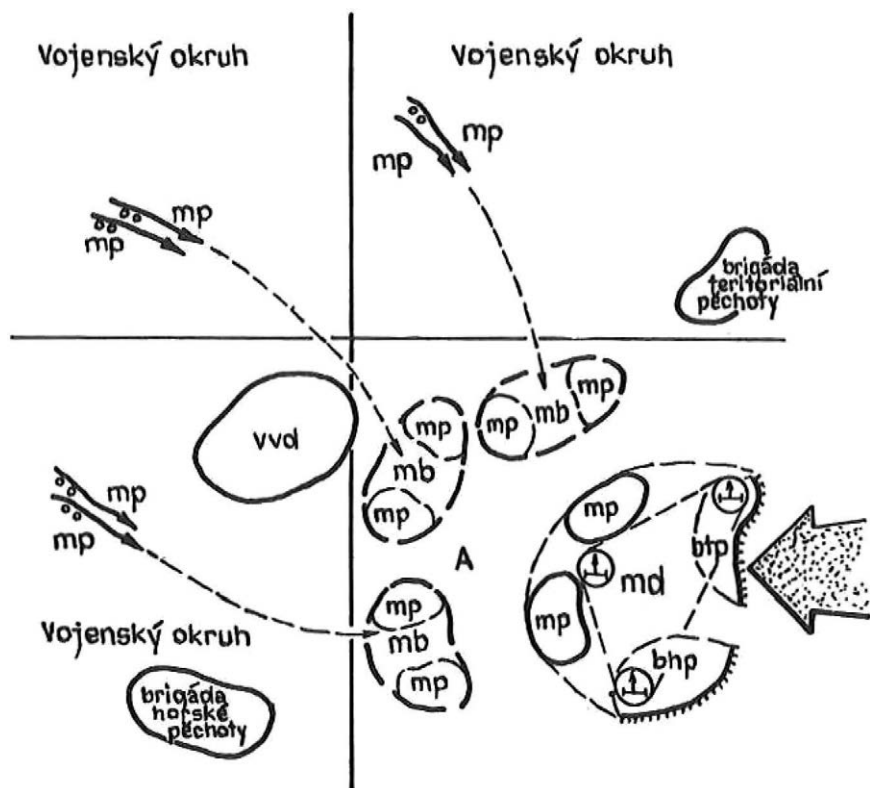
Přímé vedení obranně útočné operace - po době setrvávání v operační pohotovosti a případné krycí činnosti - by bylo zahájeno obrannou bitvou, již by svedla (místní) divize prvního sledu, mající v sobě obsaženu obranně sdružující činnost pěších brigád (teritoriálních, horské) a protiútoky nebo obranu v druhém pásmu mechanizovaných pluků druhého sledu (mechanizované brigády). Obrana místní divize (posílená v případě potřeby jednou ze záložních brigád) musí vést k lokalizaci, rozčlenění a zastavení invazních uskupení v taktickém pásmu, které vytváří podmínky k vykonání protiúderu záložními mecha-nizovanými brigádami.

Protiúder musí přerůst v protiútok celé armády. **Ve všech údobích obranně útočné operace může být činnost armády podporována silami strategické zálohy.** K soustře-dění úsilí musí dojít v době přechodu obranné operace do útočné.

Lze se domnívat, že počátkem 21. století mohou být útočné operace pouze součástí obranně útočné operace. Mohou být vedeny výlučně tehdy, až bude vytvořen záložní taktickooperační svaz nebo operační skupina z přemístěných vojsk do prostoru bojové činnosti z jiných operačních směrů (vojenských okruhů). Tehdy prováděný strategický protiúder by byl pro toto protiúderné uskupení typicky útočnou činností (operací).

Odchodné operace mohou být jednou z forem manévrové obranné operace, pokud je jejím cílem výhradně zdržovat činnost protivníka a vyvedení sil do hloubky vlastního teritoria. **Operace v týlu protivníka (rajdové)** mohou se stát jednou ze základních forem použití vzdušně mechanizované divize, jakožto sil rychlé reakce.

Expediční operace v rámci budoucích celoevropských ozbrojených sil nebo OSN mohou obsahovat široký rozsah rozličných operačních činností, v závislosti na jejich úkolech

Obr. 6

a podmínkách plnění. Naprosto jiný přístup vyžadují například takové zvláštní operace, jako je blokování a doprovod vzbouřených cizích vojsk na území státu.

Autor článku se domnívá, že přestože je jeho příspěvek diskutabilní, měl by být přínosem řešení otázek polského vojenského umění.

-JM-

Plukovník v zál. Ing. Zdeněk Řezáč

K VOJENSKÝM PŘÍPRAVÁM PRVNÍ SVĚTOVÉ VÁLKY

První světová válka byla ve své době svým rozsahem něčím naprosto novým, co dosud vojenská historie nepoznala a co zcela zastínilo vojenské zápolení minulosti. Početně i ekonomicky silné evropské velmoci, jimiž byla Francie, Rusko, Velká Británie, protistojící Německo, Rakousko-Uhersko a Itálie vytvořily dvě mohutné koalice k politickému i vojenskému prosazení svých cílů. Tato uskupení se postupně vytvářela do konce 19. století, kdy začalo být jasno v tom, že se především střetávají zájmy Německa a Francie. Vznikla tak **Dohoda** (Francie, Rusko, později i Velká Británie) a **Trojspolek** (Německo, Rakousko-Uhersko, Itálie), přičemž úsilí těchto koalic směřovalo i přes vlastní a někdy i rozporuplné zájmy k získání dalších spojenců.

Možnost nastávající koaliční války velkých rozměrů a skutečnost, že příslušníky obou vzniklých uskupení jsou největší mocnosti Evropy, předpokládaly odpovídající odraz v tehdejší vojenské teorii i v přijímaných doktrínách. Bylo to aktuální v prvním desetiletí 20. století, kdy nastávající vojenský konflikt nebezpečně nazrál.

Prognostika je ve všech oborech lidské činnosti složitým problémem, vojenskou oblast nevýjimaje tím spíše, sledujeme-li události, vyvíjející se zhruba před sto lety. Poslední války většího rozsahu byly v Evropě vedeny v padesátých až sedmdesátých letech 19. století. Rusko-japonské střetnutí (1904-1905) se nezdálo být vhodným zdrojem zkušeností pro evropské podmínky. V podstatě došlo se zaváděním nové vojenské techniky k určitým změnám v organizaci armád a na základě německého vzoru neobyčejně vzrostl význam generálních štábů. Vojenská teorie však stagnovala v určení charakteru příští možné války a tedy i ve stanovení účinné vojenské doktríny. Nadcházející bojová činnost byla předpokládána a plánována na základě zásad, uplatňovaných s úspěchem v polovině 19. století, a to bez ohledu na to, že od té doby došlo k mnoha novým a kvalitativním změnám. Poměrně časově dlouhé období od posledních větších válek vedlo k tomu, že představy generálních štábů byly pro bezprostřední budoucnost nejen zkrácené, ale i zastaralé.

Čelní představitelé generálních štábů vojensky nejvýznamnějších evropských velmocí sice předpokládali následující válku jako koaliční, ale shodně soudili, že bude pohyblivá, tedy i časově krátká. O osudu celého tažení na válčišti měla rozhodnout jedna počáteční rozhodující generální bitva (Němci ji nazývali "Vernichtungsschlacht"), zakončená obklíčením hlavního uskupení nepřítele. Manévr obchvatem s následujícím obklíčením se stal receptem k dosažení vítězství ve válce a obsahem většiny uskutečňovaných štábních cvičení, a tak zvaných manévrů vojsk.

Nepostřehlo se také, že zavádění nových palebných prostředků, početně i kvalitou narůstajících (dělostřelectvo, kulomety), způsobí zvýšené ekonomické požadavky k zabezpečení bojové činnosti. Války předcházejícího období poloviny 19. století s účastí deseti až stotisícových armád mohly být skutečně v krátkém čase rozhodnuty jednou rozhodující bitvou. Tím se také stávalo, že k jejich všestrannému materiálnímu zabezpečení stačilo,

zjednodušeně řečeno, jen to, co bylo připraveno v předcházejícím mírovém období. Proto také pojmy "hospodářská mobilizace" a "válečné hospodářství" byly do té doby neznámé a k jejich uskutečnění došlo teprve až v první světové válce, která si je svým charakterem i délkou trvání vyžádala. Teprve tehdy politická i vojenská vedení bojujících států poznala, že k válce nestačí jen peníze a vojáci (kdysi to bylo vtipně vyjádřeno v rčení "nebudou-li peníze, nebudou i Švýcaři", jímž se myslel za žold koupený a ochotně tak bojující kontingent najatých švýcarských vojáků, dodnes v tomto smyslu sloužící v papežské gardě), ale i železo, uhlí, nafta, obilí a jiné suroviny, přičemž jedna válečně důležitá továrna má nejméně stejnou hodnotu jako vojenská divize, či armádní sbor.

Lapidárně tuto skutečnost později, po první světové válce, vyjádřil francouzský generál Serigny (koncem války jeden z blízkých spolupracovníků maršála Pétaina): "Zásady vedení války se nezměnily. Výsledků se dosáhne jen bojem a vítězství jen převahou sil na rozhodujícím místě. Tím místem však nemusí být jen Pratecké výšiny (bitva u Slavkova 1805) nebo postavení u Saint Privat (místo bitvy v roce 1870). Tímto místem mohou stejně být továrny, kde se vyrábějí stroje, železnice a eskadry, dopravující to, co moderní armáda potřebuje k boji a životu..."

Jen ojediněle se vyskytovaly nesouhlasné názory na charakter příští války. Byly dokonce vysloveny jedním z nejpovolanějších, jímž byl generál-maršál Helmuth von Moltke, dlouholetý náčelník pruského, později německého generálního štábu, autor vítězství nad Rakouskem (1866) a Francií (1870-1871). Své povážlivé memento, jako jeden z důležitých závěrů svého vojenského poznání, pronesl na sklonku svého života ve známém projevu na půdě německého říšského sněmu (1890): "Jestliže válka, která se nyní již více jak deset let vznáší nad našimi hlavami jako Damoklovův meč, jestliže tato válka vypukne, nebude možné dohlédnout jejího konce a trvání. Jsou to největší mocnosti Evropy, které vyzbrojeny jako nikdy před tím, vstupují do boje... Tato válka může být osmiletá, může to také být i třicetiletá válka..."

K těmto závěrům však nedošel jen stárnoucí maršál von Moltke. V tomto smyslu se dá poukázat, chceme-li být zcela objektivními, i na Bedřicha Engelse, zabývajících se často i vojenskými problémy. V roce 1888 napsal, že "...by to (příští válka) neskončilo tak rychle i přes ty ohromné síly a také Rusko by se nedalo jednou ranou porazit" jako vítěze pak tipuje americkou výrobní schopnost. Obdobně se vyjadřoval v dopise svému příteli Wedelovi (1891), kde usuzuje, že: "...Francouze nebude lehké porazit... a v nejlepším případě dojde k dlouholetému zápasu, v němž se budou úspěchy střídát a bude třeba stále nových sil, dokud jedna strana nebude vyčerpána".

Názory těchto dvou mužů, úspěšného vojenského стратега a filozofa - zřejmě by se našli i jiní, ale rozhodně jich mnoho nebylo - plně vystihují svým obsahem charakter příští koaliční války, před kterou Evropa i celý svět na rozhraní 19. a 20. století stály. Šlo v tomto případě o válku nebyvalých rozměrů co do počtu účastníků, prostorů válčičí a časových dimenzí. Pokud tomuto problému věnujeme zvláštní pozornost, pak proto, že se jeví jako zásadní. Na základě určení charakteru příští možné války je možné stanovit všestrannou přípravu země, či koalice, včetně ozbrojených sil, i způsob vedení příští bojové činnosti, což souhrnně nazýváme vojenskou doktrínou.

Tyto skutečnosti však tehdy představitelé generálních štábů nebrali v úvahu. Válku připravovali podle svých zastaralých a mylných představ. V popředí jejich zájmů byly počáteční rozhodující bitvy, které o osudu celé války v nových podmínkách nemohly rozhodnout. Celá vojenská problematika se nebezpečně zúžila z oblasti strategie na otázky operační a taktické. Klíč k dosažení vítězství se hledal i ve vojenské historii - Francouzi v napoleonských, Němci dokonce v antických bitvách. Napoleon a bitva u Kann měli vyřešit problémy nové války, která svým rozsahem i novými podmínkami neměla ve vojenské historii příkladu.

Náčelník německého generálního štábu, generál Alfred von Schlieffen (v této funkci byl v letech 1891 až 1905, vypracoval německý nástupní plán, později nazvaný Schlieffenův plán) byl nesporným odborníkem i ve vojenské historii. Ve své studii Cannae si tuto antickou bitvu

zidealizoval, vzhledem k jejímu obklíčovacímu závěru. Hledal v ní východisko k svému nástupnímu plánu. Ale Kanny o osudu punských válek nerozhodly a římské impérium nezničily. Bylo to přece jen Kartago, které bylo v závěru těchto válek vyvráceno. Stejně tak porážka u Jeny a Saalfeldu (1806) neznamenal konec Pruska. I tento tehdy malý stát se po všech neúspěších opět zvedl k odporu a nakonec dokonce přispěl u Waterloo rozhodující měrou k Napoleonově pádu. Stejně tak by se dala klasifikovat bitva u Borodina (1812) ve vztahu k neúspěšnému Napoleonovu tažení do Ruska.

Všechny takto krátkodobě plánované počátečních rozhodujících operací první světové války, jak se ukázalo, vzaly za své v průběhu jednoho až půldruhého měsíce a v polovině září 1914, kdy bylo počáteční období války v podstatě skončeno, stála vrchní velitelství evropských velmocí před závažnou otázkou: jak dál. Německý obchvatný manévř byl neúspěšný. V bitvě na Marň německá vojska ustoupila. Francouzská a britská vojska toho krátkodobě využila. Němci sice zvítězili ve Východním Prusku, ale rakousko-uherská vojska stíhaly neúspěchy jak na haličské, tak i srbské frontě.

Ne všichni zpracovatelé těchto nástupních plánů se později ke svým chybám a omylům přiznali. Autor německého nástupního plánu, generál von Schlieffen, zemřel již krátce před válkou (1913), aniž by se, pochopitelně, mohl k danému problému vyjádřit ještě před realizací svého díla. Rakousko-uherský šéf generálního štábu, pozdější polní maršál Franz Conrad von Hötzendorf sice po první světové válce napsal několikavazkové paměti (*Aus meiner Dienstzeit*), jsou však jeho smrtí neukončeny. Je v nich sice velmi mnoho podrobností o přípravách a počátečním průběhu války, ale nikoli žádoucí vyjádření o jeho zásadních omylech. O autorech zpracování ruského nástupního plánu toho víme jen velmi málo, a to ještě zprostředkovaně. Nezanechali po sobě téměř žádné a veřejnosti známé osobní vzpomínky, nemluvě o tvrdém dopadu, který na jejich osudu měla ruská revoluce v říjnu 1917.

Čestnou výjimkou zůstává proto jen generál Joseph Joffre, pozdější maršál Francie (byl od roku 1911 náčelníkem generálního štábu, od vypuknutí války až do konce roku 1916 vrchním velitelem francouzské armády). Ve svých "Pamětech" se obsírně zabývá přípravou francouzského nástupního plánu. Vysvětluje své myšlenkové pochody, leccos nepřijemného nějakým způsobem zdůvodňuje, ale nakonec přece jen přiznává to hlavní: "Především jsme všichni věřili, že válka bude krátká. Po té stránce se mýlili všichni, civilisté i vojáci, strategové, diplomati, národní hospodáři i finančníci." Je to jistě čestné přiznání se k zásadnímu omylu, o to více, když mnoho jiných k tomu nenašlo odvahu. Příčiny neúspěchů na bojištích první světové války byly spatřovány v něčem zcela jiném (chyby v nástupních plánech, selhání vrchních velení v reakci na vytvářející se situace na frontě, nedostatečnost politického vedení válčících států apod.) než mimo působnost mylných názorů na vedení blížící se války, které byly již před jejich vypuknutím vehementně prosazovány. **Kořenem těchto problémů zůstává nesprávné odhadnutí charakteru první světové války, přijetí nesprávných doktrín (politických, ekonomických i vojenských), které by byly s to účinně zvládnout dlouholeté a rozsáhlé střetnutí obou vzniklých evropských koalic.**

Bez určité zajímavosti po vojenské stránce nejsou ani tehdejší názory na obsah a zpracování nástupních plánů evropských velmocí, s kterými v roce 1914 zahajovaly svá první střetnutí na bojištích.

Všechna vojenská tažení a bitvy, počínaje nejzazší historií, byly uskutečněny na základě předchozích myšlenek a úvah vojevůdců, byl-li odborně vojensky na výši, jinak na základě společného posouzení věci v kruhu nejbližších zkušených vojenských velitelů. Rozkazy vojskům byly vydávány ústně. Uplynulo mnoho desítek století, než se nám ve vojenských archívech dochovaly písemné rozkazy. V osmnáctém století již s určitou pravidelností. Ještě mnohem později kombinované s grafickým vyjádřením na mapě. Vznik válečných plánů má svůj určitý historický vývoj. V jeho začátcích v 18. století nacházíme zvučná jména vojevůdců, jimiž byli pruský král Bedřich II., Napoleon a později pruský a německý generál-maršál Helmuth von Moltke.

Válečné plány, zpracované koncem 19. a začátkem 20. století, i přes svoji profesionální hodnotu, jsou do značné míry poplatné době svých počátků, což je někdy patrné v jejich závěrečné části, řešící bojové použití vojsk na zvoleném bojišti. Dnes pokládáme za nutné pečlivě rozpracovat zámysl předpokládaných operací všemi stupni velení. Podřídit mu uvedení mírových vojsk do bojové pohotovosti i průběh mobilizace s přesuny vojsk do určených prostorů k zahájení bojové činnosti. Tehdy tomu však vždy nebylo, protože názory na obsah nástupních plánů se různily.

Podle jednoho názorového směru byla nosnou myšlenkou zpracovaného nástupního plánu veškerá zpohotovaci a mobilizační činnost vojsk, zakončená po přesunech zaujetím východního prostoru před státní hranicí. Na závěr byl většinou obecně vyjádřen strategický zámysl použití soustředěných ozbrojených sil, protože se očekávalo rozhodnutí vrchního velitele, odpovídající vzniklé situaci na bojišti.

Dnes již méně známý, ale nicméně přece jen fundovaný český vojenský historik J. V. Hauner, vyjádřil tento názor ve své práci *Válka*, vydané krátce před vypuknutím první světové války: "Pod slovem válečný plán si myslí laik jakýsi dopodrobna propracovaný program, jakési schéma, podle něhož se rozvine od ukončené mobilizace celý další postup kampaně, v němž je pamatováno na pohyb každého vojenského tělesa i na všechny možnosti a případy válečné, na chyby i překvapení nepřítel. Takového plánu není a být nemůže. Mobilizaci lze předepsati i její jízdní řád - že bude dodržen, toho zaručiti nelze - i postup vojsk lze předepsati... ale to vše platí do té chvíle, pokud se neobjeví nepřítel. Žádný válečný plán nemůže sahát za první srážku s nepřítel... chceme-li však válečným plánem nazvat jistou základní ideu strategie, jistou myšlenku, kterou se snažíme provádět, pak ovšem nelze proti tomu nic namítati... Jde a může být navržena v nejhrubších rysech a vykristalizovat teprve při provádění neb šťastným obratem situace..."

Jedním z nejvýznamnějších skutečností této teorie při tvorbě válečného plánu byl francouzský náčelník generálního štábu generál **Joseph Joffre**, pod jehož vedením byl zpracován tzv. **Plán-17**, s nímž francouzská vojska šla do první světové války. Pro něho bylo použití vojsk v plánu jen určitou myšlenkou, kterou lze konkretizovat až při prvních střetnutích s nepřítel. Sám se o tom ve svých *Pamětech* vyjádřil takto: "Operační plán lze dělat jen na základě událostí a na základě zpráv, které dojdou teprve během operací. Není to nehybné schéma, kterého je nutné použít dříve než se co děje, lze jej stanovit teprve několik dnů po mobilizaci, kdy se události již rýsují... a v naší situaci bylo věru příliš mnoho neznámých i pokud jde o úmysly německé. To vše jsou důvody k faktu, že jsme nikdy neměli napsaného operačního plánu. Ostatně nikdo také neměl práva ode mne žádati, abych mu o něm podával zprávu..."

Německý generální štáb již od Moltkeových dob měl však pro zpracování válečného plánu značně odlišnou metodu, lišící se ve svém závěru naprosto od Joffroevých představ. V německém nástupním plánu, zpracovaném generálem von Schlieffenem začátkem roku 1905, byl nejen precizován strategický zámysl a podrobné úkoly jednotlivých stupňů velení z tohoto zámyslu vyplývajících, ale i všechna předchozí opatření k uvádění vojsk do bojové pohotovosti, včetně mobilizace a přesunů vojsk. zemřelý maršál Helmuth von Moltke se touto zásadou řídil již v přípravách války s Rakouskem (1866) a Francií (1870-1871). Dodnes je předmětem značné pozornosti vojenských historiků oddělený postup pruských armád k české hranici v roce 1866, pohybujících se na základě přesně stanoveného plánu, i jejich časového spojení se v prostoru Hradce Králové, aby zde rozhodly o úspěchu celého tohoto polního tažení.

Úspěšný von Moltke i po vítězství nad Francií (1870-1871) byl ještě téměř další dvě desetiletí ve své funkci náčelníka německého generálního štábu (do roku 1888). Byl bezesporu uznávanou autoritou. Vtisknul svým následovníkům i příslušníkům této instituce charakter své práce, která jim byla usnadněna i skutečností, že právě von Moltkeovou zásluhou neměl žádný generální štáb tak suverénní postavení ve své zemi. Šéf německého generálního štábu byl nejen nejvyšším vojenským představitelem (ministr války byl pouze v podřadné vládní

funkci), ale vedle říšského kancléře i nejvýznačnější politickou veličinou říše. Bylo proto jen přirozené, když pracovní metody tohoto strategického mistra byly všeobecně přijaty, a to tím spíše, když se jevíly jistým předpokladem k dosažení obdobných vítězství i v budoucnosti. Německé vojenské plánování se od těch dob vyznačuje příslovečnou profesionální výši s nepřehlédnutým smyslem pro rozpracování všech podrobností.

Tyto skutečnosti v různorodosti názorů na rozpracování válečných plánů začátkem 20. století jsou uváděny nejen jako historický fakt, ale také i v tom smyslu, jak ta která forma má blíže k dnešním požadavkům. Německý Schlieffenův plán z roku 1905 byl svým obsahovým pojetím bližší současné praxi a potřebám. Jestliže však v roce 1914 neuspěl, nebylo to v jeho formě, ale v nereálnosti stanovených cílů. Na druhé straně však generál Joffre měl úspěch, aniž by svůj Plán-17 realizoval ideou předpokládané útočné operace. Dovedl však energicky jednat a účinně reagovat na úspěšné německé pronikání Belgií. To německá strana naprosto postrádala, když rozhodným protiúderem nově vytvořeného uskupení svých vojsk způsobil Němcům porážku na Marňě v září 1914.

Ruský nástupní plán se svojí formou zpracování přibližoval francouzskému pojetí. Značně povšechný záměr použití vojsk daný direktivou generálního štábu, vytvářel značný prostor iniciativnímu rozhodnutí velitelů obou vytvářených frontů. Rakousko-uherský generální štáb měl již po mnoho let před vypuknutím první světové války užší součinnost s Němci, při níž došlo i k důležitému upřesnění vojenské činnosti obou velmocí na předpokládaných válčících. Neudivuje proto, když na způsobu rozpracování rakousko-uherského válečného plánu zjistíme patrné německé vlivy.

Původ vzniku protichůdných politicko-vojenských uskupení lze vidět v zásadním francouzsko-německém antagonismu, vzniklém po válce v roce 1870-1871, kdy tehdejší Prusko nad Francií zvítězilo a pokoušelo se docílit politické izolace Francie. Celý rozsah tohoto problému je již od samých začátků velmi obsáhlý a složitý, kdy i při vytváření obou koalic se zájmy evropských velmocí střetávaly mezi sebou, ba dokonce i mezi partnery stejného uskupení. Připomenutí stručné jen ta nejzávažnější fakta. V roce 1882 vznikl **Trojspolek** mezi Německem, Rakousko-Uherskem a Itálií (později se k němu připojilo i Rumunsko), zaměřený především proti Francii a také proti Rusku, i když zvláště německá zahraniční politika usilovala zprvu o přátelství s Ruskem, dlouhodobě pak s Velkou Británií. Francii se podařilo prolomit svoji politickou izolaci v roce 1892, kdy podepsala přátelskou smlouvu s carským Ruskem. Velká Británie se dlouho neodvažovala angažovat politicky v Evropě. Ale nakonec, nesmířivší se s německými expanzivními záměry, přistoupila v roce 1904 ke smlouvě s Francií, tzv. Dohodě (Entente), po níž pak v krátké době došlo i k jejímu sblížení se s Ruskem. Tím vznikla nová koalice francouzsko-britsko-ruská, obecně Dohoda, mající za úkol čelit Trojspolku. Po velké politické krizi v Evropě, vzniklé v roce 1908 rakousko-uherskou anexí Bosny a Hercegoviny (tyto země byly tak zvaným berlínským kongresem v roce 1878 dány pod rakousko-uherskou správu, tehdy si je podunajská monarchie natrvalo připojila ke svým zemím), byla vojenská konfrontace mezi oběma evropskými uskupeními jen otázkou krátkého času.

Bylo zřejmé, že Evropa stojí před koaliční válkou velkých rozměrů, kdy pro zájmy velmocí se mohlo předpokládat její rozšíření i do jiných světadílů, především na Blízký východ a do Afriky. O tom, že dlouhodobý charakter této války nebyl všeobecně včas postřehnut, bylo již řečeno, i se všemi důsledky z toho vyplývajícími. Bylo také poukázáno, že generální štáby evropských velmocí chápaly nastávající střetnutí jako boj dvou koalic. Svým způsobem se k němu také připravovaly.

Ve své předválečné součinnosti k nastávajícím úkolům na bojištích dospěly rozhodně nejdříve německý a rakousko-uherský generální štáb, i když jejich vztahy k italským partnerům již té úrovně nedoznaly. Styky byly navázány již v roce 1882, z německé strany za účasti zástupce náčelníka generálního štábu generála Alfréda von Waldersee a šéfa vídeňského generálního štábu generála Friedricha von Becka. Zprvu měly jen informativní ráz, ale záhy

dospěly do konkrétní součinnosti při řešení možné války s Francií a Ruskem, když bylo stanoveno s jakými počty vojsk obou monarchií lze počítat. Nepříznivý obrat v těchto vztazích nastal po roce 1891, kdy se náčelníkem německého generálního štábu stal generál Alfred von Schlieffen. Časté změny von Schlieffenových názorů na vedení války proti Rusku, zejména značná omezení počtu německých vojsk na východní frontě, působily na von Becka stejně depresivně jako nelichotivá vyjádření o kvalitách rakousko-uherské armády. A tak styky obou generálních štábů ustaly od jara 1896 na dobu třinácti roků.

K navázání nových vztahů došlo až v lednu 1909 v souvislosti se vzniklou balkánskou krizí, přičemž iniciativa vyšla z Vídně. Na místech šéfů obou generálních štábů došlo již v roce 1906 k personálním změnám. V Německu se jím stal generál Helmuth von Moltke (maršálův synovec), v Rakousku-Uhersku generál Franz Conrad von Hötzendorf. Jednání byla vedena (a to úspěšně) dvěma směry. Vídně se již tehdy dostalo německého ubezpečení o pomoci, jestli by do jejího možného konfliktu se Srbskem zasáhlo Rusko. V dalším jednání se dospělo k řešení německého vojenského problému, jímž bylo vedení války na dvou frontách, současně proti Francii a Rusku. Generál von Moltke - mladší přislíbil zvýšení počtu německých divizí na východě a Conrad von Hötzendorf se zavázal nést tíhu boje proti Rusku do té doby, než německá vojska po plánovaném několikátýdenním vítězném tažení na západě budou moci být přesunuta k dokončení války s Ruskem. Nástupní plány německého a rakousko-uherského generálního štábu tím začaly postupně dosahovat té podoby, s níž byly zahájeny vojenské operace po vypuknutí první světové války v roce 1914. Jestliže Německo a Rakousko-Uhersko bylo páteří Trojspolku, pak to vše lze považovat za velký počáteční vojenský úspěch, hodný závidy ze strany Dohody.

Vzájemná jednání takového rozsahu s takovým časovým předstihem francouzský, britský a ruský generální štáb neprováděly. Ostatně i vlády těchto velmocí je ani nepodporovaly z obav nepříznivého ohlasu ze strany Trojspolku a zvláště Německa. Převládala snaha o zachování míru, i když válečné přípravy Německa a jeho spojenec byly zcela očividné. Určitá změna nastala po roce 1911, kdy šéfem francouzského generálního štábu byl jmenován generál Josef Césaire Joffre (s tímto jmenováním byla spojena i funkce francouzského vrchního velitele v případě války). Setkání dohodových vojenských představitelů se s tichým souhlasem vlád stala častějšími, aniž většinou přesáhla jen svůj informativní ráz. Jejich hubeným výsledkem bylo, že se Joffre dozvěděl, s jakými britskými silami a kdy může na francouzské půdě počítat - ostatně šest pěších a jedna jezdecká divize britského expedičního sboru nebylo mnoho. Také Joffre sám nemohl jejich úkol ani upřesnit, protože až do vypuknutí války použití svých vojsk nijak neupřesňoval. Zůstalo pouze u toho, že Britové, po svém vylození v severofrancouzských přístavech, budou zasazeni na levém křídle francouzských vojsk, někde v prostoru Hiron a Maubege. Jediným kladem, pokud se to dá tak nazvat, byl ruský příslib k zahájení útočných akcí proti Německu po patnáctém mobilizačním dnu (ruská mobilizace byla plánována na 40 dnů), což mělo Joffreovi poněkud zlepšit situaci při očekávaném německém vpádu do Francie.

Zatím, co německá a rakousko-uherská oficiální vládní místa napomáhala všem svým vojenským přípravným opatřením, dohodové vlády je spíše omezovaly. Francouzská zahraniční politika připouštěla vojenskou součinnost pouze s Ruskem, v omezené míře s Velkou Británií. S Belgií ji naprosto vylučovala. Na těchto zásadách setrvala v podstatě britská i belgická vláda. Stran Belgie to však bylo velmi paradoxní. Již za nějaký čas po roce 1905, kdy německý Schlieffenův nástupní plán vznikl, se v politických kuloárech západní Evropy začalo mluvit, že nadcházející německý úder proti Francii bude uskutečněn územím neutrální Belgie. Bylo to přijímáno se smíšenými pocity, protože německá oficiální místa i tisk se k tomu nevyjadřovaly. Je na tom zajímavé to, že tomu věřili především mnozí francouzští politikové a novináři, méně však generál Joffre se svým generálním štábem, včetně některých vojenských teoretiků. Belgie měla svoji neutralitu smluvně zajištěnou Francií, Velkou Británií

i Německem, a proto se nepředpokládalo, že by Němci riskovali tak vysoko, když z toho nutně vyplýval vojenský konflikt s dosud stále váhající Velkou Británií.

Z těchto důvodů francouzská, britská a samozřejmě i belgická vláda se kategoricky stavěla proti jakékoli vojenské součinnosti s Belgií, i když německé záměry se v tomto smyslu začaly konkrétně projevat stavbami vojenských skladů a rozšiřováním železniční sítě s vykládacími rampami v prostoru před belgicko-německou státní hranicí. Z britské, a zejména francouzské strany, byla belgická neutralita politicky i vojensky zabezpečována v nejvyšší možné míře. Generál Joffre považoval sice německé pronikání Belgií za jednu z možných variant působení protivníka proti Francii, ale osobně v její uskutečnění nevěřil. Proto ve svém nástupním plánu určil výchozí prostor francouzských armád mezi Belfortem na jihu a Mezières, situovaných při jihozápadních hranicích Belgie.

Kromě Německa se nedá poukázat na nějaké příznivé vztahy mezi vládami a generálními štáby evropských velmocí. Rakousko-uherský náčelník generálního štábu, generál Conrad von Hötzendorf, zastáncé okamžitých preventivních válek se Srbskem a Itálií, se dostal do rozporu s umírněnou politickou zahraničního ministra, hraběte Aehrenthala, podporovaného samotným císařem Františkem Josefem I. Na nějakou dobu musel dokonce ze své funkce odstoupit (1911) a teprve po Aehrenthalově smrti (1912) jej opět vídeňská válečná strana prosadila do čela generálního štábu. Stran zahraničních koncepcí byly rozpory mezi politiky a vojáky vyhrazeny do takové míry pouze v Rakousku-Uhersku, projevovaly se však všeobecně ve vztahu k využití finančních rozpočtů, kdy generálním štábům byly odmítány požadované zvýšené částky ke krytí náročných příprav pro zvýšení obranyschopnosti, tím také i k modernizaci armád. Projevovalo se to do značné míry v kvalitě francouzské a rakousko-uherské armády (britské pozemní ozbrojené síly opomímám, protože před rokem 1914 nedosahovaly téměř ani počtů a úrovně Belgie a Srbska), zatímco německá armáda tyto problémy naprosto nepocítovala. V Rusku po prohrané válce s Japonci (1904-1905) se dařilo dlouho eliminovat navržený program vojenských reforem a všestranného materiálního zlepšení až do roku 1913, a tak první světová válka zastihla ruskou armádu ve stavu značné zaostalosti.

Jiný tristní příklad, jak generální štáb byl skoupě seznamován s uskutečňovanou zahraniční politikou, uvádí generál Joffre ve svých Pamětech. Když v roce 1911, po svém jmenování do funkce šéfa generálního štábu, potřeboval mít jasno v mnoha politických otázkách jako podkladu pro svá některá rozhodnutí, se mu od příslušných resortních ministrů nedostávalo potřebných a jasných odpovědí. K prolomení tohoto začarovaného kruhu pomohla až jeho stížnost v Radě národní obrany, kdy mimo jiné musel uvést i jeden z nelichotivých faktů: "...dohoda francouzsko-italská z 1. listopadu 1902 (šlo o závazek vzájemného neútočení, i když Itálie byla členem Trojspolku - pozn. autora) byla oznámena náčelníkovi hlavního štábu teprve 10. října 1909 a důsledkem toho jsme až dosud v Alpách udržovali mohutnou, ale zbytečnou armádu. Tuto skutečnost lze pouze označit jako politováníhodnou.

I při skutečnosti, že blížící se válka byla vojenskými představiteli evropských velmocí chápána jako koalici, tedy jako střetnutí dvou vytvořivších se uskupení v Evropě, nesetkáváme se nikde do roku 1914 ani s nástinem možnosti společného vrchního velení vojsk na té, či oné straně. Nebyly k tomu ostatně i příklady z minulosti, které by tomu nasvědčovaly. Doba válek, kdy Napoleon bezpečně ovládal činnost vlastních vojsk i svých spojenců, se jevila již příliš časově vzdálená. V krymské válce (1853-1856) se Francouzi, Britové i Sardinci ve svém postupu proti Rusům dohodli, aniž by nějaké společné vrchní velení vytvořili. Nezdálo se to být nějakým zvláštním důvodem i tentokrát. Od té doby se však podmínky podstatně změnily. Nešlo jen o tehdejší desetitisícové armády. Na bojištích první světové války se měla střetnout vojska, dosahující téměř miliónového počtu na každé straně, mám-li na mysli tu hlavní, to je západní a východní. Na věci nic neměnilo, když vedle sebe měly působit ozbrojené síly dvou i více států - na západní frontě francouzské, britské a belgické - protože úzké zájmy velmocí tomu zabraňovaly.

Již po prvním roce první světové války byla již nutnost společného vojenského vrchního

velení pociťována v obou koalicích jako akutní. Na straně někdejšího Trojspolku (Itálie se od tohoto uskupení již od začátku války distancovala a od roku 1915 přešla otevřeně na stranu Dohody - nyní tak zvaných ústředních mocností - k tomu došlo začátkem roku 1915. O zřízení oficiálního společného vojenského vrchního velení sice tehdy ani později nebyla řeč, ale všichni němečtí spojenci uznali politickou mocenskou převahu Německa a vojensky se podřídili požadavkům jeho vrchního velení. Rakousko-uherské "Armeeoberkommando" (ADK) se tomu sice vehementně bránilo, ale katastrofální porážky jeho vojsk na ruské i balkánské frontě s nutností poskytnutí německé vojenské pomoci je donutily se podvolit. Po vstupu Turecka a Bulharska do války na straně ústředních mocností působily v jejich armádách (i v rakousko-uherské) německé vojenské mise s vysokou pravomocí, jako prodloužená ruka německého vrchního velení. Němci dokonce prosadili své velení na všech frontách společného působení.

Dohodové síly převyšovaly početně i ekonomicky možnosti protistojící koalice a měly postupnou stoupající úroveň, zatímco Německo se svými spojenci muselo sázet na výsledek své počáteční vojenské převahy. Periferní poloha dohodových států v Evropě poskytovala velké strategické možnosti pro sladěnou činnost vedenou na dvou i více frontách. Bez užší koordinace byla však spíše slabostí. Bylo tím vytvářeno nebezpečí, že by jednotlivé dohodové státy mohly být postupně poráženy soustředěným úsilím nepřítele. Nesjednocená strategie Dohody v prvních letech války ve svých důsledcích časově oddálila vítězství nad centrálními mocnostmi bez ohledu na vydané úsilí, vzniklé lidské i materiální ztráty.

Teprve po těžkých neúspěších ruské armády a obtížích na západní frontě byl v polovině roku 1915 vytvořen stálý dohodový orgán ke sladění vzájemného vojenského úsilí, již byla konference ve francouzském Chantilly (7. července 1915). Neměla i do budoucna práva společného velení, a tak mnohá její doporučení zůstala jen pouhým přáním, jiná se plnila polovičatě, a to i s velkým časovým zpožděním. Teprve strašný otřes, způsobený německým drtivým úderem na styk francouzských a britských vojsk v březnu 1918 přiměl Dohodu k vytvoření společného vojenského vrchního velení, v jehož čele byl francouzský generál, později maršál Ferdinand Foch - bylo to však až půl roku před koncem čtyřleté války.

Předpokládané použití vojsk evropských velmocí v nastávající válce, vyjádřené v nástupních plánech, bylo jednoznačně útočné. Výjimkou byla Belgie a Srbsko, stojící v roce 1914 před úkolem čelit možnému úderu početně značně silnějšího protivníka. Belgický plán byl v tomto smyslu zcela obranný, srbský však s prvky přechodu k protiúderům a pozdější útočné činnosti. Tehdejší vojenskou teorii, stejně jako v současnosti, byl útočný boj považován za hlavní druh bojové činnosti, v německých, rakousko-uherských a ruských podmínkách dokonce se závěrečnou koncovkou obklíčení hlavního uskupení nepřítele.

Až nebezpečně daleko se v tomto směru projevila francouzská vojenská teorie. Do základů francouzské předválečné vojenské doktríny byla vložena aktivnost a energie již od počátku bojového sražení s protivníkem, obecně označovaná "ofenzivou stůj co stůj". Jejím významným představitelem byl příslušník generálního štábu plukovník De Grandmaison. Prosazovala se aktivnost bez ohledu na vzniklou situaci; jen to se zdálo potřebné k dosažení vítězství za cenu velkých obětí. Slovo "neopatrnost" bylo potlačeno, naopak se zdůrazňovala neopatrnost jako vhodný útočný prvek, aby každý velitel mohl dát operacím již od samého začátku prudký, ofenzivní ráz. Tím všim otřesený nepřítel se musel spokojit jen s defenzivou. Tyto myšlenky nalezly rychle živnou půdu u převážné většiny francouzského velitelského sboru. Poukazovalo se i na to, že francouzská armáda si v roce 1870 (prusko-francouzská válka) nechala vnutit strategickou obranu, založenou na síle palby, protože měla být výhodnější pro obránce, než pro nekrytého útočníka. Utkvěním na předem volených obranných liniích a nerespektováním manévru protivníka pak muselo být zákonitě potrestáno. Mimo to se čekalo na nepřítele na vlastním území, místo toho, aby se útočně proniklo do Německa.

Zásady "ofenzivy stůj co stůj" se přednášely na pařížské válečné škole a svým vedením

do vojenských předpisů se staly součástí francouzské vojenské doktríny. Tyto skutečnosti, kdy aktivnost se stala spíše cílem než prostředkem k dosažení úspěchu, jsou dnes jistou historickou kuriozitou vojenské teorie a není nutné se zabývat rozбором nebezpečných úskalí, která v sobě bez pochyb obsahovaly. Dodávám jen to, že ofenzíva, kterou generál Joffre v srpnu 1914 uskutečnil na jižním a středním úseku západní fronty - v té době již Němci pronikali na severu Belgie - nebyla sice uskutečněna ihned, ale v průběhu ani ne dvou týdnů skončila neúspěšně. Její další repríza se již nekonala, protože hlavní úsilí francouzských vojsk bylo nutné směřovat k odražení úspěšného německého manévru na francouzsko-belgické státní hranici.

O příčinách vzniku a průběhu první světové války se můžeme dočíst v četné literatuře, dřívější i současné. Kromě memoárů čelných vojenských osobností té doby zůstává však její slabou stránkou popis vojenských problémů, které jsou většinou uváděny jen okrajově a k dokreslení tehdejší politické, či ekonomické situace i jiných, neméně závažných skutečností souvisejících s touto první světovou válkou. Cílem tohoto pojednání je poukázat na některé závažné otázky, vesměs méně publikované, tím i známé, mající vztah k vojenským přípravám této války. V tomto smyslu to nemůže být naprosté a vyčerpávající zhodnocení dané problematiky, spíše jen některých jevů, se kterými se nutně vojenští představitelé tehdejších velmocí museli setkat.

GENERÁL HELIODOR PÍKA

Narodil se 3. července 1897 v malé slezské obci Štítina u Opavy v rodině místního koláře. Po ukončení obecné školy byl přijat na české gymnázium v Opavě, kde 11. července 1915 vykonal maturitu. Působil pak jako lékárenský praktikant v Novém Bydžově, ale na podzim byl již povolán do rakousko-uherské armády k 15. zeměbranec-kému pluku v Opavě. Zde absolvoval důstojnickou školu a na jaře 1916 odjel s jednotkou na ruskou frontu. 24. července 1916 přešel se svojí četou do ruského zajetí.

V zajateckém táboře se přihlásil do československých legií, a tak v červenci 1917 odjel s ostatními dobrovolníky do Bobrujska, kde prodělal vojenský výcvik. Odtud odjel s prvním transportem ruských legionářů do Francie. Tam v městečku Cognacu byl určen ke zdravotní službě u 21. čs. střeleckého pluku francouzských legií. Zúčastnil se těžkých bojů na alsaské frontě, v Champagni, na Aisné, u Terronu a na dalších bojištích. Za statečnost projevenou v boji byl několikrát vyznamenán.

Do osvobozené vlasti se vrátil v lednu 1919 v hodnosti poručíka francouzských legií a rozho-

duje se zůstat v nově se tvořící čs. armádě. Po krátkém nasazení na Těšínsku a Slovensku byl vyslán do francouzské vojenské školy v St. Cyr. Po jejím absolvování působil jako učitel a posléze jako pobočník velitele Vojenské akademie v Hranicích.

V roce 1926 byl vyslán ke studiu na Vysokou školu válečnou do Paříže. Po návratu pracoval jako důstojník generálního štábu od roku 1928 v různých funkcích na Zemském vojenském velitelství Praha, ministerstvu národní obrany i v Generálním sekretariátu Mezinisterského sboru obrany státu. Na podzim 1932 byl vyslán do Bukurešti jako vojenský atašé pro Rumunsko a Turecko.

Když se v roce 1937 vrátil do Prahy, pracoval podplukovník Píka opět v Generálním sekretariátu obrany státu, a to v podstatě až do 15. března 1939. Za mobilizace v září 1938 odjel v čele vojenské delegace do Rumunska a Jugoslávie, kde jednal o materiální a vojenské pomoci pro čs. armádu. V období druhé republiky se soustředil na zjišťování zdrojů, které zůstaly na okleštěném území ČSR a současně hledal nové možnosti spolupráce s cizinou.

V atmosféře všeobecného napětí v březnu 1939 připravoval "provolání pro československý lid" s výzvou, aby se národ připravil k obraně, neboť byl přesvědčen, že "velitel musí znát

hranice kázně a když jde o existenci národa a státu, musí se rozhodnout i proti zrádné vládě". Vývoj dalších událostí se však nedal zastavit.

Plukovník Píka ani tehdy nerezignoval, inicioval vytvoření zpravodajské skupiny, zachraňoval různý vojenský materiál a vypracoval "plán zahraniční činnosti". Měl navázat spojení s dr. E. Benešem a do vlasti dodat směrnice pro odboj, a proto 29. března 1939 opustil protektorát Čechy a Moravu. V Paříži, podobně jako v Londýně, začal projednávat první odbojovou činnost. Byl tehdy pověřen organizací odbojového hnutí na Balkáně. Zachránil stovky československých občanů, až byl nakonec sám se svými spolupracovníky 12. října 1940 zatčen Železnou gardou. Byl zachráněn rumunskými přáteli, kteří mu dopomohli k útěku do Istanbulu, kde pokračoval ve své intenzivní odbojové činnosti.

Navázal tehdy první oficiální styky s představiteli vojenských kruhů SSSR a prezidentem republiky byl pověřen vedením Československé vojenské mise v SSSR, kam se svými spolupracovníky odjel již v dubnu 1941. V této funkci působil až do konce druhé světové války. Výrazem úspěšné práce pro československý stát bylo nepochybně v jeho jmenování do hodnosti brigádního generála v prosinci 1943.

Po návratu do vlasti v červenci 1945 byl ustanoven podnáčelníkem hlavního štábu pro zvláštní účely a povýšen do hodnosti divizního generála. Z titulu své funkce byl pověřen stykem a jednáním s vojenskými představiteli cizích států, podílel se na přípravě mírových jednání, včetně jednání mírové konference v Paříži. Poté přijal funkci zástupce náčelníka hlavního štábu. Pod jeho pravomoc spadalo vydávání služebních předpisů, vojenské školství, 2. zpracovatelské oddělení, příprava mobilizačních předpisů, řízení prací komise Meziministerského sboru obrany státu a další.

Dne 5. května 1948 byl orgány Reicinova obranného zpravodajství zatčen (sledován již od roku 1946). Na zasedání vojenské komise ÚV KSČ (K. Gottwald, R. Slánský, generálové L. Svoboda, Š. Drgač, V. Drnec, J. Procházka a B. Reicin) se rozhodlo o přelíčení ve věci Heliodora Píky u Státního soudu v Praze, konaného ve dnech 26. až 28. ledna 1949, včetně vlastního rozsudku - trestu smrti provazem!

Generálu Píkovi, který byl mezitím převezen na plzeňské Bory oznámil předseda státního soudu 20. června 1949, že "všechny žádosti o milost byly zamítnuty a že rozsudek bude vykonán druhý den ráno"...

Nelze se proto divit, že jeho památka zůstává dlouhá léta jen v úzkém kruhu rodiny a přátel. I když byl v roce 1968 plně rehabilitován Vyším vojenským soudem v Příbrami, dochází k jeho občanské a historiografické rehabilitaci až během dvou posledních let. Byla mu odhalena pamětní deska na budově generálního štábu, tanková divize ve Slaném dostala čestný název "Generála Heliodora Píky" a v lednu letošního roku byl povýšen do hodnosti armádního generála atd. Jeho poslední přání - **"aby každý bez rozdílu pracoval na sjednocení národa"** - zůstává i dnes aktuální svým morálním imperativem pro každého z nás!

PhDr. Zdeněk Vališ

SLOVNÍČEK

GARANACE: viz ZÁRUKY.

GATLING: Systém vysokokadenční vícehlavňové automatizace palné zbraně s rotujícími hlavními.

GEOPOLITIKA: Věda studující vztahy mezi geografii, mezinárodní politikou a mezinárodní bezpečností, zejména vliv geografických faktorů na bezpečnostní politiku států, oblastí (regionů) a světadílů.

GEOSTRATEGIE: Věda, jejímž obsahem studia jsou vztahy mezi geografii a politickým uspořádáním světa, zejména vlivy geografických faktorů na dlouhodobé cíle řešení otázek mezinárodní bezpečnosti.

GERILA: Válka vedená jednotkami odbojového hnutí v zápolí protivníka.

GRANT: Nástroj účelového financování rozvoje vědy a vývoje technologií prostřednictvím federálního a republikových fondů pro vědu a výzkum. Principem grantu jsou rovné podmínky přístupu pro všechny fyzické a právnické osoby ucházející se o podporu vědecké činnosti i vývoje technologií ve veřejné soutěži. Grant umožňuje financovat vědecké a výzkumné projekty formou úhrad všech nákladů projektu nebo částí těchto nákladů, úhrad úroků z bankovních úvěrů nebo částí úroků, resp. úhrad úmorů půjček, úhrad nájemného nebo jeho částí za půjčené přístroje, stroje a zařízení, poskytování půjček apod. Granty se poskytují na smluvním základě, a to podle umístění v soutěži.

HEURISTIKA: Věda o metodách a pravidlech objevování, vynalézání a získávání nových poznatků, součást kybernetiky.

HLÁŠENÍ, BOJOVÉ: Písemný, grafický nebo strojový dokument, či krátká ústní informace podávaná nadřízenému veliteli o plnění bojového úkolu, nepříteli, činnosti a stavu vlastních vojsk nebo o změně situace.

HLAVICE: Část střely obsahující užitečné zatížení (náplň) a řídicí systémy.

HLAVICE, BOJOVÁ: Část střely, ve

kté je uložena bojová náplň, iniciátor a naváděcí soustava.

HLAVICE, MANÉVROVÁ BOJOVÁ: Hlavice střely, schopná odchýlit se na koncovém úseku od balistické dráhy letu.

HLÍDKA: Jednotka v síle několika vojáků, až zesílené čety, určená k plnění stanovených úkolů při průzkumu, strážním zajištění nebo speciální činnosti.

HLÍDKA, POŘÁDKOVÁ: Výkonný orgán pořádkové služby ke kontrole a zabezpečení úkolů na komunikaci.

HLOUBKA:

- rozdíl vzdálenosti dvou rovin nebo čar,
- vzdálenost v kilometrech, na kterou se plánuje nebo realizuje bojový úkol nebo operace.

HLOUBKA, OPERAČNÍ: Obecné označení hloubky prostoru za bojovými sestavami prvosledových svazků.

HLOUBKA, VYSAZENÍ: Vzdálenost prostoru vysazení a vedení bojové činnosti, do kterého se výsadek vysazuje, od čáry fronty v okamžiku vysazení.

HLOUBKA BLÍŽŠÍHO ÚKOLU: Prostorově vymezená vzdálenost mezi čarou dotyku v době zahájení útočné operace (boje) a stanovenou čarou blížšího úkolu.

HLOUBKA BOJOVÉHO ÚKOLU: V terénu vymezená vzdálenost, na kterou se plánuje a plní bojový úkol zahrnující vzdálenost mezi čarou dotyku v době zahájení boje a čarou v hloubce bojové sestavy protivníka, již má být dosaženo bojovou činností.

HLOUBKA DALŠÍHO ÚKOLU: Prostorově vymezená vzdálenost mezi stanovenou čarou blížího úkolu čarou, které mají vojska dosáhnout na konci útočné operace nebo jako další úkol.

HLOUBKA OBRANY: Vzdálenost mezi předním okrajem a zadí zaujatého (plánovaného) obranného rajónu, úseku nebo pásma jednotky, útvaru, svazku, svazu, přičemž zadní hranici obrany tvoří zadní prostor určených k obraně druhému sledu (záloham).

HLOUBKA SESTAVY: Vzdálenost mezi čely jednotek prvního sledu a zádí sestavy druhých sledů (záloh) jednotek, útvarů, svazků nebo operačních svazů.

HLOUBKA ÚTOČNÉ OPERACE: V terénu na mapě vymezená vzdálenost mezi

čárou dotyku v době zahájení útočné operace a čárou, které mají vojska dosáhnout na konci operace, jeden z ukazatelů rozmachu operace.

OBSAH

Adam Smith Albion Válka malé intenzity a etnické konflikty ve střední a východní Evropě	3
Plukovník Ing. Jaroslav Němec Vědecké symposium NATO	7

DOKUMENTY

Nová strategická koncepce Severoatlantické aliance	14
---	----

SPOLEČENSKÉ VĚDY

Jaroslava Jandová, prom. psych., PhDr. Hana Klainová Společenskovo vědní služby v Čs. armádě	25
---	----

STRATEGIE

Liddel Hart: Způsoby, jak vítězit ve válkách	33
Strategie	47

OPERACNÍ UMĚNÍ

Plukovník Ing. Karel Štáva Ke zkvalitnění rozhodování na vyšších úrovních velení	56
Plukovník doc. Ing. Robert Hulák Modely boje pozemních sil a jejich architektura	68
Plukovník prof. Ing. Miroslav Žák, DrSc., plukovník Ing. Stanislav Lepót, CSc. Modelovanie protivzdušného boja	74
Podplukovník Ing. Jaroslav Krbec Problematika a aplikace milimetrového pásma elektromagnetických vln	79
Podplukovník Ing. Karel Pospíchal, podplukovník Ing. Jan Gireth K využití objektů stálého opevnění v ČSFR	82
Plukovník Ing. Boris Zich Vliv vojenské doktríny na hlavní úkoly a cíle technického zabezpečení	89

NÁZORY ČTENÁŘŮ

Ing. Milan Štembera, CSc.

Ještě k problému divize, nebo brigáda

94

INFORMACE

Armáda a dobrovolnická služba

96

Zdroje moci a bezpečnost

111

Jaké má Polská armáda operačně strategické úkoly?

115

Z HISTORIE

Plukovník v zál. Ing. Zdeněk Řezáč

K vojenským přípravám první světové války

127

PERSONÁLIE

Generál Heliodor Píka

136

SLOVNÍČEK

138

Vydává Federální ministerstvo obrany - správa rozvoje vědy a techniky

Adresa: Redakce časopisu VOJENSKÉ ROZHLEDY

Tychonova 1

160 01 Praha 6 - Dejvice, PS 61/79

Vychází 10krát ročně.

Je rozeslán podle rozdělovníku.

Tiskne Vojenský zeměpisný ústav, Praha.

Plukovník Miroslav Weiner, prom. ped. (šéfredaktor), telefon (330) 45 311, 45 317,

podplukovník Ing. Jan Mestek (zástupce šéfredaktora), telefon (330) 45 315,

podplukovník Ing. Richard Hašek (redaktor publicista), telefon (330) 45 316,

Jaroslava Matušková (tisková redaktorka), telefon (330) 45 318.

Redakční rada: PhDr. Jaroslav Janda, plukovník Ing. Josef Fučík, generálmajor PhDr. Tibor Hochsteiger, CSc., generálmajor Ing. Stanislav Chromec, CSc., plukovník Ing. Ladislav Klíma, CSc., plukovník Ing. Karel Kuba, plukovník Ing. František Kuneš, Ing. Josef Minařík, CSc., plukovník Ing. Zdeněk Mrázek, plukovník Ing. Josef Němec, CSc., plukovník prof. Ing. Karel Novotný, CSc., plukovník Ing. Jiří Palička, plukovník Ing. Zdeněk Pátek, PhDr. Miroslav Purkrábek, CSc., plukovník PhDr. Jiří Staníček, CSc., plukovník gšt. Ing. Milan Stráňava, Ing. Milan Štembera, CSc., generálmajor Ing. Jan Vintr, plukovník prof. Ing. Miroslav Žák, DrSc.

Ročník I. (XXXIII.) Toto číslo bylo dáno do tisku 15. 5. 1992. MKČR 6059, MIČ 47 751.

**VOJENSKÉ
ROZHLEDY**